

ANGLAS LIGONIS

Michael Ondaatje

1/45. San G

ANGLAS LIGONIS

Michael Ondaatje

Romanas
Iš anglų kalbos vertė
Valdas V. PETRAUSKAS

Vilnius 1996

**UDK 820(71)-3
On-06**

**Michael ONDAATJE. THE ENGLISH
PATIENT. – McClelland & Stewart Inc.,
Toronto, Ontario, 1992**

**Knygos vertimą parėmė
Kanados menų taryba (The Canada Council)**

**V. V. Petruskas – Lietuvos rašytojų sąjungos ir
Kanados literatūros vertėjų asociacijos narys**

ISBN 9986-16-028-6

© Michael Ondaatje 1992
© Vertimas į lietuvių kalbą,
Valdas V. Petruskas, 1996
© „Tyto alba“, 1996
© Dizainas, „ES1“, 1996

*Skipo ir Meri Dikinson
atminimui*

Skiriu Kvintinui ir Grifinui

*Taip pat Luizai Dennys
su padėka*

„Daugelis jūsų, be abejo, prisimena, kokiomis aplinkybėmis 1939 metais, ekspedicijai išvykus į dykumą ieškoti Zerzuos, Džilf Kebire žuvo Džefris Kliftonas, o vėliau dingo jo našlė Keterina Klifton“.

„Negaliu šį vakarą pradėti mūsų susirinkimo skausmo gildoma širdimi nepriminęs tos tragedijos“.

„Šiandien susirinkome aptarti...“

*Iš Geografių draugijos susirinkimo,
įvykusio 194... m. lapkričio mėnesį
Londone, protokolo*

I

Vila

Ji nustoja dirbusi, atsitiesia vidury sodo ir žiūri į tolumą pajutusi, jog oras keičiasi. Vėjas dabar jau pučia šuorais. Oras prisipildo ūžesio, svyruoja išlakūs kiparisai. Ji apsigrėžia ir eina įkalnėn namo link, kopia per žemutę tvorą, – pirmieji lietaus lašai jau tyška ant nuogų pečių. Ji pereina lodžią ir smunka vidun.

Virtuvėje ji né nestabtelėja, eina toliau, lipa tamsiais laiptais ir leidžiasi ilgu koridorium – pačiame gale pro atdaras duris krinta šviesos pluoštas.

Ji pasuka į kambarį, savotišką sodą – vien medžiai ir ūksmingos pavėsinės, nutaptyti ant sienų ir lubų. Lovoje guli vyriškis, jo kūną glamonejā vėjelis. Jai jėjus, jis iš lėto atsigrėžia.

Kas keturios dienos ji mazgoja jo tamsų kūną, pradėdama nuo sužalotų kojų. Suvilgo kempinę, iškelia virš kulkšnių, varvina vandenį ir, kilstelėjusi akis, mato ji kažką vapant, šypsantis. Aukščiau blauzdų nudegimai baisesni. Skaudžiai violetiniai. Gyvi kaulai.

Jinai slaugo jį jau keli mėnesiai ir puikiai pažsta jo kūną: lyg jūros arkliukas įmigės penis, išsišovę smailūs dubens kaulai. Nukryžiuotasis, sako ji sau. Jis – jos globai atiduotas merdintis šventasis. Jis guli aukštelinkas, be priegalvio, žiūri aukštyn į lubose nupieštą lapiją, į tą šakų baldakimą ir žydrą dangų aukštybėje.

Ji pilia kalaminą ruožais jam skersai krūtinės, ten, kur kūnas mažiausiai nudegintas, kur ji gali liesti. Jai patinka įdubimas po apatiniu šonkauliu, tas kūno skardis. Kai ji, priėjusi pečius, ima vėdinti sprandą, jis ima narnėti.

Ką? klausia ji, nuvaikydama apnikusias mintis.

Jis pasisuka į ją tamsiu veidu, įsmeigia pilkas akis. Ji įsikiša ranką į kišenę. Dantimis nudreskia odelę nuo slyvos, išplėšia kauluką ir įspraudžia minkštima jam į burną.

Jis vėl atsidūsta patraukdamas savęsp klausią jaunos slaugės širdį, nors ir kur būtų nukilęs mintimis, vedasi ją atminties labirintais, kuriais klaidžioja visus tuos mėnesius prieš savo mirtį.

Vyriškis romiai pasakoja kambaryje įvairius nutikimus, čia sklęsdamas, čia nardydamas vienur ar kitur nelyginant vanagas. Pabunda išpieštoje pavėsinėje, glėbiančioje jį iš visų pusų žiedais nužertomis didelių medžių šakomis. Mini išvykas, moterį, bučiavusią jo kūną, kuris dabar, nudegintas, spalva primena baklažaną.

Dykumoje praleisdavau ištisas savaites, pamiršdamas žvilgtelėti į ménulį, sako jis, kaip vyras kartais ištisas dienas net nežvilgtelėja į žmonos veidą. Bet tai nereiškia, kad jam trūksta atidumo, – stačiai jam trūksta laiko.

Jo akys krypsta į jaunos moters veidą. Jeigu ji linguoja galva, jo žvilgsnis nuslysta per ją ir įsiremia į sieną. Ji palinksta priekin. Kaip jūs nusideginote?

Vėlyva popietė. Jis žaidžia paklodės kraštu, glosto jį atgalia ranka.

Kritau užsideges į dykumą.

Jie aptiko mano kūną, surentė iš pagalių šiokius tokius neštuvus ir vilko mane per visą dykumą. Mes traukėme per Smėlio jūrą, šen bei ten kirsdami vorupes. Žinot, klajokliai. Beduinai. Kai kritau, smėlis, ir tas užsiliaipsnojo. Jie matė, kaip atsistoju ir nuogas žengiu iš ugnies. Odinis šalmas liepsnojo man ant galvos. Jie paguldė mane į lopšį, savotiską karstą, ir dusliai dunksėjo jų kojos, kai tekini neše mane per dykumą.

Ugnis beduinams ne naujiena. Ne naujiena léktuvai, nuo 1939-ųjų krintantys iš dangaus. Kai kuriuos savo įnagius ir rykus jie gaminosi iš pašautų léktuvų ir tankų metalo. Tai buvo padangių karo metas. Jie mokėjo atskirti radijo bangomis valdomą skraidyklię nuo pamušto léktuvo, jie gebėjo prasiskinti kelią per nuolaužas. Menkiausias kabinos sraigtelis būdavo brangenybė. Ko gero, buvau pirmas, gyvas išlipęs iš degančios mašinos. Žmogus liepsnojančia galva. Jie nežinojo, kuo aš vardu. Aš nežinojau, kokiai genčiai jie priklauso.

Kas jūs?

Nežinau. Jūs jau klausėte.

Sakėt, kad jūs anglas.

Vakare jis niekad nebūna tiek išvargės, kad užsnūstų. Ji skaito jam knygas, kurių sugeba surasti bibliotekoje, apatiniaiame aukšte. Plevena žvakę, apšviesdama puslapį ir skaitančios jaunos seselės veidą, vos traukdama iš prieblados sieną puošiančius medžius ir visą panoramą. Jis klausosi, gerte gerdamas jos žodžius nelyginant vandenį.

Kai būna šalta, ji atsargiai įsliuogia į lovą ir atsigula šalia. Ji sugeba taip švelniai ji užkloti, kad jam nė kiek nesuskausta, nekā daugiau, nei prisilietus jos plonyčiam riešui.

Kartais antrą valandą nakties jis dar nemiega, atviromis akimis stebilija į tamsą.

Jis pajusdavęs oazės kvapą, dar jos nepamatęs. Drėgmės dvelksmą. Palmes ir takelius. Skardinių kibirų žvangsmą, kurio žemas tembras skelbdavęs, kad jie sklidini.

Jie suvilgydavę aliejumi dideles skiautes minkšto audinio ir jomis apklostydavę jį. Jis buvo pateptasis.

Jis jausdavęs šalia nebylų žmogų, jausdavęs jo kvapą, kai jis temstant, kas dvidešimt keturios valandos, prisilenkės nuklostydavo ir tamsoje apžiūrėdavo jo odą.

Nuklotas jis vėl būdavęs anas nuogas žmogus, iššokęs iš liepsnojančio lėktuvo. Jie apklostydavę jį keliais sluoksniais pilko veltinio. Kokia didi tauta bus jį aptikusi, sakydavęs jis sau. Koks kraštas išgalvojės tokias minkštas datules, kurias šalia einantis žmogus sukramto ir įdeda jam į burną. Visą tą laiką būdamas su tais žmonėmis jis niekaip negalėjęs prisiminti, iš kur esąs. Kiek jam žinoma, jis galėjęs būti ir priešas, pašautas ore.

Vėliau Pizos ligoninėje jam vaidendavęsis greta tas pats žmogus, – ateidavęs kas vakarą, kramtydavęs datules ir dėdavęs minkštas jam į burną.

Tos naktys būdavusios bespalvės. Be kalbų ir dainų. Beduinai tylėdavę, kai jis pabudavęs. Jis gulėdavęs ant hamako altoriaus ir, puikybės apimtas, vaizduodavęsis šimtus jų aplink; buvę tarp jų ir tiedu, kurie jį aptikę ir numušę nuo galvos šakotą ugnies kepurę. Iš tikrujų buvo tik du, tiedu, kurie jį aptiko ir numušę nuo galvos šakotą ugnies kepurę. Tiedu, kuriuos jis pažinojės iš seilių, drauge su datulėmis patenkančiu jam į burną, ir iš tankaus jų kojų dunksėjimo.

Ji atsisėsdavo ir imdavo skaityti knygą tolydžio plevenant žvakei. Retkarčiais žvilgtelėdavo žemyn į koridorių, į karo ligonine paverstą vilą, kur gyveno su kitomis seselėmis, kol, slenkant šiaurėn karui, tam jau beveik besibaigiančiam karui, visos jos viena po kitos buvo perkeltos kitur.

Tai buvo jos gyvenimo tarpsnis, kai ji puolė į knygas lyg į vieninteles duris iš savo vienutės. Knygos pasidarė jos pasaulio dalimi. Atsisėdusi prie naktinio stalelio, įguldavo į knygą ir skaitydavo apie indą berniuką, kuris mokėsi įsiminti ant padéklo sudėtus daiktus ir brangakmenius, ējus nuo vieno mokytojo prie kito: vieni mokė ji vietinės tarmės, kiti – kaip lavinti atmintį, treti – kaip atispirti hipnozei.

Knyga gulėjo ant jos kelių. Ji susivokė, jog daugiau nei penkias minutes stebi popieriaus akytumą, užlenktą septyniolikto puslapio kampaną – kažkas buvo taip paženklinęs skaitomą vietą. Pirštų galais ji palietė odą. Mintys pašėlo daužytis kaip pelė ant lubų, kaip naktinis drugys į langą stiklą. Ji žvilgtelėjo į koridorių, nors San Džirolamo viloje gyveno tik jiedu – anglas ligonis ir jinai. Ji turėjo pasisodinusi pakankamai daržovių sviedinių išraustame darže kalvos šlaite, kad jiedu nemirtų badu, be to, iš miesto kartais ateidavo žmogus, ir ji mainydavo muilą, paklodes ir visa kita, kas turėjo būti palikta karo ligoninėje, į būtiniausius produktus. Pupas, mėsą. Paskutinįsyk žmogus paliko jai du butelius vyno, ir dabar kiekvieną vakarą, pagulėjusi šalia anglo ir palaukusi, kol jis užsnūs, ji iškilmingai įspildavo į stiklinaitę vyno ir, atsinešusi ant naktinio stalelio, stovinčio čia pat už vos pravertę durų, išlaižydavo po lašelį, įknibusi į kokią skaitomą knygą.

Tad knygose, kurių anglas klausydavosi susikaupės arba mintimis nukilęs kitur, būdavo pilna turinio spragų, sakytm liūties išplautų išgraužų kelyje, dingusių epizodų, tarytum skérių išėsto gobeleno gabalų, tarytum tuščių freskos vietų, nakčia nusilupus tinkui nuo bombų sprogimo.

Daugmaž tokia buvo ir vila, kurioje dabar ji gyveno su anglu. I kai kuriuos kambarius negalėjai kojos įkelti, nes buvo užgriozti nuolaužų. Bombai pataikius į biblioteką apatiname aukšte, ji atsivėrė ménuliu ir lietui – viename kampe stovėjo amžinai permirkęs krėslas.

Ji nė neketino užtaisyti turinio spragų. Neatpasakodavo praleistų skyrių. Paprasčiausiai atsinešdavo knygą ir sakydavo: „Devyniasdešimt

šeštas puslapis“ arba „Šimtas vienuoliktas puslapis“. Tai būdavo vienintelė nuoroda. Prisikišdavo jo rankas prie veido ir apuostydavo – jos vis dar dvelkė liga.

Jūsų rankos grumba, sakydavo jis.

O kas išravi piktžoles ir usnis?

Būkit atsargi. Esu sakęs, kaip čia pavojinga.

Žinau.

Ir ji imdavo skaityti.

Tėvas buvo išmokęs ją suprasti rankas. Ir šunų letenas. Kai tik tėvas likdavo kur nors vienas su šunimi, jis pasilenkdavo ir uostydavo šuns pėdas. Kvepiančios lyg stipriausias konjakas, sakydavo jis, pasaulyje nesą tauresnio kvapo! Puokštė! Puikiausi kelionių prisiminimai! Ji nutaisydavo pasidygėjimo išraišką, bet šuns letenos tikrai buvo stebuklin-gos: jų kvapas neturėjo nieko bendra su nešvarumais. Štai katedra! sakydavo tėvas. O štai sodas, veja, ciklamenų lysvė – stačiai koncentratas visų tų takų, kuriais šuo lakstė kiaurą dieną.

Ant lubų subrazdėdavo, lyg pelė būtų prabėgusi, ir ji vėl pakeldavo akis nuo knygos.

Jie nuėmė nuo veido žolių kaukę. Užtemimo dieną. Laukė tos dienos. Kur jis? Kokia tai civilizacija, išmananti apie oro ir šviesos permainas? Ahmarų ar Abejadų, nes jie priklausė vienai kuriai šiaurės vakarų dykumos genčių. Tų, kurios sugeba pagauti krintantį iš dangaus žmogų ir uždengti jo veidą supintų oazės nendrių kauke. Jis gulėjo ant žolių čiužinio. Iš visų sodų jam labiausiai patiko Kju botanikos sodas, tokių švelnių ir margų spalvų, kaip šlaitan kopiančių uosių guotai.

Užtemimo metu jis įdėmiai žiūréjo į kraštovaizdį. Jie išmokė jį iškelti rankas, idant į kūną lietūsi visatos galios, – taip dykuma traukia savęsp léktuvus. Jie nešė jį palankinu, suręstu iš šakų ir veltinio. Užtemusios saulės priebandoje jis matė flamingų venas tvinksint skersai regimojo ploto.

Odą visada dengdavo tepalai arba tamša. Vieną naktį pasigirdo lyg vėjo švilpimas aukštai virš galvos, o po valandėlės nutyko, ir jis užsnūdo ilgédamasis to garso, lyg ščiūvančio švokštimo, ištrūkusio iš ryklės paukš-

čiu, gal flamingui, ar dykumų lapei, kurią vienas beduinas laikė pusiau užsiūtoje burnuso kišenėje.

Rytojaus dieną, kai tysojo vėl po storu veltinio sluoksniu, išgirdo skimbčiojant stiklą. Skambesys éjo iš tamsos. Temstant, nuklojus veltinį, pamaté artéjant žmogaus galvą, padétą ant stalo, ir susivoké, jog žmogus neša dideliausius naščius su šimtais buteliukų, parištų įvairaus ilgio virvelémis ir vielomis. Žmogus slinko, lyg pats būtų dalis tos stiklinės uždangos. Jo kūnas buvo vidury tos stiklinės ertmės.

Išvaizda žmogus panéšėjo į tuos arkangelus, kuriuos jis mokykloje bandydavo persipiešti, niekad nejstengdamas suvokti, kaip kūnas gali turéti tiek raumenų, kad pajégtų mosuoti tokiais sparnais. Žmogus éjo ilgais, létais žingsniais, éjo taip ramiai, jog buteliukai vos vos virpčiojo. Stiklo vilnis, arkangelas, buteliukai tepalo, saulés taip įkaitinto, jog atrodydavo, kad jis tam tyčia pašildytas žaizdoms tepti. Užpakaly jo tvino šviesa – visų atspalvių mélyna ir kitos spalvos virpėjo ūke ir smėlio paviršiuje. Silpnas stiklo skimbčiojimas, spalvų margumynas, karališka eisena, ir veidas – tamsus siauras ginklas.

Iš arti žiūrint, stiklas buvo gruoblėtas, smėlio nugludintas – stiklas, pergyvenęs savo civilizaciją. Kiekvienas buteliukas buvo užkimštas kamšteliu, žmogus ištrauké jį dantimis ir, lūpomis laikydamas kamšteli, pilstelėjo skysčio iš vieno buteliuko į kitą, o kitą kamšteli irgi laikė lūpomis. Išsketęs sparnus virš aukštielininko apdegusio kūno, žmogus giliai įsmeigė abu smaigus į smėlį ir išsinérė iš šešiapédžio jungo, siūbuojančio tarp abiejų smaigų. Išėjo iš savo krautuvélės. Atsiklaupė, klūpomis prisiartino prie apdegusio lakūno, uždėjo vésias rankas jam ant kaklo ir taip jas laikė.

Ji pažinojo visi kupranugarių take, Keturiaskesiemties dienų kelyje, einančiame nuo Sudano šiaurén, iki pat Gizos. Jis traukdavo pasitikti karavanų, prekiaudavo prieskoniais ir skysčiais, keliaudavo tarp oazių ir drékinamų laukų. Žygiuodavo šarvuotas stiklo šarvais, nepaisydamas smėlio audrų, kamšteliais užsikimšęs ausis, tad jis pats buvo panašus į buteli, tas daktaras prekeivis, tas aliejų, kvapų ir panacéjų karalius, tas krikštytojas. Ateina, būdavo, stovyklon ir butelių uždanga atitveria ligonį.

Jis atsitūpė prie apdegėlio. Taip suglaudė pėdas, jog pasidarė lyg koks puodelis, paskui atsitiesė, net nežiūrėdamas išpešė vieną kitą butelėli.

Atkemšant buteliukus, iš jų skrido kvapai. Jūros kvapas. Rūdžių. Indigo. Rašalo. Upės dumblo, lanko medienos, skruzdžių rūgšties, parafino, eterio. Chaotiškas kvapsnių tvanas. Tolėliau, užuodę kvapsnius, pratrūko bliauti kupranugariai. Jis émė trinti krūtinės ląstą tamsžaliu tepalu. Povo kaulų milteliais, pačiais veiksmingiausiais vaistais, mainais į tabaką gautais medinoje, kažkur vakaruose ar pietuose.

Tarp virtuvės ir suniokotos koplyčios vėrėsi durys į ovalinę biblioteką. Viduje viskas atrodė gerai išsilaikę, tik galinėje sienoje sulig ta vieta, kur paprastai kabo portretai, žiojėjo didelė skylė, atsiradusi prieš du mėnesius apšaudžius vilą minosvaidžiais. Kambarys ilgainiui prisitaikė prie tos kiaurymės, derindamas prie oro permainų, vakaro žvaigždžių, paukščių giesmių. Buvo ten sofa, pilka marška apdengtas fortepijonas, lokio galvos iškamša ir aukštos knygų lentynos pasieniais. Lentynos prie pramuštos sienos įlinko neišlaikydamos nuo lietaus išburkusių knygų. Į kambarį taip pat tolydžio trankė žaibai, eidami kiaurai apklotą fortepijoną ir kilimą.

Pačiame gale buvo užkaltos stiklinės durys. Jeigu būtų buvusios atdaros, ji būtų galėjusi tiesiai iš bibliotekos patekti lodžijon, paskui nusileisti apačion trisdešimt šešiais atgailos laipteliais ir atsidurti pievutėje, išraustoje fosforinių bombų ir sprogimų. Traukdamiesi vokiečiai užminavo daugelį namų, tad diduma kambarių, kaip tasai, buvo nebe-naudojama ir saugumo sumetimais uždaryta, durys užkaltos lentomis.

Ji žinojo, kokie pavojai gresia, kai, įsmukusi vidun, sėlindavo per popiečio prieblados gaubiamą kambarį. Sustodavo staiga suvokusi, kaip linksta medinės grindys po jos kojomis, ir pagalvojusi, jog to visiškai pakaktų bet kokiam mechanizmui sudirginti. Dulkių sluoksnis po kojomis. Vienintelis šviesos šaltinis – minos išmuštas sienoje švarplėtas skritulys, žvelgiantis į dangų.

Subraškėjo taip, lyg ji būtų plėšusi knygą, iš lentynos traukdama „Paskutinį mohikaną“, ir toje prietemoje jai suteikė drąsos spalvotas viršelis – akvamarininio dangaus ir ežero atšviestas indėnas pirmame plane. Ir tuomet, lyg kambaryste būtų buvęs žmogus, kurio nevalia trikdyti, ji išėjo atatupsta, taikydama į senas pėdas tiek saugumo sumetimais, tiek ir žaisdama, kad susidarytų toks įspūdis, jog ji esanti kam-

bary, tik jos fizinis kūnas dingės. Ji uždarė duris ir vėl pakabino vieton perspėjamajį užrašą.

Grįžusi ligonio kambarin, ji atsisėdo lango nišoje taip, kad tapybos sienos būtų iš vienos pusės, o slénis – iš kitos. Atskleidė knygą. Lapai buvo sulipę daiktan – sustingusi lakštų banga. Ji pasijuto lyg Kruzas, paplūdimyje aptikęs bangą išplautą knygą, jau ganėtinai išdžiūvusią. *1757 m. skaitiniai. Ilustravo N. C. Wyeth.* Kaip ir visose gerose knygose, svarbiausias buvo lapas su iliustracijų sąrašu ir kiekvienai jų skirta teksto eilute.

Ji įgulė į aprašymą žinodama, jog išnérus jausis, tarsi buvo pasinérusi į svetimus gyvenimus, į intrigas, užsimezgusias prieš dvidešimt metų, kad jos kūnas pritvinkęs sakinių ir akimirkų, lygiai toks, koks būna pabudus – apsunkęs nuo išdilusių iš atminties sapnų.

Ant kalvų išsidėstęs miestelis, stovis sargyboje prie šiaurės vakarų kelio, daugiau nei mėnesį laikėsi apsiaustas – užtvara, ginanti dvi vilas ir vienuolyną obelį ir slyvų soduose. Buvo ten Medičių vila, kur gyveno generolai. Truputį aukšciau – San Džirolamo vila, anksčiau buvęs moterų vienuolynas dantytomis it pilies sienomis, tapęs paskutine vokiečių kariuomenės tvirtove. Joje laikėsi šimtas karių. Kai miestelį nelyginant karo laivą padegamaisiais sviediniais įniko daužyti artilerija, kariai paliko sode ištemptas palapines ir persikraustė į perpildytus moterų vienuolyno miegamuosius. Koplyčia vietomis buvo įgriuvusi. Dalis vilos viršutinio aukšto nukentėjo nuo minų. Kai sajungininkai pagaliau užėmė vilą ir pavertė ją ligonine, laiptai į trečią aukštą buvo uždaryti, nors išliko stogas ir dalis kamino.

Ji su anglu užsispyrė pasilikti galiniame kambaryste, nors kitos seselės su ligoniais persikėlė piečiau į saugesnę vietovę. Visą tą laiką jiedu šalo, gyveno be elektros. Kai kurie kambariai apskritai nebeturėjo sienų iš slénio pusės. Ji atidarydavo duris ir pamatydavo kampe šlapią, lapais nuklotą lysvę. Durys atsiverdavo į gamtą. Kai kurie kambariai tapo atviromis paukščių tupyklomis.

Laipčia apatinės pakopos supleškėjo per gaisrą, kai kareiviai traukdami es išpažegė vilą. Ji nuėjo į biblioteką, pasiėmė dvidešimt knygų, prikalėjus prie grindų, paskui vieną prie kitos ir taip pasidarė dvi apatinės pakopas. Diduma kėdžių buvo sudeginta židiniuose. Krėslas bibli-

tekoje išliko tik todėl, jog buvo kiaurai peršlapės, merkiamas vakarinių audrų, lietui amžinai pliaupiant pro minos pramuštą skyle. Tik tai, kas buvo šlapia, ir išvengė ugnies tą 1945-ųjų balandį.

Buvo išlikę ir keletas lovų. Jai norėjosi klajoti po namus su savo čiužiniu arba hamaku, nakvoti tai anglo kambarį, tai koridoriuje – nelygu oras, vėjas ar paros metas. Rytą ji susivyniodavo čiužinį ir surišdavo virvagaliu. Atšilus orams, ji atidarė daugiau kambarių, kad išsvėdintų tamsūs užkaboriai ir saulė išdžiovintų visą drėgmę. Kartais naktį ji atverdavo duris arba miegodavo kambariuose be sienų. Gulėdavo ant čiužinio pačiame kambario krašte žvelgdama į dreifuojantį žvaigždžiavaizdį, plaukiančius debesis, kartais pabusdama nuo perkūnijos grumėjimo arba žaibų. Buvo ji dvidešimties metų, tikra beprotė, kuri nė kiek nesirūpino savo saugumu nei kvaršino sau galvą dėl pavoju, tykojančių tikriausiai užminuotoje bibliotekoje, ar perkūno, gąsdinančio ją naktimis. Ji nestygo vietoje po šaltų mėnesių, kai buvo priversta tenkintis tamsia ir saugia erdve. Vaikščiojo po kareivių apšnerkštus kambarius, kur baldai buvo sudeginti ten pat, vietoje. Šlavė lapus, valė išmatas ir šlapimą, neše lauk apdegusių stalus. Gyveno kaip valkata, tuo tarpu anglas ligonis tysojo lovoje kaip karalius.

Iš lauko namas atrodė nusiaubtas. Išoriniai laiptai kabojo perkirsti drauge su nukarusiais turėklais. Jūdviejų gyvenimą sudarė rūpinimasis maistu ir saugumu. Naktimis jie žibindavo tik žvakę saugodamiesi plėšikų, kurie siaubė viską, kas pakliūva. Juos gynė tik tai, jog vila panėšėjo veikiau į griuvėsius. Ji – jau išaugusi iš vaiko amžiaus, bet dar ne visai subrendusi, – jautėsi ten saugi. Atsižvelgdama į tai, kas nutiko jai karo metais, ji susikūrė kelias taisykles ir nuosekliai jų laikėsi. Nenorėjo vėl vykdyti įsakymų ir įspareigoti didžiajam tikslui. Norėjo rūpintis vien apdegusių ligonių. Norėjo jam skaityti, ji maudytis ir leisti jam morfių – bendrauti tiktai su juo.

Ji dirbo darže ir sode. Iš subombarduotos koplyčios atvilko šešių pėdų ilgio krucifikṣą ir, įsmeigusi prie savo lysvės, pavertė jį savotiška kaliause apkarstydamas tuščiomis sardinių skardinėmis, kurios, vėjui pučiant, daužydavosi ir žvangėdavo. Pačioje viloje ji ropšdavosi per šiukšles į žvakės apšvestą nišą, kur buvo jos gražiai sukrautas lagaminas: keletas laiškų, vienas kitas drabužėlis, metalinė déžutė su medicinos instrumentais. Ji atituštino tik dalį vilos ir užsimaniusi galėjo viską sudeginti.

Ji įbrėžia degtuką tamsiame koridoriuje ir prikiša liepsnelę prie žvakės dagčio. Šviesa šoktelį jai iki pečių. Ji klūpo. Susideda rankas ant šlaunų ir įkvepia sieros kvapo. Įsivaizduoja, jog drauge įkvepia šviesos.

Ji traukiasi atatupsta kelias pėdas ir kreidos gabaliuku grindyse brėžia ketvirtainį. Traukiasi toliau vis braižydama stačiakampius, kol pagaliau susidaro jų piramidė, viena, dvi, dar viena. Kaire ranka remiasi į grindis, nuleidusi galvą, susimąsciusi. Traukiasi vis toliau nuo šviesos. Galiausiai nusileidžia ant kulnų ir atsitupia.

Įsimeta kreidą sijono kišenėn. Atsistoja ir, užsivertusi plataus sijono apačią, pasiriša ją prie juosmens. Iš kitos kišenės išsiima geležiuką, meta priekin, ir tas nukrinta į tolimiausią kvadratą.

Stryktelėja priekin, kojos atsitrenkia į grindis, šešėlis už jos ištista per visą koridoriaus ilgį. Ji labai greita, teniso bateliai čiuožia skaitmenimis, jos surašytais kiekviename stačiakampyje, atsispiria viena koja, paskui abiem, paskum vėl viena, kol pagaliau pasieka paskutinį kvadratą.

Ji pasilenkia ir pakelia geležiuką, stovi ta poza nejudėdama, sijonas vis dar pakaišytas aukšciau šlaunų, rankos nukarusios, ji sunkiai šnopuoja. Įtraukia oro ir užpučia žvakę.

Dabar ji stovi tamsoje. Tik justi dūmų tvaikas.

Ji stryktelėja aukštyn ir pašokusi apsisuka, nutupia jau žiūrėdama priešingon pusėn, paskui dar pasiučiau liuoktelėja priekin į tamsų koridorių ir vis įšoka kvadratan, puikiai žinodama, kur jie yra, jos teniso bateliai vis atsispiria ir atsimuša į juodas grindis – aidas skamba po visus apleistos italų vilos užkaborius, sklendžia link ménulio ir griovos, it randas puslankiu aprietusios pastatą.

Kartais naktį apdegės vyriškis girdi pastate silpną krūpčiojimą. Kreipia ausį garso pusėn, bet niekaip negali nustatyti, nei kas tai per garsas, nei iš kur jis eina.

Ji ima užrašų knygelę nuo staliuko jo lovos galvugaly. Tai knyga, draugė su juo perėjusi ugnį, – Herodoto „Istorijos“, jo papildytois iš kitų knygų iškirptais ir įklijuotais lapais arba jo ranka įrašytomis pastabomis, žodžiu, viskas perdėm susimaišę su Herodoto tekstu.

Ji ima skaityti smulkia rašysena priraizgytą rankraštį.

Pietų Maroke būna viesulas, *aajej*. Felachinai ginasi nuo jo peiliais. Būna *africo*, kartais siekiąs net Romą. *Alm*, rudenio vėjas, pučia iš Jugoslavijos. *Arifi*, taip pat vadinamas *aref*, arba *rifi*, degina gausybe liežuvių. Tai pastovūs vėjai. Esamieji vėjai.

Būna ir kitokių, ne tokių pastovių, kurie tolydžio keičia kryptį, parverčia raitelį drauge su arkliu, sukdamiesi šimtu aštuoniasdešimčia laipsnių. *Bist roz* siaubia Afganistaną 170 dienų per metus, palaidodamas ištisus kaimus. Karštas ir sausas *ghibli* nuo Tuniso sūkuriuoja, siaudžia, sukelia nervų priepuolius. *Haboob*, dulkių švidras nuo Sudano, kyla skaisčiai geltonomis kilometrinėmis sienomis ir staiga prapliumpa liūtimi. *Harmattan* lekia Atlanto link ir pagaliau nugarma į vandenyną. *Imbat* – tai Šiaurės Afrikos jūrvėjis. Kai kurie vėjai pučia tik į padanges. Naktinės dulkių audros kyla orams vėstant. *Khamsin*, dulkių viesulas, siaučia Egipte nuo kovo iki gegužės. Arabiškai tai reiškia „penkiasdešimt“, nes pučia penkiasdešimt dienų. Tai Egipto devintoji Dievo rykštė. *Datoo* – kvapnus vėjas nuo Gibraltaro.

Taip pat yra (...), slaptas dykumų vėjas, kurio pavadinimą amžinai išdildė iš atminties vienas karalius, nuo jo žuvus sūnui. Ir *nafhat*, vėtra nuo Arabijos. *Mezzar-ifoulousen*, siautinges ir žiaudrus pietvakaris, berberų vadinamas „vištapešių“. *Beshabar*, sausas ir juodas žiemrytys nuo Kaukazo, – „juodvėjis“. *Samiel* nuo Turkijos, „nuodai ir vėjas“, dažnai praverčia mūšyje. Kaip ir kiti „nuodingi vėjai“, Šiaurės Afrikos *simoom* ir *solano*, kurie dulkių uruliais nudrasko išlikusius retus žiedlapius ir kelia svaigulį.

Ir kiti, vietiniai vėjai.

Kurie siaučia pažeme kaip potvynio banga. Nugalanda dažus, varto telefono stulpus, ridena akmenis ir statulų galvas. *Harmattan* traukia kiaurai Sacharą, pritvinkęs raudoną dulkių, karštų kaip ugnis, smulkių kaip miltai, apauga, apkepa šautuvų spynas. Tą raudoną vėją jūreiviai vadina „tamsos jūra“. Sacharos raudono smėlio ūkų pasitaiko be galio toli šiaurėje, kaip antai Kornvalyje ir Devone. Jie prapliumpa tokiomis purvo liūtimis, jog manyta, kad lyja krauju. „1901 metais, pasak liudytojų, lyta krauju daugelyje Portugalijos ir Ispanijos sričių“.

Ore laikosi milijonai tonų dulkių, kaip žemės gelmėse – milijonai kubinių metrų oro, lygiai kaip dirvoje laikosi daugiau gyvių (kirmelių, vabalų, žemėgyvių) nei žemės paviršiuje. Herodotas mini gausybę

kariaunų, amžinai pradingusių *simoom* nasruose. Vieną tautą „taip įsiutino tas negandos vėjas, kad ji paskelbė jam karą ir kautynių rikiuote stojo mūšin, bet buvo veikiai ir visiškai palaidota“.

Trejopos dulkių audros. Sūkurys. Stulpas. Šydas. Pirmuoju atveju dingsta horizontas, antruoju aplink jus „šoka džinai“, trečiuoju – „spindi variu. Gamta atrodo liepsnų apimta“.

Ji kilstelėja akis nuo knygos ir mato į save įsmeigtą jo žvilgsnį. Jis prabyla tamsoje.

Beduinai ne veltui laikė mane gyvą. Matot, buvau jiems naudingas. Mano lėktuvui sudužus dykumoje, vienam jų dingtelėjo mintis, kad galiu kam nors praversti. Aš esas žmogus, sugebąs pažinti neįvardytą miestą vien iš jo griaūčių žemėlapyje. Aš esas neišsenkantis žinių šaltinis. Aš esas iš tų žmonių, kurie, atėję į svečius ir likę vieni kambaryje, žengia tiesiai prie lentynos, ima iš jos knygą ir uosto. Taip mes persismelkiame istorija. Man žinomi jūros dugno žemėlapiai, žemėlapiai, kuriuose pažymėti Žemės plutos įtrūkimai, pergamentuose nubraižyti žemėlapiai, kuriuose nurodyti Kryžiaus karų keliai.

Tad dar prieš suduždamas puikiai pažinojau jų kraštą. Žinojau, jog kadaise, tokią ir tokią interesų bei paskatų vedamas, per jį žygiavo Aleksandras. Man žinoma, kokių papročių laikosi dėl šilko ir šulinių pakvaišę klajokliai. Viena gentis buvo juodai nudažiusi visą slėnį, kad padidėtų vertikalus oro masių judėjimas ir imtų dažniau lyti, ir net pradėjusi statyti aukštus bokštus debesies pilvui praplėsti. Kitos gentys atstatydavo delnus ton pusėn, iš kur ima pūsti vėjas. Jos tikėjo, kad, padarius tai deramu metu, galima nukreipti audrą prieš kaimynus, nedraugiškai nusiteikusią gentį. Ištisos gentys staiga dingdavo smėlio prarytos; uždusintos smėlynuose, jos įeidavo į istoriją.

Dykumoje labai lengva pamesti nuovoką ir pamiršti ribas. Krisdamas iš padangių į dykumą, tą geltoną skreitą, be perstojo sau kartojau: Man reikia susirišt plauštą... Man reikia susirišt plauštą...

Ir ten, troškioje smėlio viešpatijoje, žinojau, jog esu tarp žmonių, pratusių gyventi prie vandens.

Tasilije buvau matęs piešinių uolose, nupieštų dar tais laikais, kai Sacharos gyventojai, plaukiodami nendriniais luotais, medžiojo hipopo

tamus. Vadi Suroje buvau matęs grotose freskas, vaizduojančias plaukikus. Šičia yra buvęs ežeras. Būčiau galėjės grotuje ant sienos nupiešti jo kontūrus. Prie šešis tūkstantmečius būčiau galėjės nuvest juos prie to ežero.

Paklauskit jūreivį, kokios žinomas burės yra pačios seniausios, ir jis nupieš jums trapecijos formos burę virš nendrinio luoto – tokią, kokią matome uolų piešiniuose Nubijoje. Tais laikais, kai dar nebūta jokių dinastijų. Dykumose dar teberandama harpūnų. Žmonės, pratę gyvent prie vandens. Netgi šiandien kuprių vilkstinės primena upes. Tačiau šiandien kaip tik vandens čia pasigendama. Vanduo, pasitruukęs tremtin, pargabenamas čionai bidonais ir gertuvėmis, – tik vaiduoklis jūsų rieškutėse ir burnoje.

Kai patekau tarp jų be jokios nuovokos, neišmanydamas, kur esu, man būtų pakakę sužinoti, kaip vadinasi kokia kalvelė, koks vietinis paprotys, tokia ar tokia istorinio gyvūno ląstelė, ir pasaulio žemėlapis būtų atsidūrės vietoje.

Ką diduma mūsų išmanė apie tuos Afrikos kraštus? Nilo armijos puolė ir traukėsi mūšio lauke, nusidriekusiam per aštuonis šimtus mylių dykumos vidury. Lengvieji tankai, vidutinio nuotolio veikimo „Blenheimo“ bombonešiai. Dvisparniai naikintuvai „Gladiatorius“. Aštuoni tūkstančiai vyrų. O kas priešai? Kas sajungininkai Kirenaikės derlingose žemėse, sūriose El Agheilos pelkėse? Visa Europa kariavo Šiaurės Afrikoje, Sidi Rezeghe, Baguohe.

Jis penkias dienas keliavo beduino velkamais neštuvais, tamsoje, po brezentiniu gaubtu tysodamas aliejumi suvilgyto veltinio guolyje. Temperatūra staiga sumažėjo. Jie pasiekė slėnį – kanjoną aukštominis raudonomis sienomis, prisijungė prie dykumų genties, pasklidai sliuogiančios per smėlynus ir uolynes – genties mėlynais apsiaustais, plevenančiais lyg pieno puta, lyg sparnai. Jie atplėsė švelnaus veltinio sluoksnį nuo prisiurbusio kūno. Jis gulėjo erdviausioje kanjono nišoje. Kaip ir prieš tūkstančius metų suopiai nardė žemyn ton uolos sprogymėn, kur jie buvo apsistoję.

Rytą jie nunešė jį į *siq* pakraštį. Sustoję aplink garsiai kalbėjosi. Dialektas darėsi vis aiškesnis. Jis buvo čia atgabentas dėl užkastų ginklų.

Jie nešė jį turėdami tikslą, neveizdžiomis akimis atgręžę į priekį, paguldę jo ranką taip, kad jis užčiuoptų bet kokį daiktą, esantį daugmaž per metrą. Daug dienų kelionės dėl to vieno metro. Kad palinktų priekin ir ištempta ranka, apačion pakreiptu delnu palieštą kokį daiktą. Jis palietė automatinį ginklą. Atitraukė ranką. Balsai nuščiuvos. Jis buvo atgabentas atpažinti ginklą.

„12 mm kulkosvaidis „Breda“. Itališkas“.

Jis atitraukė spyną, pirštu patikrino, ar néra šovinio, užstūmė ir nuspaudė nuleistuką. Pokšt. „Puikus ginklas“, – sumurméjo. Jį patraukė toliau.

„7,5 mm Châtellerault. 1924 metų prancūzų gamybos lengvasis kulkosvaidis“.

„Vokiečių gamybos. 7,9 mm MG–15. Skirtas léktuvams“.

Ji prinešdavo prie kiekvieno ginklo. Tie atrodė surinkti skirtingu laiku įvairiose šalyse. Tikras ginklų muziejus dykumoje. Jis liesdavo buožės arba dėtuvo apribus, apčiuopdavo kryptuką. Garsiai pasakydavo ginklo pavadinimą, tuomet būdavo nešamas prie kito. Aštuoni buvo iškilmingai pakelti. Jis aiškiai ištarė jų pavadinimus, iš pradžių prancūziškai, paskui genties kalba. Bet kuriam galui? Tikriausiai jiems buvo svarbu ne tiek išgirsti ginklo pavadinimą, kiek įsitikinti, kad jis žino, ką sako.

Kažkas vėl paėmė jam už riešo ir įkišo ranką šovinių déžén. Kitoje déžėje, dešinėje, buvo 7 mm sviediniai. Toliau būta kitokiu.

Vaikystėje jis augo pas tetą. Vejoje ant žolės ji išdėliodavo kortų malką figūromis į apačią ir lavindavo jo atmintį. Kiekvienam žaidėjui buvo leidžiama atversti dvi kortas ir galop atminty surasti joms poras. Tai vykdavo kitame kraštovaizdyje, kraštovaizdyje, kur almėjo upėtakių gausūs upeliai, skardeno paukščių giesmės, kurias jis sugebėdavo atpažinti iš pirmos natos. Tai buvo pasaulis, kur viskas buvo įvardyta. Dabar užrištomis akimis, žolių kauke uždengtu veidu, jis paimdavo šovinį, nurodydavo savo nešėjams kelią iki reikiamo ginklo, įsprausdavo šovinį, užstumdavo spyną ir, pakėlęs ginklą aukštyn, iššaudavo. Trenksmas pašelusiai nugriaudėdavo tarp kanjono sienų. „*Nes aidas – tai balso dvasia, pabundanti tuščioje ertmėje*“.

Tuos žodžius Anglijos ligoninėje paraše žmogus, laikomas pamiseliu ir pikčiurna. O jis toje dykumoje buvo sveiko proto, aiškios galvos, kėlė kortas, lengvai tinkino poras ir,

skausmingai šiepdamas tetai, sulig kiekvienu sėkmingu deriniu leido šūvi aukštyn, o neregimi žmonės aplink vis džiugesniais šauksmais lydėjo kiekvieną driokstelėjimą. Paskui pasukdavo kita kryptimi, vėl grįždavo prie kulkosvaidžio „Breda“, tik jau keistu, žmonių nešamu palankinu, lydimas vyriško, peiliu vienodai ženklinančiu atitinkamas šovinių dėžes ir buožes. Po vienatvés dienų jis mėgavosi tuo bruzdesiu, džiaugėsi tais šauksmais. Taip savo išmanymu jis atsilygino žmonėms, kaip tik dėl to ji išgelbėjusiems.

Kai kuriuose kaimuose, per kuriuos jis keliavo drauge su jais, nebuvo moterų. Jo žinios buvo grynu pinigu, vienai genčiai atsiskaitant su kita. O kai kuriose gentyse būta per aštuonis tūkstančius žmonių. Jis pažino kai kuriuos jų papročius, kai kurias melodijas. Dažniausiai užrištomis akimis girdėjo Mzina genties žmones giesmėmis viliojant vandenį ir krykštaujant džiugiaisiais balsais, *dahhiya* šokius, fleitas, kuriomis skelbiamas pavojuς, dvigubą fleitą *makruna* (kurios vienas vamzdis tolydžio dūžgia). Ir penkiastiges lyras. Pažino preliudų ir interliudų kaimą ar oazę. Girdėjo plojimus. Antifonų šokius.

Jam leidžiama žiūrėti tik sutemoms nusileidus, tuomet jis mato savo pagrobėjus ir išgelbėtojus. Dabar jis žino, kur yra. Vienoms gentims jis piešia žemėlapius, apimančius didesnes nei jų gyvenamos žemės teritorijas, kitas moko valdyti ginklą. Muzikantai atsisėda priešais jį kitoje laužo pusėje. *Simsimyya* lyros natos plaukia tolyn, lengvo vėjelio neshamos. Arba viršum liepsnų sklendžia prie jo. Šoka vaikinukas, laužui šviečiant, ir tai pats geidžiamiausias dalykas, kokį jis kada nors buvo matęs. Jo gležni pečiai balti kaip papirusas, laužo nutviekiastas pilvas spindi prakaitu. Nuogas kūnas staiga sugiedruoja prasiskleidus melsvam rūbui – lyg gyva pagunda – nuo kaklo iki pat kulkšnių. Rusvas žaibas.

Juos supa naktinė dykuma, šen bei ten paženklinta audrą, vilkstinių. Aplink jį amžinai begalė paslapčių ir pavoju, lygiai kaip tą dieną, kai aklai ištiesė ranką ir įsiprovė į dviašmenį skustuvą, pamestą smėlyje. Kartais jis klausia save, ar nesapnuoja to pjūvio, tokio plonyčio, kad jis nejaučia skausmo ir nusišluosto kraują į skustą galvą (veido dar nevalia liesti), idant žaizdą pastebėtų pagrobėjai. O tas kaimas be moterų, kur jis buvo tyliai atgabentas, ir ištisas ménuso, kurį praleido nematydamas

ménulio? Ar visa tai jo išgalvota? Sapnuota gulint tamsoje suvystytam į aliejum sudrėkintą veltinį?

Jie keliavo pro prakeikto vandens šulinius. Kai kur atvirose vietovėse slypėjo palaidoti miestai, ir jis laukdavo, kol jie prisikas iki smėlyje glūdinčių kambarių. Laukdavo, kol jie prisikas iki smėlyje glūdinčių vandens gyslų. Šokančio skaistaus vaikinuko tyras grožis lygai toks kaip jauno choristo balsas, kurį jis įsiminė kaip tyriausią visų garsų, vaiskiausią visų upių vandenų, skaidriaušią visų jūros gelmių gelmę. Ten, dykuomoje, kur kitados tyvuliavo jūra, kur nebuvvo nieko tvirta nei pastovaus, kur viskas buvo sklidu kaip vaikinuko lininė tunika, gaubianti jį nelyginant vandenynas ar melsva placenta. Vaikinukas įsijaudrina, laužo liepsna nuskaistina jo lyties organus.

Paskui laužas užpilamas smėliu, aplink juos sklaidosi dūmai. Kaip pulsas ar lietus ščiūva muzikos instrumentai. Vaikinukas atkiša rankas viršum išblėsusio laužo ir nutildo fleitas. Kai jis nutolsta, nebelieka vaikinuko, nebelieka jo pėdų. Drykso tik jo skolinti skarmalai. Vienas vyras šliaužia priekin, nugriebia nuo smėlio nulašėjusią spermą. Neša baltajam ginklų vertėjui ir įtrina jam rankas. Dykumoje garbinamas tik vanduo.

Ji stovi prie kriauklės, laikosi jos stebeilydama į sienos tinką. Ji nuémė veidrodžius, sunešé juos į tuščią kambarį. Ji laikosi kriauklės ir linguoja galvą į šalis, duodama valią šešeliui. Susidrékina rankas ir pirštais šukuojasi plaukus, iki tie galutinai peršlampa. Ji atsigaivina ir malonai jaučiasi, kai, einant pro duris, vėjas taip perlieja nuo galvos iki kojų, kad ji net neišgirsta perkūnijos.

II

Nei gyvas,
nei miręs

Žmogus sutvarstyтомis rankomis beveik keturis ménesius išbuvo Romos karo ligoninéje ir staiga atsitiktinai išgirdo apie apdegusj ligoni ir seselę, išgirdo minint jos vardą. Jau atsidūrės prie lauko durų, jis pasuko atgal ir priέjo prie būrelio gydytojų, kuriuos kā tik aplenkė, pasiklausti, kur ji yra. Jis seniai guléjo ligoninéje ir buvo pagarsėjęs kaip nekalbus žmogus. Bet šit jis prašneko, paklausé, kuo ji vardu, ir jie nustéro. Visą tą laiką jis nebuvo ištaręs né žodžio, atsakydavo mostais, mimika, o kartais šypsena. Apie save nebuvo nieko pasakęs, tik užraše savo registracijos numerį, liudijantį, jog priklauso sajungininkams.

Jo tapatybę buvo patikrinta ir oficialiai patvirtinta pranešimais iš Londono. Galutinai nustatyta jo tapatybę pagal senus randus. Tuomet gydytojai vėl émė aplink jį šokinéti ir linkčioti galvomis žiūrēdami į jo tvarsčius. Šiaip ar taip, garsenybę, trokštanti tylos. Karo didvyris.

Taip jis jautési saugesnis. Né žodžio. Nors ir kaip būtų į jį kreipęsi: maloniai, klasingai, grasindami peiliu. Jau keturi ménesiai, kai jis nepravéré burnos. Jų akimis žiūrint, buvo stačiai gyvūnas, ir tiek, nei gyvas, nei miręs, kai buvo atgabentas ligoninén ir reguliarai gaivinamas morfijum rankų skausmu malšinti. Sèdédamas krésle, tamsoje, stebėlydavo į ligonius ir seseles, zujančius į palatas ir procedūrų kambarius.

O štai dabar, lenkdamas būrelį gydytojų, išgirdo minint moters vardą. Sulétino žingsnius, grj̄o atgal ir, prięjės prie jų, paklausé, kokioje būtent ligoninéje ji dirbanti. Jie atsaké, jog esanti sename moterų vienuolyne, kuris buvęs vokiečių užgrobtas, paskui sajungininkų apgultas, paimtas ir paverstas ligonine. Kalvose, į šiaurę nuo Florencijos. Didžia dalimi subombarduotas. Nesaugus. Laikina lauko ligoniné, ir tiek. Tačiau seselę ir ligonis atsisakę keltis kitur.

Kodėl niekas jų neprivertęs?

Ji pareiškusi, jog ligonio būklė pernelyg rimta, kad būtų galima ji kur nors gabenti. Kas be ko, būtų buvę įmanoma ji pergabenti į saugesnę

vietą, bet tuo metu nebuvę laiko leistis į ginčus. Be to, ir ji buvusi ne kažin kokios sveikatos.

Sužeista?

Ne. Kiek kontūzyta per apšaudymą. Geriausia būtų buvę išsiusti ją namo. Visa bėda, jog karas pasibaigės. Niekam nieko nejsakysi. Ligonai neatsiklausė bėga iš ligoninių. Kariai palieka savo junginius nelaukdami demobilizacijos.

Kokia vila? paklausė jis.

Šmékla sode, kaip visi sakė. San Džirolamo. Tai va, o toje viloje irgi vaidenasi. Apdegėlis. Turi veidą, bet nebeatpažįstamas. Nervų sistema nebeveikia. Gali prie to veido prikišti degantį degtuką – jokios reakcijos. Veidas lyg apmirės.

Kas jis? paklausė jis.

Niekas nežinąs, kuo jis vardu.

Jis nešneka?

Būrelis gydytojų prapliupo juoktis. Ne, šneka, šneka be perstojo, bet pats nežino, kas jis toks.

Iš kur jis?

Beduinai atgabenę Sivos oazén. Paskui kurį laiką buvęs Pizoje ir... Vienas tų arabų tikriausiai nešiojansas jo asmens ženklą. Ko gera, parduosiąs, ir jis kada nors atsirasiąs, bet, galimas daiktas, niekad neparduosiąs. Asmens ženklas – stebuklingos galios amuletas. Kiek lakūnų nukritę dykumoje, ir nė vienas negrižęs su savo asmens ženklu. Dabar jis glūdąs ten, Toskanos viloje, ir mergina jo nepaleidžianti. Sakosi neatiduosianti, ir tiek. Sajungininkai ten turėjė penkiasdešimt sužeistujų. Prieš tai vokiečiai ten laikę nedidelę īgulą, tai buvęs jų paskutinis atsparos mazgas. Kai kurie kambariai esą papuošti freskomis, vaizduojančiomis įvairius metų laikus. Šalia vilos esąs siauras tarpeklis. Ji esanti kalvose, daugmaž per trisdešimt mylių nuo Florencijos. Žinoma, jums reikės gauti leidimą. Galima bus paprašt ką nors jus ten nuvežti. Vaizdas ten dar siaubingas. Nudvėsę gyvuliai. Nušauti, pusiau suvalgyti arkliai. Patiltėse žmonės, pakarti už kojų. Karo baisybės. Ir, be to, labai pavojinga. Pionieriai dar neišminavę. Traukdamiesi vokiečiai palikę begalę minų. Šiurpi vieta ligoninei. Nesą nieko blogiau už lavonų tvaiką. Kad kraštas pasidarytu švaresnis, labai praverstų stipri pūga. Labai praverstų krankliai.

Ačiū.

Pirmąsyk po kelių mėnesių jis išėjo iš ligoninės į saulę, į gryną orą, paliko žalsvos šviesos užlietas palatas, kur per ilga émę jaustis lyg po stiklo gaubtu. Sustojo giliai įkvépti oro, įsigyventi į karštligiškos skubos nuotaiką. Pirmiausia, tarė sau vienas, man reikia batų guminiais padais. Man reikia *gelato*.

Traukinyje, kratomam į šalis, jam buvo sunku užsnūsti. Kiti kupė keleiviai rūkė. Smilkiniu jis tolydžio atsitrenkdavo į lango rémą. Visi vilkėjo tamsiais drabužiais; cigaretėms smilkstant, atrodė, jog vagonas dega. Jis pastebėjo, kad, traukiniui važiuojant pro kapines, keleiviai žegnojasi. *Be to, ir ji ne kažin kokios sveikatos.*

Gelato migdolams, prisiminé jis. Kartą lydėjo mergaitę drauge su jos tévu pas gydytoją operuotis migdolus. Vos metusi žvilgsnį į vaikų pilną palatą, ji atsisakė, ir tiek. Klusniausia, švelniausia mergaitė staiga virto uola, tvirta ir nepalenkiama. Niekas nieko neišplėšiąs jai iš gerklės, nors tuo metu protas tam ir pritarsiąs. Ji gyvensianti su tuo, nors ir kas tai būtų. Jis nė nenumanė, kas tai yra migdolai.

Jie niekad nelietė man galvos, tarė jis sau, ir tai keisčiausia. Blogiausia būdavo vaizduotis, ką jie būtų padarę vėliau, ką būtų išpjovę. Tokiomis akimirkomis visad galvodavo apie galvą.

Brazdėjimas ant lubų, lyg pelė bégiotų.

Jis stovėjo su kelionmaišiu pačiame gale koridoriaus. Padėjo maišą ant grindų ir žengė per tamsą ir mirgančių žvakių liepsnelių valkas. Jam einant prie jos, nebuvo girdėti žingsnių nei grindų braškėjimo. Jai buvo nuostabu ir podraug tam tikra prasme gera ir jauku, jog jis sugeba tyliai, be menkiausio triukšmo įsismelkti į jos ir anglo aplinką.

Jam einant ilgu koridorium pro žibintus, kiekvienas nudriekdavo jo šešėli. Ji pasuko aliejinio žibinto dagtį, kad aplink ją prasiplėstų šviesos ratas. Sédėjo nejudėdama, su knyga ant kelių, kai jis priėjo artyn ir pritūpė šalia kaip dėdė.

– Sakyk, kas yra migdolai?

Ji įsmeigė į jį akis.

– Niekad nepamiršiu, kaip tu išlékei iš ligoninės it viesulas, lydima dviejų vyrių.

Ji linktelėjo.

– Tavo ligonis šičia? Galiu jeit?

Ji papurtė galvą, purtė tol, kol jis prabilo iš naujo.

– Tad pamatysiu jį rytoj. Tik pasakyk man, kur eiti. Man nereikia paklodžių. Ar čia yra virtuvė? Taip keistai keliavau tavęs ieškodamas.

Kai jis nuėjo koridorium, ji vėl grįžo prie stalo ir atsisėdo drebėdama. Jai reikėjo to stalo, tos įpusėtos knygos pusiausvyrai atgauti. Kad ją pamatytu, tas vyriškis, kuris ją pažinojo, atvažiavo traukiniu, pėsčias nuėjo keturias mylias nuo kaimo iki čia ir koridorium iki šio stalo. Po kelių minučių ji nuėjo į anglo kambarį ir valandėlę žiūrėjo į ligonį. Pro sienoje nutapytą lapijų švietė méniesiena. Vienintelė šviesa, iliuzija parverčianti tikrove. Galėjo nusiskinti ją kaip gėlę ir prisisegti prie suknelės.

Vyriškis, vardu Karavadžas, atidaro visus kambario langus, norėdamas pasiklausyti nakties garsų. Nusirengia, švelniai pasitrina sprandą ir prigula ant paklotos lovos. Šnara medžiai. Méniesiena sudūžta virsdama sidabrinėmis žuvelėmis, kurios nardo lauke tarp astrų žiedlapių.

Méniesiena apgijusi jį nelyginant oda, vanduo. Po valandos jis jau ant vilos stogo. Nuo ten apžvelgia bombų sudaužytus stogus, du akrus nusiaubtų sodų ir daržų aplink vilą. Stebeilija į kraštovaizdį, vietą, kur jie yra Italijoje.

Rytojaus rytą prie šulinio jiedu mēgina pasikalbėti.

– Dabar, būdama Italijoje, galėtum daugiau pasidomėti Verdžiu.
– Kuo?

Ji kilstelėja akis nuo paklodžių, kurias skalbia prie šulinio.

Jis primena jai.

– Kartą sakei man, kad esi jį įsimylėjusi.

Hana susidrovėjusi nuleidžia galvą.

Karavadžas vaikščioja aplink, apžiūrinėja pastatą, žvilgsniu permata plotą nuo sodo iki lodžijos.

– Taip, buvai įsimylėjusi. Stačiai iš proto mus varei su savo Džiuzepe. Koks vyras! Pats geriausias visais atžvilgiais, sakydavai. O mes turėdavom tau pritarti, tau, šešiolikmetei akiplėšai...

– Įdomu, kas jai nutiko.

Ji padžiauna išskalbtą paklodę ant rentinio.

– Buvai pašelusiai tvirtos valios.

Ji eina grįstu taku, trypdama tarpuose priželusių žolę. Jis žiūri į jos kojas juodomis kojinėmis, plonytį rudą sijoną. Ji persisveria per balius-tradą.

– Man regis, čionai atvažiavau, prisipažistu, kad ir nesąmoningai galvodama apie Verdžį. Be kita ko, tu buvai išvykės, o tévas išėjės į karą... Pažiūrėk, vanagai! Kasryt atskrenda. Viskas čia sudaužyta, suskaldyta į druzgus. Tik čia, šiame šuliny, gali pasisemti vandens. Išvykdami sąjungininkai išardė vamzdžius, manė, kad šitaip privers mane išvykti.

– Reikėjo. Kraštas dar neišminuotas. Visur métosi pilna nesprogusių bombų.

Ji prieina, pirštais užspaudžia jam burną.

– Džiaugiuosi tame matydama, Karavadžai. Nieko daugiau nenoriu matyti. Nesakyk, jog atvažiavai čionai įtikint manęs išvykti.

– Ko jau ko, o labiausiai norėčiau atsidurt nedideliam bare, kur nesproginėja sumautos bombos, kur yra vurliceris ir kur gali išgerti taurelę. Pasiklausyt Frenko Sinatros. Mums reikia muzikos, – pridūrė. – Labai praverstų tavo ligoniu.

– Jis tebéra Afrikoje.

Jis žiūri į ją, laukia, kol ji dar ką nors pasakys, bet apie anglą ligonį daugiau nėra ko sakyti. Jis suniurzgia:

– Esama anglų, mylinčių Afriką. Dalis jų smegenų atspindi būtent dykumą. Šit kodėl ten jie nesijaučia svetimi.

Jis mato ją vos pastebimai linkčiojant. Sulysęs veidas, trumpai kirpti plaukai, – nei kaukės, nei paslapties, dengusios tada, kai ji nešiojo ilgus plaukus. Viena aišku: ji atrodo rami šiame savo pasaulyje. Fone gurguliujantis vanduo, vanagai ir nusiaubtas vilos sodas.

Gal šitaip ir baigiamą kariauti, pagalvojo Karavadžas. Apdegės žmogus, kuriam reikalinga priežiūra, paklodės, skalbiamos prie šulinio, nelyginant sodas ištapytas kambarys. Lyg visa, kas lieka, tėra praeities kapsulė, tos praeities, kuri ankstesnė už laikus, kai gyveno Verdis, kai Medičiai kvietėsi architektą, geriausią penkioliktojo amžiaus architektą, ir nakčia, pasižviesdami žvake, apžiūrinėjo baliustradą ar langą ir prašė ką nors sugalvoti, kad būtų gražesnis vaizdas.

– Jei pasilieki, – tarė ji, – mums reikės daugiau maisto atsargų. Aš pasėjau daržovių, mes turim maišą pupelių, bet mums reikia viščiukų.

Ji žiūri į Karavadžą, lyg norėdama priminti jam senų dienų sugebėjimus, bet nesako nė žodžio.

– Esu niekam tikės, – sako jis.

– Aš eisiu kartu su tavim, – siūlosi Hana. – Drauge viską darysim. Tu pamokysi mane vogti, parodysi, kaip tai daroma.

– Tu nesupratai. Esu niekam tikės.

– Kaip tai?

– Ikluvau. Jie, galima sakyt, nukirto man sumautas rankas.

Kartais vakare, kai anglas ligonis miega, ji, valandėlę paskaičiusi už jo durų, eina ieškoti Karavadžo. Jis būna sode, guli išsitiesęs prie šulinio ant akmeninės sienelės ir žiūri į žvaigždes, arba jinai aptinka jį kurioje

nors apatinėje terasoje. Dabar, vasarai prasidėjus, jam esą sunku tūnoti vakarais viduje. Didumą laiko jis praleidžia ant stogo, prie apgriuvusio kokino, bet tuo pat tyliai nulipa apačion, kai tik pastebi ją einant terasa – jo beieškant. Jinai užtinka jį prie begalvės grafo statulos: ant jos kaklo mégsta tupéti vienas vietinis katinas, kuris, tik pasirodžius žmogui, iškart pasipučia ir sustingsta iškilminga mieguista poza. Jinai visad tariasi jį atradusi, tą vyriškį, pažstantį tamsą, tą vyriškį, kuris, girtas būdamas, paprastai girdavosi esąs užaugęs pelédų šeimoje.

Jiedu abu kalvos viršūnėje, toluoje – Florencija ir jos žiburiai. Kartais jis atrodo jai pašelės, kartais – pernelyg ramus. Dieną ji aiškiau pastebi jo judesius, sustingusias rankas aukščiau sutvarstytyų plaštakų, pastebi, kaip jis pasisuka visu liemeniu – užuot pasukęs galvą, – kai ji rodo jam ką nors kalvos viršūnėje. Bet nieko apie tai nesako.

– Mano ligonis sako, jog sutrinti povo kaulai – nuostabus vaistas.

Jis stebeilija į nakties dangų.

– Taip.

– Tada buvai šnipas?

– Neviškai.

Jis jaučiasi jaukiau, saugiau, kai jinai vargai bejžiūri jį tamsiame sode, kurį vos siekia virpčiojanti lempos šviesa iš lagonio kambario.

– Kartais būdavom siunčiami vogt. Šit kas aš toks: italas ir vagis. Jie stačiai negalėjo patikėti savo laime, tad stengési iš paskutinių naudotis mano sugebėjimais. Buvom tokie keturi ar penki. Kurį laiką man sekési. Kol galiausiai vieną dieną buvau nufotografuotas. Visai atsitiktinai. Išivaizduoj?

Vilkėjau smokingu, pažiūrėti tikras pingvinas, – turėjau eiti į banketą, išvogti tam tikrus dokumentus. Tiesą pasakius, buvau tik vagis. Nei didis patriotas. Nei koks didvyris. Jie buvo tik oficialiai įteisinę mano sugebėjimus. Bet viena dama atsinešė fotoaparatą ir pleškino vokiečių karininkus. Užgriebė mane staigiai: éjau per šokių salę ir sustojau kaip nudiegtas. Išgirdau spragtelint fotoaparato užraktą prieš pat užsiveriant užsklandai ir grįžtelėjau ton pusén. Ir nuo tos akimirkos ateitis tapo nebesaugi. Mane nufotografavo vieno generolo meilužė.

Visos nuotraukos karo metais būdavo ryškinamos gestapo stebimose vyriausybiniše laboratorijose. O kadangi, savaime suprantama, nebū-

vau įtrauktas į jokį sąrašą, vos filmui atsidūrus Milano laboratorijoje, būčiau iškart kokio valdininko išaiškintas. Reikėjo žūtbūt išvogti tą filmą.

Ji žiūri į anglą ligonį, gulintį kambary, jo miegantis kūnas dabar tikriausiai už tūkstančių mylių, dykumoje, ir gydo ji žmogus, kuris kaišioja pirštus į savotišką puodelį, ertmę tarp sudėtų pėdų, lenkiasi priekin ir tamsia tešla tepa jam nudegintą veidą. Ji tariasi jaučianti sunkią to žmogaus ranką ant savo skruosto.

Ji eina koridoriumi ir lipa į hamaką, kuris ima suptis jai atsispyrus nuo grindų.

Kelias akimirkas prieš užmigdama ji jaučiasi gyva kaip niekad, naršo po įvairias dienos atkarpas, nešdamasi guolin kiekvieną akimirką, kaip vaikas nešasi lovon vadovėlius ir pieštukus. Diena atrodo padrika iki tų akimirkų, kurios jai yra nelyginant ūkio knyga, jai ir jos kūnui, pritvinkusiam nutikimų ir situacijų. Pavyzdžiu, ši tą jai davė Karavadžas. Savo siužetą, tragediją. Ir pavogtą įvaizdį.

Iš banketo jis išvažiuoja automobiliu. Padangos gurgžda žvyruota alėja, iš lėto sukančia vartų link. Mašina murkia, tyliai it lašas rašalo riedėdama vasaros naktį. Tą vakarą iki pat banketo pabaigos Kozimo viloje jis nenuleido akių nuo fotografės, visu liemeniu nusisukdamas kiekvieną sykį, kai ji nutaikydavo objektyvą jo pusėn. Dabar jis žino, kad yra fotoaparatas, ir sugeba išvengti objektyvo. Prisiartina, kad girdėtų jos balsą. Ji vardu Ana, o jos meilužis, karininkas, praleisiaς naktį viloje ir ryta per Toskaną išvyksiąs šiaurėn. Moters mirtis ar staigus dingimas gali tik sukelti įtarimą. Tokiai laikais, atsitikus kokiam neįprastam dalykui, iškart pradedamas tyrimas.

Po keturių valandų jis bėga žole vienomis kojinėmis, ménulio nudriektas šešėlis gūžiasi po jo kojomis. Prie žvyruotos alėjos stabtelėja ir iš lėto eina smėliu. Žiūri į Kozimo vilą, į kvadratinius langų ménulius. Tai rūmai, kur gyvena karės.

Automobilio žibintų šviesos pluoštas pliūptelėja it vanduo iš vamzdžio, užlieja kambarį, kur jis atsidūrė. Jausdamas į save nukreiptą žvilgsnį, vėl sustoja kaip nudiegtas. Ant jos kruta vyriškis, suleidęs

pirštus į jos šviesius plaukus. Jinai ji pažino, jis tai suvokia, pažino netgi dabar, kai jis nuogas: tas pats žmogus, kurį ji fotografavo anksčiau, per banketą, tarp susigrūdusių svečių, nes, užkluptas iš netyčių, stovi tokia pat poza, pusiau nusisukęs, šviesos pluošto išsplėštas iš tamsos. Automobilio žibintų šviesa lyžtelėja kambario kampą ir dingsta.

Vėl juoda tamsa. Jis nenumano, ką daryti. Nenumano, ar ji pakuždės dulkinančiam ją vyriškiui, jog kambarys esama dar vieno vyro. Nuogo vagies. Nuogo žudiko. Ar jam žengt prie porelės lovoje ir savo rankomis nusukti abiems sprandą?

Jis girdi vyriškį tebesidarbuojant, moterį tebetylint. Nė kuštelėjimo. Jis girdi ją mąstant tamsoje nukreiptu į ji žvilgsniu. Gal teisingiau būtų pasakius, kad girdi ją „permąstant“. Karavadžo mintys krypsta ta link-me: pridedant skiemeni, prisideda papildoma prasmė, prasmė, kurios reikia, kad sutelktum mintis, lygiai taip esti montuojant išnarstyta dvi-rati. Žodžiai yra apgaulūs, sakė jam vienas draugas, daug apgaulesni negu smuikai. Jis įsivaizduoja šviesius moters plaukus, perrištus juodu kaspinu.

Girdi automobilį apsisukant ir laukia kito šviesų tvyksnio. Veidas, išnėrės iš tamsos, tebéra nukreiptas į ji kaip strėlė. Šviesa sliuogia nuo jos veido ant generolo kūno, paskui ant kilimo, paskui šliaužia prie Karavadžo, vėl užlieja ji nuo galvos iki kojų. Jis nebemato jos. Purto galvą, mostu rodo, kaip pjaunama galva. Laiko rankose fotoaparatai, kad ji suprastų, ko jam reikia. Ir vėl dingsta tamsoje. Girdi, kaip ji, įsiteik-dama meilužiui, suvaitoja, ir jis supranta, jog tai pritarimo ženklas. Nė žodžio, nė menkiausios ironijos, paprasčiausias sandėris, nebylaus sutarimo kodas, ir jis supranta, jog dabar gali ramiai eiti verandon ir dingti naktyje.

Kebliausia buvo surasti tos moters miegamajį. Jis įsismelkė į vilą, tyliai nusėlino septyniolikto amžiaus freskomis papuoštais koridoriais. Kažkur ten buvo miegamieji – juodos auksinio kostiumo kišenės. Vienintelis būdas prasmukti pro sargybą – apsimesti kvanktelėjusiu. Jis nusirengė nuogas ir drabužius pasidėjo ant gėlių lysvės.

Nuogas jis ramiai lipa laiptais į antrą aukštą, kur stovi sargyba. Nusilenkia taip žemai, jog veidas atsiduria sulig šlaunimis, tad, sau vienas juokdamasis, meldžia sargybinius nepaniekinti jo kvietimo pasi-

vaikščioti nakčia, *al fresco*, juk taip sakoma, ar ne? Arba sugundymo *a cappella*?

Ilgas koridorius trečiame aukšte. Vienas sargybinis prie pat laiptų, kitas – kitame gale, per dvidešimt metrų, pernelyg toli nuo pirmojo. Net aktoriui per ilgas gabalas, bet Karavadžui privalu jį suvaidinti, nepatikliai ir niekinamai stebint abejingiem sargybiniams, remiantiems žvilgsniais iš priekio ir užpakalio. Dvipusis aktas. Stabtelėja prie freskos ir įsistebilija į giraitėje nupieštą asilą. Priglaudžia galvą prie sienos, alpdamas miego, paskui eina toliau, suklumpa, beregint atsitiesia ir žengia tvirtu karišku žingsniu. Pamoja kaire ranka, sveikindamas su lubose nutapytais kerubiniais, tokiais pat plikabambiais kaip ir jis, – vagies pasisveikinimas, keli valso taktai, freska chaotiškai bėga pro šalį, pilys, katedros baltais ir tamsiais bokštais, ekstazės apimti šventieji ši karo antradienį, jam begelbstint savo vaidybą ir galvą. Karavadžas ropoja čerpių stogais ieškodamas savo nuotraukos.

Eidamas pro antrą sargybinį, jis plekšnoja delnu sau per krūtinę, tarytum ieško leidimo, griebia sau už penio ir dedasi, jog juo lyg raktu nori atrakinti saugomo kambario duris. Juokiasi, svyrudamas traukiasi atatupstas, pilnas apmaudo dėl savo apgailėtinios nesékmės, ir, niūniudamas kažką panosėje, smunka į gretimą tuščią kambarį.

Atidaro langą, eina į verandą. Nuostabi tamsi naktis. Jis lipa per atbrailą ir šoka apatinio aukšto verandon. Pagaliau gali patekti į Anos ir generolo kambarį. Juos skiria tik kvapas. Jis sėlina nepalikdamas pėdų. Be šešėlio. Prisimena pasaką, kurią prieš kelerius metus buvo sekės vienai mergaitei, pasaką apie žmogų, ieškojusį savo šešėlio, – dabar jis pats ieško savo atvaizdo, atispaudusio gabalėlyje filmo.

Kambarje išsyk pastebi sueities įžangos pėdsakus. Jo rankos naršo moters drabužius, išmėtytus ant kėdžių nugarėlių, nuslinkusius ant grindų... Jis atsigula ir ima ristis kilimu nuo vieno galio iki kito, tad negali nepajusti tokio kieto daikto kaip fotoaparatas. Lytėja kambario odą. Tyliai ritasi, išsiskleidžia kaip vėduoklė, bet nieko neranda. Né kruopelės šviesos.

Atsistoja, iš lėto išskečia rankas, paliečia marmurinę krūtį. Ranka sliuogia akmenine ranka, – jis perpranta moters mastyseną, – ant jos kabos fotoaparatas. Tuomet išgirsta burzgiant automobilių, pasisuka, ir moteris pamato jį, netikėtai nutviekištą automobilio žibintų.

Karavadžas stebi Aną. Atsisėdusi priešais, žiūri jam tiesiai į akis, stengiasi ji permanyti, įminti jo minčių spiečius, kaip kitados darydavo jo žmona. Jis mato, kaip jinai uodžia ji, lyg bando atsekti jo pėdas. Jis mėto jas, paskui vėl įsmeigia į ją akis, įsitikinęs, kad jo žvilgsnis nepriekaištinas, tyras kaip upė, nepakaltinamas kaip kraštovaizdis. Žmonės paprastai sutrinka nuo tokio žvilgsnio, jis tai žino ir moka puikiai slėptis, bet mergina klausiamai žiūri į jį, nepatikliai palenkusi galvą nelyginant šuo, kai į jį kreipiamasi ne tokiu balsu ar tonu, kokiui įprasta kreiptis žmogui. Ji sėdi priešais, prieš tamsos gaubiamas kraujo raudonumo sienas, – tos spalvos jis nemégsta. Juodaplaukė, liekna, alyvų atspalvio oda, šio krašto saulės nuauksinta, ji primena jo žmoną.

Dabar jis nebegalvoja apie žmoną, bet žino, jog viskas gali pasikeisti kiekvieną akimirką, jog jis gali prisiminti menkiausią jos judej, nupiešti ją kuo smulkiausiai, nusakyti, kaip nakčia jo širdis jaučia jos riešo prisilietimą.

/ Jis sėdi rankas pasidėjęs ant stalo, žiūri, kaip mergina valgo. Vis dar mégsta verčiau valgyti vienas, nors per pietus ir vakarienę visad sédasi drauge su Hana. Tuštybė, sako sau. Pražūtinga tuštybė. Hana matė pro langą ji valgant abiem rankom, atsisėdusį ant vieno iš trisdešimt šešių koplyčios laiptelių. Be šakutės ir peilio, lyg jis būtų pratinėsis valgyti rygtiesiškai. Apžélės žilstančia barzda, tamsia striuke jis atrodo jai galutinai virtęs italu. Ji vis labiau tai pastebi.

Jis stebi tamsų jos siluetą rudai raudonų sienų fone, jos odos atspalvi, trumpai kirptus juodus plaukus. Susipažino su ja ir jos tėvu Toronte prieš karę. Paskiau buvo vagis, paskiau vedęs vyras ir, kupinas tingaus pasitikėjimo, trainiojosи paties pasirinktame pasaulyje, neturėdamas sau lygių prieikus apsukti kokį turčią ar apžavėti savo žmoną Džanetą ar kokio draugo jaunutę dukrelę.

Dabar tai, kas juos supa, vargu ar įmanoma pavadinti pasaulliu, jie priversti gyventi kiekvienas savo kiaute. Atsidūrės miestelyje, išsimėciusiame kalvose netoli Florencijos, lyjant jis glūdo viduje, svajoja išsidrėbęs vieninteliamе virtuvės krėslę, tjo lovoje arba ant stogo, ir dabar, kai neberekia regzti jokių pinklių, jam rūpi tik vienas žmogus, Hana. Atrodo, kad ji prisirišusi prie vyriškio, merdėjančio antrame aukšte.

Per pietus ir vakarienę jis sėdi priešais merginą ir žiūri, kaip ji valgo.

Prieš pusmetį Pizoje pro langą šv. Klaros ligoninės ilgo koridoriaus gale Hana pastebėjo baltą liūtą. Jis stovėjo vienišas ant bastiono, toks pat baltas kaip Duomo ir Camposanto marmuras ir tarytum to paties kūréjo sumanytas, nors, sprendžiant iš grubios ir primityvios formos, atrodė priklausas kitai epochai. Lyg praeities dovana, kurią privalu priimti. Vienai ar kitaip, iš viso to, kas supo ligoninę, jis buvo jai labiausiai priimtinias. Vidurnaktį ji žiūrėdavo pro langą, būdama įsitikinus, jog jis tebéra užtemdymo zonoje ir kaip ir ji pasirodysiąs kartu su rytmetine pamaina. Ji pakeldavo galvą penktą valandą arba pusę šešių, paskui šeštą, kad pamatytu jo pavidalą, vis labiau ryškėjančius kontūrus. Kiek-vieną vakarą, jai apeinant ligonius, jis stovėdavo sargyboje. Netgi artillerijai apšaudant, kariuomenė nejudino jo iš vietas, labiau rūpinosi apsaugoti išlikusį aikštės pasakišką ansamblį, matyt, vadovaudamas absurdiška pasvirusio bokšto, primenančio sviedinio skeveldros pakirstą žmogų, logika.

Ligoninės pastatai stovėjo toje vietoje, kur anksčiau buvo vienuolynas. Ištisus šimtmečius karpomi pernelyg stropių vienuolių, labirinto krūmai seniai buvo praradę bet kokį panašumą į gyvulius ir žvėris, ir dienos metu seselės vežiojo sužeistuosius tarp tų buvusio bestiarijaus liudytojų, susigrąžinusiu ankstesnių pavidalą. Buvo tokis įspūdis, jog išliko nepakitęs vien marmuras.

Seselės, ir tos atrodė it sviedinio skeveldros pakirstos, it kontūzytos merdéjančių aplink vaizdo. Arba kokių menkesnių dalykų, kaip antai laiško. Jos nešdavo amputuotą ranką į kitą koridoriaus galą, šluostydavo be perstojo srūvantį kraują, lyg žaizdos būtų buvusios versmės. Jos niekuo nebetikėjo, viskuo ir visais abejojo. Krisdavo vietoje, kaip krinta minuotojas sprogus minai tą pačią akimirką, kai jis išsuka sprogdiklį. Lygiai taip vietoje krito Hana tą dieną, kai karininkas, šv. Klaros ligoninėje prasiskynės kelią tarp šimtų lovų, įteikė jai laišką, pranešimą apie tévo mirtį.

Baltas liūtas.

Truputį vėliau ji susitiko anglą, panašų veikiau į apdegusį gyvūną, sustingusį ir nežvelgiamą kaip tvenkinio vanduo, kur jai magėjo šokti stačia galva. Ir štai dabar, praslinkus keliems mėnesiams, jis buvo jos paskutinis ligonis San Džirolamo viloje. Karas buvo pasibaigęs, o jiedu abu nieku gyvu nenorėjo drauge su kitais vykti į saugią vietą, kokia buvo

Pizos ligoninė. Visi pajūrio uostai, tokie kaip Sorentas ir Marina di Piza, knibždėte knibždėjo amerikiečių ir anglų karių, laukiančių laivų namo. Ji išskalbė savo uniformą, dailiai sulankstė ir atidavė išvykstančioms seselėms. Karas dar ne visur pasibaigės, girdėjo ji sakant. Šitas karas baigtas. Baigtas šičia. Ji būsianti lyg dezertyrė, girdėjo ji sakant. Aš ne dezertyrė. Aš lieku šičia. Ji buvo perspēta, jog aplink pilna nesprogusių minų, trūksta vandens ir maisto. Bet užlipo į antrą aukštą pas apdegusį žmogų, pas anglą ligonį, ir pareiškė jam, kad lieka drauge su juo.

Jis nieko nepasakė, nepajėgdamas net pakreipti galvos jos pusėn, bet jo pirštai įsliuogė į jos baltą ranką, ir kai ji pasilenkė prie jo, pajodusiais pirštais jis paglostė jai plaukus. Vėsos pojūtis delno klonyje.

Kiek tau metų?

Dvidešimt.

Gyveno kartą kunigaikštis, tarė jis, kuris, jausdamas artėjant mirtį, pasipraše nunešamas į Pizos bokšto viduri, kad galėtų mirti žvelgdamas iš vidutinio aukščio.

Mano draugo tėvas norėjo numirti šokdamas Šanchajų. Nežinau, ką tai reiškia. Jis pats tik buvo apie tai girdėjęs.

Ką veikia tavo tėvas?

Jis... jis kare.

Jūs irgi kare.

Ji nieko nežino apie jį. Bet jau daugmaž mėnuo, kai ji slaugo, leidžia morfijų. Iš pradžių jiedu varžesi, juo labiau kad buvo vieni du. Paskui staiga įveikė savo drovumą. Ligonai, gydytojai, seselės, instrumentai, įranga, paklodės, rankšluosčiai – visa ligoninė paliko kalvas ir iškeliavo Florencijon, paskui Pizon. Ji paslėpė kodeino tablečių ir morfijaus. Stebėjo, kaip evakuojasi ligoninė, išvyksta sunkvežimių vora. Ką gi, viso labo. Pamojo pro langą ir uždarė langines.

Už vilos dunksojo uolinė siena, aukštesnė už pastatą. Į vakarus driekėsi ilgas aptvertas sodas, o už dvidešimties mylių dryksojo Florencijos miesto kilimas, dažnai dangstomas slėnyje tvyrančio ūko. Anot gandų, vienas kaimynystėje, Medičių viloje, gyvenusių generolų suvalges lakštingalą.

San Džirolamo vila, pastatyta ginti jos gyventojus nuo kūno pagundų, priminė veikiau apsiaustą tvirtovę, pirmosiomis bombardavimo dieno-

mis diduma statulų liko be kojų, rankų ir galvų. Sodyba beveik niekuo nesiskyrė nuo viso kraštovaizdžio, apgriautas pastatas nuo išdegintų ir sprogimų išraustų sklypų. Hanos akimis žiūrint, sulaukėjė sodai buvo nelyginant kambariai, kurių pakraščiuose ji triūsė saugodamasi minų. Prie namo, ten, kur dirva trašiausia, ji šokosi dirbtį žemės su tokiu užsidegimu, su kokių dirba tik mieste išaugę žmonės. Nors žemė ir buvo išdeginta, nors ir trūko vandens. Kada nors čia būsianti liepų pavėsinė, žalios šviesos užlieta menė.

Lėjės virtuvėn, Karavadžas aptiko Haną užsikniaubusią ant stalo. Nemate nei jos veido, nei krūtine užgultą ranką, tik nuogą nugarą, nuogus pečius.

Ji nebuvo nei sustingusi, nei užsnūdusi. Sulig kiekvienu krūptelėjimu jos galva daužėsi į stalą.

Karavadžas sustojo kaip įdiegtas. Verkdamas žmogus išeikvoja daugiau energijos negu darydamas bet ką kita. Dar nebuvo prašvitę. Jos veidas ant tamsaus medinio stalo.

– Hana, – tarė jis, ir ji sustingo, lyg būtų galėjusi prisidengti tuo tariamu nejudrumu.

– Hana.

Ji prapliupo gailiai raudoti, lyg balsu norėdama nuo jo atsitverti, nudriekti tarp jų upę, idant priešingame krante niekas negalėtų jos pasiekti.

Iš pradžių jis dvejojo, nesiryžo paliesti jos nuogo kūno, tarė: „Hana“ ir tada uždėjo sutvarstyta ranką merginai ant peties. Ji vis dar drebėjo. Be galio didis sielvartas, tarė jis sau. Vienintelis būdas ištverti tokį skausmą – iškelti viską paviršiun.

Ji pasikėlė vis dar nuleidusi galvą, paskui prisiplojo prie jo, lyg stengdamasi atsiplėsti nuo stalo magneto.

– Neliesk manęs, jei manęs nori.

Blyški oda aukščiau sijono – tai buvo viskas, kuo ji vilkėjo toje virtuvėje, lyg būtų iššokusi iš lovos, šiuo tuo apsidariusi ir atbėgusi šičia, kur ją gaubė vėsus oras, nuo kalvų plūstantis pro atviras duris.

Jos veidas buvo paraudės, šlapias.

– Hana.

– Supranti?

– Kodėl šitaip jি dievini?

– Aš jи myliu.

- Tu jo nemyli, tu jį dievini.
- Išeik, Karavadžai, būk geras.
- Tu prisirišai prie lavono galas žino kodėl.
- Jis šventasis. Taip aš manau. Vilti praradęs šventasis. Juk tokiu būna? Ima noras juos apsaugoti.
- Jam vis viena!
- Mano jausmai pakankamai stiprūs, kad galēčiau jį mylėt.
- Dvidešimtmetė atskiria nuo pasaulio, kad galėtų mylėt šmékla! Karavadžas valandėlę tyli.
- Saugokis liūdesio. Nuo liūdesio tik žingsnis iki neapykantos. Paklausyk manęs. Aš pats tai esu patyręs. Jei prarysi kam nors skirtus nuodus, tikėdamasi, jog pagydysi tą žmogų, drauge su juo gerdama nuodus, tik laikysi juos savyje. Dykumų žmonės buvo gudresni už tame. Jie suvokė, kad jis gali jiems praversti. Tad jį išgelbėjo, o kai neberekėjo jo pagalbos, pametė.
- Duok man ramybę.

Viena būdama, Hana atsisėda jausdama, kaip tvinksi blauzdos nervas, pabraidžiojus po aukštą rasotą sodo žolę. Nulupa pirmają slyvą, kurią aptiko sode ir įsikišo į tamsios kartūninės suknelės kišenę. Viena būdama, ji bando įsivaizduoti, kas galėtų eiti senuoju keliu po žaliu aštuoniolikos kiparisų skliautu.

Anglui pasibudus, ji palinksta prie jo kūno ir įspraudžia jam burnon trečdalį slyvos. Žandikauliai nejuda, slyva lieka atviroje burnoje kaip vandenye. Atrodo, kad jis pravirks iš malonumo. Ji stačiai jauste jaučia, kaip slyva šliaužia jo rykle.

Jis pakelia ranką ir nusišluosto nuo lūpos seiles, kurių negali pasiekti liežuviu, įsikiša pirštą burnon ir čiulpia. Klausyk, aš tau papasakosiu tokį atsitikimą su slyvomis. Kai buvau mažas...

Po pirmųjų naktų, po to, kai, gindamas nuo šalčio, sudegino beveik visas lovas, ji susirado mirusio kario hamaką ir ēmė tame miegoti. Pasirenka sieną ir įkala dideles vinis, o rytą pasibunda tokiamo kambaryje, kokiame nori, supdamasi viršum purvo, bedūmio parako, apsemtų grindų ir žiurkių, jau įjunkusių kasnakt nusileisti iš trečio aukšto. Kiekvieną vakarą ji įsilipa į pamėklišką maskuoamosios spalvos hamaką, pasiimtą iš mirusio kareivio, iš to, kurį anksčiau slaugė.

Teniso bateliai ir hamakas. Visas karos grobis. Ji pasibusdavo mėnesienai užtvindžius lubas, susivyniojusi į senus naktinius marškinius, su kuriais visada miegodavo, suknelę pasikabinusi ant vynes prie durų. Buvo šilčiau, ji galėjo miegoti ir taip. Anksčiau, kai būdavo šalta, jie būdavo priversti kūrenti kas pakliūva.

Jos hamakas, bateliai, chalatas. Ji jautėsi saugi miniatiūriniam pačios susikurtame pasaulyje, abu kiti vyrai atrodė lyg tolimos planetos, kiekvienas savo prisiminimų ir vienatvės sferoje. Tada, kai Kanadoje Karavadžas buvo artimiausias jos tévo draugas, jam nereikėdavo nė piršteliu krustelėti, kad kiltų didžiausia sumaištis tarp moterų, kurioms jis tarytum teikdavosi pasiaukoti. O šit dabar nepastebimas tyso tamsoje. Vagis, kadaise atsisakydavęs dirbtį su vyrais, nes jais nepasitikėdavo, kalbédavęsis su vyrais, bet mieliau leisdavęsis į kalbas su moterimis, kurios, tik įšnekusios, beregint pakliūdavo į jo meilės raizgus. Kai ji, būdavo, paryčiais vogčiomis įsmunka į namus, dažniausiai aptinka ji miegantį tévo krésle, nuvargusį po kokios profesionalios ar privačios vagystės.

Ji galvodavo apie Karavadžą. Esama žmonių, kuriuos reikia vienaip ar kitaip laikyti apkabinus, gal net įsikirtus dantimis, kad išliktum saugus jų draugijoje. Reikia nutverti juos už plaukų, įsikibti į juos kaip skenduoliui ir leistis įtraukiamam į jų aplinką. Priešingu atveju būna taip: netycia susiduri su jais gatvėje, jie tau draugiškai pamoja, paskui šoka

per tvorą ir dingsta keliems mėnesiams. Karavadžas kaip tik buvo vienas tų dėdžių pražuvėlių.

Būdavo, Karavadžas paprasčiausiai apglėbia tave savo sparnais, ir tu netenki ramybės. Jis mokėdavo apkabinti visa savo esybe. O šit dabar jis tyso tamsoje kaip ir ji kurioje nors to didelio namo priešakinėje saugoje. Taigi toks buvo Karavadžas. O dykumų anglas kitoks.

Visą karą ji sugebėjo slaugyti sunkiausius ligonius tik savo šaltakraujiškumo dėka, to šaltakraujiškumo, kurį dangstė gailestingosios seselės vaidmeniu. Aš viską ištversiu, sakési sau viena. Laikysiuos iš paskutiniųjų, kad nepraskysčiau. Kol tėsési jos karas, visus tuos žodžius ji laidojo savyje, visuose miestuose, per kuriuos éjo, Urbine, Angiaryje, Monterekyje, kol pagaliau įžengé Florencijon, o vėliau pasieké kitą jūrą netoli Pizos.

Anglą ligonį ji pamatė pirmasyk Pizos ligoninėje. Tai buvo beveidis žmogus. Juodmedžio klanas. Ugnies sunaikintais atpažinimo ženklais. Apdegės kūnas ir veidas buvo apipurkšti tanino rūgštimi, gyva žaizda virtusią odą aptraukusia apsauginiu kiautu. Oda aplink akis buvo padengta storu sluoksniu gencijono tepalo. Nebuvo nė vieno bruožo, iš kurio galéatum ji pažinti.

Kartais ji paima kelias antklodes ir palenda po jomis mègaudamasi veikiau jų svoriu nei šiluma. Ir kai méniesieną užtvindo lubas, ji pasibunda ir guli hamake, duodama valią vaizduotei. Palyginti su miegu, ilséjimasis atrodo jai tikras malonumas. Jeigu būtų rašytoja, pasiimtų pieštukus, sasiuvinius ir mylimą katę ir rašytų susirangiusi lovoje. Pašaliniai ir įsimylėjeliai niekada nevarstyty užrakintų durų.

Ilsėtis – tai nesvarstant priimti visa tai, ką tau siūlo pasaulis. Pasimaudyti jūroje, pasimylėti su kareiviu, kuris niekada nesužinos tavo vardo. Būti švelniai nepažistamajam, anonimui, kitaip sakant, būti švelniai pačiai sau.

Ji judina kojas po sunkiomis kareiviškomis antklodėmis. Murkdosi vilnoje, kaip anglas ligonis kad murkdësi veltininéje placentejo.

Ko ji labiausiai pasigenda šičia? Létai atslenkančių sutemų. Iprasto medžių šnaréjimo. Augdama Toronte, ji išmoko skaityti vasaros naktį. Išsitiesusi lovoje ar kopdama mieguista gaisriniais laiptais su kate glébyje, ji galédavo būti pati savimi.

Vaikystėje jos mokykla buvo Karavadžas. Jis išmokė ją šuolių kūlia-viršcia. Dabar, amžinai susikišęs rankas į kišenes, jis mokėjo nebent judinti pečius. Jis, puikiai pažistąs kraštą, kur nutrenkė jį karas. Ji, Hana, iš pradžių mokési universitetinėje moterų ligoninėje, paskui, 1943-aisiais, prasidėjus išsilaipinimui Sicilioje, buvo išsiusta į užjūrį. Kanados pirmoji pěstininkų divizija skynësi kelią per Italiją, ir sužaloti kūnai plaukė užnugarin į lauko ligonines, kaip plaukia lauk purvas tamsoje kasant tunelį. Po Areco mūšio, priešakiniams daliniams pasitraukus, ji dieną naktį gyveno tarp sužeistųjų. Tris ilgas parnas nesudėjusi bluosto, galop ji griuvo ant grindų šalia čiužinio, kur tysojo lavonas, ir išmiegojo dyliką valandą, užsimerkusi, nematydama nieko aplink.

Atsibudusi iš porcelianinio dubens paémė žirkles, palenké galvą ir émė kirptis plaukus némaž nesirūpindama nei forma, nei ilgiu, – svarbu, kad tik būtų trumpi, – niekaip negaléjo pamiršti, kaip buvo nemalonu anksčiau, kai, jai pasilenkus, plaukai nuvirdavo iki žaizdos ir išsitepdavo krauju. Nieku gyvu nenoréjo, kad kas nors sietų, rištų ją su mirtimi. Suémė į saują tai, kas liko, norédama įsitikinti, jog nebéra ilgų sruogų, ir vél žengé į sužeistųjų perpildytas palatas.

Niekad daugiau ji nebežiūrėjo į veidrodį. Karui einant vis smarkyn, sužinodavo apie pažistamujų žūtį. Ją imdavo siaubas pagalvojus, jog kurią dieną, šluostydama kraują nuo sužeistojo veido, pažins tévą ar kokį žmogų, aptarnavusį ją prie baro Denforto gatvėje. Ji darési vis negailestingesné tiek sau pačiai, tiek sužeistiesiems. Tik protas galéjo juos išgelbeti, bet protas nebeturéjo galios. Krašte vis labiau siautéjo krauso karštiné. Kur dabar buvo Torontas ir kokią vietą jis užémé jos sąmonéje? Vyko klastos ir išdavystės tragedija. Visi darési tolydžio nuožmesni savo artimui – kareiviai, gailestingosios seselės, civiliai. Hana lenkési prie slaugomų sužeistųjų, nejučia kuždédama jiems padrikus žodžius.

Ji vadino visus „draugužiais“, kaip tai darydavo Ruzveltas, ir juokda-vosi sau viena prisimindama dainos posmelį:

*Kiekvienąsyk, kai susitinku Frankliną D.,
Man sako jis: „Sveikas, drauguž!“*

Ji šluostė tolydžio kraujuojančias sužeistųjų rankas. Išémé tiek šrapnelių skeveldrų, jog tarési ištraukusi toną metalo iš milžiniško kūno, patikéto jai slaugyti, o kariuomené tuo tarpu ritosi šiaurén. Kartą naktj,

kai mirė vienas sužeistasis, ji spjovė į visas taisykles, išsiémė iš jo daiktmaišio teniso batelius ir apsiavė. Buvo truputį per dideli, bet patogūs.

Jos veido bruožai éjo vis griežtyn, smailyn, ilgainiu pasidaré tokie, kokius véliau pamatys Karavadžas. Ji sulyso didžia dalimi iš nuovargio. Amžinai norédavo valgyti ir kankindavosi, stačiai eidavo iš proto maty-dama, kaip maitinami sužeistieji negali arba nenori valgyti, kaip trupa, byra žemén duona, aušta sriuba, kurią ji mielu noru godžiai sušveistų. Ji nenoréjo nieko ypatinga, tik duonos ir mésos. Viename mieste ligoninė ir kepykla buvo tame pačiame pastate, ir laisvalaikiu Hana vaikšiodavo tarp kepéjų uosdama dulkes ir iš anksto mēgaudamas būsimą duona. Véliau, kai jie buvo rytinéje Romos dalyje, ji gavo dovanų Jeruzalės artišoką.

Keista buvo miegoti bazilikose, vienuolynuose, visur, kur būdavo įrengiamos lauko ligoninės tolydžio žygiojant į šiaurę. Kai kuris sužeistujų mirdavo, ji užlenkdavo kojūgaly kabančios ligonio kortelės kampą, kad sanitaraid iš tolo ji pastebėtų. Paskui išeidavo iš tašytų akmenų pastato pasivaikščioti – pavasarį, žiemą, vasarą, metų laikais, kurie atrodė žila senovė, kurie tarytum pagyvenę ponai laukė karo pabaigos. Išeidavo, nors ir koks būtų oras. Jai reikéjo gryno oro, oro, kuriame nejusdavai žmogaus kvapo, reikéjo méniesienos, nors būtų lijė kaip iš kibiro.

Sveikas, drauguži, lik sveikas, drauguži. Gydymas būdavo trumpas. Sutartis galiojo tik iki mirties. Nei širdyje, nei praeityje nebuvo nieko, kas būtų įskiepijės jai gailestingosios seselės pašaukimą. Tačiau tas faktas, kad ji nusikirpo plaukus, buvo tolygus sutarčiai, sutarčiai, kuri galiojo iki tol, kol jie įsikūrė San Džirolamo viloje, į šiaurę nuo Florencijos. Buvo ten keturios seserys, du gydytojai, apie šimtą sužeistujų. Karas Italijoje slinko į šiaurę, ir jie atsiliko nuo fronto.

Paskui, švenčiant vietinės reikšmés pergalę, ji pareiškė negrįšianti nei Florencijon, nei Romon, nei jokion kiton ligoninén, jos karas pasibaigės. Ji liksianti su apdegéliu, vadinamu „anglu ligu“¹, kurio – dabar tai buvo jai visiškai aišku – nebuvo galima niekur vežti, nes jis negalėjo judinti nei rankų, nei kojų. Ji lašino jam į akis atropiną, déjo sūraus vandens kompresus gydydama sukietėjusią odą ir itin apdegusias vietas. Ji buvo perspėta: ligoninéje esą nesaugu, kelis méniesius vokiečių pa-

verstas tvirtove, vienuolynas buvęs sajungininkų artilerijos apšaudomas minomis ir padegamaisiais sviediniais. Ji būsianti palikta likimo valiai, negalėsianti apsiginti nuo plėšikų. Tačiau ji griežtai atsisakė išvykti, nusivilko gailestingosios seselės aprangą, iš daiktmaišio išsitraukė rudą margintos drobės suknelę, kurią tampė méniesių méniesius, ir apsiavė teniso batelius. Ji atsisveikinanti su karu. Nebebègiosianti ten ir atgal tenkindama kitą valią. Gyvensianti šitoje viloje su anglu, iki vienuolés nepareikšiančios į ją savo teisių. Ji norėjo geriau pažinti savo ligonį, atskleisti, kur įmanytą pasislépti ir augti atstu nuo suaugusiųjų pasaulio. Jo kalbésena ir māstysena priminė jai valso žingsnius. Jinai troško ji išgelbèti, išgelbèti tą bevardį, veik beveidį žmogų, vieną iš dviejų šimtų, patikétų jos priežiūrai kariuomenei žygiuojant į šiaurę.

Vilkédama margintos drobės suknele, ji išėjo iš šventės, grjžo atgal į kambarį, kur gyveno kartu su kitomis seselémis, ir atsisëdo. Kažkas sumirgėjo besisédant, ir staiga ji pastebéjo nedidelį apskritą veidrodélij. Atsistojo ir žengè ton pusén. Nors ir koks mažytis jis buvo, atrodë prabanga. Daugiau nei metus ji nenorėjo matyti savo atvaizdo, nebent kartais pastebédavo savo šešeli ant sienos. Veidrodélyje atsispindéjo tik skruostas, reikéjo ištiesti ranką su veidrodéliu. Ranka virpëjo. Ji pamatė savo miniatiūrinj paveikslą, tarytum įdétą į medalioną. Štai ji kokia. Pro langą buvo girdèti, kaip lauke klega sužeistieji, su kédémis išnešti saulén, kaip juokiasi ir smaginasi su personalu. Tik sunkiai sužeistieji liko viduje. Ji nusišypsojo sau viena. Sveikas, drauguži, taré. Pažvelgë sau tiesiai į akis, stengdamasi save atpažinti.

Tamsa skiria Haną ir Karavadžą, jiems bevaikščiojant po sodą. Ir štai jis prabyla savo įprastu lėtu ir tąsiu balsu:

– Atėjo vėlus vakaras, bešvenčiant kažkieno gimtadienį Denforto gatvėje. „Nakvišoje“. Pameni tą restoraną, Hana? Kiekvienas turėjo atsistot ir padainuot kokią dainą. Tavo tévas, Džaneta, draugai. Tu pasisakei, jog irgi nori padainuot, pirmasyk gyvenime. Tuomet dar mokeisi mokykloje ir tą dainą buvai išmokusi per prancūzų kalbos pamoką.

Dainavai, kaip ir pritinka dainininkei: pasilipai ant suolo, paskui truputį aukščiau, ant medinio stalo, tarp lékščių ir degančių žvakių.

Alonson fon!

Dainavai kairę ranką prisidėjusi prie širdies. *Alonson fon!* Pusė žmonių nė nenuvokė, ką tu ten dainuoji, o ir tu pati nelabai žinojai kiekvieno žodžio prasmę, žinojai nebent dainos turinį.

Pro langą dvelkiąs vėjelis plaikstė tavo sijoną, jis plazdėjo beveik prie pat žvakės liepsnelės, ir tavo blauzdos atrodė įkaitusios nuo ugnies. Tavo tévas žiūrėjo į tave pakėlęs akis, lyg ta nauja kalba būtų buvusi stebuklas, žodžiai plaukė aiškūs, sklandūs, be klaidų ir sutrikimų, o žvakių liepsnelės plevendamos veik lyžčiojo tavo sijoną. Paskui mes visi atsistojom, o tu nušokai nuo stalo tiesiai jam į glėbi.

– Aš nuimsiu tvarsčius tau nuo rankų. Šiaip ar taip, juk aš gailestingoji seselė.

– Man šitaip patogiau. Sakytum, su pirštinėmis.

– Kaip tai atsitiko?

– Mane sučiupo bešokant pro langą iš vienos moters miegamojo. Esu tau pasakojės apie tą moterį, tą, kuri mane fotografavo. Ji buvo niekuo déta.

Ji griebia jam už rankos, masažuoja raumenis. „Netrukdyk“, – sako. Ištraukia sutvarstytas rankas iš striukės kišenių. Saulei šviečiant, jos atrodė jai pilkos, bet dabar tarytum spindi.

Jai nuvyniojant tvarstį, jis traukiasi atatupstas, ir kai tik tvarsčio nebelieka, rankos suboluoja lyg per stebuklą. Ji žengia artyn prie vakytės dienų dėdės, mato, kaip jis bando pagauti jos žvilgsnį, tikėdamasis šiek tiek atitolinti tą akimirką. Tad ji žiūri tiesiai jam į akis.

Jis sudeda saujas rieškučiomis. Ji suima jo rankas ir, prisikišdama veidu prie jo skruosto, galop įsikniaubia jam į kaklą. Tai, ką ji laiko, atrodo tvirta. Sugiję.

– Patikék, man reikėjo ilgai derėtis, kol pagaliau jie sutiko mane palikti šičia.

- Kaipgi tau pasisekė?
- Seniai turėjau tokią sugebėjimų.
- Aha, pamenu. Ne, nejudék. Nesitrauk nuo manęs.
- Keistas metas, karo pabaiga...
- Taip, prisitaikymo laikotarpis.
- Taip.

Jis kelia rankas, lyg norėdamas rieškučiomis pagauti ménulio ketvirtį.

– Jie man nukirto abu nykščius, Hana. Žiūrėk.

Jis atkiša jai rankas. Rodo tai, ko ji nepastebėjo. Sukioja jas, lyg norėdamas įtikinti, jog neuokauja: vieta, kur anksčiau buvo nykštys, atrodo lyg nukirsta šaka. Jis siekia jos palaidinukės.

Ji jaučia, kaip nuo peties kyla audinys, kai jis ima už krašto dviem pirštais ir tempia į save.

– Va šitaip aš čiupinėju kartūną.

– Maža būdama, visad vaizduodavausi tave kaip Raudonajį Pimpernelį ir sapnuose amžinai naktimis klaidžiodavau su tavim stogais. Tu pareidavai namo su atvėsusiais valgiais kišenėse, o man parnešdavai plunksninių ir natų, paimtų nuo kokio fortepijono Forest Hile.

Ji kalba kreipdamasi į tamso užtvindytą veidą, lūpas, kurias glamourja lapų šešeliai nelyginant turtinges damos nériniai.

- Tau patinka moterys, ar ne? Anksčiau patikdavo.
- Kodėl – patikdavo? Ir dabar patinka.
- Dabar, kai karas ir visa kita, tatai atrodo menka.

Jis linktelėja, ir veidu nuslysta lapų piešinys.

– Tu buvai kaip tie menininkai, kurie piešia tik naktį, šviečiant gatvęs žibintams. Kaip tie sliekautojai su konservų skardinėmis prie kulkšnių ir žibintuvėliais prie kepurių naršantys vejas. Visuose miesto parkuose. Tu buvai mane ten nusivedės, ton kavinėn, kur jie prekiauja sliekais. Tai buvo, pasak tavęs, lyg kokia birža, kur sliekų kursas kisdavo ir kildavo penkis šimtus, dešimt šimtų. Vieni ten nuskursdavo, kiti susikraudavo turtus. Pameni?

– Taip.

– Grįžtam, darosi vėsu.

– Kai gimsta didieji kišenvagiai, jų smilius esti lygus ar beveik lygus su didžiuoju. Jiems nereikia giliai kaišiot ranką į kišenes. Centimetras su trupučiu – geras galas!

Jiedu pasuko vilos link ir nužingsniavo medžių paunksmėje.

– Kas tau tatai padarė?

– Tam jie surado moterį. Matyt, pagalvojo, kad man šitaip būsią dar skaudžiau. Jie atvedė savo medicinos seserį. Pririšo per riešus prie stalo kojų. Ir kai jie pjovė man nykštius, rankos bejegiškai nusviro. Kaip sapne. Bet ją pakvietė ir viską surikiavo toksai žmogus. Ranučas Tomanzonis. Ji buvo nekalta, nieko apie mane nežinojo, nei kuo aš vardu, nei kokios aš tautybės, nei ką esu padarės.

Kai jie įėjo vidun, anglas ligonis rėkė. Hana paleido Karavadžo ranką, ir jis liko bežiūrjis, kaip ji tekina skuba laiptais aukštyn, kaip sulig kiekvienu įviju laiptų posūkiu mirga jos teniso bateliai. Vila skardėjo nuo riksmo. Karavadžas nuėjo virtuvėn, atsilaužė duonos, paskui užlipo laiptais įkandin Hanos. Jam artinantis prie kambario, riksmai dar sustiprėjo. Kai jis įėjo į kambarį, anglas spoksojo į šunį. Šuo stovėjo pakreipęs galvą į šalį, lyg išsigandęs riksmų. Hana išsišiepusi dirstelėjo į Karavadžą.

– Jau dievaižin kiek metų nesu mačiusi šunų. Per visą karą nesu mačiusi né vieno šuns.

Ji pritūpė ir, priglaudusi šunį prie krūtinės, apuostė jo kailį, dvelkiantį kalvų žolėmis. Paskui pastūmėjo ji prie Karavadžo, ir tas atkišo jam duonos kampą. Tuomet anglas pamatė Karavadžą, ir jo veidas ištīso. Ko gero, pagalvojo, kad šuo, dabar atsidūrės Hanai už nugaros, pavirto žmogumi. Karavadžas paėmė šunį ant rankų ir išėjo iš kambario.

– Man atrodė, jog tai Policiano kambarys, – tarė anglas ligonis. – Tikriausiai mes gyvenam jo viloje. O štai čia, kur iš sienos trykšta vanduo, kadaisė būta fontano. Tai garsus kambarys. Čia jie visi rinkdavosi.

– Čia buvo ligoninė, – romiai atsiliepė ji. – Anksčiau, gerokai anksčiau, čia buvo vienuolynas. Paskui jį užémė kariuomenė.

– Man regis, čia Bruskolių vila. Policianas buvo didysis Lorencas globotinis. Turiu galvoje 1483-uosius. Florencijoje, šventosios Trejybės bažnyčioje, galima pamatyti paveikslą: Medičiai su Policianu, vilkinčiu ilga raudona mantija, priešakiname plane. Nuostabus buvo žmogus ir sykiu baisingas. Genijus, iškilęs iš paties visuomenės dugno.

Buvo jau seniai po vidurnakčio, o jis vėl buvo visiškai išsiblaivęs.

Gerai, pasakokit, tarė ji sau, nukelkit mane kur nors. Mintimis ji vis dar buvo Karavadžo glėbyje. Karavadžo, kuris šiuo metu virtuvėje, Bruskolių viloje, jei iš tiesų ji šitaip vadinosi, tikriausiai šérė atsibasčiusi šunį.

– Tai buvo gyvenimas, kai kraujas liejosi upėmis. Stiletais, politikai ir trikampės skrybėlės, aptemptos kelnės ir perukai. Šilkiniai perukai! Savaime suprantama, vėliau pasirodė Savonarola, ne per vėliausiai, o drauge su juo – Tuštybės laužai. Policianas išvertė Homerą. Parašė garsiąją poemą apie Simonetą Vespuči. Esi apie ją girdėjusi?

– Ne, – juokdamasi atsakė Hana.

– Florencijoje pilna jos portretų. Mirė nuo džiovos dvidešimt trejų metų. Jis išgarsino ją savo knygoje *Le Stanze per la giostra*, o vėliau Botičelis nutapė kai kurias tos knygos scenas. Leonardas irgi. Policianas kasdien skaitydavo viešas dviejų valandų paskaitas: priešpiet lotyniškai, popiet graikiškai. Jis turėjo draugą, vardu Piko dela Mirandola, užkietėjusį ūžautoją, kuris vieną gražią dieną atsivertė ir prisidėjo prie Savonarolos.

– Kai buvau maža, mane šaukdavo tuo vardu. Piko.

– Taip, man regis, čia būta visko. Štai kad ir tas fontanas sienoje. Piko, Lorencas, Policianas ir jaunasis Mikelandželas. Vienoje rankoje jie laikė senajį pasaulį, kitoje – naujajį. Bibliotekai pavyko rasti keturis paskutinius Cicerono veikalus. Jie įvežė žirafą, hipopotamą, papūgą. Toskanellis piešė pasaulio žemėlapius, remdamasis pirklių susirašinėjimu. Jie susėsdavo šiame kambaryje, po Platono biustu, ir praleisdavo visą naktį bešnekėdami.

– Kaip tik tuomet gatvėse suskardėjo Savonarolos šauksmai: „Atgailaukite! Artėja tvanas!“ Ir viskas dingo be pėdsakų: laisva valia, noras elegantiškai atrodyti, garbė, teisė garbinti tiek Platoną, tiek Kristų. Štai tada suliepsnojo laužai: deginta perukai, knygos, gyvulių odos, žemėlapiai. Daugiau nei po keturių šimtų metų buvo atidengti kapai. Piko kaulai buvo išlikę sveiki. Policiano – virtę dulkėmis.

Hana klausėsi, o anglas tuo tarpu sklaidė knygos lapus ir skaitė įklujas – kitų knygų išstraukas: ten buvo kalbama apie laužuose žuvusius žemėlapius, lygiai kaip Platono statulą, kurios marmuras sutrūkinėjo nuo karščio, sprogstančios išminties aidas skriejo per slėnį nelyginant kokia žinia, o tuo tarpu Policianas stovėjo ant žalių kalvų uosdamas ateitį. Piko, ir tas buvo ten, užremtas pilkoje vienutėje, stebėjo viską trečiąja – išganymo – akimi.

Jis išpylė į dubenėlį vandens šuniui. Senam valkatai, senesniams už karą.

Atsisėdo su ropine vyno, vienuolių padovanota Hanai. Tai buvo Hanos namai, ir jis vaikščiojo atsargiai, nieko neliesdamas. Sprendė apie jos išlavintą skonį iš laukinių gėlių puokščių, dovanélių, sau pačiai pasidovanotų. Netgi apleistame sode jis pastebėjo šen bei ten kelias pėdas vejos, nukirptos medicininėmis žirklėmis. Jei būtų buvęs jaunesnis, visa tai būtų įsimylėjęs.

Nebebuvo jaunas. Koks jai atrodė? Sužalotas, be pusiausvyros, žilų plaukų sruogomis ant pakaušio. Niekad nelaikė savęs žmogum, kuriam amžius prideda proto. Visi jie paseno, bet jis nesijautė nė kiek protingesnis.

Jis pritūpė žiūrėdamas į lakantį šunį. Neteko pusiausvyros ir, per vėlai susiprotėjės įsitverti stalo, pavertė ropinę su vynu.

Jūs Deividas Karavadžas, ar ne?

Jie prirakino jį antrankiais prie storų ąžuolinio stalo kojų. Vienu tarpu jis pašoko nuo grindų drauge su stalu, iš kairės rankos trykšteliėjo kraujas. Puolė su stalu pro gana siauras duris, bet parvirto. Moteris sustojo, metė peilių, atsisakė tėsti toliau. Stalčius išlékė iš stalo ir drauge su visu turiniu trenkési jam į krūtinę, ir jam dingtelėjo, kad gal Jame būsiąs koks ginklas, kuriuo jis galėsiąs pasinaudoti. Tuomet Ranučas

Tomazonis griebė skustuvą ir žengė jo link. *Karavadžas, ar ne?* Jis dar nebuvo tikras.

Gulint po stalu, nuo iškelto rankų kraujas sruvo jam ant veido. Ir staiga, protui prašvitus, jis numovė antrankį nuo stalo kojos ir, slopin-damas skausmą, sviedė šalin krėslą, paskui pasisuko kairėn norėdamas numauti kitą antrankį. Aplink pilna krauso. Rankos jau bejėgės. Vėliau ménesių méniesius jis susigriebdavo bežiūrjs žmonėms tik į nykščius, lyg tas įvykis nebūtų palikęs jam jokių kitų padarinių, tik sužadinės pavydą. Tačiau tas įvykis jį pasendino taip, lyg naktį, kurią jis praleido prirakintas prie stalo, jam būtų leidę kokius reakciją sulėtinančius vaistus.

Jam svaigo galva, kai jis atsistojo tarp šuns ir raudonuoju vynu sulaistytu stalo. Visi buvo čia pat. Du sargybiniai. Moteris. Tomazonis. Čirškė telefonai, trukdė Tomazoniui, tas dėdavo skustuvą į šalį, kandžiai tardavo: „Atsiprašau“, kruvina ranka griebdavo ragelį ir klausydavo. Jis nepasakė nieko, kas jiems galėtų praversti, galvojo jis. Tačiau jie paleido jį, tad gal jis klydo.

Jis nužingsniavo Švenčiausiosios Dvasios gatve į tą vienintelę vietą, kurią laikė paslėpęs giliai mintyse. Praėjo pro Bruneleskių bažnyčią ir pasuko link Germanų kalbų instituto bibliotekos, kur, kaip žinojo, juo pasirūpinti vienas asmuo. Staiga susivokė, kad jie tam tyčia jį ir paleido. Paleistas laisvėn, išsiduosiąs nusivesdamas persekiotojus pas ryšininką. Movė į siaurą gatvelę neatsisukdamas ir nuskuodė nesigręži-damas. Ieškojo kokio laužo gatvėje, kad galėtų apdeginti žaizdas, palai-kyti rankas virš degančios dervos statinės, kad jos pajuostų nuo dūmų. Buvo ant Šventosios Trejybės tilto. Aplink tuščia, jokio eismo, ir tai jি nustebino. Atsisėdo ant lygutėlės tilto baliustrados, paskui išsitiesė aukštielininkas. Nė garso. Truputį anksčiau, kai jis éjo susikišęs rankas į šlapias kišenes, beprotiškai léké tankai ir džipai.

Jam šitaip begulint, užminuotas tiltas sprogo blokšdamas jį aukštyn, paskui žemyn lyg kokią nuolaužą atėjus pasaulio pabaigai. Jis atsimerkė, šalia buvo milžino galva. Jis įkvėpė, ir plaučiai prisipildė vandens. Buvo po vandeniu. Sekliame Arno vandenye greta jo guléjo barzdota galva. Bandė jos siektelėti, bet nesugebėjo net paliesti alkūne. Upėn liejosi šviesa. Jis išplaukė paviršiun. Šen bei ten liepsnojo vanduo.

Vėliau vakare, kai Hanai pasakojo tą atsitikimą, ji tarė:

– Jie nustojo jus kankinti todėl, kad atėjo sajungininkai. Vokiečiai traukėsi iš miesto sprogdindami tiltus.

– Nežinau. Gal jiems ką nors išdaviau. Kieno tai buvo galva? Kambaryje be perstojo čirškė telefonai. Visi nutildavo, kai tas žmogus pasitraukdavo nuo manęs, ir žiūrėdavo, kai jis pakeldavo ragelį ir klausyavosi negirdimo balso, balso, kuris nesiekdavo mūsų klausos. Kieno tai buvo balsas? Kieno galva?

– *Jie traukėsi, Deividai.*

Ji atsiskleidžia švarų lapą „Paskutinio mohikano“ gale ir ima rašyti:

Gyveno kartą žmogus, vardu Karavadžas, mano tėvo bičiulis. Aš jį visad mylėjau. Jis vyresnis už mane. Jam daugmaž keturiasdešimt penkeri. O man dvidešimt. Šiuo metu jis slapstosi tamsoje, nepastiki manimi. Nežinau kodėl, bet tasai tėvo bičiulis manim rūpinasi.

Ji užskleidžia knygą, nulipa bibliotekon ir slepia ją viršutinėje lentynoje.

Anglas miegojo, kvépavo prasižiojės, kaip paprastai kad kvépuodavo tiek miegodamas, tiek ne. Ji pasikélė nuo kédės ir švelniai paémė iš jo rankų degančią žvakę. Nunešusi prie lango, užpūtė, kad iš kambario išeitų dūmai. Jai nepatikdavo matyti, kaip jis guli su žvake rankoje, lyg pašarvotas, ir net nepastebi, kaip per pirštus varva tirpstantis vaškas. Lyg būtų ruošesis mirti, lyg būtų geidės sprukti kapan pasirinkdamas atitinkamą nuotaiką ir šviesą.

Stovėdama prie lango, ji stipriai suémė saujon plaukus, patraukė. Tamsoje ar prieblandoje, degant bet kokiai šviesai, persipjaukit veną, ir kraujas bus juodas.

Jai reikėjo žūtbūt išeiti iš to kambario. Netikėtai apimta klaustrofobijos, ji pamiršo nuovargį. Ilgais žingsniais nudrožė koridorium, nubildėjo laiptais žemyn, išėjo į sodą ir užvertė galvą lyg norėdama pamatyti ką tik laiptais nusileidusios merginos siluetą. Ji grįžo atgal į vilą. Vargais negalais pravėrė išbrinkusias nuo lietaus duris, žengė bibliotekon, atplėsė lentas nuo ištiklintų durų kitame kambario gale ir atidarė jas įleisdama vidun nakties oro. Nė numanė, kur galėtų būti Karavadžas. Vakarais jis paprastai kažkur dingdavo ir parsirasdavo tik kelios valandos prieš auštant. Žodžiu, jo nebuvo nė ženklo.

Ji nutraukė nuo fortepijono pilką maršką ir nuvilko į kambario kertę lyg kokią drobulę ar žvejo tinklą.

Jokios šviesos. Tolumoje ji išgirdo grumenant perkūniją.

Atsistojo prie fortepijono. Nežiūrėdama nuleido rankas ir émė skambinti tik akordus, melodiją paversdama griaučiais. Po kiekvienos natų serijos padarydavo pertrauką, lyg ištraukdavo rankas iš vandens pasižiūrėti, ką pagavo, paskui vėl imdavo skambinti iš naujo kurdama pagrindinę melodiją. Dar lėčiau émė judinti pirštus. Stovėjo nuleidusi akis tuo metu, kai pro stiklines duris išlinko du vyrai, atrémė šautuvus į

fortepijono kraštą ir atsigréžė į ją. Ore sklandė akordų garsai: kambarys atrodė nebe tas.

Nuleidusi rankas, basą koją užkélusi ant boso pedalo, ji skambino melodiją, kurios kadaise mokė motina ir kurios ji mokėsi ant bet kokio paviršiaus – virtuvės stalo, sienos, kopdama laiptais, ant lovos – prieš užmigdama. Jie neturėjo fortepijono. Šeštadienį rytą ji eidavo į bendruomenės centrą, o visą savaitę repetuodavo nors ir kur būdama, mokydamasi natū, kurias motina nupiešdavo kreida ant virtuvės stalo, o paskui nutrindavo. Fortepijonu ji skambino pirmą kartą, nors viloje gyveno štai jau trys mėnesiai ir jau pačią pirmają dieną pastebėjo jo apybraižas pro stiklines duris. Kanadoje fortepijonams reikia vandens. Atidarai galą, įkiši vidun stiklinę vandens, o po mėnesio ji jau tuščia. Tėvas pasakodavo jai apie nykštukus, kurie niekad negerią baruose, tik fortepijonuose. Ji niekad tuo netikėjo, nors, tiesa, iš pradžių manė, kad vandenį išlakančios pelės.

Visą naktį tvenkėsi audra. Slénį nutvieskė žaibas, ir ji pamatė, jog vienas vyru – sikhlas. Ji nustojo skambinti ir šyptelėjo šiek tiek nustebusi, tačiau jau ramesne širdimi. Šviesos tvykstelėjimas buvo toks trumpas, jog ji spėjo jžiūrėti nebent tiurbaną ir drégme blizgančius šautuvų vamzdžius. Fortepijono dangtis buvo nuimtas ir keletą mėnesių naudojamas vietoj ligoninės stalo, tad šautuvai stovėjo atremti kitame stygų gale. Anglas ligonis būtų iškart nustatės, kokie tai ginklai. Po šimts! Buvo apsuptyta svetimšalių. Né vieno tikro italo. Idilė italų viloje. Ką būtų pagalvojės Policianas apie šį 1945-ujų vaizdelį: du vyrai ir moteris priešingose fortepijono pusėse, beveik pasibaigęs karas ir drégme blizgantys šautuvų vamzdžiai, sutviskantys kiekvienu kartą, kai kambarių nuplieskia žaibas, kas trisdešimt sekundžių pripildydamas ji tai spalvų, tai tamsos, griaustiniui drebinant slénį? Antifona. Suplakti akordai. *Kai veduos gražuolę gert arbatus...*

Žinot tas eiles?

Jie stovėjo nejudėdami. Ji davė ramybę akordams, o pirštams – laisvę pastrykčioti ir surasti tai, ką tausodavo sau, atkarplė džiazo, kuris akimoju suaižė melodijos branduoli pažerdamas šuorus natū ir negirdėtų atakų.

*Kai veduos gražuolę gert arbatos,
Man pavydi bičai kaip velniai,
Tad nesivedu jos ten, kur eina bičai,
Kai veduos gražuolę gert arbatos.*

Kiaurai peršlapė, jie žvilgčiojo į ją kiekvieną kartą, kai kambarį nuplieksdavo žaibai, o jos pirštai, kartais pritardami žaibams ir griaus-tiniui, kartais nepataikydam i taktą, lakstė klavišais nušviesdami tamsą tarp žaibo tvykstelėjimų. Ji atrodė tokia susikaupusi, jog jiems buvo aišku, kad jie neregimi, neregimi jos protui, kuris stengėsi prisiminti motinos ranką, plėšiančią laikraštį, kišančią jį po virtuvės čiaupu ir šluostančią nuo stalo natas, natų „klases“. Kartą per savaitę ji eidavo į bendruomenės centrą mokytis muzikos, o kai atsisėsdavo, kojomis ne-siekdavo pedalų, tad, metronomui mušant taktą, verčiau likdavo stačia, užkélusi sandalą ant kairiojo pedalo.

Ji nenorėjo baigti. Atsisakyti senos dainelės žodžių. Matė tas vietas, kur jie vaikščiodavo ir kur niekad neidavo draugai, kur sodriai vešėdavo aspidistra. Ji pakėlė akis ir linktelėjo galvą duodama ženklą, kad jau baigia.

Karavadžas to nematė. Sugrįžęs rado Haną ir abu pionierius virtu-vėje darantis sumuštinius.

III

Kartais ugnis

Paskutinis viduramžių karas vyko Italijoje 1943-1944. Naujujų karalių kariaunos negailestingai puolė kalvose dunksančius įtvirtintus miestus, dėl kurių buvo kariaujama nuo aštuntojo amžiaus. Aplink uolienu atodangas – virtinės neštuvių, sutrypti, išniokoti vynuogienojai; jeigu truputį giliau pasikasinėtum tankų vėžėse, surastum kruvinas alebardas ir ietis. Montereikis, Kortona, Urbinas, Arecas, Sansepolkras, Angjaris. O dar toliau – pajūris.

Katės snūduriavo ant tankų bokštelių, nukreiptų į pietus. Anglai, amerikiečiai, indai, australai ir kanadiečiai stūmėsi į šiaurę, ore sklaidėsi sprogstančių sviedinių driekenos. Kelioms armijoms susitelkus prie Sansepolkro miesto, kurio emblema buvo arbaletas, keli penktuoju bataliono kareiviai gavo tą ginklą ir naktį émė tyliai šaudyti į neužimtą miestą viršum sienų. Feldmaršalas Keselringas, vadovavęs besitrukiančiai vokiečių armijai, rintai svarstė galimybę nuo įtvirtinimų pilti verdantį aliejų ant puolančio priešo.

Viduramžių specialistai, Oksfordo universiteto absolventai, beveik visi jau sulaukę šešiasdešimties, buvo lėktuvu atskraidinti į Umbriją ir apgyvendinti drauge su kariais. Per štabo susirinkimus jie paprastai pamiršdavo, kad lėktuvai jau seniai išrasti. Kalbėdami apie miestus, minédavo tik juose saugomas meno vertybes. Monterkyje buvo Piero Dela Frančeskos *Madonna del Parto*, laikoma koplyčioje prie miesto kapinių. Prasidėjus pavasario lietums, tryliktojo amžiaus pilis pagaliau buvo užimta, ir kariuomenė įsikūrė po aukštais bažnyčios skliautais, ir kariai miegojo šalia pat akmeninio pjedestalo, ant kurio Heraklis žudo Lernos Hidrą. Vanduo visur buvo užterštas. Daugelis mirė nuo šiltinės ir drugio. Pro karinius žiūronus žvelgdami į Areco gotikinę bažnyčią, Piero Dela Frančeskos freskose kariai galėjo matyti savo veidus. Sabos karalienę, šnekančią su karalium Saliamonu. O šalia – Pažinimo medžio

stiebelį, kyšantį iš mirusio Adomo burnos. Po daugelio metų ši karalienė įsitikins, jog tiltas per Siloamą pastatytas iš to švento medžio.

Lietūs nesiliovė, buvo žvarbu, ir jeigu ne tos didžiosios meno gairės, liudijančios išmintį, gailestingumą ir pasiaukojimą, būtų buvę neįmanoma orientuotis. Aštuntoji armija žygiavo neaptikdama nė vieno sveiko tilto per upes, ir pionierių daliniai, nepaisydami priešo ugnies, virvinėmis kopėčiomis leisdavosi nuo kranto prie vandens ir plaukė plaukdavo arba briste brisdavo kiton pusėn. Srovės nešamos, plaukė maisto atsargos ir palapinės. Kaip akmenys smigo dugnan sunkia ekipuote nešini vyrai. Vos pasiekę kitą krantą, jie stengdavosi išbriсти iš vandens. Suvarydavo kumščius į dumblą ir taip kybodavo. Tikėdavosi, jog sukietėjės dumblas juos išlaikysiąs.

Jaunas pionierius sikhias skruostu prisiglaudė prie dumblo, svajodamas apie karalienės Sabos veidą, jos švelnią odą. Vienintelis stiprybės šaltinis toje upėje buvo jos geismas, vienaip ar kitaip kaitinantis jam kraują. Praskleistų jos plaukų šydą. Dešine ranka paliestų jos kaklą po alyvų spalvos palaidinuke. Jis taip pat buvo nuvargės ir liūdnas kaip anas išmintageas karalius ir nuodėmingoji karalienė, kuriuos prieš porą savaičių buvo matęs Arece.

Jis kybojo virš vandens dumblo surakintomis rankomis. Tomis dienomis ir naktimis dvasios tvirtybė, toji ypatinga dorybė, buvo dingusi, gyva buvo tik knygose ir freskose. Kam buvo liūdniausia toje lubų freskoje? Jis palinko priekin trokšdamas priglusti prie jos gležno kaklo. Buvo įsimylėjės jos droviai nuleistas akis. Kada nors ta moteris supras, jog tiltai – šventas dalykas.

Nakčia jis gulėjo žygio lovoje, ištiesės į šalį rankas, nelyginant dvi armijas. Nebuvo jokių vilčių rasti išeitį nei laimėti pergalę, buvo tik paliaubos, jo laikinai sudarytos su freskoje nutapytais karaliais, kurie veikiai jį pamirš, niekad nepripažins jį egzistavus, net nepastebės, kad jis, sikhias, buvo šičia, užsilipęs iki vidurio pioneriaus kopėčių, lyjant statė laikiną tiltą iš paskos žygiuojančiai kariuomenei. Tačiau jis negalėjo pamiršti jų istorijos paveikslo. Ir po mėnesio, kai, patyręs visokių negandų, batalionas pasiekė jūrą ir įžengė į pajūrio miestą Katoliką ir kai pioneriai išminavo paplūdimyje apie dvidešimties metrų taką, kad vyrai galėtų nuogi nubėgti iki jūros, jis susirado viduramžių specialistą, su kuriuo buvo anksčiau susidraugavęs – kartą su juo paplepėjo ir

pasidalijo savo konservuotos mėsos daviniu, – ir pasakė, jog, atsidėkodamas už gerą širdį, norėjus jam kai ką parodyti.

Pionierius pasiskolino motociklą „Triumfas“, ant rankos pasirišo tamsiai raudoną greitosios pagalbos raištį ir, ant galinės sėdynės pasiodinės pagyvenusį profesorių, leidosi atgal keliu, kuriuo buvo atžygiavęs, per ramius ir taikius miestus, tokius kaip Urbinas ir Angjaris, išilgai vingiuoto kalnagūbrio, Italijos stuburkaulio, o paskui vakarų pusėn nusidriekusiais šlaitais Areco link. Naktimis aikštė būdavo tuščia, be kariuomenės. Pionierius sustabdė motociklą priešais bažnyčią, padėjo mokslininkui nulipti, paėmė jo mantą, ir jiedu įėjo bažnyčion. Dar žvarbesnė tamsa. Dar erdvesnė tuštuma. Po skliautais aidėjo žingsnių skardas. Jis nesusilaikė nepauostės senų akmenų ir medžio. Padegė tris šviečiamąsias raketas. Navoje tarp kolonų pakabino skryscius, paskui lubų sijon įkalė storą vąšą su įverta virve. Profesorius žiūrėjo smagiai nusiteikęs, vis žvilgčiodamas į tamsius skliautus. Jaunasis pionierius užnérė jam kilpą, sutraukė po pažastimis ir lipnia juosteles prie krūtinės pritvirtino nedidelį deglą.

Palikės jį bestovintį prie komunijos stalo, sikhą triukšmingai palypėjo kopėčiomis iki ten, kur kaboję antras virvės galas. Įsikibės į virvę, jis šoko žemyn į tamsą, o profesorius tuo pat metu staigiai pakilo į viršų ir, pionieriui nusileidus ant aslos, jau sūpavosi aukštybėse per metrą nuo freskų, apsiaustas deglo aureolės. Nepaleisdamas virvės, pionierius žengė keletą žingsnių priekin, kad profesorius pasvirtų dešinėn, prieš pat paveikslą „Imperatoriaus Makzencijaus pabėgimas“.

Po penkių minučių nuleido jį žemyn. Paskui užsidegė kitą deglą, pats savo ruožtu pasikėlė iki skliautų, dirbtinio dangaus melsvos bedugnės. Prisiminė auksines žvaigždes, kurias vieną naktį stebėjo pro žiūronus. Žvilgtelėjės apačion, pamatė, jog mokslininkas nuvargės sėdi ant suolo. Tik dabar jis suvokė šitos bažnyčios gelmę, ne aukštį, bet gelmę. Jos turi. Šulinio gilumą ir tamsumą. Deglas švietė jo rankoje lyg stebuklingoji lazdelė. Jis pasikėlė iki jos veido, iki savo Liūdesio karalienės, ir mažytė tamsia ranka siektelėjo milžinės kaklo.

Sikhas ištempė palapinę gale sodo, ten, kur, Hanos manymu, kadaise augo levanda. Ji buvo radusi sudžiūvusių lapų, patrynė tarp pirštų ir pati tuo įsitikino. Kartais po lietaus ji jaučia levandos kvapą.

Iš pradžių jis griežtai atsisako eiti į vidų. Prieina arčiau tik tarnybos reikalais, kai ko nors prieikia minoms ardyti. Visada mandagus. Linktelėja galvą. Hana mato jį prausiantis lietaus vandeniu prie statinės, iškilmingai užkeltos ant saulės laikrodžio. Sodo čiaupas, iš kurio anksčiau leisdavo vandenį daigams laistytį, seniai išdžiūvės. Ji mato jo rudą, lig juosmens nuogą liemenį, kai jis šlakstosi vandeniu nelyginant besiturstiantis paukštis. Dieną, kai jis vilki kariška palaidine trumpomis rankovėmis, jai ypač krinta į akis jo rankos ir šautuvas, kurį amžinai nešiojasi, nors karas jiems jau kadai pasibaigęs.

Šautuvą jis laiko įvairiai: kartais už vamzdžio kaip lazdą, kartais pasikabinęs ant krūtinės ir įsirémęs alkūnėmis. Atsigrežia staiga susivokęs esąs stebimas. Kad ir perveikęs ankstesnę baimę, jis apeina visa tai, kas atrodo įtartina, bet atsako į jos žvilgsnį taip, lyg nieko nebepaisytu.

Jo savarankišumas tiek jai, tiek jiems visiems viloje – tikras išganymas, nors Karavadžas ir niurzgia kiaurą dieną girdėdamas pionierių tolydžio niūniuojant vesternus, kurių šis išmoko per pastaruosius trejus karo metus. Kitas pionierius, vardu Hardis, atvykęs drauge su juo lietui pliaupiant, buvo apsistojęs kitur, netoli miesto, bet Hana matė juos dirbant drauge, braunantis per sodą su savo burtų lazdelėmis ir visais įnagiais ir ieškant minų.

Šuo prisirišo prie Karavadžo. Nors jaunajam kareiviuui patinka bėgioti ir laigtis taku su šunimi, bet ėsti jam neduoda tardamas, jog šuo pats turi manytis maisto. Suradęs ką nors valgoma, sušveičia pats. Čia bai-giasi jo mandagumas. Naktinis kai kada jis miega ant parapeto, žvelgiančio į apačioje nusidriekusį slénį, o palapinėn ropoja tik tada, kai lyja.

Jis stebi ir Karavadžo naktinius žygius. Porąsyk bando jį sekti. Bet po dviejų dienų Karavadžas jį sustabdo ir sako: „Daugiau niekad nedrīsk manęs sekt“. Kareivis bando gintis, bet anas ranka užima burną melagiui ir jį nutildo. Pionierius supranta, jog pirmas dvi naktis Karavadžas bus jį pastebėjęs. Šiaip ar taip, seké jį tik iš įpratimo – buvo to išmokytas per karą. Lygiai taip dabar jam maga skruostu priglusti prie šautuvo buožės,

nusitaikyti ir paleisti šūvį į taikinį. Jis amžinai į ką nors taikosi – čia į statulos nosį, čia į rudus vanagus, sklandančius padangėje viršum slėnio.

Jis dar labai vaikiškas. Kaip vilkas puola prie valgio, akimoju iššveičia dubenį, leisdamas sau pietauti ne ilgiau kaip pusvalandį.

Hana kartais stebi, kaip jis – atsargus ir nenuspėjamas it katė – dirba už namo, piktžolių užgožtame darže ir sode. Mato truputį tamsenę rudo riešo odą, mato, kaip juo laisvai slankioja laikrodžio apyrankė, kartais skimbčiojanti, kai jis, sédėdamas prieš ją, geria arbatą.

Jis niekad nekalba, kokie pavojai gresia beieškant minų. Retkarčiais sprogimas išlakina juodu, ją ir Karavadžą, iš namo. Duslus trenksmas atsiliepia jai širdyje. Ji šoka lauk arba prie lango, akies krašteliu stebėdama Karavadžą, ir jiedu mato, kaip pionierius tingiai pédina namo link, nė neketindamas apeiti aukšta žole apželusios terasos.

Kartą, jėjės bibliotekon, Karavadžas pamatė pionierių įsikorus pacion palubén, prie *trompe-l'oeil*, – tik Karavadžas sugeba šitaip įeiti į kambarį ir žvilgsniu išnaršyti visus kampelius, kad įsitikintų, jog ten nieko daugiau nėra. Ir jaunasis kareivis, nenukreipdamas akių į šalį, atkišo ranką ir spragtelėjo pirštais, šitaip sustabdydamas jį prie slenkščio ir mostu liepdamas išeiti saugumo sumetimais, kol jis atkabinsiąs ir nukirpsiąs laidą, kurį atsekęs tame kampe, paslėptą po draperijomis.

Jis amžinai niūniuoja arba švilpauja. „Kas ten švilpauja?“ – paklausė vieną vakarą anglas ligonis, nei kada susitikęs, nei matęs atvykėlių. Jis amžinai ką nors niūniuoja panosėje, kai, aukštielninkas išsitiesės ant parapeto, spokso į plaukiančius debesis.

Kai vila atrodo ištuštėjusi, jis nesisaugo – griausmingai eina į vidų. Jis vienintelis vilki uniformą. Tvarkingas, tviskančia diržo sagtimi, pionierius išlenda iš palapinės simetriškai apvyniotu tiurbanu ant galvos ir nušveistais batais kaukši parketu arba akmens plokštėmis grīsta asla. Kartais staiga meta darbą ir prapliumpa kvatoti. Stebėdamas, kaip jis lenkiasi pakelti nukritusios riekės duonos, krumpliais liesdamas žolę, kaip, kiparisų alėja eidamas pasitiki kitų pionierių iš gretimo kaimo, išsiblaškės suka šautuvą nelyginant kuoką, matai, kad jis nesąmoningai myli savo kūną, savo fizinę pusę.

Jis atrodo gana patenkintas savo vieta tarp tų kelių žmonių, su kuriais gauna bendrauti viloje, nelyginant atskira žvaigždė jų sistemos pakrašty-

je. Iš vidų eina tik kviečiamas, ir tai neryžtingai, kaip aną pirmą vakarą, kai nedrąsūs Hanos fortepijono garsai kiparisų alėja jį atvedė bibliotekon.

Tą audringą naktį jis priėjo ne muzikos priviliotas, bet būgštaudamas dėl pianisto gyvybės. Kariuomenė traukdamasi dažnai įkišdavo į muzikos instrumentus plonyčių kaip pieštukas minę. Savininkai grįžę atvoždavo fortepijonus ir likdavo be rankų. Kiti bandydavo prisukti laikrodį, ir bomba nunešdavo pusę sienos, o drauge ir visus ten pasitaikiusius.

Fortepijono garsų vedamas, drauge su Hardžiu jis pustekiniaiš iškopė kalvon, perlipo mūrinę tvorą ir įėjo į vidų. Kol skambėjo muzika, reiškė, jog pianistas dar nesilenkia patraukti metalinio strypelio – metronomui paleisti. Diduma bombų slepiama šitaip, nes ten patogiausia prilikuoti plonytę vielelę. Kai kada bombos prijungiamos prie čiaupų, knygų nugarėlių ir net vaismedžių, – reškiant obuolių nuo apatinės šakos, sudirginamas detonatorius, ir obelis išlekia oran drauge su skynėju. Jis negalėdavo pažvelgti į kambarį ar daržą nepagalvojės, jog ten gali būti paslėpta bomba.

Jis sustojo prie stiklinių durų, galva prisiglaudė prie rėmo ir įsmuko į tamsų, vien žaibų nutvieskiamą kambarį. Viduje, tarytum jo laukdama, stovėjo jauna moteris ir skambino nudūrusi akis į klavišus. Prieš pažvelgdamas į ją, akimis permetė kambarį, lyg patikrino radaru. Metronomas jau tiksėjo, svyravo kaip niekur nieko. Nebuvo jokio pavojaus. Nė menkiausios vielelės. Jis stovėjo nejudėdamas šlapia uniforma, jaunoji moteris iš pradžių jo net nepastebėjo.

Prie palapinės, užmesta ant medžių, kabo jo radijo antena. Naktį, žiūrėdama ton pusėn pro Karavadžo žiūronus, ji mato dingstant žaliaj fosforescuojančią skalės švieselę, kai pionierius kerta jos regėjimo lauką. Dieną jis nešiojasi portatyvinį imtuvą, vienas ausines užsidėjęs ant galvos, kitas pasikabinęs ant krūtinės – gaudo viso pasaulio aidus, kurie gali jam praversti. Jeina į vidų pranešti išgirstų naujienų, kurios, jo manymu, gali būti jiems įdomios. Vieną popietę pranešė, jog žuvo dirigentas Glenas Mileris, – jo lėktuvas sudužęs kažkur tarp Anglijos ir Prancūzijos.

Šitaip jis sukasi tarp jų savo orbita. Hana mato jį vaikščiojant toli sunykusiamie sode su stebuklingaja lazdele arba, jeigu ką nors aptinka,

narplojant laidų ir detonatorių mazgą, kažkieno jam paliktą lyg šiur-pulingą laišką.

Jis amžinai plaunasi rankas. Karavadžui iš pradžių atrodė, kad jis pernelyg valyvas. „Kaip tau pasisekė ištvert karą?“ – klausia juokda-masis.

– Aš užaugau Indijoje, dėde. Ten reikia plautis rankas kiaurą dieną, prieš valgant. Iprotis. Aš gimęs Pendžabė.

– O aš Šiaurės Amerikoje, – įsiterpia Hana.

Jis miega pusiau įlindės palapinėn. Hana mato, kaip jis nusiima ausines ir numeta ant kelių.

Tuomet ji padeda žiūronus ir nusisuka.

Jie buvo po aukštais skliautais. Seržantas uždegė deglą, pionierius išsitiesė ant aslos ir, prisikišęs prie optinio taikiklio, sužiuro į ochros spalvos veidus, lyg minioje ieškodamas brolio. Taikiklio kryželis virpėdamas slinko bibliniais siluetais, šviesos užlietais spalvingais drabužiais ir veidais, per šimtus metų pasmėltusiais nuo žvakių ir aliejinių lempelių dūmų. O štai dabar smilko gelsvi benzino dūmai, kurie šioje šventovėje, kaip jie žinojo, buvo šventvagystė, šaukte šaukési teisybės, kareivių išvijimo, primindami, jog jie piktnaudžiauja leidimu apžiūrėti Didžiąją Navą. Kol jie atsigavo čionai, turėjo kastis per dumblus iki pusiau susprogdintų tiltų, atremti tūkstančius prieš antpuolių, išlikti gyvi per Monte Kasino apšaudymą ir pagaliau, saugodamiesi menkiausių garsu sudrumsti tylą, pereiti Rafaelio menes, – septyniolika vyrų, išsilaipinusiu Sicilioje, kovojusių dėl kiekvieno sprindžio, kol galiausiai įveikė kelią nuo pat kulno per visą Italijos aulą ir radosi šičia, veik perdėm tamšią šventovę. Lyg vienintelis tikslas ir būtų buvę čia atsidurti.

Vienas jų sušuko: „Po perkūnais! Ar negalima daugiau šviesos, seržante Šandai?“ Seržantas mostelėjo deglu, iškėlė jį aukštai virš galvos ir nepajudėjo iš vietas, kol išblėso šviesos Niagara, pliūptelėjusi iš jo rankų. Visi kiti galvas užvertę sužiuro į lubas, stebėdami pasirodant iš tamsos galybę žmogystų ir veidų. Tačiau jaunasis pionierius jau gulėjo aukštelinkas, nutaikęs šautuvą aukštyn, šliaužė žvilgsniu per Nojaus ir Abramo barzdas, per tuntus demonų, kol pagaliau priėjo didingajį veidą ir pasijuto lyg ieties pervertas jo išminties ir negailestingumo.

Prie didžiųjų durų pasigirdo sargybos riksmai, skubūs žingsniai, tuo tarpu deglo liko gal pusei minutės. Jis apsivertė ir atkišo šautuvą juos lydinčiam kunigui. „Štai tas. Kas jis toks? Per tris ketvirčius šiaurės vakarų kryptimi. Kas jis toks? Greičiau, deglas gėsta“.

Kunigas prisdėjo šautuvą prie peties, pasisukęs nusitaikė į kampą, ir deglas užgeso.

Jis grąžino šautuvą jaunajam sikhui.

– Žinot, turėsim rimtų nemalonumų, kad naudojom visus tuos karos pabūklus Siksto kapeloje. Nereikėjo man čionai eiti. Šiaip ar taip, dėkoju seržantui Šandui, jis buvo tikras didvyris. Tikiuosi, nieko blogo nebūsim padarę.

– Matėt? Veidą. Kas tai?

– O, didingas veidas.

– Vadinas, matėt.

– Taip. Izaijas.

Aštuntajai armijai pasiekus Gabičę Adrijos pakrantėje, pionierius su keliais vyrais išėjo nakties žvalgybon. Kitą vakarą trumposiomis bangomis gavo žinią apie priešo manevrus netoli kranto. Perspėdami priešą, jie iššovė miną, pašoko vandens stulpas. Kliudyti nieko nekliudė, bet užtat, tvybstelėjus baltais sprogimo šviesai, jis pastebėjo tamsesnes judančio daikto apybraižas. Jis kilstelėjo šautuvą ir valandėlę, neatidengdamas ugnies, nepaleido sliuogiančio šešelio nuo šautuvo taikiklio – buvo pasirengęs šauti tik tuo atveju, jeigu netoliese pastebėsiąs ką nors judant. Priešas vis dar laikėsi šiaurėje, Riminio priemiesčiuose. Jam vis taikantis į šešelį, staiga nušvito Švenčiausiosios Mergelės aureolę. Ji kilo iš jūros gelmių.

Ji stovėjo valtyje. Du vyrai irklavo. Du kiti laikė ją stačią. Ir tuo metu, kai jie priplaukė krantą, miestiečiai suskato ploti tamsoje, plačiai atvėrę langus.

Pionierius matė nebent kreminį veidą ir baterinių lempelių aureolę. Išsitiesės ant betoninio kazemato, atitveriančio miestą nuo jūros, jis nenutraukė nuo jos akių, tuo tarpu keturi vyrai išlipo iš valties, nešini pusantro metro aukščio gipsine statula. Nestabčiodami, nepaisydami miną, jie kopė nuožulniu krantu. Tikriausiai matė vokiečius laidojant statulas ir, kai tie dar nebuvo pasitraukę, žemėlapje pasižymėjo tą vietą. Jų kojos klimpo smėlyje. Tai buvo 1944-ųjų gegužės dvidešimt devintą dieną Gabičę Marėje. Per Švenčiausiosios Mergeles, Jūrų karalienės, atlaidus.

Gatvė buvo pilna vaikų ir suaugusių. Pasirodė ir vyrai orkestrantų apranga. Orkestras negrojo, kad nepažeistų komendanto valandos, tačiau instrumentai buvo čia, skaisčiai nušveisti.

Jis išnérė iš tamsos su šautuvu rankoje, minosvaidžio tūta ant pečių. Išvydę tiurbanuotą, iki dantų apsiginklavusį kareivį, jie nustėro. Nesitikėjo, kad nuo paplūdimio, iš tos niekieno žemės, kas nors gali pasirodyti.

Jis kilstelėjo šautuvą, pagavo į optinį taikiklį jos veidą, amžinai jauną, belytį. Pirmajame plane – tamsios vyrų rankos, siekiančios jos šviesos, dailaus dvidešimties lempelių vainikėlio. Siluetą gaubė žydras apsiaustas, kairysis kelis buvo truputį pakeltas, kad susidarytu drapirodotės ispūdis.

Jie nebuvo romantikai. Savo kailiu buvo patyrę, kas yra faštai, anglai, galai, gotai, vokiečiai. Jie buvo turėję tiek ponų, jog tie nieko jiems nebereiškė. Ta rausva ir žydra gipsinė figūra, išnėrusi iš jūros, buvo užkelta ant gėlėmis papuošto vežimo, kuriuo paprastai vežiojamos vynuogės, o prieky ėjo bežadis orkestras. Nors jam ir priklausė ginti ir saugoti tą miestą, dabar tai nebeturėjo reikšmės. Šitaip apsiginklavęs, jis negalėjo žygiuoti tarp vaikų baltais drabužėliais.

Jis nudrožė lygiagrečia gatve tuo pačiu greičiu, kokiui ējo procesija, tad sankryžose visi atsidurdavo tuo pat metu, ir jis, kilstelėjės šautuvą, optiniu taikikliu vėl pagaudavo jos veidą. Ceremonija pasibaigė pajūry ant aukštost kalvos, kur jie paliko statulą ir grįžo atgal į miestą. Nė vienam nedingtelėjo mintis, kad juos iš tolo lydėjo jaunasis kareivis.

Švenčiausiosios Mergelės veidas vis dar buvo apšviestas. Keturi vyrai, atplukdė ją valtimi, atsisėdo aplink kaip sargybiniai. Baterija, pakabinta jai ant nugaros, pradėjo silpti ir išseko apie pusę penkių ryto. Jis dirstelėjo į laikrodį. Pažvelgė į vyrus pro šautuvo optinį taikiklį. Du buvo užsnūdę. Jis vėl nukreipė taikiklį į jos veidą ir iš naujo atidžiai ji apžiūrėjo. Šviesai blėstant, jis atrodė kitoniškas. Tamsoje lgy priminė ką pažįstama. Seserį. Kada nors primins dukterį. Jei būtų galėjės atskirti su šautuvu, būtų ką nors paaukojės. Bet, šiaip ar taip, turėjo juk savo tikėjimą.

Karavadžas įeina bibliotekon. Čia jis dažniausiai praleidžia visas popietes. Kaip paprastai knygos jam – mistinės būtybės. Išpeša knygą, atsiverčia pirmą puslapį. Daugmaž po penkių minučių išgirsta kambary tylią dejonę.

Jis grįžtelėja. Ant sofos miega Hana. Jis užverčia knygą ir pusiausėda atsiremia į konsolę lentynos apačioje. Hana guli susirietusi, kairiu skruostu prigludusi prie dulkėto brokato, dešinę ranką sugniaužusi į kumštelių ir pasikišusi po smakru. Jos antakiai virpčioja, veidas susikaupęs bemiegant.

Iš naujo susitikus po tiek laiko ji pasirodė jam sulysusi, tokia išsekusi, veik bejégė grumtis su sunkumais. Jos kūnas perėjo karą ir lygiai kaip meilėje patyrė ji kiekviena dalele.

Jis garsiai nusičiaudėjo ir kai pažvelgė jos pusėn pakėlęs galvą, ji buvo atsibudusi ir žiūréjo į ji placiai atsimerkusi.

– Spėk, kiek dabar laiko?

– Daugmaž penkios penktos. Ne, pala, septynios penktos, – tarė ji.

Tai buvo senas žaidimas, įprastas suaugusiam ir vaikui. Jis išsmuko iš kambario pažiūrėti laiko, ir iš jo tvirtų žingsnių ir ryžtingų mostų ji suprato, kad jis ką tik susileido morfijaus: buvo pagyvėjės, tikslių judeisių, pasitikintis savimi kaip paprastai. Ji atsisėdo ir nusišypsojo, kai jis grįžo linksėdamas galvą ir žavėdamasis jos nuovokumu.

– Gimiau su saulės laikrodžiu galvoje, ar ne?

– O naktį?

– Ar nėra mėnulio laikrodžių? Ar niekas tokio neišgalvojo? Ko gera, projektuodamas vilą, kiekvienas architektas paslepinia mėnulio laikrodį vagims, sakytum privalomą dešimtinę.

– Turčiams sveika turėti rūpesčių.

– Susitikim pagal mėnulio laikrodį, Deividai. Ten, kur silpnasis gali jeit į stiprujį.

– Kaip judu su anglu ligoniu?

– Prieš metus vos nesusilaukiau kūdikėlio.

Dabar, kai narkotikai padarė jo protą aiškų ir tikslų, jis sugeba sekti jos minčių vingiais, mąstyti lygiai kaip ji. Ir Hana kalba atvirai, iš tikrujų nelabai suvokdama, jog nebemiega, jog kalbasi, lyg vis dar kalbėtų per miegus, lyg būtų susapnavusi, kad jis nusičiaudėjo.

Karavadžui puikiai žinoma tokia būsena. Jis dažnai susitinka žmonių pagal ménulio laikrodį. Prikelia juos antrą valandą nakties, netycia parversdamas miegamojo spintą. Vėliau jis suvokė, jog nuo tokio šoko jie pabunda némaž neišsigandę ir visai neagresyvūs. Užkluptas apvagiamo namo šeimininkų, jis imdavo ploti delnais ir pašelusiai šnekėti, žongliruoti itin vertingu laikrodžiu ir drauge karštligiškai klausinéti, kur kas padéta.

– Netekau vaiko. Atseit buvau priversta jo netekt. Tévas žuvo. Buvo karas.

– Buvai Italijoje?

– Sicilioje, daugmaž tuo metu tai ir atsitiko. Visą tą laiką, kai mes sekém paskui Adrijos pakrante šiaurėn žygiuojančią kariuomenę, jis néjo man iš galvos. Aš be perstojo kalbėjausi su vaikeliu. Iš paskutinių dirbau ligoninėse ir visų vengiau. Bendravau tik su vaikeliu, viskuo su juo daljausi. Mintimis. Kalbédavau su juo maudydama ir slaugydama sužeistuosius. Buvau mažumą kvanktelėjusi.

– O paskui žuvo tavo tévas.

– Taip. Paskui Patrikas. Buvau Pizoje, kai gavau žinią.

Ji visai atsibudo. Atsisédo.

– Tu žinojai, ką?

– Gavau laišką iš namų.

– Todel ir atvažiavai čionai, kad sužinojai?

– Ne.

– Tuo geriau. Nemanau, jog Patrikas tikéjo visais tais šermenimis ir panašiaisiais dalykais. Visad sakydavo, jog norėtų, kad per jo budynes grotų moterų duetas. Akordeonas ir smuikas. Viskas. Buvo pasiutusiai sentimentalus.

– Taip. Galėjai bet ką jam pakišt. Surandi kenčiančią moterį, ir jis žuvęs.

Vėjas pūtė iš slėnio į kalvą laužydamas kiparibus, augančius palei trisdešimt šešis koplyčios laiptelius. Per paskutinę liūtį susitvenkės vanduo vėjo varomas siūbčiojo, lašai tikslėjo aplink juos abu, sėdinčius ant baliustrados prie laiptelių. Buvo seniai po vidurnakčio. Ji gulėjo ant cementinės atbrailos, jis vaikštinėjo šen bei ten, retkarčiais persisverda mas pažiūrėti apačion į slėnį. Né garso, vien išguito lietaus šnarėjimas.

– Kada nustojai kalbėt su vaiku?

– Staiga, buvo tiek darbo, nors persiplėšk. Kariuomenė kovėsi prie Moro tilto, paskui Urbine. Ko gera, Urbine nustojaus. Buvo toks įspūdis, jog kas akimirką gali būt nušautas, nesvarbu, kas tu esi: kareivis, kunigas ar gailestingoji seselė. Tos stacijos gatvelės buvo tikri pelékautai. Kareiviai patekdavo lazaretan sukapti į gabalélius, per valandą įsimylėdavo mane ir mirdavo. Buvo svarbu įsiminti jų pavardes. Bet, jiems mirštant, aš vis dar matydavau vaikelį. Vis tolstantį. Kai kurie sėsdavosi, plėšdavo nuo savęs tvarsčius vildamiesi, jog būsių lengviau alsuoti. Kiti mirdami rūpindavosi mažyčiu įbrėžimu rankoje. Ir dar tas burbulas burnoje. Silpnas šnypštumas. Prisilenkiu užspausti mirusiam kareiviniu akių, o jis atsimerkia ir sukarkia: „Negali palaukt, kol nusibaigsiu? Kekše!“ Atsisėda ir nušluoja viską žemén nuo mano padéklo. Toks įtūžės. Kas norėtų va šitaip mirt? Mirt sprogstant iš įsiūčio. Kekše! Vėliau aš visad stebédavau, ar burnoje yra burbulas. Dabar aš pažįstu mirtį, Deividai. Iš kvapo pažįstu. Žinau, ką reikia daryt, kad jie nesuvoktų merdėją. Žinau, kada reikia staigiai suleist venon porciją morfijaus, kaip botagu perliet. O kada fiziologinio skysčio. Kad prieš mirdami išsituštintų vidurius. Visi tie šunsnukiai generolai turėtų dirbt mano darbą. Taip, visi tie šunsnukiai generolai. Tik su ta sąlyga jie galėtų duot įsakymą forsuot upę. O kas gi, velniai griebtų, buvom mes, kad turėjom užsikraut šitokią atsakomybę? Iš mūsų reikalauta išminties kaip iš senų kunigų, sugebėjimo vest žmones ten, kur niekas nenorėjo eiti, ir žiūrėti, kad visi gerai jaustusi. Aš niekad netikėjau visomis tomis mišiomis, kurias jie laiko už mirusius. Vulgari retorika, ir tiek! Kaip jie drįsta? Kaip jie drįsta va šitaip kalbėt apie mirštantį žmogų?

Šviesos nebuvo, nedegė né viena lempa, dangų beveik ištisai traukė debesys. Buvo saugiau neišsiduoti, jog vilā gyvenama. Ilgainiui jie įprato vaikščioti aplink vilā tamsoje.

– Ar žinai, kodėl kariuomenė nenorėjo, kad viena liktum šičia su anglu ligoniu? Žinai?

– Nepatogi santuoka? Edipo kompleksas? – atsiliepė ji šypsodama.

– Kaip jis laikosi?

– Vis dar negali atsigaut po to nutikimo su šunim.

– Pasakyk, kad šuo atsekė mane.

– Jis nėra tikras, kad tu čia ilgiau užsibūsi. Mano, jog veikiai dingsi drauge su porceliano servizu.

– Kaip tu manai, ar jam nebūtų malonu trūktelėt vyno? Šiandien man pavyko nugvelbt butelėli.

– Iš ko?

– Nori ar ne?

– Išgeriam tuoj pat. Pamirškim jį.

– Aha! Pirmas žingsnis!

– Ne, ne pirmas. Man velnioniškai norisi kaip reikiant nusigert.

– Dvidešimt metų! Kai man buvo dvidešimt...

– Taigi, taigi. O kodėl gi tau kurią dieną nenudžiovus gramofono?

Beje, man regis, tai vadinama plėšikavimu.

– Mane viso to išmokė mano šalis. Šitaip aš jai tarnavau per karą.

Per subombarduotą koplyčią jis nuėjo į vilą.

Hana atsisėdo apdujusi, vargais negalais tvardydamasi. „Tik pažiūrėk, ką jis tau padarė!“ – tarė ji sau viena.

Per karą ji retai kalbėdavo net su artimiausiais bendradarbiais. Jai reikėjo dėdės, artimo žmogaus, giminaičio. Jai reikėjo vaiko tévo, tame ant kalvų išsidėsčiusiame mieste belaukiant pirmo rimto nugérimo gyvenime, apdegusiam vyrui antrame aukšte kietai miegant įprastas keturias valandas, o senam tévo draugui slapčia šeimininkaujant jos vaistų spintelėje: nudaužiant ampulės gurklelj, timpa susiveržiant ranką ir skubiai susileidžiant morfijaus. Susileidžiant ir akimoju grįžtant.

Nakčiai artėjant, aplink kalnuose netgi dešimtą valandą tamsi tik žemė. Dangus šviesiai pilkas, o kalvos žalios.

„Mane pykino iš bado. Pykino žiūrint į geismu degančias vyrų akis. Tuomet atsisakiau visko: pasimatymų, pasivažinėjimų džipu, flirto. Pasutinis šokis prieš mirtį. Pagarsėjau kaip snobė. Dirbau sunkiau nei kiti. Dvi pamainos pagret, priešui apšaudant, dariau jiems viską, nakti-

puodžius nešiojau. Pasidariau snobė, nes nenorėjau su jais bendraut, leist jų pinigus. Norėjau namo, bet namai buvo tušti. Europa mane pykino. Mane pykino tai, kad esu vertinama ir branginama tik todėl, jog esu moteris. Suvedžiojau vieną vyrą, ir jis žuvo, ir vaikelis žuvo. Veikiau vaikelis žuvo ne šiaip sau, aš jį nužudžiau. Paskui nusišalinau taip toli nuo visų, jog niekas negalėjo prie manęs prisiartint. Nei snobų kalba šnekėdamas. Nei mirdamas. Tuomet susitikau jį, apanglėjusį žmogų. Kuris, kaip vėliau paaiškėjo, buvo anglas.

Matai, Deividai, kaip seniai neturėjau minties kuo nors užsiimti su vyrais“.

Po savaitės bendro gyvenimo jie prisitaikė prie valgymo išpročių, įgimtų sikhui pionieriui, klaidžiojančiam aplink vilą. Apie pusę pirmos, nors ir kur jis būtų buvęs, – kalvoje ar kaime, – grįždavo vilon pas Haną ir Karavadžą, iš daiktmaišio, kurį visad nešiodavo ant peties, ištraukdavo melsvą nosinę ir patiesdavo ant stalo šalia savo maisto. Ten būdavo svogūnų ir žalumynų, kurių, Karavadžo manymu, jis prasimanydavo pranciškonų darže ieškodamas minę. Svogūnus lupdavo tuo pačiu peiliu, kuriuo pjaustydavo izoliaciją nuo detonatoriaus laidо. Paskui ateidavo vaisių eilė. Pasak Karavadžo, nuo pirmos išsilaipinimo dienos jis nė karto nebuvo valgęs kareivių valgykloje.

Tiesą pasakius, auštant jisai visad jau stovėdavo su puodeliu eilėje laukdamas savo mėgstamos angliskos arbato, kurią pagardindavo kondensuotu pienu iš savo neliečiamų atsargų. Stovėdavo stačias, saulei tekant, ir siurbčiodavo spoksodamas į tingiai slankiojančius kareivius, kurie devintą ryto jau lošdavo kortomis, jeigu tą dieną nebūdavo numatyta žygiuoti toliau.

Dabar, auštant, po pusiau subombarduotų San Džirolamo sodų sužalotais medžiais, jis susidrėkino burną gurkštelięjės iš savo gertuvės. Užsibėrė miltelių ant šepetėlio ir pradėjo lėtą dešimties minučių dantų valymosi procedūrą, tuo pat metu žvalgydamasis po miglos vis dar gaubiamą slėnį, apimtas ne tiek baimės, kiek susidomėjimo tuo kraštovaizdžiu, virš kurio likimo jam buvo lemta gyventi. Nuo pat mažens dantis valydavosi visada tik gryname ore.

Kraštovaizdis buvo laikinas reiškinys, neturės nieko bendra su pastovumu. Jis paprasčiausiai konstatuoja lietaus galimybę, tam tikrą kvapą, dvelkiantį nuo krūmokšnio. Lyg jo protas, net ilsėdamasis, būtų radaras, o akys galėtų aprépti negyvų daiktų scenografiją trijų šimtų metrų spinduliu, tai yra lengvojo ginklo žudomosios galios atstumu. Jis atidžiai

apžiūri du svogūnus, kuriuos atsargiai išrovė iš žemės: žino, jog kariuomenė traukdamasi minuoja ir daržus.

Per pietus Karavadžas dėdės žvilgsniu apžiūri maisto produktus, surištus į nosinę. Tikriausiai esama retų gyvūnelių, mintančių tais pačiais produktais, kuriuos jaunasis kareivis dešinės rankos pirštais dedasi į burną, taria sau Karavadžas. Jis naudojasi peiliu tik prireikus nulupti svogūną ar supjaustyti vaisių.

Du vyrai vežimėliu leidžiasi slénin parsivežti maišo miltų. Kareivis taip pat turi nugabenti į San Domenike įsikūrusį štabą išminuotų zonų žemėlapius. Kadangi klausinėti vienas kitą keblu, jiedu kalbasi apie Haną. Tik po gausybės klausimų vyresnysis kareivis prisipažįsta, jog pažinojo Haną prieš karą.

– Kanadoj?

– Taip, ten susipažinom.

Abipus kelio jie mato daugybę laužų, ir Karavadžas pasinaudoja tuo reginiu, kad nukreiptų jaunojo kareivio dėmesį kitur. Pionierių vadino Kipu. „Pašaukit Kipą“., „Antai Kipas ateina“. Ta pravardė jam prilipusi Anglijoje, ir nei šiaip, nei taip. Jo pirmajame raporte apie minų išdėstytmą buvusi riebalų dėmė, ir karininkas pastebėjęs ją sušuko: „Kas tai? Ar silkę buvai susivyniojės?“ Visi prapliupę kvatoti. Jis nieko nesupratęs, bet nuo tos dienos visi ēmė vadinti jį Kipu. Per savaitę pamiršę jo tikrajį vardą – Kirpalas Singhas. Jam tai buvę vis viena. Lordas Safolkas ir jo pionierių būrys vadinę jį ta pravarde; jam tai buvę maloniau nei anglų paprotys kreiptis į žmogų pavarde.

Tą vasarą anglas ligonis ēmė naudotis klausos aparatu, tad galėjo girdėti viską, kas darosi namuose. Ausyje įtaisyta gintaro spalvos kriaulkė sustiprindavo kasdienius garsus: koridoriaus asla stumiamos kėdės gigrždesj, šuns nagų caksėjimą kituose kambariuose. Truputį sustiprinęs garsą, jis galėdavo girdėti netgi šuns šnopavimą arba pioneriaus rékavimą terasoje. Kelioms dienoms praslinkus po jaunojo kareivio atvykiimo, anglas ligonis susivokė ir įsitikino, jog tas tebesisukioja apie namus, nors Hana stengėsi laikyti juos atstu, manydama, jog jiedu tikriausiai nepatiksių vienas kitam.

Šiaip ar taip, vieną dieną ji įėjo anglo kambarin ir ten aptiko pionierių. Jis stovėjo lovos kojūgaly, rankas susidėjės ant šautuvo, kabaničio skersai krūtinės. Jai nepatiko toks atsainus šautuvo laikymas, jo tingus gręžimasis durų link, lyg jo kūnas būtų buvęs rato ašis, lyg šautuvas būtų pritvirtintas prie krūtinės, rankų, rudų laibų pirštų.

Anglas pasisuko į ją.

– Mudu puikiai sutariam, – prabilo.

Ją suerzino tai, jog pionierius kaip niekur nieko įsibrovė į šitą namo dalį apeidamas ją ir tarytum parodydamas, kad tuo pat metu gali būti visur. Iš Karavadžo sužinojės, jog ligonis puikiai išmano ginklus, Kipas įsileido į kalbas apie minų ieškojimą. Atėjo į anglo kambarį norėdamas gauti kaip galima daugiau žinių apie sajungininkų ir priešo ginkluotę. Anglui buvo ne paslaptis ne tik idiotiški italų detonatoriai, bet ir detali šito Toskanos rajono topografija. Ilgai netrukus jiedu įniko lyginti įvairias minų montavimo schemas ir nagrinėti kiekvieno jungimo ypatybes.

– Regis, itališki detonatoriai visad dedami statmenai. Ir nebūtinai galu.

– Na, nelygu. Tokie būna detonatoriai, gaminami Neapolyje, bet Romos gamyklose laikomasi vokiečių sistemos. Žinoma, jei grįsim į penkioliktą amžių, Neapolyje...

Reikėjo leisti ligoniui kalbėti apylankomis, bet jaunasis kareivis nebuvo pratęs ramiai sėdėti savo kampelyje ir tyliai klausytis. Jis nestygo vietoje, kišo savo graši kiekvienąsyk, kai anglas pritildavo ir susimastydavo stengdamasis paspartinti savo minčių bégimą. Kareivis užversdavo galvą ir įsistebėlydavo į lubas.

– Būtų ne prošal suręst neštuvas ir panešiot jį po namus, – pajuokavo pionierius kreipdamasis į įeinančią Haną.

Ji nužvelgė juodu, patraukė pečiais ir išėjo iš kambario.

Susidūrusi koridoriuje su Karavadžu, nusišypsojo. Jiedu pastovėjo už durų, klausydamiesi, kas šnekama viduje.

– *Ar esu jums sakęs, kaip suvokiu Vergilijaus žmogų, Kipai? Tai va...*

– *Ar jūsų klausos aparatas įjungtas?*

– *Ką?*

– *Ijunkit!*

– Man regis, jis susirado bičiulį, – tarė ji Karavadžui.

Ji išeina saulėkaiton, į kiemą. Vidurdienį į vilos fontaną iš čiaupų pliūptelėja vanduo, ir per dvidešimt minučių ištrykšta čiurkšlės. Ji nusispuria batelius, ilipa į sausą fontano baseiną ir laukia.

Tuo metu aplink kvepia šienu. Mėlynos musės zuja ore, atsimuša į žmones nelyginant į sieną ir vėl abejingai skrenda šalin. Ji pastebi vandeninių vorų lizdą po viršutine fontano taure, kurios atbraila užstoja jos veidą nuo saulės. Jai patinka sėdėti tame akmeniniame lopšyje, patinka slaptas oro kvapas, vėsus ir tamsus, sklindantis iš dar tuščio vamzdžio šalia, panašus į kvapą, dvelkiantį iš pavasario pabaigoje pirmąsyk atidaryto rūsio, kai lauke jau karšta. Ji nusivalo dulkes nuo rankų, pasitrina batelių suspaustus pirštus ir pasirąžo.

Namuose per daug vyrų. Ji glaudžia lūpas prie nuogo peties. Jaučia savo odą, save. Savo kūno skonį ir kvapą. Prisimena, kaip suvokė tai vieną kartą, kai dar buvo paauglė. Prisimena veikiau vietą nei laiką. Bučiavo tada sau ranką aukščiau alkūnės mokydamasi bučiuotis, uostė riešą, veidu glaustėsi prie šlaunies. Alsavo į rieškutėmis sudėtas rankas, kad pajustų savo kvapą. Hana trinasi basomis baltomis kojomis į margą fontano kraštą. Pionierius kartą jai pasakojo, kaip per mūšį nugriuvės ant statulų, kaip gulėjės šalia vienos – sielvartingo angelo, pusiau vyro, pusiau moters, – ir kaip jam patikę. Tysojės kiek ilgas žvelgdamas į tą kūną ir pirmąsyk per dvejus metus jautėsis ramus.

Ji uodžia akmenį, kvepiantį naktinio drugio vėsa.

Ar tévas grūmėsi su mirtimi, ar mirė ramiai? Ar gulėjo lygiai taip tauriai, kaip dabar anglas ligonis guli lovoje? Ar jį slaugė svetimšalė? Daug lengviau atverti širdį kito krašto žmogui. Lyg puldamas į glėbi svetimšaliui, pats sau pasirenki veidrodį. Skirtingai nuo pionieriaus, jos tévas niekad niekur gerai nesijautė. Būdamas drovus, kalbėdamas amžinai prarydavo kelis skiemenis. Kai tu šneki, Patrikai, skusdavosi motina, kiekviename sakinyje tau reikėtų pridėti dar du tris pagrindinius žodžius. Bet Hanai Patrikas tuo ir patikdavo, kad jo balse nejausdavai nė žymės feodalo dvasios. Tas netvirtumas, neapibrėžtumas teikdavo jam savito migloto žavesio. Jis buvo kitoks nei visi žmonės. Anglas ligonis, ir tas turėjo, jos žodžiais tarant, feodalo bruožą. Tačiau tévas buvo keistuolis: pats būdamas kaip dvasia be vietas, džiaugdavosi, jog artimieji tvirtai stovi ant žemės ir net valdingai rėkauja.

Ar jis žengė pasitiki mirties jausdamas, jog visa tai atsitiktinumas? Ar maištavo? Iš visų žmonių, kuriuos ji pažinojo, jis buvo mažiausiai nusiteikęs maištauti, nemėgo ginčytis, paprasčiausiai išeidavo iš kambario, jei kas nors blogai atsiliepdavo apie Ruzveltą ar Timą Baką arba liaupsindavo vieną ar kitą Toronto merą. Kaip gyvas nebuvo bandęs kam nors piršti savo nuomonės, tik stengdavosi arba sušvelninti, arba paminėti tai, kas dedasi aplink. Romanas – tai veidrodis, nešamas vieškeiliu. Buvo tai skaičiusi knygoje, anglo ligonio jai rekomenduotoje, ir kiekvienąsyk, prisimindama su tėvu praleistas valandėles, šitaip jį matydavo. Matydavo jį vidurnaktį stabdant automobilį po vienu Toronto tiltu šiauriau Puodžių gatvės ir pasakojant, jog ten, ant sijų, gana nepatogiai ir nelabai džiugiai įsitaisą nakvynės varnėnai ir balandžiai ir drauge sulaukią ryto. Taigi vieną vasaros vakarą jiedu sustojo ten ir, pro durų langelį iškišę galvą, klausési, dundant pro šalį mašinoms, mingančių paukščių piepsėjimo.

Girdėjau, jis mirė balandinėje, pasakė Karavadžas.

Tėvas mylėjo savo paties išgalvotą miestą jo ir jo draugų nupieštomis gatvėmis, sienomis ir ribomis. Tiesą pasakius, jis niekad ir nebuvo palikęs to pasaulio. Ji susivokė, jog visa tai, ką išmanė apie tikrą pasaulį, buvo sužinojusi pati arba iš Karavadžo. Arba iš Klaros, pamotės, tuo metu, kai gyveno drauge. Iš Klaros, kuri kadaise buvo artistė ir mokėjo išraiškingai kalbėti ir kuri labai išraiškingai išliejo savo pyktį, kai jie visi išvyko į karą. Paskutinius metus Italijoje ji vežiojosi su savimi Klaros laiškus. Laiškus, kurie, kaip ji žino, buvo rašyti ant rausvos uolos vienoje Jurgio įlankos saloje, vėjui šiaušiant bangas ir šiurenant bloknoto lapus, ligi jai pagaliau apsisprendžiant išplėsti juos, sukišti į voką ir išsiusti Hanai. Ji vežiojosi juos lagamine, ir kiekviename buvo tas vėjas ir rausvos uolos atplaišėlė. Bet ji neatsakė nė į vieną. Ji baisiai ilgėjosi Klaros, bet po viso to, kas jai atsitiko, neturėjo jėgų atsakyti. Nesugebėjo kalbėti apie Patriko mirtį, pripažinti, kad jis nebegyvas.

Dabar šiame žemyne karas keliavo tolyn palikdamas bažnyčias ir vienuolynus, laikinai paverstus ligoninėmis, atkirstomis nuo viso pasaulio, virtuosiomis salelėmis Toskanos ir Umbrijos kalvose. Jose laikėsi likučiai armijų, milžiniško ledyno paliktos mažytės morenos. Aplink driekėsi šventoji giria.

Ji parietė kojas po lengvo audinio sijonu, pasidėjo rankas ant šlaunų.
Visur buvo ramu. Fontano pagrindinės kolonos vamzdyje ji išgirdo
pažįstamą duslų nenuilstamą urzgimą. Paskui stojo tyla, ir staiga šniokštinas: aplink pliūptelėjo vanduo.

Pasakojimai, kuriuos Hana skaitė anglui ligoniui keliaudama drauge su „Kimo“ senu bastūnu arba „Parmos vienuolyno“ Fabricijum, ją apsuaigino įtraukdami į verpetus armijų, arklių ir karietų, lekiančių į karą arba iš karo. Kambario kertėje stūksojo rietuvės kitų jam skaitytų knygų, kurių kraštovaizdžius jiedu jau buvo apkeliavę.

Dauguma knygų prasidėdavo autoriaus patikinimu, jog dėl tvarkos nesą ko rūpintis. I tokius vandenis leisdavaisi tyliai irdamas per vilnis.

Pradedu savo veikalą tuo metu, kai Servijus Galba buvo konsulas.

(...) Tiberijaus, Kaligulos, Klaudijaus ir Nerono gyvenimo istorijos, parašytos jiems viešpataujant, buvo baimės iškreiptos, o pomirtinės – dar gyvos neapykantos pilnos.

Taip Tacitas pradėjo savo „Analus“.

Tačiau romanai prasidėdavo neryžtingai arba chaotiškai. Skaitytojai niekada nesijausdavo tikrai saugūs. Vos tik atsidarydavo durys, spyna, užtvanka, jie verždavosi priekin, viena ranka įsikibę į laivo bortą, kita prisilaikydami skrybėlę.

Pradėjusi knygą, pro plačius vartus ji patenka į erdvius kiemus. Savo kilimus nudriekia Parma, Paryžius, Indija.

Nepaisydamas municipaliteto potvarkiu, jis sėdėjo apsižergęs Zam-Zammaho patranką, užkeltą ant plytinės pakylos prieš senąjį Adžaib-Gerą, Stebuklų Rūmus, kaip čionykščiai vadina Lahoro muziejų.

Kas valdo Zam-Zammahą, „ugnimi alsuojantį slibiną“, tas valdo Pendžabą; todėl sulig kiekvienu nauju nukariavimu pažalusios bronzos pabūklas visada tampa pirmuoju nukariautojo grobiu.

„Skaityk iš léto, vaikeli, Kiplingą reikia skaityt iš léto. Atidžiai sek kablelius ir suvoksi, kur dera daryti pauzes. Tai rašytojas, kuris rašė plunksna ir rašalu. Kaip diduma vienišų rašytojų, man regis, jis pakel-davo akis nuo lapo, įsistebėlydavo į langą ir klausydavosi paukščių giesmių. Kai kurie nežino paukščių vardų, bet jis žinojo. Tavo žvilgsnis pernelyg greitas, amerikietiškas. Nepamiršk, kokiu greičiu jis vedžiodavo plunksną. Kitaip šita graži senovinė pirmoji pastraipa tau pasirodys siaubingai ištęsta“.

Tokia buvo pirmoji anglo ligonio skaitymo pamoka. Daugiau jis niekad jos nepertraukdavo. Jei kartais užsnūsdavo, ji skaitydavo toliau ir pakeldavo akis nuo knygos tik tada, kai pasijusdavo pavargusi. Jeigu jis pramiegodavo paskutinį siužeto pusvalandį, tos istorijos, kurią jis tikriausiai gerai žinojo, tik viena akis likdavo tamsi. Pasakojimo topografiya jam buvo pažįstama. Rytuose Benaresas, šiaurė Pendžabo – Cilianvalachas. (Tai buvo anksčiau nei pionierius įsiveržė į jų gyvenimą, tarsi išėjės tiesiai iš knygos. Tarsi nakčia kas būtų patrynės Kiplingo knygos puslapius nelyginant stebuklingą lempą. Stebuklingu tepalu.)

Baigusi „Kimą“, jo paskutinius subtilius šventus sakinius, kuriuos dabar ji skaitė aiškiai ir išraiškingai, Hana paėmė ligonio užrašų knygutę, veikiau knygą, kurią jis sugebėjo nežinia kaip apsaugoti nuo ugnies. Kniga gulėjo atskleista, daugmaž dvigubai storesnė, nei buvo iš pradžių.

Buvo ten įkliuotas plonyčio popieriaus lapas, išplėštas iš Biblijos.

Karalius Dovydas, pasenęs ir turėdamas daug metų, nebesušildavo, nors jį apkłodavo drabužiais. Tuomet jo tarnai tarė: Paieškokime mūsų valdovui karaliui jaunos mergaitės: ji tebūna prie karaliaus, teglobia jį, temiega prie jo šono ir tešildo mūsų valdovą karalių. Taigi jie ieškojo dailios mergaitės visose Izraelio sienose ir suradę Sunamietę Abisagę atvedė pas karalių. Buvo gi tai labai graži mergina; ji miegodavo su karalium ir jam tarnavo, bet karalius jos nepažinojo.

Gentis, išgelbėjusi apdegusį lakūną, 1944-aisiais atgabeno jį į Sivą, anglų bazę.

Vėliau iš vakarų dykumos naktiniu sanitariniu traukiniu jis buvo nuvežtas į Tunisą, paskui išsiųstas į Italiją. Tuo karo laikotarpiu būta šimtų kareivių, nesuvokiančių, kur jie atsidūrė, nesusivokiančių ne apgaulingai, bet nesąmoningai. Skelbęsi nesą tikri dėl savo tautybės buvo sutelkti Tirénijos stovykloje, prie jūrų karo ligoninės. Apdegės lakūnas buvo dar didesnė mīslė: be asmens ženklo, be tapatybės. Netoli ese, koncentracijos stovykloje, buvo laikomas narve amerikiečių poetas Ezra Paundas; jis slėpė kišenėse, prie kūno, kas dieną vis kitoje vietoje, kad, jo galva, būtų saugiau, eukalipto propelerį, kurį pakélé nuo žemės sode, kai buvo tos sodybos šeimininko išduotas ir suimtas. „Eukaliptas prisi-minimui... kad būtų stipresnė atmintis...“

„Griebkitės kokių triukų, išbandykit mane, – kalbėjo apdegės lakūnas savo tardytojams. – Kalbinkit mane vokiškai, beje, vokiškai aš moku, klausinékit apie Doną Bredmaną. Klausinékit apie Marmitą, apie gar-siąj Gertrudę Džekil“. Jis žinojo, kur Europoje saugomas kiekvienas tikras Džotas ir kur daugiau ar mažiau galima aptikti pažiūrėti įspūdingą klastotę.

Jūrų karo ligoninė iš pradžių buvo įsikūrusi palei paplūdimį, maudymosi kabinose, kurias amžiaus pradžioje nuomodavosi turistai. Per didžiuosius karščius būdavo išskleidžiami senieji *Campari* skėčiai virš tam tyčia sustatytu stalų, ir jų paunksnėje sédėdavo invalidai, sužeistieji, kontūzytieji, alsuodami sveikatingu jūros oru. Vieni iš lėto kalbėdavosi, kiti spoksodavo akis įsmeigę į tolis, treti, priešingai, be paliovos plepė-davo. Apdegėlis pastebėjo jauną gailestingą seselę, amžinai esančią atstu nuo visų kitų. Jam buvo ne paslaptis tokios neveizdžios akys, ir jis suprato, kad ji veikiau pati yra ligonė nei gailestingoji seselė. Kreipda-vosi į ją tik ko nors prireikus.

Jis vėl buvo klausinėjamas. Visa kuo jis buvo grynas anglas, tik oda juoda kaip derva. Pasakų baubas, lyg iš dangaus nukritęs tarp jų kvočiančių karininkų.

Jie klausinėjo, kurioje Italijos dalyje esą sajungininkai, ir jis atsakė, kad, jo galva, jie bus atsiémę Florenciją, bet susilaikę šiauriau miesto, kalvose. Gotų linija. „Jūsų divizija sukaustyta Florencijoje ir negali pajudėti toliau Prato ir Fjezolos bazių, nes vokiečiai įsitvirtinę vilose ir vienuolynuose ir ten jaučiasi labai saugiai. Sena istorija, – kryžiuočiai padarė lygiai tokią pat klaidą kariaudami su saracénais. Kaip ir jiems, jums reikia įtvirtintų miestų. Jie niekad nebūdavo paliekami, nebent choleros epidemijai kilus“.

Jis svaičiojo, varė juos iš proto, išdavikas ar sajungininkas, sužinok, kad gudrus, katriems iš tikrujų priklauso.

Ir štai po kelių mėnesių San Džirolamo viloje, kalvose šiauriau Florencijos, jis ilsi – tarytum Ravenoje žuvusio riterio antkapio skulptūra – miegamuoju paverstame kambaryje lyg altana tapytomis sienomis. Padrikai kalba apie miestus–oazes, paskutiniuosius Medičius, Kiplingo prozos stilių, moterį, kandžiojusią jo kūną. Jo užrašų knygoje, 1890-aisiais išleistose Herodoto „Istorijose“, yra daugiau padrikų galbalų – žemėlapių, užrašų, dokumentų įvairiomis kalbomis, kitų knygų iškarpu. Trūksta tik vieno dalyko – jo vardo. Nė menkiausios nuorodos, kad būtų įmanoma nustatyti jo tapatybę: nei vardo, nei laipsnio, nei bataliono, nei eskadrilės. Visi užrašai susiję su prieškariu, ketvirto dešimtmecio Egipto ir Libijos dykumomis, tarpais pridaigstyti pastabų apie piešinius urvuose, meno galerijas arba smulkia rašysena primargintų dienoraščio nuotrupų. „Tarp Florencijos madonų nėra nė vienos juodaplaukės“, – Hanai sako anglas ligonis, kai ji palinksta prie jo.

Jis laiko rankose knygą. Ji ima knygą iš miegančiojo ir atskleistą deda šalia ant staliuko. Atsistoja ten, nuleidžia akis ir skaito. Duoda sau žodį neatskleisti kito puslapio.

1936 m. gegužė

– Paskaitysiu jums eilėraštį, – tarė Kliftono žmona oficialiu tonu, kokiui kalba visada, kaip atrodo tiems, kurie gerai jos nepažista.

Sédéjome prie laužo Pietų stovykloje.

*Éjau per dykumą
rypuodamas:
„O Dieve, pasuumk mane iš čia!“
Atsakė balsas:
„Čia ne dykuma“.
Aš rypavau: „Bet...
Smėlis, karštis, tuščias horizontas“.
Atsakė balsas: „Čia ne dykuma“.*

Niekas nepasakė nė žodžio.

*– Tai Stiveno Kreino eilės, – taré ji. – Jis niekad nėra buvęs dyku-moje.
– Yra, – atsiliepė Medokšas.*

1936 m. liepa

Karo metais būna išdavysčių, kurios atrodo vaikų išdaigos palyginti su žmonių išdavystėmis taikos metais. Naujas meilužis perima anks-tesniojo ipročius. Viskas suniokota, viskas atrodo kitoniška. Ir kalba-ma apie tai irzlai arba švelniai, jeigu net širdis yra ugninges organas.

Meilės istorija – tai anaiptol ne apie tuos, kurie lieka skausmo gil-domą širdimi, bet veikiau apie tuos, kurie atranda tą paniurėlį, kuris, kai su juo susiduri, pakša mintį, jog kūnas negali apgauti nieko: nei sapno išminties, nei etiketo tradicijos. Tai susinaikinimas, drauge su-naikinant praeitį.

Žaliajame kambaryje beveik tamsu. Grėždamasi Hana susivokia, jog, per ilgai stovint vienoje vietoje, jai sustingo kaklas. Ji įsigilino, stačiai pasinérė į tą žemėlapį ir tekštų prikimštą laivo žurnalą neįskaitoma rašysena primargintais storais lapais. Štai net įklijuotas mažytis paparčio lapelis. „Istorijos“. Ji neužverčia knygos, nebuvo jos palietusi nuo tos valandėlės, kai padėjo ją ant naktinio staliuko. Pasišalina.

Lauke, šiauriau vilos, Kipas aptiko didžiąjį miną: beeinant per daržą, koja, jau kone kliudžiusi žalią laidą, staiga pasisuko, jis neteko pusiau-

svyros ir suklupo. Pakėlė laidą, kad truputį įsitemptų, ir, vingiuodamas tarp medžių, nuėjo minos link.

Atsisėdo ten, kur prasideda laidas, ant kelių pasidėjo drobinį maišą. Pamatęs miną, nustėro. Jie buvo ją užpyle betonu. Užkasė, ant viršaus užliejo cemento, kad nesimatytų mechanizmo ir galingumo. Už kelių metrų styrojo plikas medis. Už dešimties metrų – kitas. Per du mėnesius betono luitas apaugo žolėmis.

Jis atrišo maišą, išėmė žirkles ir nukirpo žolę. Uždėjo virvinį tinklelių ant luito, prie šakos pririšo skridinį ir lėtai pakėlė betono gabalą. Du laidai iš to gabalo éjo į žemę. Jis atsisėdo, atskolė į medį ir įsistebėliojo į miną. Skubéti nebuvo prasmés. Išsiėmė iš maišo detektorinį radijo imtuvą ir užsidėjo ausines. Netrukus pliūptelėjo srautas amerikietiškos muzikos, transliuoojamos per kariuomenės siųstuvą. Kiekviena dainelė arba šokio melodija – vidutiniškai dvi su puse minutės. Nesąmoningai klausydamasis *String of Pearls*, *C-Jam Blues* ir kitų melodijų, galéjo apskaičiuoti, kiek laiko dirba.

Triukšmas neturėjo reikšmés. Išminuojant tokias bombas, jokie tik-séjimai nei klektelėjimai neperspédavo apie pavojų. Muzika būdavo ne tik pramoga, ji padėdavo jam aiškiau viską suvokti, perprasti galimą minos sandarą, psichologiją žmogaus, išvedžiojusio laidus ir užpylusio ant viršaus betono.

Antra virve parišdamas betono luitą, kad jis tvirtai laikytųsi pakabin-tas, Kipas buvo tikras, jog abu laidai nenetrūks, nors ir kaip stipriai juos temptų. Jis atsistojo ir pradėjo atsargiai kaltu ardyti betoną nuo minos, tolydžio pūsdamas dulkes ir šluodamas jas plunksnų šluotele, paskui vėl imdamasis kalto. Liaudavosi dirbęs tik susilpnėjus perdavimui, prireikus pareguliuoti bangas, tiksliai nustatyti stotį, kad muzika vėl aiškiai skambėtų. Be galo lėtai atnarpiliojo priraizgytus laidus, šešis juodai nudažytus supintus ir surištus laidus.

Nuvalé dulkes nuo planšetės, ant kurios guléjo laidai.

Šeši juodi laidai. Vaikystėje tévas kartą suspaudė pirštus, kad būtų matyti vien galai, ir liepė įminti, kuris yra didysis. Mažyliu jis palietė tą, kurį pasirinko. Tévo pirštai išsiskleidė lyg gélės pumpuras, ir jis pamaté, jog apsiriko. Žinoma, galima padaryti taip, kad raudonas laidas būtų neigiamas. Tačiau jo priešininkas ne tik betonu užliejo miną, bet ir juodai nudažė visus laidus, kad būtų neįmanoma orientuotis. Kipas

pasijuto įtrauktas į psichologinį verpetą. Peiliu ēmė skusti dažus ir pamatė tris laidus: raudoną, mėlyną ir žalią. Ar priešininkas bus ir juos sukeitęs? Reikėjo prijungti savo juodą laidą, sakytum išsekusią upės atšaką, ir tada patikrinti grandinę, ar srovė teigiamą, ar neigiamą. Paskutiniųkai patikrinės, pagaliau sužinos, kur gresia pavojus.

Hana éjo koridorium, nešina dideliu veidrodžiu. Stabteléjo, nes veidrodis buvo sunkus, ir vél nuéjo toliau. Veidrody atispindéjo seniai dažytos rusvos lubos.

Anglas noréjo pasižiūréti, kaip atrodo. Prieš jeidama į kambari, ji atsuko veidrodį į save, kad lango šviesa atispindéjusi nekristų anglui į akis.

Jis guléjo visas juodas, tik blyškiai bolavo klausos aparatas ir tarytum švieté pagalvę. Jis pats nusiklojo paklodę. „Padékit“, – taré nusiklodamas, kiek įmané, ir Hana nutrauké paklodę iki galo.

Ji užlipo ant kédës lovos kojügaly ir iš léto palenké veidrodį jo pusén. Ji stovéjo tokia poza, atkišusi priekin rankas ir tuo metu išgirdo silpnus šauksmus.

Iš pradžių nekreipé į juos dëmesio. Namus dažnai pasiekdavo triukšmas iš slénio. Minuotojai nuolat rékaudavo per savo megafonus, ir jų rékavimas vesdavo ją iš kantrybés, kai ji gyveno viena su anglu ligoniu.

– Nekraipyk veidrodžio, mieloji, – taré jis.

– Man regis, ten kažkas šaukia. Girdit?

Kaire rankajis sustiprino klausos aparato garsą.

– Tai vaikinas. Bütų ne pro šalį nueit jums pažiūréti.

Ji pastaté veidrodį prie sienos ir puolé į koridorių. Lauke stabteléjo klausydamasi, ar neišgirs vél šaukiant. Išgirdusi nudūmę per sodą, paskui per lauką už namo.

Jis stovéjo iškélęs rankas, lyg laikydamas didžiulį voratinklį. Purté galvą norëdamas nusimesti ausines. Pamatęs ją bégant tiesiai prie jo, suriko, kad duotų lankstą kairén, visas tas plotas esas pridaigstytas minų. Ji stabteléjo. Šimtus kartų buvo čia vaikščiojusi né nenumanydama, koks pavojus jai gresia. Ji kilsteléjo sijoną ir, žiurédama po kojomis, žengé per aukštas žoles.

Kai ji priėjo, jisai vis dar stovėjo iškélęs rankas. Įkliuvės: laiką du atvirus laidus, negalės jų padėti neapvyniojės izoliacine juosta. Jam reikią trečios rankos vienam laidui įžeminti, o paskui vėl grįžti prie detonatoriaus. Atsargiai įdavė jai abu laidus ir nuleido nutirpusias rankas; kraujas vėl émė tekėti gyslomis.

- Tuoj paimsiu.
- Nieko baisaus.
- Tik nejudék.

Jis praskleidė maišą, išsiémė Geigerio skaitiklį ir magnetą. Prikišo skalę prie jos laikomų laidų. Rodyklė nepasisuko prie neigiamo poliaus. Jokio ženklo. Nieko. Jis atšlijo svarstydamas, kur šuo pakastas.

- Pririšiu juos prie medžio, o tu eik.
- Ne. Aš laikysiu. Jie per trumpi, nesiekia medžio.
- Ne.
- Kipai... Juk aš galiu juos laikyt.
- Padėtis be išeities. Čia kokie nors spästai. Nebežinau ką daryt. Nenumanau, kas tai per gudrybę.

Jis nubégo ten, kur pirmasyk aptiko laidą. Pakélé ji nuo žemės ir šikart iki pat galio patikrino Geigerio skaitikliu. Paskui atsitūpė per dešimtį žingsnių nuo Hanos ir susimastė, retkarčiais kilstelédamas galvą ir žiūrēdamas jos pusén, bet matydamas tik du jos laikomus laidus. *Nieko nesuprantu*, garsiai, iš léto tarė, garbės žodis, *nieko nesuprantu*. Man regis, reikia nukirpt laidą, kurį laikai kairėje. Eik iš čia. Jis pasitaisė ausines ant galvos, kad girdėtų aiškų, ryškų garsą. Išivaizdavo įvairias laido padėtis, mintimis sekdamas galimus mazgus, netikėtus sūkius, užkastus jungiklius, sukeičiančius srovės polius. Skiltuvas. Galvon atėjo šuo dideliausiomis it lėkštutės akimis. Jis bégiojo palei laidus, klausydamas muzikos ir nenuleisdamas akių nuo tvirtai juos laikančių jaunosios moters rankų.

- Būtų geriau, jei eitum sau.
- Tau reikia dar vienos rankos nukirpt laidui, ar ne?
- Galiu pririšt ji prie medžio.
- Aš palaikysiu.

Jis paémė laidą it gyvatę iš jos kairės rankos. Paskui kitą. Ji nekrustėlio. Jis nepasakė nė žodžio, dabar turėjo galvoti kaip galima aiškiau, lyg būtų buvęs vienas. Hana žengė prie jo, vėl paémė vieną laidą. Jis

nieko nesuvokė, lyg jos nė būti nebuvo. Mindamas, kaip veikė protas, surežisavęs tą spektaklį, dar sykį nuėjo iki detonatoriaus, liesdamas kiekvieną mazgą, akimis lyg rentgenu kiaurai matydamas grandinę, negirdėdamas visą esybę pripildančios muzikos.

Priėjo prie jos ir, prieš išbléstant galvoje susidariusiai schemai, nukirpo laidą žemiau jos dešinio kumščio. Garsas buvo toks, tarytum kas būtų dantimis kaukšteliėjės. Akimirksniu pamatė tamsius rumbus, nuo suknelės įsispaudusius kakle, rankose aukšciau alkūnių. Bomba buvo nebegyva. Numetęs žnyplies, jis uždėjo ranką jai ant peties: turėjo būtinai paliesti kokį nors žmogų. Hana kažką kalbėjo, bet jis nieko negirdėjo, ji palinko priekin, nuémė jam nuo galvos ausines, stojo tyla. Vėjelio dvelksmas, šnarėjimas. Jis susivokė, jog nebuvo girdėjės žnyplių klektelėjimo kerptant vielą, tik pajutęs spragtelėjimą, lyg triušio kauliukui lūžtant. Vis tebestovėdamas greta, jis perbraukė pirstais per jos ranką ir ištraukė iš sugniaužto kumščio apie penkiolika centimetrų laido.

Ji klausiamai žiūréjo į jų laukdama atsakymo į ankstesnį klausimą, bet jis atrodė taip, lyg būtų negirdėjės. Ji papurtė galvą ir atsisėdo. Jis ēmė rankioti aplink išmėtytus daiktus ir détis į maišą. Ji žvilgtelėjo aukštyn į medį, paskui netycia nuleido akis ir pastebėjo, kad jo rankos, įsimpusios ir sustingusios nelyginant epileptiko, dreba, kad jis tankiai kvėpuoja. Stovėjo sulinkęs, įgūžęs galvą į pečius.

– Girdėjai, ką sakiau?

– Ne. Ką?

– Man pasirodė, jog mirštu. Man norėjosi mirti. Ir pagalvojau, kad jeigu mirsiu, mirsiu drauge su tavim. Pastaraisiais metais esu mačiusi šalia mirštant nemažą tokių kaip tu, tokių pat jaunų kaip aš. Bijot nebijojau. Šikart dievaž nepasirodžiau itin drąsi. Kalbėjau sau viena: štai mūsų vila, žolė, būtų gera pirma atsigult mudviem, apsikabint, o tada jau numirt. Man norėjosi paliešt štai šitą kauliuką tau prie kaklo, raktikaulį, tokį panašų į standų sparniuką po oda. Man norėjosi paspaudyt jį pirštų galiukais. Man visad patikdavo upių ir uolų spalvos kūnas, toks kaip rusmenės žiedas. Ar žinai tą gélę? Esi kada nors ją matęs? Aš tokia pavargusi, Kipai, noriu miego. Noriu miegot po štai šitu medžiu, akimi prisiglaust prie tavo raktikaulio, noriu tik užsiimerkt ir nebegalvot apie kitus, noriu surast uoksą medyje, įsirangyt į vidų ir miegot. Koks tu protinges! Žinojai, kurį laidą nukirpt! Kaip tu galėjai žinot? Kartojai:

nieko nesuprantu, nieko nesuprantu, bet ēmei ir nukirpai. Tiesa? Nedrebék, leisk man prisiglaust prie tavęs, lyg būtum geras senelis, kurj galiu apkabint, man patinka žodis „prisiglaust“, toks lėtas, nerangus, jo nepaspertinsi...

Jos lūpos glaudėsi prie jo marškinių. Jis gulėjo šalia toks ramus, koks ir turėjo būti, vaiskiomis akimis žvelgdamas aukštyn į šaką. Girdėjo gilų jos alsavimą. Kai apkabino ją per pečius, ji jau miegojo, bet nutvérė jo ranką, prispaudė prie savęs. Dirstelėjės jis pamatė, kad ji vis dar laiko rankoje laidą, tikriausiai vėl ji pakélusi.

Visa jos gyvybė tarytum buvo susitelkusi į kėpavimą. Ji atrodė tokia lengva, jog turėjo dar į ką nors atsiremti. Ar ilgai jis gulēsiąs va šitaip, negalėdamas nei krusteléti, nei grįžti prie darbo? Svarbiausia, reikėjo nejudėti, kaip nejudėjo tos statulos, rémusios jį visus tuos įnirtingų grumtynių ménésius po išsilaipinimo, vieną po kito imant įtvirtintus miestus, galų gale virtusius panašiais kaip du vandens lašai: visur tos pačios siauros, kraujo upeliais tapusios gatvelės, tad kartais jam imdavo dingotis, jog, netycia paslydės toje raudonoje tyréje, jis ritasi pakalnén ir nuo uolos krinta slénin. Kiekvieną vakarą, nepaisydamas šalčio, eida vo atkariauton bažnyčion ir pasirinkdavo statulą sargybiniu nakčiai. Kliovësi tik ta akmenų gimine, iš paskutinių glausdamasis tamsoje prie tų sopulingų angelų, kurių šlaunys atrodydavo lyg tobulos moters šlaunys, o šešélio gaubiamo kūno linijos tokios švelnios. Jis padédavo galvą toms būtybëms ant kelių ir nugrimzdavo į miegą.

Staiga jos kūnas pasidarė sunkesnis, alsavimas gilesnis, nelyginant violončelës balsas. Jis nenutraukė akių nuo miegančiosios veido. Jam buvo nesmagu, kad jaunoji moteris liko su juo išminuojant bombą, – toks jausmas, lyg jis būtų staiga pasidaręs jai skolingas ir atsakingas už ją atgaline data, net jei ką tik apie tai nė kalbos negaléjo būti. Lyg tatai būtų paskatinę jį pasirinkti tinkamą metodą minai nukenksminti. Atrodė, jog jis atsidūrės kažkur, gal paveiksle, dievaižin kur matytame pernai. Romi porelė vidury lauko. Kiek tokį porelių buvo jis matęs saldžiai snaudžiant, negalvojant nei apie darbą, nei apie šios žemës pavoju! Šalia buvo Hana, vos pastebimai kilsavo krūtinė, raukësi antakiai jai ginčijantis, irztant sapne. Jis nukreipė akis į medį ir baltus debesélius

danguje. Jos ranka laikėsi jo įsikibusi, kaip dumblas laikėsi Moro pakantrėje, kai jis suvarė kumštį ištižusion žemén, kad nenuslystų atgal į vargais negalais įveiktą srautą.

Jeigu jis būtų buvęs paveikslė didvyris, būtų galėjęs reikalauti pelnyto poilsio. Bet, kaip ji pati buvo sakiusi, jis esąs uolos rudumo, dumblinos patvinusios audringos upės rudumo. Širdies gilumoje kažkas kurstė jį netikėti tų žodžių – nors ir kokie naivūs jie atrodytų – nekaltumu. Kas gali būti geresnio romano pabaigai nei bombos išminavimas? Žilaplaukiai baltieji, išmintingi ir tėviški, priprāstyti ta ypatinga proga trumpam atsisakyti vienatvės, spaudžia vieni kitiems rankas ir, pripažinus jų talentą, išskirsto vilkdami kojas. Bet jis buvo profesionalas. Buvo ir visad bus svetimšalis, sikhlas. Vienintelis žmogus, su kuriuo jam teko tiesiogiai bendrauti, buvo tas priešas, kuris padėjo bombą ir nuėjo sau šaka nušluodamas pėdas.

Kodėl jis negalėjo užmigtis? Kodėl negalėjo pasisukti į merginą, liautis sau kartojus, jog viskas dar tik įsidega, jog ugnis dar vos vos rusena. Vaizduotės nupieštame paveiksle laukas, supantis apsikabinusią porą, liepsnojo. Kartą pro žiūronus stebėjo, kaip pionierius įėjina į užminuotą namą. Matė, kaip tas numeta degtukų dėžutę nuo stalo krašto ir tuo apsisiaučia liepsna, prieš pat pasigirstant bombos sprogimui. Štai kaip žaibuodavo 1944-aisiais. Kaip galėjo jis pasitikėti gumele, įverta į merginos palaidinukės rankovę? Arba jos trunkiu alsavimu, tokiu giliu kaip akmenys upės dugne?

Ji atsibudo, vikšrui ropojant nuo apykaklės ant skruosto, atsimerkė ir pamatė jį tupint šalia. Jis nuėmė vikšrą, nepaliesdamas jos veido, ir padėjo jį ant žolės. Ji pastebėjo, kad jis jau susikrovės visus įrankius. Jis atšlijo ir atsikolė į medį žiūrėdamas, kaip ji iš lėto verčiasi aukštielninka, paskui rąžosi stengdamasi kaip galima ilgiau nutęsti tą akimirką. Tikriausiai buvo popietė, saulė buvo pasislinkusi vakarop. Atlošusi galvą, ji pažvelgė į jį.

- Manau, kad laikei mane glėbyje!
- Laikiau. Kol atšlijai.
- Ilgai laikei?
- Kol atšlijai. Kol tau prireikė atšlyt.

– Ar piktam nepasinaudojai tokia proga, ką? – ir pridūrė matydamai jį raustant: – Juokauju.

– Gal užeisi?

– Gerai. Valgyt norisi.

Ji vos nustovėjo, saulės apakinta, linkstančiomis kojomis. Nenumanė, kiek laiko jiedu praleido sode. Negalėjo pamiršti, koks kietas buvo miegas ir koks lengvas kritimas.

Tą dieną, kai Karavadžas ištraukė kažin kur prasimanytą gramofoną, anglo ligonio kambarį buvo šventė.

– Aš grosiu ir mokysiū tave šokt, Hana. Ne tai, ko klausosi tavo jaunasis bičiulis. Nemaža šokių esu atšokęs, o paskui pamiršęs. Bet šitas gabalas, *How Long Has This Been Going On*, – tai viena pačių gražiausių dainų, nes įžanginė melodija tyresnė už pačią dainą. Tik didieji džiazo muzikantai sugebėjo tai suvokti. O dabar surengsim šventę terasoje, kad galėtume pasikviest ir šunį, arba užgriūsim pas anglą ir tuomet ūžausim viršutiniame aukšte. Tavo jaunasis bičiulis, kuris alkoholio į burną neima, įsimiklinęs vakar San Domenike prasimanė keletą butelių vyno. Ir todėl turėsim ne tik muzikos. Duokš ranką. Ne. Pirmiausia reikia kreida nubrėžt grindyse ženklus ir pasimokyti. Trys pagrindiniai žingsniai – vienas, du, trys, – o dabar duokš ranką. Ką šiandien darei?

– Jis išminavo dideliausią bombą, turėjo daug vargo. Tegu jis pats tau papasakoja.

Pionierius patraukė pečiais, bet ne iš kuklumo – veikiau pernelyg painu buvo viską paaškinti. Naktis nusileido greitai, užtvindė slėnį, kalnus, ir jie vėl gavo žibinti lempas.

Vilkdami kojas, visi patraukė koridorium anglo ligonio kambario link. Karavadžas nešė gramofoną, viena ranka prilaikydamas kojelę ir adatą.

– O dabar, kol dar nejsivarei į savo istorijas, – prabilo jis kreipdamasis į nejudantį pavidalą lovoje, – supažindinsiu tave su *My Romance*.

– Parašyta, man regis, pono Lorencu Harto 1932-aisiais, – sumurmėjo anglas.

Kipas sédėjo ant palangės, ir Hana pareiškė norinti šokt su pionierium.

– Ne anksčiau, nei tave išmokysiū, vikšreli.

Ji perliejo Karavadžą keistu žvilgsniu: tik tėvas šitaip ją vadindavo švelnumo akimirkomis. Jis aplėbė ją stambiomis, žilsvais šeriais apželusiomis rankomis ir kartodamas „vikšreli“, pradėjo šokių pamoką.

Ji vilkėjo švaria, bet nelyginta suknele. Kiekvienąsyk, kai jie sukdavosi, ji pastebėdavo pionierių niūniuojant dainelę. Jei būtų buvusi elektra, jie būtų galėjė klausytis radijo ir žinių iš fronto. Dabar jie turėjo tik Kipo detektorinį radijo imtuvą, bet šis buvo toks taurus, jog paliko jį savo palapinėje. Anglas ligonis dėstė apie nedalingą Lorencą Harto gyvenimą. Pasak jo, esą sudarkytos kai kurios gražiausios *Manhattan* eilutės, ir jis ēmė dainuoti:

*I Braitoną nuvykę,
Išgąsdinsim žuvytes,
Kai pulsim į bangas,
O tavo maudyklinį
Pamačiusios šilkinių
Iš laimės jos nuleips.*

– Nuostabios eilės, ir ganėtinai erotiškos, bet Ričardas Rodžersas, reikia manyti, norėjo daugiau orumo.

– Žinai, tu turi iš anksto nuspėt mano judesius.
– O kodėl tu nenuspėji manujų?
– Nuspėsiu, kai tu žinosi, ką reikia daryt. O dabar aš vienintelis žinau.
– Lažinamės, kad ir Kipas žino.
– Gal ir žino, bet to nerodo.
– Norėčiau lašelį vyno, – tarė anglas ligonis. Pionierius paėmė stiklinę vandens, šliukštelió pro langą ir įpylė vyno anglui.

– Pirmas stiklas vyno šiaisiai metais.
Pasigirdo duslus trenksmas, pionierius mikliai atsigrėžė ir žvilgtelió pro langą į tamsą. Kiti sustingo. Tikriausiai mina. Jis atsisuko į kitus ir tarė:

– Viskas gerai, tai ne mina. Tas garsas atskrido lyg iš išminuotos zonos.
– Apversk plokstelę, Kipai. O dabar išgirsit *How Long Has This Been Going On*, parašytą...

Jis suteikė progą anglui ligoniui, bet tas, pilna burna vyno, šypsodamas papurtė galvą.

– Tas alkoholis veikiausiai mane pribaigs.

– Niekas jūsų nepribaigs, drauguži. Jūs kiaurai suanglėjės kaip nuodėgulys.

– Karavadžai!

– Džordžas ir Ira Geršvinai. Klausykit.

Jiedu su Hana nusliuogė saksofono liūdesiu. Jis visiškai teisus. Frazė buvo tokia lėta, tokia ištęsta, kad ji veik justė juto, jog muzikantas visiškai nenori palikti jaukios įžangos ir eiti prie dainos, tarytum geidė būti čia, kur dar neprasidėjusi istorija, lyg įžangos metu būtų įsimylėjės merginą. Anglas sumurmėjo, kad šitokio pobūdžio dainų įžangos vadinamos „tema“.

Jos skruostas glaudėsi prie raumeningo Karavadžo peties. Ji jautė šiurpius randus ant jo nugaros po švaria palaidine. Jiedu judėjo ankštuoję, tarp lovos ir sienos, tarp lovos ir durų, tarp lovos ir lango nišos, kur sédėjo Kipas. Kiekvienąsyk, kai jiedu pasisukdavo, ji matydavo jo veidą. Sédėjo parietęs kojas, rankas susidėjės ant kelių. Arba spoksojo pro langą tamson.

– Ar jūsų kuris žino tokį šokį, vadinančią „Bosforo glėbyje“? – paklausė anglas.

– Nieko panašaus.

Kipas stebėjo ilgus šešelius sliuogiant lubomis, tapytomis sienomis. Sunkiai pasikėlė, žengė prie anglo pripildyti tuščios stiklinės ir susidauždamas skimbtelejo buteliu į kraštą. I kambarį išveržė vakarų vėjas. Staiga jis atsisuko nepatenkintas. Užuodė silpną bedūmio parako kvapą, vos vos jaučiamą ore, ir, mostu rodydamas esąs pavargęs, išslinko iš kambario palikdamas Haną Karavadžo glėbyje.

Nedegdamas šviesos, jis nubėgo tamsiu koridorium. Sugrobė savo daiktmaišį, išpuolė iš namų, nusirito trisdešimt šešiais koplyčios laipteliais iki kelio ir nubėgo toliau gindamas iš savo kūno net menkiausią mintį apie nuovargį.

Ar tai buvo pionierius, ar civilis? Gėlių ir žolių kvapas palei mūrinę pakelės tvorą, staigus dieglys šone. Nelaimė arba riktas. Pionieriai beveik visad laikėsi drauge. Keisti tai buvo žmonės, šiek tiek panašūs į juvelyrus, deimantų ir brangakmenių meistrus, nepaprastai užsispyrė ir blaivūs, savo sprendimais gąsdinantys net kitus to paties amato žmones. Kipas buvo pastebėjęs, jog tas bruožas būdingas brangakmenių raižyto-

jams, tik nieku gyvu ne jam, nors žinojo, kad ne visi su juo sutiks. Pionierai niekad artimai nebendrauja. Jie kalba tik norėdami duoti kokią žinią, supažindinti su nauja technika, priešo įpročiais. Jis jeidavo į merijos pastatą, jo akys pastebėdavo tris veidus ir konstatuodavo, jog trūksta ketvirtio. Arba jie būdavo keturi, o kažkur netoli ese laukuose dryksodavo senio ar merginos lavonas.

Pašauktas kariuomenėn, jis išmoko skaityti diagramas, vis painesnes schemas, lyg kokius mazgus ar partitūras. Jis susivokė esąs apdovanotas trimacių regėjimu, vylinga akimi, sugebančia stebeti kokį daiktą ar duomenų pilną lapą, mintyse juos surikiuoti ir ižvelgti neatitikimus. Iš prigimties apdairus, vis dėlto sugebėdavo įsivaizduoti tai, kas blogiausia, nelaimės galimybes kambaryste: ant stalo slyva, prieina vaikas ir suvalgo nuodingą kauliuką; per tamsų miegamajų eidamas prie lovoje gulinčios žmonos, vyriškis netycia užkliudo aliejinę lempelę ir nuverčia ją ant grindų. Kiekvienas kambarys, jo akimis žiūrint, buvo tokio pobūdžio spektaklio scena. Vylinga akis galėjo įžiūrėti užkastą liniją, neregimą mazgą. Detektyviniai romanai ji siutino: jam buvo vieni juokai įminti piktdarius. Smagiausia jam buvo bendrauti su žmonėmis, apsėstais savamoksliams savitos abstrahavimo manijos, tokiais kaip jo mokytojas lordas Safolkas. Kaip anglas ligonis.

Tačiau jis nepasitikėjo nė knygomis. Hana stebėjo ji pastarosiomis dienomis besėdinti prie anglo ligonio, ir jis pasirodė jai kaip Kimo priešingybė. Jaunasis mokinys dabar buvo indas, o išminčius mokytojas – anglas. Bet naktimis ne kas kitas, o Hana budėdavo šalia senio, per kalnus vespavo ji prie šventosios upės. Jiedu drauge net skaitydavo knygą, Hanos balsas sulėtėdavo, kai, vėjo gūsiui priplojus žvakės liepsnelę, akimirkai aptemdavo puslapį.

Jis atsitūpė triukšmingo laukiamojo kompiuteryje, atsiribojės nuo visų kitų minčių, rankas susinėrės ant kelių, susiaurėjusiais, didumo sulig aguonos grūdeliu vyzdžiais. Po minutės – ir dar po pusės sekundės – jis pasijuto įminęs baisingą mislę...

Vienaipl ar kitaip, tomis ilgomis skaitymo ir klausymosi naktimis, jos manymu, jiedu pasiruošė sutikti jaunąjį kareivį, tą anksti subrendusį vaikiną, kada nors turintį pas juos ateiti. Bet tos istorijos vaikinas buvo Hana. Ir jeigu Kipas buvo kas kitas, jis buvo karininkas Kraitonas.

Knyga, schema, detonatorius, kambarys su keturiais žmonėmis apleistoje viloje, apšviečiamas tik žvakės, kartais, audrai pakilus, žaibų, o retkarčiais sprogimo tvyksnio. Kalnai, kalvos, Florencija, akli, be elektros. Žvakės šviesa matoma ne toliau kaip per pusšimtį žingsnių. Toliau nebuvo nė menkiausio ženklo, bylojančio esant išorinį pasaulį. Tą vakarą šokdami anglo ligonio kambaryste, visi šventė kokį nors savo nuotykį: Hana – miegą, Karavadžas – gramofono „prasmynamą“, o Kipas – keblų išminavimą, kad ir beveik pamirštą. Jis buvo iš tų, kuriems nesmagu dalyvauti iškilmėse, švęsti pergalės.

Per pussimtį metrų pasaulis nieko apie juos nežinojo, slėnio ausys ir akys negirdėjo nė menkiausio garso, nematė jų nė ženklo tuo metu, kai Hanos ir Karavadžo šešėliai sliuogė sienomis, Kipas sėdėjo patogiai išitaisės lango nišoje, o anglas ligonis siurbčiojo vyną jausdamas, kaip alkoholis geriasi į nenaudojamą kūną, tad veikiai jis apgirto, ir jo balsas skambėjo kaip dykumų lapės švokštinas, Anglijos miškų strazdo sparnų šiugždėjimas, – strazdo, kuris, pasak jo, gyvena tik Esekse, nes jam patinkanti levandų ir metėlių kaimynystė. Visus geismus ir troškimus apdegės žmogus puoselėja protu, kalbėjo sau pionierius, sėdėdamas akmeninėje nišoje. Staiga jis pasisuko: garsas, kurį neseniai girdėjo, buvo pažįstamas, jis negalėjo apsirikti. Atsigréžė į juos ir pirmasyk gyvenime pamelavo: „Viskas gerai, tai ne mina. Ten išminuota zona“, – laukdamas, kada pagaliau jį pasieks bedūmio parako kvapas.

Po kelių valandų Kipas vėl atsisėdo lango nišoje. Jei būtų galėjęs nueiti tuos septynis žingsnius skersai anglo kambario ir ją paliesti, būtų išsaugojės sveiką nuovoką. Bet kambarys buvo taip šykščiai apšviestas, tik žvakės, stovinčios ant stalo, prie kurio ji sėdėjo, tą vakarą neskaitydama; ir jis tarė sau, jog ji veikiausiai kauštelėjusi.

Grįžęs iš tos vietas, kur sprogo mina, pamatė, jog Karavadžas miega bibliotekoje ant sofos, apsikabinęs šunij. Šuo sužiuro į jį, stabtelėjusį tarpduryje, pasimūstė, kad atėjūnas suprastų, jog jis nemiega ir saugo namus. Jo romus urzgimas buvo garsesnis už Karavadžo knarkimą.

Kipas nusiavė batus, susiřišo draugėn ir, persimetės per petį, émė kopti laiptais. Ką tik buvo pradėjė lyti, jam reikėjo neperšlampamo brezento savo palapinei aptraukti. Koridoriuje jis pastebėjo, kad anglo ligonio kambaryste vis dar spingsi šviesa.

Ji sėdėjo krėsle atlošusi galvą, alkūne pasirēmusi į stalą, apšviestą mirguliuojančios žvakigalio liepsnelės. Jis pasidėjo batus ant grindų ir tyliai įėjo į kambarį, kur jie šventė prieš trejetą valandą. Ore dar buvo justi alkoholio kvapas. Pamačiusi ji įeinant, ji prisidėjo pirštą prie lūpų ir parodė į anglą. Šis negirdėjo tokių tylių Kipo žingsnių. Kipas vėl atsisėdo lango nišeje. Jei būtų galėjęs pereiti kambarį ir ją paliesti, būtų išsaugojęs sveiką nuovoką. Bet juos skyrė painus, vylių pilnas kelias. Ir toks platus pasaulis. Ir anglas budo nuo menkiausio garso, mat prieš užmigdamas saugumo sumetimais klausos aparatą pasukdavo visu garsu. Merginos akys émė lakstytis po kambarį, paskui nurimo, kai ji pamatė Kipą atsisédant priešais lango ketvirtainyje.

Kipas rado žuvimo vietą ir tai, kas buvo likę, ir jie palaidojo Hardį, jo adjutantą. Vėliau jis nenustojo galvoti apie merginą, apie tai, kaip tą popietę staiga persigando dėl jos, įtūžo, kad ji rizikuoja. Kad šitaip be atodairos žaidžia gyvybe. Ji žiūrėjo išplėtusi akis. Paskutinis jos ženklas buvo pirštas prie lūpų. Jis palinko priekin ir nusišluostė skruostą į perpetę.

Jis grįžo per kaimą, lietui merkiant nuo pat karos pradžios nekarpytus aikštės medžius nukapotomis viršūnėmis, pro keistą statulą: du raitelius, spaudžiančius vienas kitam ranką. Ir štai dabar jis čia, plevenant žvakės liepsnelei jaunosios moters bruožai atrodė pasikeitę, ir jis nesugebėjo įminti josios minčių. Išmintis, liūdesys, smalsumas.

Jeigu ji būtų skaičiusi arba palinkusi prie anglo, jis būtų jai linktelėjęs ir veikiausiai išėjęs, bet dabar žiūrėjo į ją kaip į jauną, vienišą moterį. Tą vakarą, žvalgydamas vietą, kur sprogo mina, jis persigando prisiminęs, kaip ji atbėgo popiet jam išminuojant bombą. Reikėjo neprisileisti jos, kitaip ji neatstosianti kiekvienąsyk, kai tik jis aptiksias sprogmenį. Dabar niekad jos nebeatsikratysių. Jam dirbant, galvoje būdavo aiškuma ir muzika, žmonių pasaulio nebelikdavo nė žymės. O dabar ji būdavo arba tame, arba ant jo peties, kaip ta ožka, kurią vienas karininkas dar gyvą nešė iš užtvindytų numatyto tunelio.

Ne.

Netiesa. Jam reikėjo Hanos peties. Paliesti ji delnu, kaip lietė ją tada, kai ji miegojo saulėkaitoje, o jis gulėjo šalia jausdamasis lygiai taip nejaukiai, kaip jaučiasi pro šautuvo taikikli stebimas žmogus. Išivaizduojamo dailininko kraštovaizdyje. Jis nenorėjo jokio dėmesio, bet

norėjo parodyti dėmesį merginai, išvesti ją iš to kambario. Iš tolo kratėsi minties apie savo silpnybes ir buvo tikras, kad ji neturi nė vienos, prie kurios jam reikėtų derintis. Nei jis, nei jinai nebuvo nusiteikę suteikti vienas kitam tokią galimybę. Hana ramiai sédėjo. Žiūrėjo į jį, atrodė kitokia plevenant žvakės liepsnelei. Jis nesusivokė, jog, jos akimis, jis téra pavidalas, jo kūnas nepastebimas, o oda liejasi draugėn su tamsa.

Anksčiau, pastebėjusi, kad jis dingo iš lango nišos, ji supyko. Žinojo, kad jis saugo juos kaip vaikus nuo minos. Dar labiau prisiglaudė prie Karavadžo. Koks įžeidimas! Vis labiau įsijaudrindama, tą vakarą ji nebesugebėjo skaityti, kai Karavadžas nuėjo gulti, pakeliui pasirausės jos vaistų dėžėje, o anglas ligonis pliaukšteliéjo kaulétais pirstais ir, jai prisilenkus, pabučiavo į skruostą.

Ji užpūtė visas žvakes, paliko degti vien žvakigali ant naktinio stalelio ir atsisėdo prieš anglą, nebyly po girtų kalbų protrūkio. „Kartais būsiu arklys, o kartais šuo. Kiaulė, begalvis lokys, o kartais ugnis“. Ji girdėjo, kaip šalia į metalinį padéklą teka vaškas. Pionierius grįžo apvaikščiojės miestelį, užlipęs kur nors ant kalvos, kur sprogo mina, ir dabar jo tylėjimas dar labiau ją erzino.

Ji negalėjo skaityti. Sédėjo kambarje greta savo amžinai merdinčio žmogaus, jausdama silpną skausmą nugaroje, kurią susitrenkė į sieną, bešokdama su Karavadžu.

Jeigu jis išdrīs prieiti, jinai pervers jį žvilgsniu, privers laikytis tos pačios tylos. Įteigs jam tą mintį, paskatins žengti pirmą žingsnį. Jau ne kartą buvo primasinusi kareiviu.

O jis štai ką daro. Eina skersai kambario, vidury įkiša ranką iki riešo į daiktmaišį, vis dar kabaliojantį ant peties. Žengia tyliai. Nusigręžia ir stabtelėja prie lovos. Tuo metu, kai anglas ligonis baigia vieną savo ilgų iškvėpimų, Kipas nukerpa žnyplėmis klausos aparato laidą ir įmeta jas į daiktmaišį. Atsisuka ir plačiai jai nusišypso.

– Prijungsiu jį rytoj rytą.

Uždeda kairę ranką jai ant peties.

D eividas Karavadžas – koks kvailas vardas...

- Bent jau turiu vardą.
- Taip.

Karavadžas sėdasi Hanos krėslan. Popiečio saulė užlieja kambarį, nuauksindama kiekvieną ore plaukiojančią dulkelytę. Anglas tamsiu, ištūsusiu veidu ir kumpa nosimi primena nejudrų, į paklodes suvystytą vanagą. Pašarvotas vanagas, sako vienas sau Karavadžas.

Anglas pasisuka į ji.

– Yra tok Karavadžo vėlyvojo laikotarpio paveikslas „Dovydas su Galijoto galva“. Jame vaizduojamas karys, kuris laiko rankoje iškėlęs Galijoto galvą amžiaus paženklintu veidu. Tačiau ne tai kelia liūdesį, bežiūrint į paveikslą. Sakoma, jog Dovydo veidas – tai jauno Karavadžo portretas, o Galijoto – pagyvenusio, tokio, koks jis buvo piešdamas tą paveikslą. Jaunystė, skelbianti nuosprendį rankoje laikomai senatvei. Nuosprendis savo paties mirtingumui. Kai lovos kojūgaly matau Kipą, sakau sau, jog jis – tai mano Dovydas.

Karavadžas sėdi tylėdamas, skendėdamas tarp plaukiojančių dulkelycių klaidžiojančiose mintyse. Karo išmuštas iš pusiausvyros, jis niekada nesugebės sugrįžti atgal į kitą pasaulį tokis, koks yra, dirbtinėmis rankomis, reikalaujančiomis morfijaus. Jis – vidutinio amžiaus vyriškis, niekad neišmokęs priprasti prie šeimos. Visą savo gyvenimą jis vengė prisirišimo. Iki pat karos jis buvo gerensnis meilužis nei vyras. Tai buvo nepastebimai dingstantis žmogus, panašus į meilužius, paliekančius paskui save chaosą, ir vagis, sprunkančius iš apkraustytų namų.

Jis žiūri į žmogų lovoje. Jam reikia žinoti, kas tas anglas, atejės iš dykumų, jam reikia demaskuoti tą žmogų Hanos labui. Arba išrasti jam odą, ką nors panašaus į tanino rūgštį, dengiančią apdegusio žmogaus gymėse virtusį kūną.

Karo pradžioje dirbdamas Kaire, jis mokėsi kurti dvigubus agentus, materializuoti šméklos. Jis buvo atsakingas už mitinį agentą, pravarde Sūris, ir ištisas savaites kûré jo biografiją, apdovanodamas tokiomis savybėmis kaip gobšumas, itin didelis polinkis į alkoholį, kad apgautų priešą. Lygiai taip kiti darbavosi Kaire išgalvodami ištisus būrius dykumoje. Jis pergyveno tą karo laikotarpį, kai visa, kas buvo teigama jam ir kitiems aplinkui, buvo melas. Jis jautėsi kaip žmogus, tamsiame kambaryje mėgdžiojantis paukščių balsus.

Bet šičia jie stengėsi išsinerti iš savo kailio. Galėjo mėgdžioti tik save. Apsiginti galėjo tik stengdamiesi kituose įžvelgti tiesą.

Ji išsitraukia „Kimą“ iš knygų lentynos ir, atsirėmusi į fortepijoną, ima rašyti paskutiniame tuščiame puslapyje:

Jis sako, jog Zam-Zammaho patranka tebéra ten pat, priešais Lahoro muziejų. Ten buvo dvi patrankos, nulietos iš varinių taurių ir vazų, rekvizuotų mieste, kiekvienam indu name, vietoj jizya, arba mokesčių. Jas sulydė ir iš to metalo nuliejo patrankas. Aštuonioliktame ir devynioliktame amžiuje jos buvo naudojamos daugelyje mūšių prieš sikhus. Kita patranka prarasta mūšyje, keliantis per Čenabo upę.

Ji užverčia knygą, pasilipa ant kėdės ir įkiša ją į viršutinę, iš apačios nematomą lentyną.

Ji įeina į ištapytą miegamajį su nauja knyga rankose ir garsiai skaito pavadinimą.

– Šiuo metu nereikia knygų, Hana.

Ji pažvelgia į ji. Netgi dabar jo akys gražios, sako ji sau viena. Viskas vyksta ten, tose pilkose akyse, žvelgiančiose iš jo gelmių tamsos. Toks įspūdis, jog begalė žvilgsnių mirkčioja jai ir gėsta toluoje nelyginant švyturių.

– Gana tų knygų. Tik paduokit man Herodotą.

Ji įspraudžia jam į rankas storą, nučiupinėtą knygą.

– Esu matęs „Istorijų“ leidimą su iškiliu portretu viršelyje. Biustu, aptiktu viename Prancūzijos muziejuje. Kaip gyvas nesu įsivaizdavęs Herodoto tokio. Mano akimis, jis veikiau panašus į vieną tų sudžiūvusių dykumos klajoklių, kurie, keliaudami iš vienos oazės į kitą, mainikauja padavimais, lyg mainikautų grūdais, kurie, nieko blogo nejtardami, renka viską po trupinėlių ir kuria miražą. „Rašydamas šitą savo istoriją, – sako Herodotas, – nuo pat pradžios stengiausiu kuo nors

papildyti pagrindinę temą“. Kas krinta į akis, skaitant Herodotą, – tai aklavietės istorijos kelyje, pasakojimai, kaip žmonės išduoda vieni kitus dėl valstybės gerovės, kaip įsimyli vieni kitus... Beje, kiek jums metų?

– Dvidešimt.

– Buvau kur kas vyresnis, kai įsimylėjau.

Hana patylėjo.

– Kas ji buvo?

Tačiau jo žvilgsnis buvo nukrypęs kitur.

Paukščiams labiau patinka medžiai nudžiūvusiomis šakomis, – tarė Karavadžas. – Tupėdami tokiamoje medyje, jie viską mato aplink. Gali pakilt ir skrist bet kuria kryptimi.

– Jei turi galvoje mane, aš ne paukštis, – atsiliepė Hana. – Pats tikrasis paukštis – tai žmogus viršutiniame aukšte.

Kipas bandė vaizduotis ji kaip paukštį.

– Sakyk man, ar įmanoma mylėt žmogų, ne tokį išmintingą kaip tu? – paklausė Karavadžas, kuris, karingai nusiteikęs po morfijaus dozės, norėjo žūtbūt įsivelti į ginčą. – Ta mintis nedavė man ramybės beveik visą mano aktyvų seksualinį gyvenimą, kuris, beje, galiu prisi-pažint šiai rinktinei draugijai, prasidėjo gana vėlai. Lygiai kaip patyriau seksualinį pokalbio malonumą tik vedės. Man niekad neateidavo į galvą, jog ir žodžiai gali būti erotiški. Kartais man iš tiesų plepėt būna daug maloniau negu dulkintis. Kalbos. Pilstai ir pilstai sau iš tuščio į kiaurą. Tik viena bėda: bešnekėdamas kartais gali prisivirt košės. O to niekad neatsitinka, kai dulkinies.

– Taip kalba tikri vyrai, – suniurnėjo Hana.

– Na, man tokią dalyką nėra buvę, – toliau kalbėjo Karavadžas. – Gal tau, Kipai, kas nors panašaus buvo atsitikę, kai nuo savo kalvų nusileidai į Bombėjų arba kai atvykai Anglijon tarnaut kariuomenėj? Idomu, ar turėjai kokių bėdų per dulkinimąsi? Kiek tau metų, Kipai?

– Dvidešimt šešeri.

– Vyresnis už mane.

– Esi vyresnis už Haną. Ar galėtum ją įsimylėt, jeigu ji nebūtų sumanesnė už tave? Nesakau, kad ji tikrai sumanesnė už tave. Nors tau turbūt svarbu laikyt ją sumanesne, kad galėtum ją įsimylėt? Pagalvok. Gal ji dėl anglo eina iš proto, nes jis daugiau išmano. Kalbėtis su juo – tai lyg brautis per nežengiamą girią. Nežinia, ar jis iš tiesų anglas. Gal jis tikrai ne anglas. Matai, man regis, daug lengviau įsimylėt ji negu tave.

Kodėl? Todėl kad mes norim viską permanyt, žinot, iš ko sudarytas tas ar kitas daiktas. Plepiai masina. Žodžiai veda mus iš aklavietės. Labiausiai mes trokštam augt ir keistis. Žengt į naują, gražų pasaulį.

– Esu kitos nuomonės, – tarė Hana.

– Ir aš. Žinai, noriu tau pasakyti šį tą apie savo vienmečius. Blogiausia, kad jie tariasi subrendę. Vidurinės kartos žmonių bėda yra ta, kad jie laiko save visiškai subrendusiais. Tai va.

Ir Karavadžas iškėlė rankas, mostelėjo į Haną ir Kipą. Hana pasikėlė, nuėjusi atsistojo už Karavadžo ir viena ranka apkabino jį per kaklą.

– Nekalbék taip, Deividai. Gerai?

Ji švelniai apsivijo rankomis jo pečius.

– Mums jau gana vieno kvanktelėjusio plepio viršutiniame aukšte.

– Pažiūrėk į mus. Tupim čia kaip kokie sumauti turčiai, išrūkę į savo sumautas vilas sumautose kalvose, kai mieste nebér kuo kvépuot. Dabar devinta ryto. Senis pučia viršuje. Hana eina dėl jo iš proto. Aš irgi einu iš proto, nes man rūpi jos psichika, einu iš proto dėl savo „pusiausvyros“, o Kipas vieną gražią dieną ims ir išléks į orą. Kodėl? Dėl ko? Jam dvidešimt šešeri. Anglų kariuomenė ji moko vienų dalykų, amerikiečiai – kitų, rengiami kursai pionieriams, jie apdovanojami, siunčiami į turčių kalvas. Jie tave išnaudoja, *bôyo*, kaip sako velsiečiai. Aš neketinu čia užsibūt. Aš noriu vežtis tave namo. Nešdinamės iš to pragaro.

– Liaukis, Deividai. Jam nieko bloga nenutiks.

– Kuo vardu buvo pionierius, susisprogdinės aną vakarą?

Kipas neatsiliepė.

– Kuo vardu?

– Semas Hardis.

Nustojęs domėties pokalbiu, Kipas nuėjo žvilgtelėti pro langą.

– Visa bėda, jog esame ten, kur mums nedera būti. Ko mums reikia Afrikoje, Italijoje? O kam reikia Kipui narstyti bombas soduose, dėl Dievo meilės? Kam jam reikia kariauti už anglus? Pjaustydamas nudžiūvusias vaismedžių šakas Vakarų fronte, valstietis neišvengiamai susilaužo pjūklą. Kodėl? Todėl kad per paskutinijį karą medžiai buvo prifaršiuoti kulkų ir skeveldrų. Medžiai, ir tie miršta nuo ligų, kuriomis juos apkrėtėm. Kariuomenė jus išmankština, paskui pameta likimo valiai ir traukia toliau daryt savo kiaulysčių. *Inky-dinky parlez-vous*. Geriausia būtų mauti iš čia visiems drauge.

– Juk negalim palikt anglo.

– Jau keli mėnesiai, kai anglo čia nebėr, Hana, jis su beduinais ar kokiamę anglų sode, kur žaliuoja vejos ir pilna visokio šlamšto. Tikriausiai jis nė nenumano, kas yra ta moteris, apie kurią jis bando suktis ir kalbėt. Jis nė nenutuokia, kur yra. Manai, kad pykstu ant tavęs, ką? Todėl kad esi jį įsimylėjusi, ką? Pavydus dėdė. Aš drebu dėl tavęs. Man stačiai nagai niežti nudėt anglą, nes tik šitaip galima tave išgelbėt, išplėšt tave iš čia. Ir man jis ima vis labiau patikt. Mesk savo darbą. Kaip Kipas gali tave mylėt, jei tu nesi pakankamai sumani, kad sugebėtum jį įkalbėt nerizikuoti gyvybe?

– Todėl. Todėl kad jis tiki civilizuotu pasauliu. Jis civilizuotas žmogus.

– Pirmoji klaida. Protingiausia būtų šokt į traukinį ir važiuot drauge darytis vaikų. Gal verta kreiptis į anglą, tą paukštį, ir paklaust, ką jis apie tai mano? Klausyk, būk protingesnė! Tik turčiai negali sau leist prabangos būt protingesni. Mat jie įmerkė uodegą. Prieš daugelį metų pakliuvo į savo privilegijų spastus. Jiems reikia saugot savo turtą. Nér bjauresnių žmonių už turčius. Patikėk. Bet jie turi laikytis to sušikto civilizuoto pasaulio taisyklių. Jie skelbia karą, turi garbę, negali pabėgt. O judu? O mes visi trys? Mes laisvi. Kiek pionierių žuvo? Kodėl tu dar gyva? Nebūk tokia pareiginga. Laimė nebūna pastovi.

Hana pylėsi pieno į puodelį. Įsipylysi nukreipė ąsočio snapelį virš Kipo rankos ir toliau pylė pieną ant jo rudos rankos, ant riešo, alkūnės, paskui liovėsi. Kipas nejudėjo.

Ivakarus nuo vilos sodas drieiasi dviem ilgomis, siauromis pakopomis. Taisyklinga terasa, o aukšteliau ūksmingas sodas, kur akmeninius laiptus ir cementines statulas beveik perdėm dengia nuo liūčių užstraukę pelėsiai. Ten pionierius išsitempė savo palapinę. Lyja, iš slėnio šliaužia migla, dulkia nuo kiparisų ir pušų šakų, drėgmė sunkiasi į tą kišenę, išsipūtusią kalvos šlaite.

Tik laužus deginant galima gintis nuo amžinos drėgmės, tvyrančios tamsiame, ūksmingame aukštutiniame sode. Vakarop, prieš temstant, jie velka ten deginti lentgalius, per ankstesnius bombardavimus nuplėštas gegnes, nukapotas šakas, Hanos išravėtas piktžoles, nupjautą žolę, dilgėles. Laužui degant, šnypščia garas, augalais kvepiantys dūmai draikosi tarp krūmų, medžių, kol pagaliau išsisklaido terasoje priešais vilą. Siekia net anglo ligonio langą, ir jis nugirsta balsus, kartais juoką, atklystančius iš dūmų prismilkusio sodo. Jis šifruoja kvapus, stengdamasis atsekti tai, kas buvo deginta. Rozmarinas, sako sau, karpažolė, metėlė ir dar kažkoks bekvapis augalas, gal našlaitė ar netikroji saulėgrąža, mégstanti porūgštį kalvos dirvožemį.

Anglas ligonis pataria Hanai, ką dera seti. „Paprašykit savo draugą italą suieškot jums sėklų, man regis, jam tai nesunku. Jums reikia slyvų lapų. Ir dar gvazdikų ir naktižiedžių. Savo draugui romėnui galit pasakyti lotynišką pavadinimą: *Silene virginica*. Dažis labai gardu. Jeigu jums patinka kikiliai, pasisodinkit lazdynų ir vyšnių“.

Hana užsirašo. Paskui deda parkerį į stalelio stalčių, kur laiko knygą, kurią tuo metu jam skaito, porą žvakių ir déžutę degtukų. Tame kambaryste nėra jokių vaistų. Jie slepiami kituose kambariuose. Ji nenori, kad Karavadžas trikdytų anglą, kai puola versti visus namus jų ieškodamas. Išikiša kišenėn poperiaus skiautelę su augalų pavadinimais, ketindama atiduoti ją Karavadžui. Dabar, kai viršu paėmė kūniškas geismas, ji nejaukiai jaučiasi tarp trijų vyrių.

Jeigu tai kūniškas geismas. Jeigu tai turi ką nors bendra su Kipo meile. Jai patinka veidu prisiglausti prie jo rankos truputį aukščiau alkūnės, prie tos tamsiai rudos upės, ir budi šitaip pasinėrusi į neregimos, jo kūne slypinčios venos tvinksėjimą. Venos, kurių ji turėtų surasti prireikus išvirkšti druskos tirpalo, jeigu ateitį paskutinioji.

Naktį, apie antrą ar trečią valandą, palikusi anglą, ji eina per sodą link pionieriaus žibinto, pakabinto ant šventojo Kristoforo rankos. Tarp jos ir lemos – akla tamsa, bet ji žino kiekvieną krūmą, menkiausią krūmokšnį savo kelyje. Eina pro laužą, rusenantį rausva šviesa, beveik išblėsusį. Kartais ji sudeda rankas virš stiklinio gaubto ir užpučia šviesą, kartais palieka degančią, susilenkusi neria palapinėn ir priglunda prie jo kūno, prie taip geidžiamos rankos. Jos liežuvis – vatos tamponas, jos dantis – adata, jos burna – kaukė, varvinanti kodeiną, kuris maldo, slopina ir migdo jo nemirtingą, amžinai dirbantį protą. Ji sulanksto savo kašmyrinę suknelę, padeda ant teniso batelių. Žino, jog jam nėmaž nerūpi aplinkinis pasaulis, jam svarbu tik kelios pagrindinės taisyklės. Garu sudrékinti trinitrotoluolą, paskui pašalinti... Ji žino, jog tos mintys sukas i jo galvoje, kai ji miega šalia skaisti kaip sesuo.

Aplink juos – palapinė ir tamsi giria.

Jiedu artimi tik truputį daugiau, nei ji buvo artima kitiems Ortonos ar Monterekio laikinose lauko ligoninėse. Kūnu paskutinėsyk sušildyda vo merdinčiuosius, kuždesiu paguosdavo, adata užmigdydavo. Tačiau pionieriaus kūnas neprisileidžia nieko iš aplinkinio pasaulio. Tas įsimylėjęs vaikinas atsisako maisto, kuri ji gamina, neprašo ir nenori vaistų, kurių galėtų jam suleisti į ranką, kaip susileidžia Karavadžas, nei tų dykumos tepalų, kurių alpsta anglas, nei balzamų ir žiedadulkių sveikatai atgauti, kurių davė jam beduinai. Jam gana tik jausti ją šalia miegančią.

Jis gyvena tarp daiktų, kuriuos vertina. Yra ten lapų, Hanos padovanotų, žvakigalis, o palapinėje – detektorinis imtuvas ir darbo įrankių prigrūsta kuprinė. Jis išnérė iš mūšių, kupinas ramybės, kuri, net jei ji dirbtinė, jam atstoja tvarką. Jis amžinai budrus, kai pro taikiklio kryptuką stebi virš slėnio sklandantį vanagą, kai ardo miną ir tuo pat metu,

neatplėšdamas akių nuo to, ko ieško, prisitraukia termosą, atsuka metalinį dangtelį ir geria.

Visi mes jam tik periferija, sako sau Hana, jo akys krypsta tik ten, kur esama pavojaus, jo klausa pagauна tik tai, kas dedasi Helsinkyje ar Berlyne, kas atsklinda trumposiomis bangomis. Netgi tada, kai jis esti švelnus meilužis ir kai kaire ranka jinai laiko jį aukščiau *kara*, ten, kur įsitempia žasto raumenys, ji jaučia, kad jos neregi nežinia kur klaidžiojančios akys, kol pagaliau jis suvaitoja ir veidu įsikniaubia jai į kaklą. Visa tai, kas nesusiję su pavoju, – periferija. Jinai troško girdėti jo balsą ir išmokė jį garsiai reikšti jausmus, ir tik šiuo požiūriu jis atrodo atspalaidavęs, primiršęs karą, pagaliau nusiteikęs išsiduoti tamsoje, balsu reikšti pasitenkinimą.

Mes nežinome, ar stipriai Hana įsimylėjusi Kipą ir ar jis stipriai įsimylėjęs ją. Ar tai tik žaidimas, pagristas paslapties saugojimu. Kuo artimesni jie darosi, tuo didesnis atstumas juodu skiria dieną. Jai patinka tas jo tolinimasis, atstumas, į kurį, jo nuomone, jiedu turi teisę. Tai teikia abiems jėgų, sieja juodu nelyginant sutartinis ženklas, kai jis, nė žodžio netardamas, pro jos langą eina susitikti su kitais pioneriais, kurie laukia jo mieste už pusės mylios. Jis paduoda jai lėkštę arba maisto. Ji deda lapą jam ant rudos rankos. Arba jiedu dirba drauge su Karavadžu mūrydami griūvančią sieną. Pionierius dainuoja kaubojų dainas, kurios patinka Karavadžui, nors jis ir dedasi jų nemégstas.

– Pensilvanija, šešiasdešimt penki nulis nulis nulis, – šniokštuodamas traukia jaunasis kareivis.

Hana išstudijuoja visus jo tamsiai rudos odos atspalvius. Pavyzdžiu, kuo skiriasi žasto spalva nuo kaklo. Kokio atspalvio delnai, skruostas, galva po turbanu. Kokio rudumo pirštais, narpliojantys raudonus laidus nuo juodų arba imantys duoną iš metalinės lėkštės, iš kurios vis dar valgo. Paskui jis stojasi. Jo nepriklausomybė kitiems atrodo grubi, nors, jo akimis, jis elgiasi be galio mandagiai.

Jai ypač patinka drėgnai atspalviai, slankiojantys jo sprandu, kai jis maudosi. Jo prakaituota krūtinė, į kurią ji įsikimba būdama apačioje, jo tamsios, raumeningos rankos palapinės tamsoje arba tąsyk jos kambaryje, kai, pagaliau atšaukus komendanto valandą, miesto šviesos pasiekė juodu iš slėnio ir nelyginant vakaro žara uždegė jo kūno spalvas.

Vėliau Hana susivoks, kad jis niekad neleido sau nei jai būti dékingiemis vienas kitam. Ji įsistebeilys į tą žodį, aptikusi ji jo romane, išplėš iš knygos ir nukels į žodyną. Dékingas. Jaučiantis padéką. Skolingas. Ir jis, ji žino, niekad sau to neleido. Eidama pas jį tuos du šimtus žingsnių per tamsų sodą, ji pati sprendžia, ką jai daryti. Gali rast jį bemiegantį, ir ne todėl, kad jos nemyli, bet stačiai iš reikalo, idant protas būtų blaivas rytojaus dieną susidūrus su pavojingais įtaisais.

Jinai atrodo jam nuostabi. Jis atsibunda ir mato ją žibinto šviesos apskleistą. Ypač jam patinka jos išmintinga išvaizda. Vakare jam patinka jos balsas, kai ji kvailiodama ima ginčytis su Karavadžu. Patinka ir tai, kaip ji ropščiasi ant viršaus ir priglunda prie jo kūno nelyginant šventojo.

Jiedu kalbasi, palapinė pilna jo švelnaus giesmingo balso ir brezento kvapo, ta pati palapinė, kurią jis nešiojasi nuo pat Italijos žygio pradžios ir dabar atsargiai liečia pirštais, lyg tai būtų taip pat jo kūno dalis, liečia maskuojamosios spalvos sparną, į kurį įsisupa naktį. Tai jo pasaulis. Tomis naktimis ji jaučiasi be galio nutolusi nuo Kanados. Jis klausia, kodėl ji nemiega. Ji guli suerzinta jo nepriklausomybės, jo sugebėjimo lyg niekur nieko nusišalinti nuo pasaulio. Ji ilgisi lietaus teškenimo į skardinį stogą, dviejų tuopų, drebančių už lango, garsų, užliūliuojančių lyg lopšinė, snaudžiančių medžių ir stogų, po kuriais augo Toronto rytiname pakrašty, o vėliau, daugmaž dvejus metus, pas Patriką ir Klarą prie Skootamatos upės, o dar vėliau – prie Jurgio įlankos. Šitame sode, nors ir koks jis tankus, ji nerado né vieno snaudžiančio medžio.

– Pabučiuok mane. Tyriausiai myliu tavo lūpas. Tavo dantis. – Ir vėliau, kai jo galva pasviro į šalį, palapinės angos link, ji sukuždėjo taip tyliai, kad galėjo girdėti tik pati viena: – Gal reikės pasiklaust Karavadžo. Tėvas kartą man sakė, jog Karavadžas amžinai ką nors įsimylėjęs. Jis ne tik įsimylėjęs, jis amžinai prasmegęs meilėje. Amžinai pasimetęs. Kipai? Girdi? Man taip gera su tavimi. Taip gera būti va šitaip su tavimi.

Labiausiai ji troško upės, kurioje galėtų nardytį drauge su juo. Nardytį, jos galva, buvo ceremonija, prilygstanti šokiamams pokylių salėje. Jam upė turėjo kitokią prasmę. Į Morą jis įbrido kaip galima tyliau, prisirišęs prie lyno, kuriuo traukė pontoninį tiltą. Varžtais suveržti plieno paneliai sliuogė įkandin vandeniu it gyva būtybę, paskui dangus suliepsnojo nuo

artilerijos ugnies, kažkas skendo greta, vidury upės. Pionieriai nardė įeškodami dugne nuskendusių skriemulių, tvirtindami inkarus, tuo tarpu fosforinės raketos mirgėjo padangėje nutvieksdamos dumblą, upės paviršiu ir jų veidus.

Kiaurą naktį jie verkė, plyšojo stengdamiesi padėti vieni kitiems, kad neišprotėtų. Varvėjo išmirkę žiemovidžio upėje drabužiai. Virš galvų tiltas pamažu virto keliu. O po dviejų dienų – kita upė. Visos upės buvo be tiltų, lyg jų pavadinimai būtų buvę ištinti iš atminties, lyg dangūs būtų likę be žvaigždžių, namai be durų. Pionierių daliniai leisdavosi į jas virvėmis, vilkdavo ant pečių lynus, verždavo riebalais suteptus varžtus, kad nežviegčia metalas, o paskui eidavo kariuomenė. Pontoniniu tiltu riedėdavo mašinos, o pionieriai vis dar mirkdavo vandenye.

Kiek kartų jie būdavo užklumpami vidury upės, pradėjus kristi pirmiesiems sviediniams, sprogimų ugnimi nutvieskiantiems dumblinus krantus, paleidžiantiems druzgais geležį ir plieną. Niekas jų neapsaugodavo, skeveldrų raižoma ruda upė dryksdavo kaip šilkas.

Jis nukreipė mintis kita vaga. Jis mokėjo staigiai numigtį šalia tos moters, kuri turėjo savų upių, bet buvo nuo jų nuklydusi.

Taip, Karavadžas jai būtų išaiškinės, kaip paskęsti meilėje. Ir net kaip skęsti apdairioje meilėje. „Aš noriu nuvežti tave prie Skootamatos upės, Kipai, – kalbėjo ji. – Aš noriu tau parodyti Smouko ežerą. Ten, tų ezerų pakrantėje, gyvena moteris, kurią mylėjo mano tėvas, kanojoje ji jaučiasi daug smagiau negu automobilije. Aš pasiilgau perkūnijos, kuriai griaudžiant nutrūksta elektros srovė. Aš noriu, kad tu susipažintum su kanojų Klara, vienintele iš mano šeimos. Daugiau nebeturiu né vieno artimo žmogaus. Tėvas išmainė ją į karą“.

Nenukrypdama į šalį, né kiek nedvejodama ji eina tiesiai prie palapinės, kur jis praleidžia naktį. Medžiai sijoja méniesieną, atrodo, kad ji pokylių salėje, pagauta į rutulio savidomų blyksnių tinklą. Ji žengia į palapinę, priglaudžia ausj prie jo miegančios krūtinės ir klausosi širdies plakimo, kaip jis kad klausosi minos laikrodinio mechanizmo tikslėjimo. Antra valanda nakties. Visi miega, išskyrus ją.

IV

Kairas, Pietų kvartalas,
1930–1938

Pasak Herodoto, Vakarų pasaulis šimtus metų menkai domėjosi dykuma. Nuo keturi šimtai dvidešimt penktųjų prieš Kristų iki dvidešimtojo amžiaus pradžios – visiškas abejingumas. Tyla. Devynioliktasis šimtmetis – upių ieškotojų amžius. Trečiajame dešimtmetyje šiame mūsų žemės kampelyje užrašomas gražus istorijos *post scriptum*, pridurtas daugiausia privačių asmenų finansuojamų ekspedicijų déka ir aptartas Londono geografų draugijos Kensington Gore rengiamose kukliose paskaitose. Paskaitininkai – išsekę, saulėje nudegę žmonės, kurie kaip Konrado Jūrininkai nelabai smagiai jaučiasi susidurdami su taksi ceremonialiui ir staigiu, bet lėkštū autobusų kontrolierių humoru.

Priemiestiniu traukiniu važiuodami į Naitsbridžą, kur vyksta Geografų draugijos sueigos, jie dažnai pameta ar kur nukiša bilietus, saugodami kaip akies vyzdį vien savo senus žemėlapius ir létai, vargingai primargintus paskaitų apmatus, sudėtus į kuprines, kurių niekad nepalieka, lygtos būtų virtusios jų kūno dalimi. Tie žmonės – nors ir kokios tautybės jie būtų, – keliauja vakarop, apie šeštą valandą. Tai vienišių metas. Neįvardijamas metas, kai beveik visas miestas gržta namo. Gerokai pasiankstine, tyrinėtojai atvyksta į Kensington Gorą, vakarieniauja Lajenzo užeigoje, paskui eina į Geografų draugiją ir, atsisédę viršutinio aukšto salėje prie didelės maorių kanojos, peržiūri paskaitos apmatus. Aštuntą valandą prasideda diskusijos.

Paskaitos vyksta kiekvieną savaitę. Vieni pristato prelegentus, kiti padékoja. Paprastai pastarieji pagrindžia arba aptaria dėstyto dalyko patikimumą, jų kritinės pastabos būna taiklios, bet neužgaulios. Visų nuomone, paskaitininkai dėsto faktus, ir net pačios drąsiausios hipotezės būna pateikiamos labai apdairiai.

Aš keliavau per Libijos dykumą nuo Sokumo Viduržemio jūros pakrantėje iki El Obeido Sudane vienu iš nedaugelio tą kraštą kertančių kelių, geografams įdomių įvairiai atžvilgiai...

Salėse ažuoliniais paneliais kaltomis sienomis niekad nekalbama apie metų metus, skirtus ekspedicijos rengimui, tyrimams ar netgi lėšų rinkimui. Mokslininkas, skaitės paskaitą užpraeitą savaitę, paminėjo, kad Antarktikos ledynuose žuvo trisdešimt žmonių. Pranešant tokio pobūdžio nuostolius, susidariusius dėl nepaprastų karščių ar audrų, užuojauta reiškiama kuo paprastesnais žodžiais. Visi klausimai, susiję su žmonėmis ar finansais, nukeliami kaip galima toliau, aptariami tik tokie dalykai kaip žemės paviršius ir „dėmesio vertos geografinės problemos“.

Ar, turint galvoje Nilo deltos irrigaciją arba drenažą, galima panaudoti ne tik plačiai aptartą Vadi Rajaną, bet ir kitas to krašto įdubas? Ar oazių aprūpinimas arteziniu vandeniu tolydžio mažėja? Kur mums derėtų ieškoti mīslėtingosios „Zerzuros“? Ar esama kitų „dingusių“ oazių, kurias privalu atrasti? Kur yra Ptolomėjaus minėtos vėžlių pelkės?

Džonas Belas, Egipto dykumos tyrimų sektoriaus direktorius, kėlė tuos klausimus 1927-aisiais. Nuo ketvirtojo dešimtmečio Geografų draugijos raštuose dar menkiau minima ši tema. „Norečiau keliais žodžiais aptarti kai kuriuos klausimus, kuriais kalbėta surengus labai įdomią diskusiją apie „Khargos oazės prieistorinę geografiją“. Apie 1935-uosius Zerzuros oazę atrado Ladislaus de Almasis su savo bendražygiais.

1939-aisiais pasibaigė didysis Libijos dykumos ekspedicijų dešimtmetis, ir šis platus ir lygai toks tylus žemės kraštas tapo vienu iš daugelio karo teatru.

Kambaryje tapytomis sienomis apdegės ligonis mato labai toli. Lygiai kaip Ravenos riteris, kurio juodojo marmuro kūnas atrodo gyvas, beveik skystas, guli padėjės galvą ant akmeninio priegalvio, idant jo žvilgsnis stebėtų perspektyvą toliau kojų. Toliau šitaip Afrikoje trokštamo lie-taus. Jų gyvenimą Kaire. Jų darbus ir dienas.

Hana sėdi prie jo lovos, tose kelionėse lydi ji nelyginant ginklanešys.

1930-aisiais, ieškodami dingusios oazės, vadinamos Zerzura, Akacijų miestu, pradėjome braižyti Džilf Kebiro plokščiakalnio didžiosios dalies žemėlapį.

Mes buvome dykumos europiečiai. Džonas Belas aptiko Džilfo plokščiakalnį 1917-aisiais. Paskiau Kemalis el Dinas. Vėliau Benoldas atrado kelią į pietus per Smėlio jūrą. Ir Medokšas, Valpolas iš Dykumos tyrimų instituto, Jo ekscelencija Vasfi Bėjus, fotografas Kaspariujus, geologas daktaras Kadaras ir Bermanas. Ir Džilf Kebiras, tas milžiniškas, didumo sulig Šveicarija plokščiakalnis vidury Libijos dykumos, kaip mégdavo juokauti Medokšas, buvo mūsų širdis. Šiaurėje nuožulnūs, rytuose ir vakaruose jo šlaitai leidosi statmenai žemyn. Jis dunksojo dykumoje per keturis tūkstančius mylių nuo Nilo.

Buvo manoma, jog senovės Egipte nebūta vandens į vakarus nuo miestų oazių. Ten baigėsi pasaulis. Toliau viešpatavo sausra. Tačiau dykumos tuštybėje visad jautiesi siaučiamas dingusios istorijos. Tebų ir Senusių gentys, klajojančios tuose kraštuose, turėjo šulinių, kuriuos laikė didžiausioje paslaptyje. Sklido gandai apie derlingas žemes tų dykumų glūdumoje. Tryliktojo amžiaus arabų rašytojai minėjo Zerzurą. „Paukštelių oazę“. „Akacijų miestas“. Kitab al Kanuz, „Paslėptų lobų knygoje“, Zerzura minima kaip baltas miestas, „baltas kaip balandis“.

Pažvelkite į Libijos dykumos žemėlapį ir pamatysite vardus. 1925-aisiais Kemalis el Dinas beveik vienas sėkmingai surengė pirmają

modernią ekspediciją. Benoldas – 1930-1932 metais. Almasis ir Medok-sas – 1931-1937 metais. Šiek tiek šiauriau Vėžio atogrąžos.

Mūsų ekspedicija buvo tarptautinė, tarpukario metais nusiusta gauti papildomų duomenų ir braižyti žemėlapių. Mes rinkdavomės Dakhloje arba Kufroje, lyg tai būtų barai ar kavinės. Benoldas vadino mus Oazių draugija. Mes artimai pažinojom vieni kitus, žinojom vienas kito sugebėjimus ir silpnąsias vietas. Mes atleidome Benoldui už tai, ką jis raše apie kopas. Vagelių ir ribulų išraižyti smėlynai primena šuns kietaji gomurį. Toks buvo tikrasis Benoldas, žmogus, kuris mokslo labui nebijo įkišti rankos šuniui į gerklę.

1930-ieji. Mūsų pirmoji kelionė į pietus iš Džaghbubos dykumon pas Zvajos ir Madžabros gentis. Septynių dienų kelionė į El Tadžą. Medok-sas, Bermanas ir dar keturi. Keli kupranugariai, arklys ir šuo. Mums išvykstant, jie pasakė seną sąmojį: „Iškeliauti per smėlio audrą – laiminges ženklas“.

Pirmajį vakarą apsistojome nakynei dvidešimt mylių į pietus. Rytojaus rytą išlindome iš palapinių penktą valandą. Miegoti buvo per šalta. Tamsos siaučiami, susėdome laužų šviesoje. Virš galvų mirgėjo paskutinės žvaigždės. Saulė turėjo tekėti tik po dviejų valandų. Mes gérėme karštą arbata, ratu leisdami puodelius. Tuo metu buvo šeriami kupranugariai, apsnūdę jie gromuliaavo datules su kaulukais. Mes papusryčiavome ir išgérėme dar po tris puodelius arbatos.

Po kelių valandų, išaušus gražiam rytui, staiga kilo smėlio audra, užgriuvo mus iš niekur. Gaivus vėjelis pamažu stipréjo, kol galiausiai virto vėtra. Mes nuleidome akis, dykumos paviršius buvo pasikeitęs. Duokite šen knygą... Štai. Šit kaip nuostabiai Béjus Hasaneinas aprašo tokias audras:

Atrodo, jog paviršiuje, po plonu smėlio sluoksniu, nutiesta begalė vamzdžių, išvarpytų tūkstančių skylučių, pro kurias laibutėmis srovelėmis švirkščia garas. Smėlis muša su pertrūkiais ir sūkuriuoja. Stipréjant vėjui, perturbacija po truputį plečiasi, apima vis didesnį plotą. Atrodo, jog, keliamas kokios požeminės jėgos, pučiasi visas dykumos paviršius. Akmenukai kapoja blauzdas, kelius, šlaunis. Smėlio grūdeliai kūnu kyla vis aukšciau, siekia veidą, švilpia virš galvos. Dangus apsitraukia, viskas dingsta iš akių, matyti tik tai, kas šalia pat. Pasaulis aklinais užkimštas.

Turėjome eiti be paliovos. Jei sustoja, aplink tave pripusto smėlio kaip aplink bet kokį nejudamą daiktą, smėlis virsta mūru. Tuomet sveikas žuvės. Smėlio audra kartais trunka penkias valandas. Paskutiniai metais, kai saugiai sėdėdavome sunkvežimių kabinose, turėdavome važiuoti nesustodami, kad ir nieko nematydami. Baisiausia būdavo naktį. Kartą šiauriau Kufros audra mus užklupo tamsoje. Trečią valandą nakties. Švidras nušlavė mūsų palapines, mes ritomės įsinarpliojė į jas, grimzdami smėlin, kaip skęstantis laivas kad grimzta jūron, dusdami, kol galiausiai mus išvadavo kupranugarių varovas.

Per devynias dienas mus triskart užgriuvo smėlio audros. Nepastebėjė pravažiavome pro dykumos kaimus, kuriuose tikėjomės pasipildyti atsargas. Dingo mūsų arklys. Žuvo trys kupranugariai. Paskutines dvi dienas nebeturėjome maisto, tik arbatos. Paskutinis ryšys, siejantis mus su pasauliu, buvo juodai apdegusio arbatinio, ilgo samčio ir puoduko skimbčiojimas rytmečio tamsoje. Po trečios nakties mes nustojome kalbėti. Nieko mums daugiau neberekėjo, tik ugnies ir trupučio rudo skystimo.

Visai iš netycių atskliuvome dykumos miestelyje El Tadže. Pavaikščiojau po turgų, perėjau mušančių laikrodžių alėją, barometrų gatvę, apėjau krautuvėles, kur prekiaujama šoviniais, itališkais pomidorų padažais ir kitokiais iš Bengazio atvežamais konservais, egiptiečių kartūnais, stručio plunksnų papuošalais, apžiūrėjau gatvės dantistus, knygų pardavėjus. Mes dar buvome bežadžiai, kiekvienas ėjo savo keliu. I tą naują pasaulį žengėme iš léto, kaip žmonės, išsigelbėjė laivui sudužus, kapstosi į krantą. Susėdė El Tadžo didžiojoje aikštėje, valgėme érienos, ryžių, *badawi* tešlaininių ir gérėme migdolų pieno. Visa tai po trių stiklinių ambra ir métomis kvepiančios arbatos, ilgai laukus patiektos pagal visas etiketo taisykles.

1931-aisiais prisijungiau prie beduinų karavano ir sužinojau, jog drauge su jais keliauja vienės mūsiškių. Tai buvo Fenelonas Barnas. Nuėjau į jo palapinę. Jis buvo išvykės visai dienai aprasinėti suakmenėjusių medžių. Dirstelėjės į vidų, pamačiau pluoštą žemėlapių, kelias šeimos nuotraukas, kurias visada vežiodavosi su savimi, ir taip toliau. Išeidamas pastebėjau palubėje prie odinės sienelės prikabintą veidrodį, pažvelgiau

ir pamačiau tame atsispindint lovą. Joje po antklode buvo lyg kokia nedidelė kupra, tikriausiai šuo. Nuklojau dželabą ir pamačiau arabę mergaitę: miegojo pririšta prie lovos.

1932-aisiais Benoldas baigė ekspediciją, o Medokšas ir visi mes buvome pasklidę po dykumą. Ieškojome dingusios Kambiso kariuomenės. Ieškojome Zerzuros. 1932, 1933, 1934-aisiais. Ištisus mėnesius nematydami vieni kitų. Tik mes su beduinais naršėme skersai išilgai Keturiastės dienų kelio. Dykumos gentys buvo nelyginant upės, patys gražiausi žmonės, kokius man teko susitikti. Mes buvome vokiečiai, anglai, vengrai, afrikiečiai, bet tie žodžiai jiems nieko nesakė. Ilgainiui mes pasidarėme betaučiai. Aš émiau nebekęsti bet kokios tautybės. Tautybė mus deformuoja. Medokso mirties priežastis buvo jo tautybė.

Dykumos negali nei valdyti, nei reikšti į ją teisių: tai véjo nešama marška, kurios nesulaikysi prislėges akmenimis, kuri buvo vadinama šimtais netvarių vardų gerokai anksčiau, nei radosi Kenterberis, gerokai anksčiau, nei karai ir taikos sutartys sudygsniavo Europos ir Rytų istoriją. Iš jos karavanų, nei šiokių, nei tokų kilnojamujų kultūros švenčių nebeliko nieko, né pelenų. Visi mes, net tie, kurie toli Europoje turėjo namus ir vaikus, troško nusimesti savo krašto rūbą. Tai buvo vieta, kur viešpatauja tikėjimas. Mes dingdavome iš kraštovaizdžio. Ugnyje ir smėlynuose.

Palikdavome už savęs oazių uostus. Vandens lyžtelėtas vietoves... *Ain, Bir, Wadi, Fogara, Khottara, Shaduf...* Nenorėjau, kad mano vardas būtų greta tokį nuostabių vardų. Išrinkite pavardest! Išrinkite tautybes! To mane išmokė dykuma.

Šiaip ar taip, būta tokį, kurie norėjo įsiamžinti. Palikti savo žymę štai šitoje išdžiūvusio upelio vagoje, štai šitoje akmenų krūsnyje. Krislas tuštybės šiame šiaurės vakarų Sudano žemės lopinėlyje į pietus nuo Kirenaikos. Fenelonas Barnas norėjo, kad jo atrasti prieistoriniai medžiai vadintu siujo vardu. Jis norėjo net vienai genčiai primesti savo vardą ir ištisus metus vedė derybas. Tačiau jį pranoko Bonas: jo vardu pavadinta viena kopa. Aš, priešingai, troškau išdildyti savo vardą. Išdildyti iš atminties kraštą, iš kurio buvau kilęs. Karui prasidėjus, buvau nugyvenęs dykumoje dešimt metų, taigi man buvo lengva eiti kiaurai per sienas, nepriklausyti niekam, jokiai valstybei.

1933 ar 1934-aisiais. Gerai nebepamenu. Medokšas, Kasparijus, Bermanas, aš, du vairuotojai sudaniečiai ir virėjas. Važiuojame dengtais Fordo sunkvežimiais, pirmasyk užmovę storas gumines padangas, vadinas oriniai ratais. Smėliu jos rieda geriau, tik reikia pažiūrėti, kaip jos laikys važiuojant per akmenynes ir uolų atšaižas.

Khargą paliekame kovo dvidešimt antrą. Mudu su Bermanu sukūrėme teoriją, pagal kurią Zerzurą sudaro trys senvagės, Viljamso aprašytois 1938-aisiais.

I pietus nuo Džilf Kebiro vidury lygumos dunkso trys granitiniai kalnagūbriai: Džebel Arkanas, Džebel Uveinatas ir Džebel Kisas. Jie nutolę per dvidešimt mylių vienas nuo kito. Kai kuriose daubose telkšo geriamas vanduo, tačiau Džebel Arkano šuliniuose vanduo kartus, įmanomas gerti tik ypatingais atvejais. Pasak Viljamsono, Zerzurą sudaro trys senvagės. Vietovės jis nenurodė, todėl manoma, jog jis rēmėsi padavimais. Šiaip ar taip, aptikus bent vieną lietaus drékinamą kraterio pavidalą oazę, būtų galima suvokti, kaip Kambisas sugebėjo su savo kariauna išsirengti žygį per dykumą arba kaip Didžiojo karo metais senusiai darydavo išpuolius, kaip tie juodieji milžinai perkirsavo visą dykumą, kurioje, kaip sakyta, neprasimanysi nei vandens, nei maisto.

Abu Balase randame ąsočių, savo forma panašių į graikų amforas. Juos mini Herodotas.

El Džofo tvirtovėje, menėje akmeninėmis sienomis, kitados garsaus senusių šeicho bibliotekoje, mudu su Bermanu šnekiname paslaptingą senuką, iš pažiūros primenantį gyvatę. Tai tebų genties beduiną, karavanų vadovą, arabiškai kalba šaižiai tardamas kai kuriuos garsus. Vėliau, cituodamas Herodotą, priminė palyginimą: „kaip šikšnosparnių kirkimas“. Kalbamės su juo visą dieną, visą naktį, jis neišduoda nė vienos paslapties. Senusių *credo*, jų pagrindinis mokymas draudžia svetimšaliams atskleisti dykumos paslaptis.

Vadi El Melike pamatome nežinomas rūšies paukščių.

Gegužės penktą lipu uoline siena ir einu kitu keliu Uveinato plokščiakalnio link. Atsiduriu plačioje, akacijų priželusioje vorupėje.

Vienu tarpu, keliaudami per neištirtas vietoves, kartografai pavadindavo jas ne savo, bet mylimųjų vardais. Kartais įkvėpdavo tuo pačiu karavanu keliaujanti moteris, kurią pastebėdavo maudantis vidury dykumos ir viena ranka muslinu dangstantis nuogą kūną. Kartais kokio seno arabų poeto žmona, kurios baltutėliai kaip balandėlės pečiai paskatindavo oazę pavadinti gražuolės vardu. Vanduo iš odmaišio trykšta ant jos kūno, ji dangstosi muslinu, ir senas raštininkas, aprašinėdamas Zerzurą, nusuka akis į šalį.

Taigi žmogui dykumoje pasitaiko susigundytį vardu kaip atrastu šuliniu ir panūsti niekados nepalikti tos vėsios ūksmės. Nieko daugiau netroškau, tik gyventi tarp tų akacijų. Vaikščiojau žeme, kur žmogus dar nebuvvo kėlęs kojos, nebent prieš šimtmečius čia netikėtai pasirodydavo ir tuo pradingdavo žmonių būriai: keturioliktojo amžiaus kariauna, tebų karavanas, o 1915-aisiais – karingų senusių tuntai. O šiaip – nė gyvos dvasis. Kai užeidavo sausros, akacijos nugeibdavo, vorupės išdžiūdavo... kol pagaliau, praslinkus penkiasdešimčiai ar šimtui metų, vėl sušniokšdavo vanduo. Gyvybė atsiranda ir dingsta sporadiškai, kaip mitai ir padavimai istorijos bėgyje.

Dykumoje vanduo, branginamas visomis širdies galiomis kaip mylimosios vardas, mėliu srovena tavo rankomis, kūnu, gerkle. Perima ilgesys. Išsilenkdama grakščiu baltutėliu liemeniu, moteris Kaire keliasi iš lovos ir, išsisvérusi pro langą, nuogu kūnu pasitinka liūtį.

Suvokusi, kad jis ima klejoti, Hana palinksta priekin, įsmeigia į jį akis, bet nesako nė žodžio. Kas ji, toji moteris?

Ištirtų žeminių ribos žemėlapyje niekad nebūna kliūtis kolonizatoriams, plečiantiems savo įtakos sferą. Pirmiausia tarnai ir vergai, vis naujos pajėgos ir susirašinėjimas su Geografų draugija. Paskiau pirmas baltojo žingsnis kitapus didžiosios upės, pirmas baltojo žvilgsnis į kalną, dunksantį tenai nuo amžių.

Jauni būdami, niekad nežiūrime į veidrodį. Imame žvilgčioti, įtrenkę į metus, kai susirūpiname savo vardu, savo legenda, tuo, kaip mūsų gyvenimą vertins būsimos kartos. Imame tuščiai puikuotis savo vardu, garsintis pirmieji matę kokį dalyką, stipriausią kariauną, apsukriausią prekią. Tik įtrenkės į metus Narcizas panoro turėti savo nukaltą atvaizdą.

Bet mums nerūpėjo, kas sieja mūsų gyvenimą su praeitimi. Mes klajojome po praeitį. Buvome jauni. Buvome įsitikinę, jog pinigai ir galia – laikinas dalykas. Mes guldavome ir keldavome su Herodotu. „*Nes miestai, kitados buvę dideli, dabar nebeturi ankstesnės didybės, o tie, kurie dideli mano laikais, anksčiau buvo menki. (...) Žmogaus gerovė niekad nebūna pastovi*“.

1936-aisiais jaunuolis, vardu Džefris Kliftonas, Oksforde susitiko bičiulį, ir tas jam trumpai papasakojo, ką mes darome. Jis susisiekė su manimi, rytojaus dieną vedė, o po dviejų savaičių su žmona išskrido į Kairą.

Taip jaunavedžiai atsidūrė mūsų pasaulyje, tarp mūsų keturių: princo Kemalio el Dino, Belo, Almasio ir Medokso. Nuo mūsų lūpų néjo vienas vardas: Džilf Kebiras. Kažkur ten, Džilf Kebiro plotuose, glūdėjo Zerzura, kurios vardas aptinkamas tryliktojo amžiaus arabų rankraščiuose. Kai leidžiatės tokion tolimon kelionėn laiku, jums būtinai reikia léktuvo. Jaunasis Kliftonas buvo turtinges, mokėjo skraidytį ir turėjo léktuvą.

Kliftonas mus susitiko El Džofe, šiauriau Uveinato. Nutūpės šalia stovyklos, laukė mūsų prieinant sédēdamas savo dviviečiame léktuve. Atsistojo neišlipdamas iš kabinos, paėmė butelį ir įsipylė vandens. Jaunoji žmona sédėjo greta.

– Krikštiju šią vietovę Bir Mesaha Užmiesčio Klubo vardu, – paskelbė jis.

Pastebėjau staiga nuoširdžiai sutrikusį jo žmonos veidą, vešlius it liūto karčiai plaukus, jai nusimovus odinį šalmą.

Jie buvo jauni ir jautėsi kaip mūsų vaikai. Išlipo iš léktuvo ir paspaudė mums rankas.

Buvo 1936-ieji, mūsų istorijos pradžia...

Jiedu nušoko nuo „Drugio“ sparno. Kliftonas žengė mums priešais su buteliu rankoje, ir mes visi gurkštéléjome šilto alkoholio. Jam patiko visokios ceremonijos. Savo léktuvą buvo pakrikštijęs Lokio Ruperto vardu. Nemanau, kad jam patiko dykuma, veikiau žavėjos ja iš baimingos pagarbos mūsų atšiauriam ordinui, prie kurio troško pritapti, – taip nenuorama moksleivis trokšta pasinerti į skaityklos tylą. Mes nesitikėjome, kad jis gali atsivežti savo žmoną, bet, man regis, mandagiai to

neparodėme. Ji stovėjo ten kurį laiką, kol jai pripustė pilnus karčius smėlio.

Kas buvome mes tiems jaunavedžiams? Kai kurie mūsų buvo paraše veikalų apie kopų susidarymą, oazių atsiradimą ir išnykimą, prarastą dykumų kultūrą. Mes, rodos, domėjomės tik tokiais dalykais, kurių neįmanoma pirkti nei parduoti, dalykais, kurie nė kiek neįdomūs visam likusiam pasauliuui. Mes ginčydavomės dėl geografinės platumos, dėl įvykių, nutikusių prieš septynis šimtus metų. Dėl tyrinėjimo teoremų. Dėl to, ar Abd el Melikas Ibrahimas el Zvaja, kupranugarių piemuo, gyvenęs Zuko oazėje, visose tose gentyse buvo pirmas žmogus, perpratęs fotografijos principus.

Kliftonų medaus mėnuo éjo į pabaigą. Palikës juos su kitais, išvykau į Kufrą susitikti su vienu žmogum ir pasitikrinti tam tikrų spéjimų, kuriuos slépiau nuo visos ekspedicijos. Į El Džofo stovyklą grįžau po trijų parų.

Mes sédéjome aplink dykumos laužą. Kliftonai, Medoktas, Belas ir aš. Jei kuris atsilošdavo kelis centimetrus atgal, iškart dingdavo tamsoje. Keterina Klifton émė kažką deklamuoti, ir mano galva išnyko iš dykumos laužo apšviesto rato.

Sprendžiant iš jos veido, jos gyslomis tekéjo taurus kraujas. Jos tévai lyg priklausė teisės istorijos sferai. Buvau iš tų žmonių, kurie nelabai vertina poeziją, kol išgirsta ją deklamuojant moterį. O štai ji perkélė dykumon savo studijų laiką prisiminimus, panūdusi nupiešti mums žvaigždes tokiomis žaviomis metaforomis, kokiomis Adomas mokė moterį.

*Tos žvaigždės, kad ir neregimos aky nakties,
Ne veltui spindi, nemanyk, jei ir néra žmonių né dvasios,
Žiūrovų niekados nestinga Dangui. Viešpačiui giedokim šlovę;
Milijonai Dvasių vaikščioja Žeme
Nematomos, kai miegame ar budime:
Nepaliauja šlovinti giesmėm Jo darbus
Dieną naktį. Retkarčiais
Aidžioj kalvoj, giraitėje išgirstam
Naktovidžiu nežemiškus garsus,
Vienus arba atliepiančius vieni kitus,
Didžiam Kūréjui liaupsę giedant...*

Tą naktį aš įsimylėjau jos balsą. Vien tiktais balsą. Nenorėjau girdėti nieko kito. Pasikėliau ir nuéjau šalin.

Ji buvo gluosnis. Kokia ji bus žiemą, sulaukusi mano amžiaus? Lyg dabar matau ją, matau visados ją Adomo žvilgsniu. Būdavo tokia nerangi lipdama iš léktuvo, mūsų būrelyje lenkdamas pakurstyti laužo, gerdama iš bidono mano pusėn atkišusi alkūnę.

Po mėnesio ji šoko su manim valsą, kai visu būriu buvom nuvažiavę į Kairą pašokti. Netgi truputį apsvaigusi, ji atrodė nepasiekiamą. Man regis, niekad jos veidas nebuvo toks iškalbingas kaip tąsyk, kai abudu buvome kauštéléję, bet dar nebuvome meilužiai.

Metų metus stengiuosi suvokti, kokiui žvilgsniu ji žiūrėjo į mane. Lyg su panieka. Bent taip man pasirodė. Dabar manau, jog žiūrėjo tiriamu žvilgsniu. Kažkuo stebinau ją, jos naivią sielą. Elgiausi, kaip paprastai elgiuosi baruose, bet tąsyk buvau pasirinkęs ne tą draugiją. Esu iš tų, kurie laikosi atitinkamų elgesio taisyklių. Tąsyk paprasčiausiai pamiršau, kad ji gerokai jaunesnė už mane.

Ji mane tyrė. Kaip paprasta! O aš stengiausi jos žvilgsnyje, primenančiame statulos žvilgsnį, įžiūrēti kokį ženklą, kuris ją išduotų.

Duok man žemėlapį, ir aš pastatysiu tau miestą. Duok man pieštuką, ir aš nupiešiu tau kambarį Kairo pietiniame pakraštyje dykumos žemėlapiais nukabinėtomis sienomis. Tarp mūsų visados būdavo dykuma. Atsibudės pakeldavau akis ir priešais matydavau Viduržemio pajūrio senųjų kolonijų žemėlapį: Gazala, Tobrukas, Mersa Matruhas, piečiau – ranka pieštos vorupės, ir visur aplink – geltoni plotai, kur mes traukėme trokšdami juose pasiklysti. „*Mano uždavinys – trumpai aprašyti visas tas ekspedicijas, kurios turėjo tikslą užkariauti Džilf Kebirą. Daktaras Bermannas vėliau mus nusives į tokią dykumą, kokia ji buvo prieš tūkstančius metų...*“

Tokiais žodžiais Medokas kreipėsi į kitus geografus Kensington Gore. Tačiau svetimavimas nepaminėtas Geografių draugijos protokoluose. Mūsų kambario néra né vienoje tų nuodugnių ataskaitų, kuriose aprašytas kiekvienas kalnelis ir kiekvienas istorinis įvykis.

Kaire, atvežtinių papūgų kvartale, vienoje gatvėje tie plepūs paukščiai jaučiasi kaip šeimininkai ir užkabinėja kiekvieną praeivį. Virtinės paukščių spiegiai ir švilpiai, tikra plunksnuota aléja. Žinojau, kuri gentis keliamo tokiu ir tokiu šilko ar kupranugarių keliu, gabendama juos per dykumą mažais palankinais. Keturiaskimties dienų kelionė, o prieš tai paukščiai būna vergų sugaudomi arba nuskinami kaip gėlės pusiaujo soduose, paskui sutupdomi bambukiniuose narvuose ir patenka į prekyba vadinančią srautą. Tos papūgos buvo lyg merginamos viduramžių nuotakos.

Paukščiai supo mudu iš visų pusių. Rodžiau nežinomą jai miestą.

Ji palietė mano riešą.

– Jeigu atiduočiau jums savo gyvenimą, jūs jo atsisakytmėte, ar ne?
Aš neatsakiau.

V

Keterina

Pirmąsyk ji susapnavusi, jinai pabudo šalia vyro, klykdama per miegus.

Vis dar išsižiojusi įsistebilijo į paklodę išplėstomis akimis. Vyras uždėjo jai ant peties ranką.

– Košmaras. Neimk į galvą.

– Aha.

– Gal atnešti vandens?

– Aha.

Bijojo pajudėti. Bijojo vėl atsidurti toje vietoje, kur gulėjo jiedu.

Viskas vyko štai šitame kambaryje, ji dar jautė jo rankos prisilietimą (ji palietė sau kaklą), jo pyktį, kurį ji pajuto pirmosiomis susitikimo akimirkomis. Ne, ne pyktį, veikiau abejingumą, savotišką apmaudą, jog tarp jų atsirado ištekėjusi moteris. Jiedu ropojo keturpėsti kaip žvėrys, ir vienu tarpu jis taip stipriai suspaudė jai kaklą, jog ji, jausdama didžiausią lytinį pasitenkinimą, kone užduso.

Vyras atnešė stiklą vandens ant lėkštutės, bet ji negalėjo pakelti ranką, jos drebėjo išsekusios. Jis šiaip ne taip prikišo stiklą jai prie lūpų, nemikliai palenkė, kad ji nurytų gurkšnį, bet vanduo nutekėjo per smakrą ant pilvo. Kai ji vėl išsitiesė aukštielninka, jau nebeturėjo laiko svarstyti, ką buvo susapnavusi, – staiga kietai užmigo.

Šitaip ji pirmąsyk dar kartą išgyveno anas akimirkas. Rytojaus dieną keliskart prisiminė sapną, bet buvo labai užsiémusি ir, nenorédama per daug gilintis į jo prasmę, stačiai išmetė jį iš galvos: atsitiktinė sueitis audringą naktį, ir tiek.

Po metų prasidėjo kitokie, daug pavojingesni, ramūs sapnai. Per pirmajį prisiminę rankas, kadaise suspaudusias jai kaklą, trokšdama, kad jūdvieju santykių pobūdis pasikeistų ir toji ramybė virstų smurtu.

Kas gundė tais malonumų trupiniai? Kas traukė prie to žmogus, kuris niekad jai nerūpėjo? Sapnas. Vėliau virtinės sapnų.

Vėliau jis pasakė, jog tai stačiai suartėjimas. Suartėjimas dykumoje. Šiicia taip pasitaiko, taré jis. Jam patiko tas žodis: artėjimas, artumas, artumas vandens, artumas dviejų ar trijų kūnų automobiliyje, šešias valandas riedančiame Smėlio jūra. Jos prakaituotas kelis šalia sunkvežimio greičių dėžés, čia nulinkstantis, čia pašokantis automobiliui kratant. Dykumoje turi marias laiko žiopsoti aplink, samprotauti apie aplinkinių daiktų choreografiją.

Šitaip jam bepostringaujant, ji imdavo jo neapkęsti, nors žvilgsniu neišsiduodavo, trokšdavo kirsti jam antausį. Jai dažnai norédavosi kirsti antausį, ir ji net įsivaizdavo, jog tai seksualu. Jo nuomone, bet kokį bendravimą esą galima priskirti kokiai nors rūšiai. Arba suartėjama, arba nutolstama. Lygiai taip, jo žodžiais tariant, Herodoto „Istorijose“ apibūdinamos įvairios visuomenės formos. Jis tarësi puikiai išmanas pasauli, kurį paliko prieš daugelį metų pasinešęs terti pusiau pramanytą dykumos pasauli.

Kairo aerouoste jie pasikrovė įrangą į tris sunkvežimius, tuo tarpu jos vyras tikrino „Drugio“ degalų tiekimo sistemą, nes rytojaus dieną turėjo skristi kartu su kitais dvieju ekspedicijos dalyviais. Medokssas nuskubéjo į vieną kurią ambasadą išsiusti telegramos. O jis važiuosiąs kur nors į miestą nusilakti, kaip paprastai paskutinį vakarą Kaire: iš pradžių pagers Madame Baden Opera Casino, o paskui dings siaurose gatvelėse greta Pašos viešbučio. Tad pirmiausia jis susidësiąs daiktus, kad rytojaus ryta, kai braškés pagiriomis galva, reikétu tik įsiropšti į sunkvežimį ir važiuoti.

Taigi jis nuvežę ją į miestą. Tokiu metu oras buvo drėgnas, gatvés sausakimšos, ir jie vos vos stūmési.

– Pašelusiai karšta. Mielai išgerčiau alaus. O tu?

– Ne. Turiu tik keliais valandas, o reikia sutvarkyt tiek reikalų. Atleisk, negaliu.

– Puiku, – taré ji. – Netrukdyti.

– Išgersim butelį, kai gr̄šiu.

– Po trijų savaičių, ar ne?

– Daugmaž.

– Baisiai noréčiau važiuot drauge.

Jis neatsakė. Jiedu pervažiavo Bulako tiltą ir suvis įstrigo. Devynios galybės vežimaičių, pésčiujų, įsivaizduojančių, kad gatvės priklauso tik

jiems. Jis pasuko trumpesniu keliu į pietus Nilo pakrante link Semiramidės viešbučio, kur ji buvo apsistojusi, kaip tik už kareivinių.

– Šikart tikrai surasi Zerzurą, ar ne?

– Šikart tikrai surasiu.

Kitoks jis nė negalėjo būti: tokia prigimtis. Vairuodamas i ją beveik nežiūrėjo. Nepažvelgdavo net tada, kai jie stovėdavo vienoje vietoje po penketą minučių.

Atvykus viešbutin, jis buvo perdėtais mandagus. Kai jis imdavo šitaip elgtis, ji dar labiau jo nekėsdavo. Visi jie mano, jog toks elgesys galantiškas, gražus. Lyg šuo su fraku, sakydavo ji sau. Kad tu prasmegustum! Jeigu jos vyrui nereikėtų su juo dirbt, nebenorėtų jo daugiau akyse matyti.

Jis iškėlė jos mantą iš kėbulo ir buvo benešas i viešbutį.

– Duokš, pati nusinešiu.

Kai ji pasikėlė nuo sėdynės, palaidinukės nugara buvo sudrėkusi nuo prakaito.

Durininkas puolė paimti jos daiktų, bet jis tarė: „Nereikia, ji pati nori nešti“, ir sulig tais žodžiais jai vėl pašoko pyktis. Durininkas pasitraukė i šalį. Jinai pasisuko i jį ir, kai jis padavė jai daiktus, atsidūrė priešais, abiem rankomis nerangiai laikydama sunkią dėžę.

– Na, viso. Sékmės.

– Aha. Aš visais jais rūpinsiuos. Nieko bloga jiems neatsitiks.

Ji linktelėjo. Stovėjo paunksnėje, o jis, lyg nejausdamas karštos saulės, stypsojo saulėkaitoje.

Tuomet jis žengė prie jos arčiau, ir jai staiga dingtelėjo, kad jis nori ją apkabinti. Bet jis tik atkišo dešinę, paskui ūmai atitraukė, prakaituotu dilbiu perbraukdamas per jos nuogą kaklą.

– Iki.

Ir nuėjo prie sunkvežimio. Jai pasirodė, kad jo prakaitas – tai kraujas, ištryškės brūkštelėjus peiliu. Tokį įspūdį padarė jo rankos mostas.

Ji ima priegalvį, prisidengia juo pilvą – nelyginant skydu. „Jei mylėsies su manimi, negalésiu tau meluot. Jei mylésiuos su tavimi, negalésiu meluot“.

Ji prisispaudžia priegalvį prie širdies, lyg norédama užslopinti tą laisvę ištrūkusią kūno dalį.

– Ko tu labiausiai nepakenti?

– Melo. O tu?

– Savininkiskumo, – atsako jis. – Kai mane pamesi, pamiršk mane.

Ji užsimoja ir stipriai kerta jam į skruostą, truputį žemiau akies. Paskui apsirengia ir išeina.

Kasdien, grįždamas namo, jis žiūri veidrodin į mėlynę paakyje. Jam darosi įdomu žiūrėti – ne tiek į mėlynę, kiek į veido bruožus. Anksčiau dar niekad nebuvo pastebėjęs, kokie vešlūs jo antakiai, kaip pamažu ima žilti rusvi plaukai. Jau seniai nebuvo taip įdėmiai žiūréjės į veidrodį. Tas plaukas antaky tikrai per ilgas.

Jiedu negali gyventi atstu vienas nuo kito.

Kai jis nebūna išvykės dykumon su Medoksu arba nebėgioja po arabų bibliotekas su Bermanu, jedu susitinka Gropio parke, prie sodriai laistomų slyvynų. Ten ji jaučiasi laimingiausia. Ji yra iš tų moterų, kurios ilgisi drėgmės, visados mėgsta žemas gyvatvores ir paparčius. Tuo tarpu jam tokia gausybė žalumynų primena karnavalą.

Iš Gropio parko jedu puslankiu apeina senamiestį, Pietų Kairą, turgavietes, kur užklysta nebent vienas kitas europietis. Jo kambario sienos nukabinėtos žemėlapiais. Nors ir kaip jis stengiasi apstatyti savo namus, juose visad jautiesi nelyginant karo stovykloje.

Jedu guli apsikabinę, gaivinami ventiliatoriaus dvelkimo ir dangstomi jo šešėlio. Visą rytmę jis su Bermanu dirbo archeologijos muziejuje, lygino arabų tekstus su Europos istorikų raštais, stengėsi pagauti bent kokį atgarsį, atitikimą, vardus – nuo Herodoto lig *Kitab el Kanuzo*, kur sakoma, jog Zerzura pavadinta besimaudant užkluptos vilkstine keliasvios gražuolės vardu. Ten irgi iš lėto šmėžuoja ventiliatoriaus šešéliai. Čia irgi draugiški pokalbiai, vaikystės dienų, randų, bučinių prisiminimai.

„Nebežinau, ką daryti. Nebežinau, ką daryti! Kaip galu būti tavo meilužė? Jis išprotės“.

Žaizdų aprašas.

Mėlynės spalvų paletė: nuo skaudžiai rausvos iki rudos. Pilna lėkštė, kurią ji nešesi per kambarį, apsivertusi ore, trenkési į jo galvą perkirs-dama odą, ir trykštelėjo kraujas užliedamas šiaudų gelsvumo plaukus. Jam į petį įsmigo šakutę, palikdama žymes, kurias gydytojas palaikė lapės dantų pédsakais.

Prieš ją apsikabindamas, jis pirma mesdavo žvilgsnį, ar aplink nėra kokių svaidomų daiktų. Susitikęs su ja žmonėse aptvarstyta galva ar mėlynėmis nusėtu veidu, aiškindavosi, jog taksistas stabdės taip staigiai, kad jis trenkėsis į durelių stiklą. Arba sumuštu petim, sodriai nuteptu jodu, kad nesimatytu mėlynės. Medoksa susirūpino, staiga užgriuvus tokiai gausybei nelaimių. O ji tyliai šaipydavosi iš jo naivių pasiaiškinimų. Gal jau tokio amžiaus sulaukės, kai verkiant reikia akinių, alkūne kumšėdamas Medoksui, sakydavo jos vyras. O gal kokią moterį išitaisės, sakydavo ji. Žiū, ar nepanašu, kad būtų moteris subraižiusi ar įkandusi.

Ne moteris, bet skorpionas, atsiliepdavo jis. *Androctonus australis*.

Atvirlaiškis. Dailia rašysena primargintas popieriaus ketvirtainis.

*Kartais negaliu tverti tavęs nepalietęs. Kartais
sakau sau: man vis viena, ar pamatysiūtave,
ar ne. Dvasios stiprybė čia niekuo déta, man
tik įdomu, ar ilgai tau užteks kantrybės.*

Nei datos. Nei parašo.

Kartais, kai ji įsimiklina praleisti su juo naktį, juos pažadina maldos, paryčiais atsklindančios iš triju miesto minaretų aukštynbės. Jis lydi ją per indigo turgavietes, nusidriekusias nuo Pietų Kairo iki pat jos namų. Nuostabios tikėjimo giesmės skrodžia orą nelyginant strėlės, minaretai atsiliepia vienas kitam, lyg apsnekėdami juos, einančius vėsų rytmėti. Kvepia medžio anglimis ir kanapėmis, tad oras atrodo dar grynesnis. Nusidėjeliai šventajame mieste...

Restorane atgalia ranka jis nubraukia nuo stalo lėkštes ir stiklines, idant ji kitame miesto gale išgirstų dūžtant indus ir imtų žvalgytis aplink spėliodama, kas čia darosi. Kai jis nemato jos šalia. Jis, niekad nesijautęs

vienišas begalybėje, skiriančioje dykumos miestus vieną nuo kito. Dykumoje žmogus gali laikyti nebūtį rieškutėse, žinodamas, jog esama to, kas teikia jėgų daugiau nei vanduo. El Tadžo apylinkėse jis pažsta augalą, kuris, išpjovus šerdį, prisipildo gydomujų syvų. Kas rytą gali atsigerti syvų, kurių pritvinksta tuščiaviduris augalas. Netekės to, kas sudaro jo gyvenimo esmę, jis žydi dar visus metus, kol pagaliau sudžiūva.

Jis guli savo kambaryme, iš visų pusų supamas nublukusių žemėlapiai. Vienas, be Keterinos. Jo geismas galėtų savo liepsna sunaikinti visus sąlyginumus, visas gero elgesio taisykles.

Jam nerūpi jos gyvenimas su kitais. Jis giedžia tik jos didingo grožio, jos išraiškų teatro. Jis giedžia veik neregimo, slapto, draugėn susilieesus jūdviųjų atspindžio, minimalaus jėgų lauko, nepriklausomo artumo, koks esti tarp dviejų užverstos knygos lapų.

Ji kalta, kad jis išsiskaidė.

Jeigu jinai sugebėjo šitaip ji paveikti, kaip jisai bus ją paveikės?

Kai ji atsitveria savo kastos sieną, o jis būna šalia tarp žmonių, jis krečia juokus, bet pats nesijuokia. Su neįprastu užsispyrimu įgula į tyrinėjimų istoriją. Taip daro, kai jaučiasi nelaimingas. Tik Medoksu žinomas tas jo būdo bruožas. Bet jos pusėn nė nepažvelgia. Ji šypso visiems, šypso daiktams kambaryme, grožisi gelių puokštėmis, beverčiais beasmeniais daiktais. Jo elgesio suklaidinta, ji mano, kad jis kaip tik to siekia, ir gindamasi atsitveria dar storesne sieną.

Bet dabar jis nebegali pakęsti tos sienos. Tu irgi atsitveri sieną, sako ji, tad aš atsitveriu savaja. Ji kalba spinduliuodama grožiu, kuris jam nebepakeliamas. Elegantiškai apsirengusi, pablyškusi, pašaipa atsakanči į kitų šypsenas, nedrąsiu šypsniu atsiliepia į jo tulžingus pokštavimus. Jis nesiliauja šiurpinęs kolegų komentuodamas vieną ar kitą kokios ekspedicijos epizodą, beje, visiems puikiai žinomą.

Tą akimirką, kai, jam pasisveikinus Gropio bare, ji nusisuka, jis stačiai pasiunta. Jis žino, jog sutiktų jos netekti tik tuo atveju, jeigu jis arba ji laikytų vienas kitą už rankos. Jeigu jiedu padėtų vienas kitam išsigydyti. Neatsitverdami sienomis.

Saulės šviesa tvindo jo kambarį Kaire. Jo ranka guli sugebusi ant Herodoto dienoraščio, visa įtampa susitvenkusi kūne, tad jis vos kraiglioja žodžius, plunksna lankstosi lyg perlaužtu stuburu. Tik vargas negalais parašo žodžius *saulės šviesa*. Žodį *įsimylyęs*.

Kambarje šviesu tik nuo upės ir dykumos atspindžių. Jie glamonėja jos kaklą, kojas, tokį mielą jam skiepų randelį dešiniajame petyje. Ji sėdi lovoje, apsisiautusi savo nuogumu. Jis glosto delnu jos petį. Tas petys priklauso man, ne jos vyrui, sako jis sau. Jis mano. Meilužiai dosniai dovanaja dalimis vienas kitam savo kūną. Va šitaip. Šitame kambarje, upės pakrantėje.

Per tas kelias valandas, kurios jiems skirtos šiandien, kambarje pamažu įsivyravo prieblaunda. Tik tiek šviesos, kiek atsispindi nuo upės ir dykumos. Tik suteškenus retiemis lašams, jiedu pripuola prie lango ir iškiša rankas, išsisveria kiek įmanydami, kad permerktų lietus. Gatvė skardi nuo šauksmų, sveikinančių trumpą liūties šuorą.

– Daugiau mudu nebesimylėsim. Nebegalėsim susitikinėti.

– Žinau, – sako jis.

Galutinio jos apsisprendimo skirtis vakaras.

Ji sėdi užsisklendusi savyje, apsišarvavusi savo baisingą sąžine. Neprieinama. Tik jūdviejų kūnai vienas šalia kito.

– Daugiau niekad. Nors ir kas atsitiktų.

– Taip.

– Man rodos, jis išprotės. Supranti?

Jis neatsako nė žodžio. Jau net nebeketina jos prisitraukti.

Po valandos jiedu eina per troškią naktį. Tolumoje girdėti gramofono muzika, trenkianti pro „Muzikos visiems“ kino teatro langus, plačiai atlapotus per karštį. Jiems reikia išsiskirti prieš uždarant teatrą, prieš pradedant skirstytis žmonėms, tarp kurių gali pasitaikyti jos pažištamu.

Jiedu eina per Botanikos sodą, netoli Visų Šventųjų katedros. Ji pastebi ašarą, palinksta priekin, lužtelėja, išgeria. Taip nulaižė jam nuo rankos kraują, kai jisai įsiprovė gamindamas jai valgį. Kraujas. Ašara. Jis jaučia, kad jo kūnas netenka visko, toks įspūdis, jog jis nuaustas iš dūmų. Gyva tik mintis, jog niekad neužges geismas ir visada jos trūks. To, kas jam guli ant širdies, jis negalėtų pasakyti tai moteriai, kurios atvirumas primena žaizdą, o jaunatvė dar nežada vysti. Jis negalėtų

paveikti tų jos savybių, kurios jam labiausiai patinka: nenoro eiti į kompromisus, įsitikinimo, jog poezijos romantiškumas visiškai suderinamas su tikrove. Jis supranta, jog pasaulyje įsiviešpatautų chaosas, jei nebūtų šitų savybių.

Tai jos apsisprendimo naktis. Rugėjo dvidešimt aštuntoji. Kaitri mėnesieną jau nudžiovino lietaus sudrékintus medžius. Nė vienas vėsus lašas nenutikš ant jo nelyginant ašara. Išsiskyrimas Gropio parke. Jis nepaklausė, ar jos vyras namie, ten, aukštai, tame šviesos kvadrate anapus gatvės.

Jis mato virš galvos virtinę išlakių palmių, lyg sukibusių rankomis. Taip virš jo siūbuodavo jos galva ir plaukai, kai jiedu dar buvo meilužiai.

Jokių bučinių. Jiedu tik apsikabina. Jis atšlyja, eina šalin, paskui atsigrėžia. Ji tebestovė vietoje. Jis grįžta paėjės vos kelis žingsnius, iškelia pirštą – tars žodį.

– Noriu, kad žinotum: dar tavęs nesiilgiu.

Jai šiurpus tas veidas, valios pastangomis iškreiptas šypsenos. Ji loštelėja nusisukdama ir susitrenkia galvą į vartų stulpą. Jis mato, kad jai skauda, pastebi jos grimasą. Bet kiekvienas jau įlindės į savo kiautą, kaip ji to norėjo, kiekvienas atsitvėrės neperžengiama siena. Ji susitrenkė netycia, krūptelėjo iš skausmo sąmoningai. Ji kelia ranką prie smilkinio.

– Pasiilgsi, – sako jam.

Dabar, nuo šios gyvenimo akimirkos, mudu arba amžinai pražudysime savo sielas, arba išganysime, truputį anksčiau sukuždėjo ji.

Kaip tai atsitinka? Žmogus įsimyli ir išsiskaido?

Buvau jos glėbyje. Užverčiau jos palaidinukės rankovę ir petyje pamaciau skiepų randelį. Man jis patinka, pasakiau. Ta blyški aureolė jos petyje. Matau, kaip instrumentas įbrėžia, paskum suleidžia serumą ir išlenda iš po odos. Tai buvo prieš daugelį metų, kai ji buvo devynerių, mokyklos sporto salėje.

VI

Palaidotas lėktuvas

Jis žiūri, ir jo žvilgsnis sliuogia įprastu keliu išilgai plačios lovos, kurios gale – Hana. Išmaudžiusi anglą, ji nulaužia ampulės galelį ir atsisuka į jį su švirkštū morfijaus. Atvaizdas. Lova. Jis plaukia morfijaus laivu. Morfijus teka venomis, sutraukdamas laiką ir erdvę, panašiai kaip žemėlapiai satalpina pasaulį dvimačiame popieriaus lakšte.

Ilgi Kairo vakarai. Naktinio dangaus jūra, voromis išsirikiavę pesliai laukia, kol prieplanda paleis juos laisvén ir jie puslankiu švystelės pasuktinių dykumos atšvaitų link. Visi kaip vienas, darniai, lyg sėjéjo paskleista sauja grūdų.

1936-aisiais tame mieste galėjai nusipirkti viską: šunį, paukštį, kuris atleks vos švilptelėjus, netgi tuos šiurpius pasaitelius, kurie užmaunami moterims ant mažlio piršto, kad galétum jas vedžiotis po žmonių pilną turgų.

Kairo šiaurės rytuose buvo didysis islamo studentų vidinis kiemas, o už jo – Chano el Chalilio turgus. Siaurose gatvelėse, pakélé akis, matydavome kates ant banguotos skardos stogų, iš trijų metrų aukščio stebinčias gatvę ir krautuvėles apačioje. Mūsų kambarys buvo aukščiau viso to. Langai žvelgė į minaretus, felukas, kates, triukšmą. Ji pasakodavo man apie vaikystės sodus. Kai jai užeidavo nemiga, ji piešdavo man žodis po žodžio, lysvę po lysvės, gruodžio ledą ant žuvų tvenkinio, rožių krūmų brazdėjimą. Imdavo man už riešo toje vietoje, kur sueina venos, ir nuvairuodavo jį savo kaklo duobutén.

1936-ųjų kovas. Uveinatas. Orui praretėjus, Medokšas darosi irzlus. Netgi tokiam nedideliam – trijų šimtų metrų aukščiau jūros lygio – aukštyje jis prastai jaučiasi. Tai dykumos žmogus. Palikęs gimtinę, Morston Magną Somerseto grafystėje, jis atsižadėjo senų papročių ir tradicijų, kad galėtų gyventi jūros lygyje, sausame klimate.

– Sakyk, Medokšai, kaip vadinasi ta duobutė, žemiau moters kaklo? Priešais. *Štai čia*. Na, kaip? Moksliškai? Ta duobutė, didumo daugmaž su tavo nykščio atspaudu?

Medokšas akimirką žiūri į mane, spiginant vidurdienio saulei.

– Atsipeikék, – suniurzgia jis.

Papasakosiu tau vieną atsitikimą, – sako Karavadžas. – Gyveno kartą vengras, pavarde Almasis, per karą dirbęs vokiečiams. Truputį skraidė lydėdamas Afrikos korpusą, bet turėjo didesnių nuopelnų kitoje srityje. Žinojo kiekvieną šulinį ir prisdėjo braižant Smėlio jūros žemėlapį. Žinojo dykumą kaip savo kišenę. Kalbėjo visais dialektais. Ar nieko tau neprimena? Tarpukario metais dalyvavo visose ekspedicijose, vykusiose iš Kairo. Viena jų turėjo tikslą atrasti Zerzurą, dingusią oazę. Karui prasidėjus, perėjo pas vokiečius. 1941-aisiais buvo šnipų vedlys, per dykumą vedžiojo juos į Kairą. Trumpai tariant, noriu tau pasakyti, jog, mano nuomone, anglas ligonis – anaiptol ne anglas.

– Aišku, kad anglas. O ką tu pasakysi apie visas tas gėlių lysves Glosterio grafystėje?

– Kaip tik dėl to. Puiki legenda akims apdumt. Užvakar, kai rinkom vardą šuniui. Pameni?

– Taip.

– Ką jis siūlė?

– Tą vakarą jis buvo keistas.

– Buvo keistas paprasčiausiai todėl, kad padvigubinau morfijaus dozę. Prisimeni vardus? Jis siūlė aštuonis. Penkis, aišku savaime, juoko dėlei. Ir dar tris. Ciceroną. Zerzurą. Dalilą.

– Na ir kas?

– Ciceronas buvo vieno šnipo slapyvardis. Jį demaskavo anglai. Tai buvo dvigubas agentas, vėliau trigubas. Jis paspruko. Zerzueros painesnis atvejis.

– Esu girdėjusi apie Zerzurą. Jis pasakojo. Taip pat pasakojo apie sodus.

– O dabar jis kalba daugiausia apie dykumą. Anglų sodai nuėjo praeitin. Jis merdi. Man regis, žmogus, kurį slaugai viršuje, – Almasis, šnipų pagalbininkas.

Susėdę skalbykloje ant sukiužusių gluosnio pintinių, jiedu žiūri vienas į kitą. Karavadžas trauko pečiais.

– Galimas daiktas.

– Mano galva, jis anglas, – sako ji, įtraukdama skruostus, kaip daro paprastai, kai svarsto ką nors ar dvejoja.

– Žinau, kad tu jį myli, bet jis ne anglas. Karo pradžioje dirbau Kaire... Tripolio ašis. Rommelio šnipas Rebeka...

– Ką reiškia Rebeka?

– 1942-aisiais, prieš mūšį prie Alameino, vokiečiai į Kairą nusiuntė šnipą, vardu Epleris. Jis naudojosi „Rebeka“, Daphne du Maurier romanu, Rommelui perduodamas šifruotus pranešimus apie kariuomenės judėjimą. Žinai, ta knyga anglų kontržvalgyboje buvo labiausiai skaitoma. Aš irgi ją skaičiau.

– Tu skaitei knygą?

– Ačiū. Žmogus, asmeniniu Rommelio įsakymu Kairan vedęs Eplerį per dykumą, buvo grafas Ladislaus de Almasis. Per tą dykumos rajoną, kaip manoma, niekam nebuvo pavykę pereit. Tarpukario metais Almasis turėjo draugą anglų. Garsią tyrinėtojų. Bet, vos karui prasidėjus, jis perbėgo pas vokiečius. Rommelis jam įsakė per dykumą nuvest Eplerį į Kairą, nes būtų buvę pavojinga nugabent ji lėktuvu ar nuleist su parašiutu. Taigi jis pervedė tą vaikiną per dykumą ir Nilo deltoje įdavė į patikimas rankas.

– Labai daug žinai.

– Tarnavau Kaire. Sekėm jų pédsakais. Almasis išvyko iš Džalo, vedinas aštuonių vyrių būriu, ir leidosi per dykumą. Jie turėjo uždavinį kopose atkast smėlio užpustytus sunkvežimius. Jis nuvedė juos Uveinato ir jo granitinio plokščiakalnio link, kad pusiaukelėj jie galėtų apsirūpint geriamu vandeniu ir prisiglaust urvuose. Tuos urvus priešistoriniai piešiniai išmargintomis sienomis jis atrado ketvirtajame dešimtmetyje. Bet plokščiakalnyje knibždėte knibždėjo sajungininkų, ir jis negalėjo prieit prie tų šulinii. Vėl leidosi per smėlynus. Jie užpuolė anglų degalų bazę ir pasipildė atsargas. Pasiekę Khargos oazę, persirengė anglų uniformomis ir prie sunkvežimių prisikabino anglų karinius numerius. Pastebėti iš oro, slėpdavosi vorupėse ir tūnodavo nejudėdami po tris paras. Gyvi kepdamai smėlynuose. Taip varėsi tris savaites, kol nusigavo iki Kairo. Almasis paspaudė ranką Epleriui ir

nuéjo sau. Ten ir pametém jo pèdsakus. Jis vienas grížo į dykumą. Atrodo, dar sykį perkirto dykumą Tripolio kryptimi. Daugiau niekas jo nebemate. Anglai galiausiai sučiupo Eplerj ir naudojosi „Rebeka“, Rommeliui perduodami klaidingus duomenis.

- Vis tiek netikiu, Deividai.
- Žmogus, Kaire padėjės sučiupt Eplerj, buvo vardu Samsonas.
- Dalila.
- Taigi.
- O gal jis Samsonas?

– Iš pradžių ir aš taip maniau. Buvo labai panašus į Almasį. Irgi iš proto éjo dèl dykumos. Vaikystę praleido Levante, pažinojo beduinus. Bet Almasis mokéjo skraidyt. O mes kalbam apie žmogų, nukritusį dykumo. Štai tau žmogus, apdegės taip, jog nebejmanoma atpažint, nežinia kaip atsidūrės Pizoje tarp anglų. Be kita ko, iš tarties jis tikras anglas. O Almasis baigė mokslus Anglijoje. Todèl Kaire buvo vadinamas anglų šnipu.

Ji sèdi ant pintinès ir žiūri į Karavadžą.

– Man regis, duokim jam ramybę, – sako ji. – Bene svarbu, kieno puséje jis buvo?

– Noréčiau dar su juo pasikalbét, – sako Karavadžas. – Padauginus morfijaus. Kad liežuvis atsirištų. Būsim tik mudu abu. Sutink? Pažiūrėsim, kas iš to išeis. Dalila. Zerzura. Dykumoje pradingusi kariauna. Tik gausi padidint dozē.

– Ne, Deividai. Tu stačiai kaip apséistas. Bene svarbu, kas jis toks. Karas juk pasibaigé.

– Tuomet aš pats viską padarysiu. Sutaisysiu jam Bramptono kokteilį. Morfijus su alkoholiu. Išrasta Bramptono ligoninéje Londone vėžininkams. Nesijaudink, nenumirs. Organizmas labai greit ipsisavina. Sutaisysiu iš to, ką turim po ranka. Duosi išgert, o paskui suleisi morfijaus.

Ji žiûréjo į jį, sèdintį ant pintinès, vaiskiomis akimis, šypsantį. Į karą pabaigą Karavadžas kaip ir daugelis kitų pasidarė morfijaus vagis. Vos atvykës po kelių valandų iššniukštinéjo visą jos vaistinélę. Jo atsargas sudarė mažytés tūtelés morfijaus. Lyg žaislinės dantų pastos tūtelés, taré ji sau, pirmasyk jas pamačiusi, – labai keistos jos pasirodė. Karavadžas nešiodavosi kas dieną po dvi tris kišenéje, tolydžio susileisdamas į veną.

Kartą ji užtiko ji vėmiantį – padaugino dozę ir dabar drebėjo susirietęs, nulindės į tamsią vilos kertę. Pakėlė galvą, bet vargu ar ją pažino. Ji bandė ji kalbinti, bet jis tik spoksojo išpūtęs akis. Jis surado metalinę vaistų dėžę, išlaužė dievaižin iš kur gavęs jégų. Kartą, kai pionierius susižeidė delną į kaltinės geležies pinučius, Karavadžas dantimis perkrimto ampulės galeli, iščiulpė morfijų, išspjovė ant rudos Kipo rankos, tam dar nesusivokus, kas tai yra. Kipas ji atstumė piktais žaibuodamas akimis.

- Duok jam ramybę. Tai mano ligonis.
- Nieko bloga jam nepadarysiu. Morfijus ir alkoholis numalšina skausmą.

(3 PORCIJOS BRAMPTONO KOKTEILIO, 15 VAL.)

Karavadžas ištraukia knygą vyriškiui iš rankų.

- Kai jūsų lėktuvas nukrito į dykumą, iš kur skridot?
- Buvau ką tik pakilęs iš Džilf Kebiro. Buvau ten nuskridęs paimti vieno žmogaus. Rugpjūčio pabaigoje. 1942-aisiais.
- Per patį karą? Ten jau seniai nebuvo nė gyvos dvasios.
- Visiškai teisingai. Ten buvo tik kariuomenė.
- Džilf Kebire?
- Taip.
- Kur jis yra?
- Paduokite man Kiplingo knygą... Štai čia...

Prieštituliniame „Kimo“ puslapyje buvo žemėlapis, o Jame punktyru paženklintas jaunuolio ir Šventojo nueitas kelias. Žemėlapyje buvo tik dalis Indijos, užbrūkšniuotas Afganistanas ir kalnų glūdumoje slypintis Kašmyras.

Juoda ranka jis rodo Numio upės vagą iki tos vietas, kur ji įteka į jūrą dvidešimt trys laipsniai trisdešimt minucių platumas. Paskui veda pirštu dešimt centimetru į vakarus, jau nebe knyga, bet savo krūtine, ir paliečia šoną.

– Šiicia. Džilf Kebiras, tiesiai į šiaurę nuo Vėžio atogrąžos. Egipto ir Libijos pasienyje.

Kas atsitiko 1942-aisiais?

Buvau nukeliavęs į Kairą ir važiavau atgal. Manevravau tarp priešo užkardų, prisimindamas senus žemėlapius, pasipildydamas benzino ir geriamo vandens atsargas slaptose prieškario saugyklose. Taip pasiekiau Uveinatą. Dabar keliauti buvo lengviau, nes buvau vienas. Už kelių mylių nuo Džilf Kebiro sunkvežimis sprogo ir apsivertė, aš automatiškai

nusiritau į smėlį, kad, Dieve neduok, neužkristų kokia kibirkštis. Dyku-moje visada bijai ugnies.

Sunkvežimis sprogo: tikriausiai buvo užminuotas. Tarp beduinų buvo šnipų, jų karavanai kilnojosi iš vienos vietas į kitą nelyginant miestai, kur galėjai gauti prieskonį, prieglobstį, susitikti vyriausybės pareigūnų. Tais karo metais tarp beduinų pasitaikydavo tiek anglų, tiek vokiečių.

Palikau sunkvežimį ir leidausi Uveinato link: žinojau, kad ten palaidotas léktuvas.

Pala. Ką turit galvoj sakydamas, jog ten buvo palaidotas léktuvas?

Kitados Medokssas turėjo seną léktuvą, iš kurio buvo likę tik griaučiai, – vienintelė „prabanga“ buvo dengta kabina, būtina skrendant per dykumą. Anais laikais jis išmokė mane skraidiytį, mudu abu vaikšiodavome aplink tą virvėmis suraišiotą „skraidyklę“, déstydami teorijas, kaip, oro srovį nešama, ji gali sklęsti ar keisti kryptį.

Kai pasirodė Rupertas, Kliftono léktuvas, palaikė Medokso „skraidyklę“ buvo palikta vietoje: aptraukta dervuotu brezentu, priraišiota prie žemėn įkaltų mietų, ji liko stovėti vienoje iš grotų į šiaurės rytus nuo Uveinato. Metams bėgant, ją visiškai užpustė smėlis. Niekas mūsų nesitikėjo kada nors vėl ją pamatyti. Dar viena dykumos auka... Po kelių mėnesių, traukdami šiaurės rytų loma, nepastebėdavome jos nė ženklo. Nuo to laiko mūsų istorijon įėjo dešimčia metų modernesnis Kliftono léktuvas.

Vadinė, éjot prie to léktuvo?

Taip. Keturias naktis. Palikau žmogų Kaire ir leidausi atgal į dykumą. Visur buvo karas. Staiga lyg iš po žemiu išdygdavo „komandos“. Bermanas, Benoldas, Sletinas Paša, kitados gelbėjė vieni kitų gyvybes, dabar buvo pasiskirstę į priešiškas stovyklas ir vadovavo savo „komandoms“.

Traukiau pėsčiomis Uveinato link. Nusigavau ten apie vidurdienį ir émiau kopti prie plokščiakalnio grotų. Virš šulinio, vadinamo Ain Dua.

– Karavadžas tariasi žinąs, kas jūs esat, – įsiterpė Hana.

Žmogus lovoje nepasakė nė žodžio.

– Jis tvirtina, kad jūs ne anglas. Kurį laiką jis dirbo žvalgyboje Kaire ir Italijoje. Iki įkliuvo. Mano tévai buvo pažištami su Karavadžu prieš karą. Jis buvo vagis. Tikėjo „daiktų judėjimu“. Pasitaiko vagių kolekcio-

nierių, kaip ir kolekcionierių tyrinėtojų, į kuriuos jūs žiūrite iš aukšto. Kai kurie vyrai kolekcionuoja moteris, kai kurios moterys – vyrus. Bet Karavadžas nebuvo iš tokių. Jis pernelyg viskuo domėjos, buvo per daug dosnus, kad pasidarytų tikras vagis. Namo parsinešdavo vos pusę laimikio. Jis mano, kad jūs ne anglas.

Ji kalbėjo ramiai, nesijaudindama. Iš pažiūros atrodė, kad jis nesiklauso atidžiai. Buvo lyg nuklydės mintimis kitur. Lygiai toks susimąstęs kaip Djukas Elingtonas, grodamas „Vienatvę“.

Ji nutilo.

Jis pasiekė seklų šulinį, vadinamą Ain Dua. Nusirengė, pamerkė drabužius į šulinį, paskui visa galva ir liesu kūnu pasinėrė į žydrą vandenį. Po keturių naktų žygio gėlė kojas. Padžiovė drabužius ant uolų, émė ropštis aukščiau ir galiausiai nuogas jéjo į tamsią grotą. Apačioje plytėjo dykuma, 1942-aisiais virtusi bekraščiu mūšio lauku.

Aplink pamatė pažįstamus piešinius, kuriuos buvo atradęs prieš kelelius metus. Žirafos. Galvijai. Žmogus iškeltomis rankomis ir plunksnomis apkaišyta galva. Kelios figūros plaukikų poza. Bermano teisybė: senovėje čia būta ežero. Jis žengė toliau į Plaukikų grotos vėsą, ten, kur buvo ją palikęs. Ji vis dar buvo ten. Nušliaužusi į kertę, susivyniojusi į parašiuto audeklą. Jis buvo pažadėjęs sugržti.

Jam būtų buvę kur kas maloniau mirti grotose, šalia jos, vidury uoloje suakmenėjusių plaukikų. Bermanas jam buvo pasakojęs, jog Azijos soduose žiūrédamas į uolas įsivaizduoja vandenį, o stebédamas ramų tvenkinio paviršių, tariesi, jog jis uolos kietumo. Bet ji buvo moteris, užaugusi soduose, drėgmėje, tarp tokių žodžių kaip *pavésinė* ir *ežys*. Dykumos meilė jai buvo laikinas dalykas. Tik ji mylėdama ilgainiui ji pamėgo dykumos atšiaurumą, nes troško suvokti, kodėl jam patinka gyventi toje dykynėje. Jai visad būdavo daug smagiau lyjant gamtoje, garų pilnoje pirtyje, mieguistoje drėgmėje, kaip tą lietingą naktį Kaire, kai ji, išlipusi pro jo langą, persivilko šlapiaisiais drabužiais, kad į ją įsigertų drėgmę. Lygiai kaip mėgo giminės tradicijas ir gero elgesio taisykles, ir senus eilėraščius, kuriuos buvo atmintinai išmokusi. Jai būtų buvę šiurpu mirti nežinioje. Ji laikėsi veik apčiuopiamos tradicijos, siejančios ją su protėviais, o tuo tarpu jis buvo išdildės į savo pradžią vedančius

takus. Jis negalėjo atsistebėti, kad jinai jį pamilo nepaisydama jo kilmę gaubiančios nežinios.

Ji gulėjo aukštielininka, tokia poza, kokia viduramžiais buvo įprasta ant kapo guldyti mirusiojo skulptūrą.

Aš priėjau nuogas, kaip būčiau priėjęs mūsų kambaryje, Kairo pietiniame pakraštyje, norėjau ją nurengti, vis dar jos geidžiau.

Kuo buvo smerktinas mano elgesys? Argi mes neatleidžiame visko mylimam žmogui? Atleidžiame savimeilę, geismą, klastą. Kol patys esame dėl to kalti. Galima mylėtis su moterim sulaužyta ranka arba su karščiuojančia moterimi. Kartą ji čiulpė kraują man iš sužeistos rankos, lygiai kaip aš ragavau ir nurijau jos ménescinių krauko. Esama tam tikrū europinių žodžių, kurių neįmanoma tiksliai išversti į kitą kalbą. *Felhomaly*. Kapų prieblaunda. Kai turima galvoje mirusiuju ir gyvujų artumas.

Paėmiau ją ant rankų, norėdamas išplėsti iš miego. Jos drabužiai – voratinklis. Aš viską sujaukiau.

Išnešiau ją saulén. Apsirengiau. Drabužiai išdžiūvo ant įkaitusių akmenų, net braškėjo.

Susinériaus rankas, kad ji galėtų sédeti ant mano delnų kaip kėdėje ir pailsėti. Kai tik priėjau smėlynus, persimečiau ją per petj. Jaučiau, kokia ji lengvutė. Buvau įpratęs nešioti ją ant rankų, ji suk davosi aplink mane kambaryje nelyginant žmogaus pavidalo ventilatorius – išskėstomis rankomis, jūros žvaigždės pirštais.

Mes patraukėme šiaurės rytų lomos link, ten, kur buvo palaidotas léktuvas. Žemėlapio man nereikėjo. Turėjau baką benzino, kurį nešiausiu nuo tos vietas, kur susprogo sunkvežimis. Prieš trejus metus, neturėdami benzino, nieko negalėjome padaryti.

– Kas atsitiko prieš trejus metus?

– Ji buvo sužeista. 1939-aisiais. Jos vyros užsimušė nukrites su léktuvu. Tai nebuvo nelaimingas atsitikimas, bet savižudybė ar veikiau apgalvota žmogžudystė, nes jos vyros norėjo, kad žūtume visi trys. Tuomet mudu dar nebuvome meiližiai. Man rodos, jis buvo nugirdęs kokių gandų apie mudviejų santykius.

– Ar ji buvo taip sunkiai sužeista, kad negalėjot jos pasiimti?

– Taip. Turėjau eiti vienas ieškoti pagalbos, tik šitaip galėjau ją išgelbėti.

Po visų tų išsiskyrimo ir pykčio mėnesių jie radosi vieni du grotoje ir vėl prašneko kaip meilužiai, nurię šalin uolą, kuria buvo atsivėrė vienas nuo kito laikydamiesi visuomenės sąlyginumų, nors abu jais netikėjo.

Botanikos sode, apimta įtūžio ir ryžto, ji trenkė galvą į aptvaro stulpą. Pernelyg išdidi, kad būtų tik meilužė. Ir dar slapta. Jos pasaulyje nesą ir nebūsią slaptaviečių. Jis atsigréžė iškélęs pirštą: *Aš tavęs dar nesiilgiu.*

Greit pasiilgsi.

Išsiskyrimo mėnesiais jis pasidarė pagiežingas ir nepriklausomas. Vengdavo jos kaip įmanydamas. Pamatęs ją, negalėdavo tverti jos ramumo. Skambindavo į jos namus, kalbėdavo telefonu su vyru, girdėdavo ją juokiantis kambaryje. Ji turėjo savito žavesio, kuriuo visus pakerėdavo, ir tuo jam visad patikdavo. Jis pradėjo niekuo nebetikėti.

Èmė įtarti, kad ji įsitaisė kitą meilužį. Kiekvienas jos mostas atrodydavo jam kaip slaptas ženklas kitiems, pažadas. Kartą viešbučio hole pastebėjės, kaip ji įsikibo Raundelui į atlapus ir, šaipydamas iš jo, èmė tampytį, tam kažką veblenant, jis dvi parą seké vargšą funkcionierių, norédamas sužinoti, ar niekas daugiau jūdvieję nesieja. Jis nebetikėjo jos nuoširdumu, kai ji malonai kreipdavosi į ją. Ji buvo arba su juo, arba prieš ją. Ji buvo prieš ją. Jis nepakėsdavo net jos drovių šypsnių. Jeigu ji siūlydavo jam ko nors išgerti, jis net neprisiliessdavo prie puodelio. Jei per vakarienę ji rodydavo jam vazą su šviežiai pamerkta Nilo leliją, jis nusisukdavo. Reikia jam tų sušiktų gėlių... Ji turėjo subūrusi artimų draugų bûrelį, kur nebuvu vietas vyru ir jam. Pas virą nebegrižtama. Bent tiek išmanė jis apie meilę ir žmogaus prigimtį.

Jis pirkosi rudo rûkomojos popieriaus, klijavo į tam tikras Herodoto „Istorijų“ vietas, kur kalbama apie jam visai neįdomius karus. Surašė visus jam sakytus priekaištus. Suklijavo juos į knygą, sau prisiskirdamas stebétojo, klausytojo, „jo“ vaidmenį.

Prieš pat karą jis paskutinjysk nubyko į Džilf Kebirą evakuoti bazės. Jos vyras turėjo nuskristi jo pargabenti. Vyras, kurį jiedu abu myléjo, iki pamilo vienas kitą.

Numatyta dieną Kliftonas nuskrido į Uveinatą jo parvežti, taip žemai prakaukdamas virš vienišos oazės, jog apačioje visi akacijų krūmynai liko be lapų. Léktuvas įlékė į lomas ir tarpukalnes, o tuo tarpu jis stovėjo kalvos viršūnėje mosuodamas melsvo dervuoto brezento skiaute. Paskui

smigo jo pusėn ir sudužo per pussimtį žingsnių. Virš šasi vinguriuodami pakilo melsvi dūmai. Léktuvas neužsidegė.

Vyras išprotėjo. Nužudė visus. Nusižudė pats, nužudė žmoną, o sykiu ir jį, nes nebebuvo kaip išsigauti iš dykumos.

Beje, ji nežuvo. Jis ištraukė jos kūną iš sudužusio léktuvo gniaužtų, iš jos vyro gniaužtų.

Kaip tu galėjai manęs neapkęsti? kuždėjo ji Plaukikų grotoje, nepaisydama skausmo. Per riešą lūžusi ranka. Suknežinti šonkauliai. Buvai man žiaurus. Todėl mano vyru ir kilo įtarimas. Ligi šiol negaliu pakęsti to, jog dingsti dykumoje arba baruose.

Tu pametei mane Gropio parke.

Nes nebenorėjai manęs kaip, beje, ir viso kito.

Nes sakei, jog tavo vyras kraustosi iš proto. Ir iš tikrujų jis išprotėjo.

Ne taip jau seniai. Tiesą pasakius, aš išprotėjau pirma, nes tu užmušei visa, kas buvo manyje. Pabučiuok mane, būk geras. Liaukis teisinėsis. Pabučiuok ir vadink mane vardu.

Jų kūnai prisitrėškė vienas prie kito, aptekę kvapais ar prakaitu, karštligiškai geisdami liežuviu ar dantimis prasiskverbtį pro tą plonytę plėvelę, pasiekti viduje spurdančią esybę, išplėsti ją meilės įkarštyje ir paimti bet kokia kaina.

Nebebuvo nei talko ant jos rankos, nei rožių vandens ant šlaunies.

Klysti, jei manai, kad esi ikonoklastas. Tu tik perdedi iš vienos vietas į kitą ar pakeiti tai, ko negali turėti. Jeigu tau kas nepasiseka, ieškai paguodos kitur. Niekas negali tavęs pakeisti. Kiek moterų esi turėjės? Aš tave mečiau, nes žinojau, kad niekad nesugebėsiu priversti tavęs pasikeisti. Kaip dabar matau tave kambaryje: tai sėdi nejudėdamas, tai nesakai nė žodžio, atskleisti bent dalelytę savo vidinio „aš“ tau atrodo didžiausia išdavystė.

Plaukikų grotoje mudu kalbėjomės. Buvome tik per du laipsnius nuo Kufros platumos, kur būtume buvę saugūs.

Jis nutyla ir ištisia ranką. Karavadžas deda morfijaus tabletę į juodą delną, ir ši dingsta tamsioje vyriškio burnoje.

Skubėdamas Kufros oazės link, perėjau išdžiūvusį ežerą. Buvau pa- siėmęs tik drabužių, kad galėčiau gintis nuo dienos karščio ir nakties vėsos, Herodotą palikau grotoje su ja. Po trejų metų, 1942-aisiais, éjau su ja prie palaidoto léktuvo, nešinas jos kūnu nelyginant riterio šarvais.

Dykumoje priemonės gyvybei palaikyti slypi po žeme: trogloditų urvai, palaidotame šulinyje snaudžiantis vanduo, ginklai, léktuvas. Dvi-dešimt penki laipsniai rytų ilgumos ir dvidešimt trys laipsniai šiaurės platumos. Prisikasiau iki įdervuoto brezento, ir pamažu pasirodė senas Medokso léktuvas. Buvo naktis, šalta, bet mane mušė prakaitas. Nešinas žibaliniu žibintu, priéjau ir atsisėdau šalia jos palinkusios galvos šešėlio. Du įsimylėjeliai, dykuma. Švietė žvaigždės ar méniesieną, nebepamenu. Visur aplink buvo karas.

Léktuvas išniro iš smėlio. Neturejau ko valgyti, buvau išsekės. Brezentas buvo toks sunkus, jog nepajégiau nutraukti. Stačiai supjausčiau, ir tiek.

Numigės porą valandų, rytą įkéliau ją į kabiną. Užvedžiau variklį, jis atgijo. Mes pajudėjome iš vienos ir palengva – pavėlavę kelerius metus – pakilome padangėn.

Balsas nutrūksta. Apdegės vyriškis žiūri tolin sustingusiu žvilgsniu, kokiu žiūri morfijaus apsvaiginti žmonės.

Jis mato léktuvą. Lėtas balsas iš paskutinių neša jį viršum žemės, variklis springsta lyg dieglių varstomas, drobulė plaikstosi griaudžiančioje kabinoje, pilnoje siaubingo griausmo po tiek dienų bežadžio ejimo. Jis nuleidžia akis ir mato sau ant kelių varvant tepalą. Nuo jos palaidinukės nukrinta šakelė. Akacijos šakelė, sakytum kaulas. Kokiamė aukštyjejis skrenda virš žemės? Kokia dangaus gelmė virš galvos?

Šasis užkliudo palmės viršūnė, irjis spirale kyla aukštyn. Tepalas plaukia sėdyne, irjos kūnas slysta žemyn. Trumpas sujungimas, šauna elektros kibirkštis, užsidega šakelės antjos kelių. Jis vėl sodina ją tiesiai gretimoje sédynėje. Bando išmušti kabinos priekinį stiklą, bet tas nepasiuduoda. Ima daužyti kumščiais, stiklas skyla, aplink įsišélsta tepalo ir liepsnų sūkuriai. Kokia dangaus gelmė virš galvos? Ji susmunka. Akacijų šakelės, lapai, šakos, kurias ji laikė rankose, – viskas pabyra aplink. Dingsta vėjo verpetuose. Morfijaus kvapas ant liežuvio. Karavadžo

atvaizdas jo vyzdžio juodoje bedugnėje. Jis kyla ir leidžiasi kaip kibiras šulinje. Veidas paplūdės krauju. Jis skrenda yrančiu lėktuvu, vėjo draskomas sparnų audeklas eina skutais. Kaip gendantis kūnas. Ar toli buvo palmė? Ar seniai ją kliudė? Jis bando pakelti tepalo apsemtas kojas, bet jos tokios sunkios. Nepajégia jų pakelti. Jis suseno. Staiga. Nebeturi jėgų be jos gyventi. Jau nebegulės jos glėbyje, būdamas tikras, kad ji budės dieną ir naktį, kol jis miega. Jis nebетuri nė vieno artimo žmogaus. Jį išsekino ne dykuma, bet vienatvė. Nebéra Medokso. Moteris virto lapais ir šakelėmis, virš galvos it nasrai žioji stikle dangun išmušta skylė.

Lėktuvui smingant, jis įsliuogia į tepalu permirkusius parašiuto diržus, bando išlisti pro išdaužtą langą, bet vėjas stumia jį vidun. Jis atsispiria, išsilaisvina kojas ir sklendžia lengvas, spindintis, pats nesuprasdamas, kodėl spindi, kol galiausiai susivokia esąs liepsnų apimtas.

Hana girdi balsus anglo ligonio kambarje. Stovėdama koridoriuje, ji stengiasi suprasti, kas šnekama.

Kaip tu manai?

Nuostabu!

Dabar mano eilė.

O! Pasaka!

Vienas didžiausių išradimų.

Šaunus dalykas, vaikine.

Įėjusi ji mato Kipą ir anglą ligonį paeiliui vaišinantis kondensuotu pienu. Anglas čiulpia iš skardinės, paskui atitraukia ją nuo lūpų ir ryja tirštą skystį. Spinduliuojančiu veidu žiūri šypsodamas į Kipą, o tas atrodo sudirges ir nepatenkintas, kad neturi rankose skardinės. Pionierius pažvelgia į Haną, palinksta prie lovos, keliskart spragtelėja pirštais ir pagaliau įsimiklinęs atitraukia skardinę nuo tamšaus veido.

– Mudu su tuo vaikinu atskleidėme malonumą, kuris mums abiem patinka. Man jis primena keliones po Egiptą, jam – Indiją.

– Ar esat kada nors ragavę sumuštinių su kondensuotu pienu, – klausia pionierius.

Hana žiūri čia į vieną, čia į kitą.

Kipas spokso įsisipitrinęs į skardinės vidų.

– Atnešiu dar vieną, – sako ir išeina iš kambario.

Hana žiūri į vyriškį lovoje.

– Mudu su Kipu esame tarptautiniai pavainikiai: gimę vienur, gyvename kitur. Ir visą gyvenimą stengiamės iš paskutinių grįžti tėvynėn arba iš jos pabėgti. Nors Kipas dar nenori to pripažinti. Todėl mudu taip gerai sutariame.

Virtuvėje Kipas ima naują kondensuoto pieno skardinę ir praduria dvi skyles durtuvu, kurį, kaip pats galop suvokia, vis dažniau naudoja tam tikslui, ir tekinas leidžiasi laiptais aukštyn.

– Tikriausiai esi kur kitur užaugės, – sako pionierius. – Anglai taip nečiulpia.

– Daug metų gyvenau dykumoje. Ten ir išmokau visko, ką dabar moku. Visa, kas svarbaus atsitiko mano gyvenime, atsitiko dykumoje.

Jis šypso Hanai.

– Maitinat mane morfijum. Maitinat kondensuotu pienu. Ko gero būsime išradę subalansuotą dietą! – sako jis ir kreipiasi į pionierių: – Ar seniai esi pionierius?

– Penkeri metai. Iš pradžių ir ilgiausiai Londone. Paskui Italijoje. Minuotojų daliniuose.

– Kas tave mokė?

– Toks anglas, kilęs iš Vulinčio. Visi laikė jį ekscentriku.

– Tokie būna geriausi mokytojai. Tikriausiai tai buvo lordas Safolkas. Ar pažinojai panelę Moden?

– Taip.

Jie nė neketina įtraukti Hanos į pokalbjį. Bet ji nori sužinoti ši tą daugiau apie mokytoją, išgirsti, kaip pionierius sugeba jį nupiešti.

– Kaip jis atrodė, Kipai?

– Darė mokslinius tyrimus. Vadovavo eksperimentiniam padalinui. Panelė Moden, jo sekretorė, ir ponas Fredas Hartsas, jo vairuotojas, nesitraukdavo nuo jo nė per žingsnį. Panelė Moden užrašinėdavo jo pastabas, kai jis diktuodavo dirbdamas prie minos, o ponas Hartsas paduodavo įrankius. Tai buvo nepaprastas žmogus. Juos vadindavo Šventaja Trejybė. Visi trys žuvo 1941-aisiais Erite, sprogus bombai.

Ji žiūri į pionierių, kuris stovi atsikolęs į sieną, parietęs vieną koją ir padu įsirėmęs į nutapytą krūmą. Nė žymės liūdesio, jokio slėpininguo. Hanos glėbyje ne vienas vyras nutraukė gyvybės giją. Angiaryje, kilnodama dar gyvus sužeistuosius, pastebėjo, kad jų kūnai knibžda kirmelių. Ortonoje ji laikydavo cigaretę, rankų netekusiam vaikinui įkištą į burną. Niekas jos neatbaudė. Ji vykdė savo pareigas, slapčia stengdamasi ugdyti savo vidinį „aš“. Labai daug medicinos seserų, vilkinčių geltonomis ir

purpurinėmis uniformomis kaulinėmis sagomis, virto emociškai pakrikusiomis karo tarnaitėmis.

Ji stebi, kaip Kipas atlošia galvą prie sienos. Jai ne mišlė ta neutrali veido išraiška. Ji gali įskaityti kiekvieną jo sielos virpesį.

VII

Įvykio vietoje

VESTBERIS, DIDŽIOJI BRITANIJA, 1940

Kirpalas Singhas stovėjo stačias ten, kur paprastai guli padėtas balnas. Iš pradžių jis tik stovėdavo ant arklio nugaros ir modavo tiems, kurių nematydavo, bet kurie – jis pukiai tai žinojo – žiūrėdavo į jį. Stebėdamas jį pro žiūronus, lordas Safolkas pamatė, kaip jaunuolis svyruodamas iškelia abi rankas ir moja.

Paskui jis nusileido į milžinišką Vestberio kreidos arklį, į kalvoje iškalto arklio baltumą. Dabar jis buvo tik juodas siluetas šviesiame dugne, itin ryškus dėl tamsios odos ir chaki spalvos uniformos. Tinkamai sureguliuavęs žiūronus, lordas Safolkas būtų galėjęs ant Singho peties įžiūrėti siaurą purpurinį akselbantą, pionierių dalinio skiriamąjį ženklą. Visiems jiems galėjo atrodyti, jog jis leidžiasi popierine arklio iškarpa. Tačiau Singhas, iš lėto lipdamas nuo skardžio, visą dėmesį buvo sutelkės į baltą groblétą kreidą po kojomis.

Jam iš paskos, ramstydamasi suskleistu skėčiu, pamažu ropštėsi pane-lé Moden su kuprine ant pečių. Sustojo per trejetą žingsnių nuo arklio, išskleidė skėtį ir atsisėdo paunksnėje. Paskui atsivertė užrašų sąsiuvinį.

– Ar girdit? – paklausė jis.

– Taip, labai gerai. – Ji nusivalė kreiduotas rankas į sijoną, pasitaisė akinius. Pažvelgė į tolį ir lygiai kaip Singhas pamoko žmonėms, kurių nematė.

Singhui ji patiko. Tiesą pasakius, ji buvo pirmoji anglė, su kuria buvo žmoniškai pasikalbėjęs nuo pat savo atvykimo Anglijon. Daugiausia laiko praleido kareivinėse, Vulidže. Per tris mėnesius bendravo tik su kitais indais ir karininkais angliais. Kareivinių valgykloje moteris geriausiu atveju gali atsakyti į tavo klausimą, bet pokalbis neprashoka dviejų trijų sakinių.

Jis buvo antras sūnus šeimoje. Vyriausasis tarnauja kariuomenėje, vidurinysis būna gydytojas, jaunėlis eina į prekybą. Tokia buvo sena šeimos tradicija. Bet karas viską sujaukė. Jis įstojo į sikhų pulką ir buvo nusiųstas Anglijon. Londone po kelių mėnesių savanoriu stojo į pionierių pulką, sudarytą išminuoti léto veikimo bombų ir nesprogusių sviedinių. 1939-aisiais valdžios išleistas įsakas skambėjo labai naivai: „*Rūpintis nesprogusiais sviediniais priklauso Vidaus reikalų ministerijai, kurios potvarkiu juos surenka arsenalo tarnautojai ir policija ir nugabena į atitinkamus lauko sandėlius, kur juos nustatytu laiku susprogdina ginkluotujų pajėgų darbuotojai*“.

Tik 1940-aisiais bombų išminavimo atsakomybė buvo perduota Karo ministerijai, kuri savo ruožtu patikėjo tą uždavinį pionieriams. Taip buvo sudaryta dvidešimt penki minuotojų dalinai. Trūkstant įrangos, jie naudojosi tik plaktukais, kaltais ir kelių remonto įrankiais. Nebuvo specialistų.

Bomba sudaryta iš:

1. *Korpuso;*
2. *Detonatoriaus;*
3. *Brizantinės, arba inicijuojančios, sprogstamosios medžiagos užtaiso;*
4. *Sprogmenų, arba pagrindinio užtaiso;*
5. *Papildomų dalių, kaip antai: sparnelių, qselių, žiedų, ir t.t.*

Aštuoniasdešimt procentų bombų, vokiečių lėktuvų numestų virš Didžiosios Britanijos, buvo bendro naudojimo, plonasienės, nuo penkiasdešimties iki penkių šimtų kilogramų svorio. Toninė bomba vadinosi „Hermanas“, arba „Essau“. Dvitonė bomba – „Šétonas“.

Baigiantis ilgai apmokymų dienai, Singhas užmigdavo su schemomis ir diagramomis rankose. Sapnuodavo, jog lenda į cilindro labirintą, skverbiasi per trinitrofenolį, užtaisą ir kondensatorius, kol pagaliau pačiame korpuso gale prieina prie detonatoriaus. Ir tada staigiai knios-telėdavo.

Bombai kliudžius taikinį, nuo smūgio ima virpėti vibratorius, kuris įskelia kibirkštį, padegančią detonatoriaus kapsulę. Miniatiūriniam

sprogimui persidavus į užtaisą, detonuoja pentaeritritas, kuris savo ruožtu susprogdina pagrindinį užtaisą, sudarytą iš trinitrotoluolo, amatolo ir aluminio miltelių. Suvirpéjus vibratoriui, sprogimas įvyksta per tūkstantą dalį sekundės.

Pačios pavojingiausios būna bombos, svaidomos iš nedidelio aukščio, jos sprogsta tik nukritusios. Nesprogusios bombos įsminga žemėn miestuose ir laukuose ir guli, kol vibratoriaus kas nors nekliudo – ūkininko lazda, automobilio ratas ar nuo korpuso atšokęs teniso kamuoliukas. Tuomet įvyksta sprogimas.

Singhas su kitais savanoriais buvo sunkvežimiui nugabentas į Vulidžą. Tuo metu, atsižvelgiant į nesprogusių bombų skaičių, nelaimingų atstikimų išminuojant procentas buvo baugiai didelis. 1940-aisiais, pralaimėjus Prancūzijai ir prasidėjus Anglijos blokadai, padėtis dar pablogėjo.

Rugpjūčio mėnesį prasidėjo antskrydžiai, ir per vieną mėnesį reikėjo išminuoti pustrečio tūkstančio nesprogusių įtaisų. Keliai buvo uždaryti, gamyklos ištuštėjo. Rugsėjo mėnesį nesprogusių bombų skaičius siekė tris tūkstančius septynis šimtus. Sudaryta dar apie šimtas naujų būrių, bet nežinota bombų sprogimo principo. Tuose daliniuose vidutinis gyvenimo ilgis buvo pustrečio menesio.

„Tai buvo didvyriškas išminavimo metas, asmeninių žygdarbių laikotarpis, kai, trūkstant laiko, stingant žinių ir įrangos, kiekvienas karys turėjo pašelusiai rizikuoti gyvybe. ... Ir vis dėlto tai buvo didvyriškas metas, nors didvyriai tebéra nežinomi, nes jų darbai saugumo sumetimais buvo sliptami nuo visuomenės. Savaime suprantama, buvo nepageidautina skelbti žinias, iš kurių priešas būtų galėjęs spręsti apie mūsų sugebėjimą nukenksinti jų įtaisus.“

Važiuojant į Vestberį, Singhas įsitaikė automobilio priekyje greta pono Hatso, tuo tarpu panelė Moden sėdėjo gale šalia lordo Safolko. Maskuojamosios spalvos hamberis buvo visiems žinomas. Sparnai nudžyti skaisčiai raudonai, kaip ir visos minuotojų dalinio mašinos; naktį ant kairiojo žibinto būdavo uždedamas melsvas filtras.

Prieš dvi dienas, eidamas pro garsujį Daunso kreidos arkli, susi progdino žmogus. Atvykę įvykio vieton, vidury tos istorinės vietovės pionieriai pastebėjo kitą bombą, įstrigusią į pilvą milžiniškam Vestberio baltajam arkliui, 1778-aisiais iškaltam vienoje tų kreidinių kalvų. Ilgai

netrukus kiekvienas kreidos arklys – Daunse jų yra septyni – buvo užtrauktas maskavimo tinklais ne tiek jiems apsaugoti, kiek uždengti nuo lakūnų akių, kad, skrisdami bombarduoti Anglijos, vokiečiai negalėtų pagal juos orientuotis.

Sédédamas gale, lordas Safolkas postringavo apie raudongurklių migraciją iš karo siaubiamų Europos rajonų, apie išminavimo istoriją, apie Devonio gretinę. Jaunajam sikhui dėstė apie anglų tradicijas, lyg tam tai būtų didžiausia naujiena. Nors ir būdamas vardu lordas Safolkas, jis gyveno Devone ir iki karo visa širdimi studijavo „Lorną Don“, įsigilinės tikrino tame romane minimus istorinius įvykius ir vietovardžius. Žiemą daugiausia laiko praleisdavo važinėdamas apie Brendono ir Poloko kaimus, netgi sugebėjo įtikinti valdžią, jog Eksmoras būtų ideali vieta minuotojų mokymui. Savo žinioje turėjo dyliką vyrą, puokštę talentą, sutelktą iš įvairių dalinių, inžinierių ir pionierių. Vienas jų buvo Singhas. Beveik visą savaitę jie praleisdavo Londone, Ričmondo Parke, kur, aplink klaidžiojant elniams, mokydavosi naujų metodų ir treniruodavosi ardydami nesprogusias bombas. Savaitgaliais grįždavo į Eksmorą, kur dieną mokydavosi, o vakare lordas Safolkas juos vedavo bažnyčion, kurioje jungtvių metu buvo nušauta Lorna Don. „Arba pro šitą langą, arba pro šitas galines duris... Šauta kaip tik tuo metu, kai ji éjo prie altoriaus, kulką kliudė jai petį. Iš tiesų puikus šūvis, nors, savaiame suprantama, nusikalstamas. Niekšą žmonės vijosi per visas pelkes ir galiausiai sudraskė į gabalus“. Singhui ta istorija atrodė panaši į gerai žinomus indų padavimus.

Artimiausia lordo Safolko draugė tame krašte buvo tokia lakūnė, kuri nekentė visuomenės ir vyrų, bet dievino lordą. Jiedu eidavo drauge mokytis šaudyti. Gyveno ji nedidelėje sodyboje Kauntisberyje, ant kalvos, prie Bristolio kanalo. Lordas Safolkas vaizdingai pasakojo apie kiekvieną kaimą, pro kurį jie važiuodavo džipu. „Čia galima nusipirkti geriausią slyvmedžio lazdą“. Lyg Singhas būtų ketinės su uniforma ir tiurbanu ant galvos užėiti į Tiudoro stiliaus krautuvėlę gatvės kampe paplepēti su šeimininkais apie lazdas. Lordas Safolkas buvės maloniausių visų anglų, kiek jam tekė jų pažinti, vėliau sakési jis Hanai. Jei nebūtų prasidėjęs karas, niekad jis nebūtų kėlęs kojos iš Kauntisberio nei iš savo sodybos, vadinamos *Home Farm*, kur rymodavo, musių apspeistas, prie vyno taurės senoje skalbykloje. Penkiasdešimties metų,

vedės, bet širdyje amžinas viengungis, kas dieną traukdavo pėšias per kalvas pas savo draugę lakūnę. Jam patikdavo ką nors tvarkytį, mokėdavo sutaisyti viską – nuo senų skalbimo geldų iki generatorių ir hidraulinio variklio sukamų virtuvės iešmų. Vienu tarpu net padėjo panelei Swift, lakūnei, rinkti duomenis apie opšrus.

Tad kelionė džipu iki Vestberio kreidos arklio būdavo pajvairinama gausybe įdomybių ir pravarčių pastebėjimų. Net karo metais jis žinojo, kur galima išgerti geros arbatos. Kartą, raiščiu pasirišęs ranką, sužeistą per pratybas su dūminiu paraku, ižygiavo į Pamelos arbatinę, lydimas viso tunto: sekretoriaus, vairuotojo, pioneriaus, lyg jie būtų buvę jo vaikai. Niekas nežinojo, kaip lordui Safolkui pavyko įtikinti civilinės gynybos komitetą leisti jam sukoplektuoti minuotojų būrij, bet, turint galvoje jo išradimus, veikiausiai būta reta tokią patyrusių žmonių. Savamokslis, jis buvo įsitikinės, jog sugeba įspėti kiekvieną išradimą jam įkvėpusias mintis ir paskatas. Jis kaipmat prasimanė palaidinę su daugybe kišenių, kad minuotojas turėtų po ranka detonatorius ir visus reikiamus įrankius.

Belaukdami sklindžių, jie gurkšnojo arbatą ir šnekėjos apie nesprogiusiu bombų nukenksminimą „ivykio vietoje“.

– Aš jumis pasitikiu, pone Singhai. Ar jūs tai žinot?

– Taip, pone.

Singhas jį dievino. Anot jo, lordas Safolkas buvės pirmas tikras džentelmenas, su kuriuo jis susitikęs Anglijoje.

– Žinot, esu įsitikinės, jog viską padarysite ne ką blogiau negu aš. Panelė Moden bus su jumis ir viską užsirašinės. Ponas Hatsas atsiliks ir laikysis atokiau. Prireikus pagalbos ar kokių įrankių, sušvilpkite polici-ninko švilpuku, ir viskas bus padaryta. Ponas Hatsas jums neduos patarimų, bet jis puikiai viską išmano. Ir jeigu jis atsisako ką nors daryti, – vadinas, jis nesutinka su jumis, ir, jumis dėtas, aš atsklausčiau jo nuomonės. Tačiau vietoje sprendžiate jūs vienas. Štai mano revolveris. Detonatoriai dabar, suprantama, sudėtingesni, bet ką gali žinoti, kartais pasiseka.

Lordas Safolkas turėjo galvoje vieną atsitikimą, kurio dėka buvo plačiai pagarsėjęs. Buvo išradęs būdą sustabdyti lėto veikimo bombos mechanizmą: išsitraukia revolverį ir paleidžia kulką detonatorius galvutei, šitaip išvesdamas iš rikiuotės laikrodinį mechanizmą. To metodo

buvo atsisakyta, kai vokiečiai pakeitė detonatorius, vietoj laikrodinio mechanizmo įtaisydami kapsulę.

Priimtas kaip draugas, Kirpalas Singhas niekada to nepamiršo. Pusę karinės tarnybos jis praleido nė per žingsnį nesilikdamas nuo to lordo, kuris niekad nebuvo išvykęs iš Anglijos ir buvo pasiryžęs, karui pasibai-gus, niekada kojos nekelti iš Kauntisberio. Pirmąsyk palikęs tėvų namus Pendžabe ir atsidūrės Anglicoje, Singhas neturėjo ten nė vieno pa-žstamo. Jam buvo dvidešimt vieneri. Nieko kito nematė, tik kareivius. Tad, perskaitęs skelbimą, jog bandomajam minuotojų būriui reikalingi savanoriai, Singhas, nepaisydamas pionierių kalbą, kad lordas Safolkas esas pamičėlis, tarė sau: kare privalu apsispręsti pačiam, o šalia tokio žmogaus esanti didžiausia tikimybė išsaugoti gyvybę.

Iš visų kandidatų jis buvo vienintelis indas. Lordas Safolkas vėlavo. Penkiolika jų sekretorė nuvedė į biblioteką ir paprašė palaukti. Ji atsisėdo prie stalo ir, kareiviams laidant juokus apie būsimą susitikimą bei egzaminą, ēmė surašinėti vardus.

Jis nepažinojo nė vieno. Nuėjo prie sienos ir įsistebėlio į barometrą. Buvo benorės jį paliesti, bet atitraukė ranką, tik prisikišo arčiau akis įsmeigęs į skalę. *Sausa – Giedra – Apsiniaukę*. Pusbalsiu kartojo dar ne visai įprastus angliskus žodžius: „*Absiniaukę. Apsiniaukę*“. Atsigréžė į kitus, žvilgsniu permetė kambarį, pastebėjo, kad sekretorė, vidutinio amžiaus moteris, nenuleidžia nuo jo akių. Jos žvilgsnis buvo griežtas. Jaunas indas. Jis nusišypsojo ir žengė prie knygų lentynų. Ten irgi nieko nelietė. Tik kyštelėjo nosį prie sero Oliverio Hodžsono veikalo *Gyvenimas ir Mirtis*. Pamatė dar vieną knygą daugmaž panašia antraštę: *Pjeras, arba Dviprasmybė*. Atsisuko ir vėl pagavo į save įsmeigtas moters akis. Susigėdo, lyg būtų kišenėn įsikišęs kokią knygą. Tikriausiai kaip gyva nemačiusi tiurbano. Ak tie anglai! Nori, kad kariautum jų pusėje, bet niekada žodžio jums netars. Singhas. Ir dviprasmybė.

Per pietus jie susipažino su nuoširdžiu ir draugišku lordu Safolkų, kuris dosniai pilstė visiems vyno ir griausmingai kvatojo, naujokams paleidus menkiausią juokelį. Popiet visi laikė keistą egzaminą: reikėjo sunarstyti kažkokį nežinia kam naudojamą mechanizmą. Užduotį reikėjo atliliki per dvi valandas, bet, radęs sprendimą, galėjai išeiti ir

anksčiau. Singhas baigė labai greitai, o visą likusį laiką žiūréjo, kokį dar mechanizmą galima sunarstyti iš tų dalių. Jei būtų kitos spalvos, kalbėjo sau, būtų kaip kažin ką priimtas. Jis atvyko iš krašto, kur visi gimsta mechanikais ir matematikais. Seni automobiliai ten nenaikinami. Detalės kaime keliauja iš vieno galo į kitą ir panaudojamos siuvamajai mašinai ar vandens siurbliui. Fordo galinė sėdynė pakliūva meistrui į rankas ir virsta sofa. Diduma jo kaimo žmonių nešiojasi ne pieštuką, o veikiau veržléraktį ar atsuktuvą. Atliekamos automobilio dalys pritaikomos taisant senelio sieninį laikrodį, drékinimo įrenginio skrysčius ar sukamojo krėslo mechanizmą. Be niekur nieko sugalvojama, kaip gelbėtis iš bédos. Perkaista nevésinamas automobilio variklis? Kai néra atsarginių guminių žarnų, kondensatorius apdedamas karvės mėšlu. Anglijoje Singhas matė tiek atsarginių dalių, kad visam Indijos žemynui jų pakaktų mažiausiai porai šimtų metų.

Singhas buvo vienas trijų lordo Safolko atsirinktų savanorių. Tas žmogus, kuris nebuvo su juo né žodžiu persitaręs (ir juokėsis iš jo sąmojų tik todėl, jog tas nebuvo juokavęs), perėjo per kambarį ir uždėjo ranką jam ant peties. Griežtoji sekretorė, kuri pasirodė besanti panelė Moden, atskubėjo su dvielem stiklinėmis ispaniško baltojo ant padéklo, padavė vieną lordui Safolkui ir, tarusi: „Žinau, kad jūs negeriate“, paémė kitą ir pasiūlė tostą jaunojo indo garbei.

– Sveikinu! Šauniai išlaikėt egzaminą. Beje, iš anksto buvau tikra, kad pakliūsit tarp išrinktujų.

– Panelė Moden kaip niekas kitas perpranta žmogų. Iš karto permano ir protą, ir būdą.

– Būdą, pone?

– Taip. Kas be ko, tai nebūtina, bet, šiaip ar taip, juk mums teks drauge dirbti. Dabar mes – viena didelė šeima. Panelė Moden jau prieš pietus jus atsirinko.

– Vos susivaldžiau jums nepamerkusi, pone Singhai.

Lordas Safolkas vėl apkabino Singhą per pečius ir nusivedė prie lango.

– Pradėsime tik nuo ateinančios savaitės vidurio, tad man dingtelėjo mintis pasikvesti vieną kitą būrio vyra į savo sodybą.. Ten, Devone, galėsime pasidalyti žiniomis ir artimiau susipažinti. Jei norite, važiuojame kartu su mumis hamberiu.

Šitaip, išlaikės egzaminą, Singhas išvengė beprotiškos karo mašinos. Pritapo prie šeimos nelyginant sūnus palaidūnas, kuris, metus praleidęs svetur, grįžta atgal, gauna vietą prie stalo ir įsijungia į pokalbį.

Jau temo, kai jie krito Somerseto ir Devonos ribą važiuodami pajūrio keliu, nutiestu palei Bristolio kanalą. Paskui ponas Hatsas pasuko siauru takeliu, iš šalių apaugusiu viržiais ir rododendrais, gėstant dienai, užlietu tamsiai kruvinos žaros. Aléja ligi namų buvo trijų mylių.

Be trejybės – Safolko, Moden ir Hatso, būryje buvo šeši pionieriai. Savaitgalį visi išėjo pasivaikščioti po pelkes, supančias iš akmenų sumūrytą sodybą. Tą šeštadienį su panele Moden, lordu Sufolku ir jo žmona drauge vakarienavo lakūnė panelė Swift. Ji prisipažino Singhui, jog nuo seno svajoja léktuvu nuskristi į Indiją. Palikės kareivines, Singhas némaž nesusivokė, kur atsidūrės. Palubėje pastebėjo kabant suvyniotą žemėlapį. Vieną rytą, naudodamasis proga, jog buvo vienas, išvyniojo ji ligi pat grindų. *Kauntisberis ir jo apylinkės. R. Foneso žemėlapis. Nubraižytas pono Džeimso Holidejaus pageidavimu.*

„Nubraižytas... pageidavimu“. Jam pradėjo patikti anglai.

Naktį, kai jiedu buvo dviese palapinėje, jis papasakojo apie sprogimą Erite. Ketvirčio tonos bomba sprogusi tuo metu, kai lordas Safolkas bandės išimti sprogdiklį. Žuvę taip pat ponas Fredas Hatsas ir panelė Moden drauge su keturiais lordo Safolko apmokomais pioneriais. 1941-ųjų gegužį. Lygiai prieš metus Singhas buvęs priimtas į Safolko būrį. Tą dieną jis dirbęs Londono su leitenantu Bleklieriu prie „Šetono“ tipo bombos Dramblio ir Rūmų apylinkėse. Jiedu plušę prie dvitonės bombos ir buvę labai nusikamavę. Prisimenas, jog pačiame darbo įkarštyje pakėlęs galvą ir pastebėjęs du karininkus minuotojus rodant į ji pirštu. Pagalvojės, jog kas nors būsią atsitikę. Veikiausiai aptikę dar vieną bombą. Buvę jau po dešimtos vakaro, ir jis jautėsis pavojingai pervargės. Vadinasi, dar viena laukianti savo eilės. Jis vėl kibės į darbą.

Kai jiedu baigę dirbti prie „Šetono“, Singhas nutarė laimėti laiko ir nuėjės prie vieno karininko. Šis nusisukęs, lyg jau norėdamas pasišalinti.

– Taip. Kas yra?

Karininkas paėmės jam už dešinės, ir Singhas suprato, jog būsią nutikę kas nors negera. Leitenantas Blekleris stovėjės užpakaly ir, kai

karininkas papasakojęs, kas nutikę, uždėjės rankas Singhui ant pečių ir jį tvirtai apkabinės.

Jis nuvažiavės į Eritą. Numanęs tai, ko karininkas nedrįsės jo paklausinti. Žinojęs, jog tasai atskubėjės anaiptol ne vien pranešti apie žūtį. Šiaip ar taip, karas. Vadinasi, netoli ese buvusi kita bomba, tikriausiai to paties tipo, ir tai buvusi vienintelė galimybė sužinoti, kodėl įvykusi nelaimė.

Jis norėjės vykti vienas. Leitenantas Blekleris liksiąs Londone. Jiedu buvę paskutiniai gyvi likę būrio vyrai, tad būtų buvę kvaila abiem rizikuoti. Jeigu jau lordas Safolkas apsirikęs, – vadinasi, būta ko nors nauja. Šiaip ar taip, jis norėjės vykti vienas. Dirbdami drauge, du žmonės turėjų laikytis kokio nors metodo. Reikių tartis, ieškoti kompromisų.

Važiuodamas nakčia, jis stengėsis nuslopinti visus jausmus. Kad protas išliktų blaivas, reikėjė sakyti sau, jog jie tebesą gyvi. Panelė Moden išmaukia didelį stiklą gryno viskio, paskui pereina prie ispaniško baltojo. Šitaip vėliau gali siurbčioti neskubėdama, visą vakarą laikytis kaip aukštuomenės dama. „Jūs negeriate, pone Singhai, bet jei kada nors imsite gerti, sekite mano pavyzdžiu. Išlenkiat gerą stiklą viskio ir tada galite sau sriubčioti kaip tikras aristokratas“. Ir praplumpa juoktis vangiu, kimiui balsu. Kaip gyvas niekad jis nebesusitiks kitos moters, kuri nešiojasi dvi plokščias sidabrinės gertuvės. Ji lenkia stiklą po stiklo, o lordas Safolkas tuo tarpu kramsnėja Kiplingo tešlainiukus.

Kita bomba gulėjusi per pusę mylios. To paties tipo, ketvirčio tonos. Atrodžiusi kaip ir visos kitos. Šimtams tokių bombų jis išsukės sprogdiklius, tai buvęs įprastas darbas. Kas pusė metų priešas ką nors keisdavės. Kare irgi vykstanti pažanga. Jie atskleisdavę kokią gudrybę, klastą, nepastebimą kabliuką, paskui pamokydavę kitus būrio vyrus. Ir štai dabar kaip tik buvęs toks atvejis.

Jis nieko nepasiėmės drauge. Turėsiąs prisiminti kiekvieną judej. Džipo vairuotojui, seržantui, vardu Hardis, buvęs įsakyta nelipti iš mašinos. Karininkai siūlę jam palaukti ryto, bet jis jautės, jog širdies gilumoje jie pageidaują, kad jis tuoju pat imtysi darbo. Ketvirčio tonos bombos plačiausiai naudojamos. Jeigu esą kokių pakeitimų, reikių sužinoti kaip galima greičiau. Jis paprašės, kad jie paskambintų ir lieptų apšvesti tą vietą. Dirbtį jis galis ir pavargęs, bet noris, kad vieta būtų apšviesta kaip reikiant, ne vien dviejų džipų žibintais.

Kai jis atvažiavės į Eritą, vieta, kur gulėjusi bomba, jau buvusi apšviesta. Vidury dienos, išprastos dienos, tai buvęs laukas, ir tiek. Tvoromis aptvertas, galbūt raistas. Dabar tai buvusi arena. Sužvarbės jis pasiskolinės megztinį iš Hardžio ir apsivilkės virš savojo. Nors būsių šilta nuo prožektorių. Kai jis žengės prie bombos, mintyse jie vis dar buvę gyvi. Egzaminas.

Ryškiai apšviestas metalas buvęs korėtas, tai ypač kritę į akis. Jis išmetės iš galvos viską, turėjės tik vieną mintį: reikia būti atsargiam. Pasak lordo Safolko, esą įmanoma septyniolikos, netgi trylikos metų būti puikiu šachmatininku ir, galimas daiktas, įveikti didmeistrį. Tačiau tokio amžiaus neįmanoma būti puikiu bridžo žaidėju. Žaidimo rezultatas priklausas nuo charakterio. Jūsų ir jūsų priešininko charakterio. Privalu turėti galvoje priešininko charakterį. Išminavimas – tai savotiškas bridžas. Žaidžiama dviese. Jūs turite priešininką. Jūs neturite partnerio. Kartais vietoj egzamino aš žaidžiu bridžą su kandidatais. Paprastai manoma, jog bomba – tai daiktas, mechaninis priešas. Bet privalu turėti galvoje, jog sukūrė ją žmogus.

Atsitrenkės į žemę, bombos korpusas įskilo, ir pro plyši Singhas matė viduje sprogstamajį užtaisą. Jaustė jautė, jog kažkas jį stebi, bet įsakė sau negalvoti, kas tai: lordas Safolkas ar įtaiso išradėjas. Nuo dirbtinės šviesos jis atsigavo. Apėjo bombą, apžiūrinėdamas ją iš visų pusiu. Norint išimti detonatorių, reikėjo atidaryti pagrindinį lizdą ir ištraukti užtaisą. Jis atsegė kuprinę ir nuo korpuso galo veržlérakčiu atsargiai atsuko dangtelį. Pažvelgės į vidų, pamatė, jog detonatorius atšokės: bombai atsitrenkus į žemę, nutrūko privirinta dalis. Jis dar nebuvo tikras, ar tai į gera, ar į bloga. Visa bėda, jog jis nežinojo, ar mechanizmas jau veikia. Atsiklaupės ir palinkės į priekį, jis džiaugési esąs vienas, vėl patekės į tokias aplinkybes, kai privalu viską spręsti pačiam. Pasukti į kairę ar į dešinę. Nukirpti tai ar tatai. Bet jautési pavargės, ir viduje vis dar virė pyktis.

Jis nenumanė, kiek turi laiko. Gaišti buvo pavojinga. Tvirtai suspaudės bombos smaigalių batais, išplėsé detonatoriaus lizdą drauge su laidais. Ir tuož ēmė virpēti visu kūnu. Padaryta. Bomba visiškai nebepavojinga. Jis padėjo ant žolės detonatorių su mazgu laidų, skaisčiai žerinčių prožektorių šviesoje.

Paskui nutempė bombą prie sunkvežimio, stovinčio už pusšimčio metrų. Dabar vyrai galėjo išimti sprogstamajį užtaisą. Jam ten bestovint, už ketvirčio mylios sprogo trečia bomba, nuplieksdama dangų tokiu tyksniu, jog prožektorių šviesos, ir tos nublanko, pasirodė silpnos, žmogiškos.

Karininkas padavė jam puodelį gérimo, kliustelėjės truputį alkoholio. Jis įkvėpė gérimo garų ir vienas grįžo atgal prie detonatoriaus.

Dabar jau nebegrėsė rimtas pavojas. Jeigu jis apsiriktu, silpnas sprogimas nutrauktų jam ranką. Bet jis nežūtų, nebent jei laikytų ranką ant krūtinės. Dabar reikėjo įminti tik vieną, labai paprastą mīslę. Detonatorius. Nauja „klasta“, paslėpta bomboje.

Jis turėjo išnarplioti tą laidų mazgą ir sudėti juos taip, kaip jie buvo sudėti anksčiau. Jis grįžo pas karininką ir paprašė to paties karšto gérimo, kurio dar buvo likę termose. Paskui nuėjės atgal atsisėdo prie detonatoriaus. Spėjo, kad buvo pirma ar pusė antros nakties, nes neturėjo laikrodžio. Gerą pusvalandį tyrinėjo ji per padidinamajį stiklą, savotišką monoklij, pririštą prie atlapo. Prisišes pažiūrėjo, ar vario paviršiuje nėra kitų, gal teptuko paliktų pėdsakų. Nė vieno.

Vėliau po įtempto darbo jam būtinai reikės atsipalauduoti. Vėliau, kai atmintyje knibždės begalė patirtų įvykių ir akimirkų, jam būtinai reikės ko nors panašaus į garsinį foną, kuris viską nuslopintų, tarsi palaidotų nebūtyje, jam sprendžiant kokį uždavinį. Vėliau bus radijas arba detektorinis imtuvas, visu garsu kriokianti muzika, sakytum įdervuotas brezentas, saugantis nuo liūčių.

Bet dabar jis tarytum matė kažką toluoje, lyg žaibo atšvaitą debesye. Hatsas, Moden ir Safolkas buvo žuvę, staiga virtę vien vardais. Jo žvilgsnis vėl įsmigo į detonatorių.

Mintimis jis apvertė sprogdiklio lizdą dugnu į viršų, logiškai svarstydamas kiekvieną galimybę. Paskui vėl padėjo ant šono. Išsuko padegamajį įtaisą palinkęs priekin ir taip arti prikišęs ausį, jog girdėjo čirpiant varį. Nė menkiausio tiksėjimo. Įtaisas išsiėmė tyliai. Jis atsargiai atskyré laikrodinio mechanizmo dalis nuo sprogdiklio ir padėjo ant žemės. Paėmė sprogdiklio lizdą ir dar sykį įdėmiai apžiūrėjo vidų. Nieko nepamatė. Buvo jau bededas ji ant žolės, bet sudvejojo ir atsuko į šviesą. Nebūtų kilęs įtarimas, jeigu tas nebūtų pasirodės sunkokas. Nebūtų net atkreipęs dėmesio į neįprastą sunkumą, jei nebūtų ieškojęs kokios

klastos. Paprastai minuotojai tik įdėmiai apžiūri ir klausosi. Jis truputį palenkė lizdą, ir išslydo kažkas sunkaus. Tai buvo dar vienas sprogdiklio lizdas, visiškai atskiras įtaisas, niekais paverčiantis ankstesnį minuotojo darbą.

Jis ištraukė įtaisą ir pasuko kapsulę. Plykstelėjo žalsvas žybsnis, ir pasigirdo pokšteličimas. Išvestas iš rikiuotės antras sprogdiklis. Singhas išėmė jį ir padėjo ant žolės šalia kitų dalių. Paskui nuėjo prie džipo.

– Ten buvo dar vienas sprogdiklis, – suniurzgė jis. – Laimė, kad man pasisekė išplėsti visus tuos lizdus. Paskambinkit į štabą ir sužinokit, ar nėra daugiau bombų.

Liepė kareiviams pasitraukti nuo džipo, pataisė išklibusią sédynę ir paprašė nukreipti į ją prožektorius. Atvertė ją ir, atsinešęs įtaiso dalis, sudėjo jas per trisdešimt centimetrų vieną nuo kitos ant improvizuoto darbasuolio. Tik dabar pajuto, jog jam šalta. Iš burnos virto kamuoliai garo. Jis kilstelėjo galvą. Tolėliau kareiviai vis dar traukė iš bombos pagrindinio užtaiso sprogmenis. Greitai pabréžė kelis žodžius ir padavė karininkui savo pastabas apie naują bombą. Dar nebuvo kaip reikiant visko perpratęs, bet jie bent šį tą žinosią.

Kai saulė įspjsta į kambarį, kur dega ugnis, liepsna nublanksta. Jis žavėjosi lordu Safolku ir jo neįprastu mokymo metodu. Lordui žuvus, viskas priklausė nuo Singho, – vadinas, dabar Singhas turėjo rūpintis visomis tos rūšies bombomis, nukritusiomis į Londoną. Jo pečius staiga prislégė atsakomybė, ta pati atsakomybė, kuri, jo galva, sudarė lordo Safolko charakterio esmę. To budrumo dėka vėliau išlavėjo vidinis poreikis susikaupti, nuo visko atsitverti dirbant prie bombos. Jis buvo iš tų, kuriems nerūpi galios scenografija. Jam buvo svetima kurti planus ir atsajai svarstyti. Buvo linkęs veikiau apžiūrėti vietovę ir spręsti, ką reikia daryti.

Galutinai suvokės, jog lordas Safolkas žuvo, jis baigė skirtą darbą ir vėl tapo bevardžio kariuomenės mechanizmo sraigteliu. Atsidūrė Makdonalde, karo laive, gabenančiam Italijos frontan šimtinę pionierių. Ten jie buvo siunčiami ne tik dirbtį prie bombų ir minų, bet ir statyti tiltą, valytis griuvėsių ar skinti kelių šarvuočiams. Ten jis dingo iki karo pabaigos. Retas kuris prisimindavo sikhą, kadaisė buvusį lordo Safolko būryje. Po vienerių metų skyrius išsisklaidė ir išdilo iš atminties. Leitenantas Blekleris vienintelis pasižymėjo ir gavo aukštesnį laipsnį.

Tačiau tą vakarą, važiuodamas per Luišemą ir Blekhitą į Eritą, Singhas suvokė, jog iš visų pionierių jis vienintelis geriausiai perprato lordo Safolko mokslą. Tikėtasi, jog jis užims lordo vietą.

Jam dar tebesėdint džipe, pasigirdo švilpimas – signalas gesinti projektorius. Po trisdešimties sekundžių vietoj metalinės šviesos užpakaly sunkvežimio užsidegė fosforiniai deglai. Dar vienas antskrydis. Tas ne itin ryškias šviesas galėjai užgesinti vos išgirdęs lėktuvų gausmą. Jis atsisėdo ant tuščio benzino bako prieš tris įtaisus, išimtus iš ketvirčio tonos bombos. Po tylos, viešpatavusios šviečiant projektoriams, fosforiniai deglai, rodos, šnypštė be galio garsiai.

Jis sédėjo įsitempęs, laukdamas pasigirstant spragsėjimo. Kiti vyrai tyliai stoviniavo už pussimčio žingsnių. Jis žinojo, kad dabar jis – karalius, marionečių šankintojas, kad gali pareikalauti ko tik nori, kibiro smėlio ar vaisių pyrago, kad tie vyrai, kurie laisvu nuo tarnybos metu pustuščiamė bare nebūtų nė pagalvoję jo užkalbinti, dabar patenkintų menkiausią jo pageidavimą. Štai kas atrodė keista. Lyg būtų vilkėjės be galo duksliu drabužiu ilgomis, iki žemės nutijsusiomis rankovėmis, kuriuo galima apsisupti kelis kartus. Ne, tai jam nepatiko. Jis buvo pratekęsti į akis. Anglijoje, kilnojamas iš vienų kareivinių į kitas, jis laikėsi nuošaly ir galop pamėgo tokį gyvenimo būdą. Tas savarankišumas ir uždarumas, kuriuos vėliau įžiūrėjo Hana, radosi ne Italijos fronte ir ne vien todėl, jog jis tarnavo pionierium. Veikiau todėl, jog buvo bevardis kitos rasės atstovas, neregimo pasaulio dalis. Per ilga išsiugdęs vidinę savigynos sistemą, jis pasitikėjo tik tais, kurie buvo jam draugiški. Tačiau tą naktį Erite jis suvokė, jog sugeba tamptyti virveles, veikdamas tuos, kurie neturi jo ypatingo talento.

Po kelių mėnesių jis ištrūko Italijon, kuprinėje paslėpęs savo mokytojo šešėli, kaip buvo matęs hipodrome darant berniuką žaliais drabužiais, kai per Kalėdas buvo pirmasyk gavęs leidimą į miestą. Lordas Safolkas ir panelė Moden pasiūlė jam drauge eiti į teatrą pažiūrėti kokios nors anglų pjesės. Jis pasirinko „Piterį Peną“, ir jie sutiko netardami nė žodžio, kartu žiūrėjo spektaklį, sausakimšoje salėje spiegiant vaikams. Tokie prisiminimai vaidenos i jam su Hana begulint palapinėje, netoli miestelio, išsimėčiusio Italijos kalvose.

Atskleisti praeitį ar vieną kitą savo būdo bruožą, jo akimis žiūrint, būtų buvę labai negražu. Lygiai kaip jis niekad nebūtų išdrįsęs jos

paklausti, kas iš tikrujų ją paskatino ji pamilti. Ji traukė prie jos ta pati meilės galia, siejusi su anais trim keistais anglais, kurie valgė su juo prie vieno stalo, matė ji žavintis, kvatojant ir stebintis, kai berniukas žaliais drabužiais išskėtė rankas ir nuskrido tamson, tvyrančion virš scenos, visų tų stebuklų mokyti mergaitės, abiem kojomis tvirtai stovinčios ant žemės.

Erite, tamsoje mirgant fosforiniams deglams, jis nutraukdavo darbą kiekvieną kartą, kai išgirdavo riaumojant léktuvus. Tuomet vyrai gesindavo deglus, vieną po kito kišdami į kibirus su smėliu. Sédėdamas gaudžioje tamsoje, jis arčiau prisitraukdavo sédynę ir, prisikišęs prie pat tiksinčių mechanizmų, skaičiuodavo įtaisų tvinksnius, virš galvos kaukiant vokiečių léktuvams.

Tuomet nutiko tai, ko jis tikėjosi. Lygiai po valandos mechanizmas suveikė, ir kapsulė sprogo. Išmontuojant pagrindinį sprogdiklį, suveikia nematomas daužiklis, kuris sudirgina kitą, slaptą srogdiklį. Tas detonoja po šešiasdešimties minučių, ir bomba – minuotojo įsitikinimu, nebepavojinga – sprogsta.

Atradus naują įtaisą, turėjo iš esmės keistis sajungininkų metodai, naudojami ardant bombas. Dabar būta grėsmės, jog kiekviena uždelsto veikimo bomba turi antrą srogdiklį. Pionieriai jau negalėjo tik išimti srogdiklį. Reikėjo dirbtį prie bombų, neliečiant detonatoriaus. Tada, šviečiant prožektoriams, Singhas skubėdamas iš pražūtingų spastų išplėše antrą srogdiklį kaltine galvute. Vėliau, antskrydžio metu, tamsoje žybčiojant fosforiniams sprogimų blyksniams, pamatė žalsvą žaibą storumo sulig ranka. Lygiai po valandos. Tik atsitiktinai liko gyvas. Jis vėl priėjo prie karininko ir tarė: „Man reikia išbandyti dar vieną srogdiklį. Noriu būti tikras“.

Jie iš naujo uždegė aplink deglus. Tamsoje vėl atsivėrė šviesos ratas. Tą naktį jis dar dvi valandas bandė kitus srogdiklius. Išvada pasitvirtino: srogimas įvyko po šešiasdešimties minučių.

Jis praleido Erite beveik visą naktį. Rytą atsibudo jau Londone. Neprišiminė, kaip grįžo atgal. Atsikėlęs nuėjo prie stalo ir apmetė bombos apribus, nupiešė lizdus, srogdiklius, visą ZVS-40 korpusą nuo srogdiklio iki žiedų. Paskui pribraižė linijų, nurodydamas visas įmanomas

vietas, į kurias pirmiausia turėtų atkreipti dėmesį minuotojai, dirbdami prie bombų. Kiekviena strėlė buvo nubrėžta tiksliai, pastabos surašytos aiškiai, kaip jis ir buvo mokomas.

Tai, ką jis suprato tą naktį, buvo tiesa. Tik atsitiktinai liko gyvas. Tokios bombos neįmanoma apdoroti vietoje, nesukeliant sprogimo. Jis švariai nupiešė ir surašė viską, ką žinojo, dideliame popieriaus lakšte. Apačioje pridėjo: *Nubraižyta lordo Safolko pageidavimu jo mokinio leitenanto Kirpaloo Singho 1941 m. gegužės 10 dieną*.

Žuvus lordui Safolkui, jis dirbo iš paskutinių, kaip išprotėjės. Bombos kito akimoju: nauja technologija, nauji įtaisai. Jis gyveno Ridžents Parko kareivinėse drauge su leitenantu Bleklieriu ir kitais trim specialistais, ieškojo sprendimų, bražė kiekvienos naujos bombos schemas.

Po dviejų savaičių darbo mokslinių tyrimų valdyba pagaliau priėjo išvadą. Reikėjo pamiršti sprogdiklį. Pamiršti tai, kas ligi tol buvo laikoma pagrindiniu principu: „Išimti sprogdiklį“. Nuostabu. Karininkai kvatojo, plojo katučią, sveikino vienas kitą prie pietų stalo. Kito sprendimo jie dar neturėjo, bet iš esmės žinojo, kad teoriškai sako tiesą. Uždavinio neišspręsti vienu matu. Tokia buvo leitenanto Bleklerio nuomonė. „Jei esi viename kambarje su uždaviniu, nesikreipk į jį“. Eksprontas. Vėliau Singhas pateikė išvadą savais žodžiais: „Vadinasi, nekišk nagų prie sprogdiklio“.

Jiems priėjus tą išvadą, po savaitės kažkas rado sprendimą. Sterilizavimas garais. Bombos korpuose išgręžiamas skylė, ir, leidžiant garus, pagrindinis sprogalas virsta emulsija ir ištaka lauk. Taigi tuo tarpu uždavinys buvo išspręstas. Tačiau Singhas tuo metu jau plaukė Italijon.

– Bombos šone visada būna kas nors pakraigliota geltona kreida. Esat pastebėjusi? Lygiai taip geltona kreida mums buvo pakraigliota ant šono, kai stovėjom išrikiuoti eilén Lahoro kareivinių kieme.

Eilė šliaužė iš gatvės į polikliniką, o iš ten ėjome į kiemą stoti kariuomenėn. Rašėmės savanoriais. Naudodamasis instrumentais, gydytojas priimdavo arba atmesdavo mūsų kūnus, pirštais spaudydavo kaklą. Iš detolo traukdavo pincetą nudrėksti skiautelei odos.

Priimtieji grūdosi kieme. Ant mūsų kūnų geltona kreida buvo užrašyti šifruoti apžiūros rezultatai. Vėliau, mums bestovint eilėje, indas karininkas po trumpo pokalbio pribraižė dar daugiau ženklų po kaklu pakabintoje grifelinėje lentelėje. Svoris, amžius, karinė apygarda, išsilavinimas, dantų duomenys, tinkamiausias dalinys.

Aš nesijaučiau įžeistas. Esu tikras, jog brolis būtų įsižeidęs ir, netverdamas pykčiu, nuėjės prie šulinio, ištraukęs kibirą vandens ir nusiplovęs visus tuos ženklus. Aš buvau kitoks. Nors jį mylėjau. Žavėjausi juo. Viena savo prigimties dalimi matydavau visa ko priežastį. Mokykloje būdavau rimto ir pavyzdingo elgesio, kurį jis, šaipydamasis iš manęs, mėgdžiodavo. Įspėjai, žinoma, buvau toli gražu ne toks rimtas kaip jis, tik nepakenčiau priešgyniauti. Tačiau niekas negalėdavo man uždrausti elgtis kaip tinkamam ir daryti ką tik noriu. Dar visai jaunas aptikau nepastebimą erdę, kuri atsiveria trokšantiems romaus gyvenimo. Ne-siginčydavau su policininku, kai tas sakydavo, jog man nevalia dviračiu važiuoti tvirtovėn per kokį tiltą ar pro tokius vartus. Stovėdavau vietoje nejudėdamas, kol pasidarydavau nematomas. Ir tada įsmukdavau. Kaip svirplys. Kaip paslėptas puodelis vandens. Štai ko mane išmokė brolio vieši kivirčai.

Ir vis dėlto brolis, mano akimis, buvo šeimos didvyris. Aš sekiau jo kurstytojišką veiklą. Matydavau, koks jis išsekės po kiekvieno protesto, kaip įsitempia jo kūnas, atsiliepdamas į neteisybę ar potvarkį. Jis sulaužė šeimos tradiciją atsisakydamas – kaip priklauso vyriausiajam sūnui – tarnauti kariuomenėje. Maištaudavo kiekviena proga, kai virš imdavo anglai. Jie tampė jį po kalėjimus. Iš pradžių uždarė į Lahoro centrinių kalėjimą. Vėliau į Jatnagaro kalėjimą. Naktį jis gulėdavo aukštielininkas ant gulto, iškėlęs sugipsuotą ranką, kurią sulaužė draugai norėdami jį apsaugoti, kad sutrukdytų jam bėgti iš kalėjimo. Kalėjime jis pasidarė romus ir apgaulus. Visiškai panašus į mane. Nė kiek neįsižeidé sužinojės, jog vietoj jo užsirašiau į kariuomenę, jog nebebūsiu gydytojas, tik nusijuokė ir per tévą perdavė man žinią, patardamas saugotis. Niekada nebekariausiąs nei prieš mane, nei prieš mano planus. Jis buvo įsitikinęs, jog aš turėj gerą savisaugos instinktą, sugebąs užsiglausti saugiamė kamputye ir tūnoti.

Jis kalba su Hana sėdėdamas virtuvėje ant suolo. Ilekia Karavadžas, užsimetęs ant pečių ryšulį storą virvių. Tai man žinot, atskerta klausiamas, ką ketinąs daryti. Ir šauna pro duris, virvėmis velkinas.

- Tave šaukia anglas ligonis, vyre.
- Gerai, vyre, – indišku akcentu atsiliepia pionierius į Karavadžo tariamą velsišką tarimą ir vienu šuoliu nušoka nuo suolo.
- Mano tévas turėjo paukščiuką, regis, čiurlį, ir visad laikyavo jį greta. Negaléjo be jo gyventi kaip be akinių ar stiklinės vandens per pietus. Namuose, netgi eidamas į miegamajį, nešdavosi paukščiuką su savimi. Kai važiuodavo į darbą, narvelis kabodavo pakabintas ant dviračio vairo.
- Tavo tévas gyvas?
- Taip, man regis. Jau senokai nesu gavęs laiškų. O brolis tikriausiai kalėjime.

Vienas prisiminimas jam neina iš galvos. Jis baltajame arklyje. Jam karšta toje kreidinėje kalvoje, baltose dulkėse, sūkuriuojančiose aplink. Jis dirba prie palyginti paprasto įtaiso, bet pirmąsyk dirba vienas. Atsisėdusi šlaite, dvidešimt metrų aukščiau, panelė Moden užsirašinėja visus jo veiksmus. Jis žino, jog apačioje, kitapus slėnio, lordas Safolkas stebi jį pro žiūronus.

Jis dirba iš léto. Kreidos dulkės nugula ant rankų ir prietaisų, ir jis turi nupūsti jas nuo sprogdiklio galvutės ir laidų, kad galėtų ižiūrėti detales. Su munduru jam karšta. Jis tolydžio šluostosi prakaituojančias rankas į marškinį apačią. Ant krūtinės gausybė kišenių, jose pilna įvairiausių detalių. Jis pavargęs, dirba iš léto, keliskart tikrina kiekvieną dalyką. Staiga išgirsta panelės Moden balsą:

- Kipai!
- Taip.
- Luktelėkit, lipu žemyn.
- Geriau neliptumėt, panele Moden.
- Na jau ne!

Jis užsisagsto visas kišenes ir brezento skiaute uždengia bombą. Panelė Moden nerangiai nusirabždina nuo balto arklio, atsisėda šalia jo ir atsega savo kuprinę. Odekolonu apšlaksto nériniuotą nosinaitę ir paduoda jam.

– Nusišluostykit veidą. Lordas Safolkas visad taip atsigaivina.

Jis neryžtingai ima nosinaitę, šluostosi kaktą, kaklą, riešus, kaip ji kad patarė. Ji atsuka termoso dangtelį ir įpila abiems truputį arbatos. Iš vaškuoto popieriaus išvynioja kelis gabalėlius pyrago.

Atrodo, kad ji nėmaž neskuba grįžti atgal, pasijausti saugiai. Būtų negražu jai priminti, kad jau laikas kohti aukštin. Lyg niekur nieko ji kalba apie tą bjaurų karštį, pasakoja, jog mieste pagaliau išnuomojė kiekvienam po kambarį su vonia. Štai kuo reikią džiaugtis... Paskui pradeda padrikai pasakoti, kaip pirmasyk susitikusi lordą Safolką. Nė žodžio apie šalia riogsančią bombą. Jis buvo pernelyg sulėtinės tempą, dirbo nelyginant žmogus, kuris apsnūdės keliskart skaito tą pačią pastraigą, stengdamasis susieti sakinius vienus su kitais. Ji padėjo jam išsikapstyti iš aklavietės. Susideda viską kuprinėn, paploja jam per dešinį petį ir grįžta savo vieton ant kalvos, aukščiau Vestberio arklio. Palieka jam saulės akinius, bet jis padeda juos į šalį – su jais neaiškiai matyti. Paskui vėl imasi darbo. Odekolono kvapas. Prisiminė užuodės jį vakysteje. Jis karščiavęs, ir kažkas odekolonu įtrynės jam kūną.

VIII

Šventoji giria

Kipas grįžta iš lauko, kur kasinėjo, kairę ranką laiko atkišes priekin, lyg būtų išsinarinės.

Eina pro Hanos sode stypsančią kaliausę, krucifiksą su parištomis tuščiomis skardinėmis, ir kopia į kalvą vilos link. Kita ranka dengia kairę, priekin atkištają, lyg nuo vėjo saugodamas žvakės liepsnelę. Hana pasitinka ji terasoje, jis ima jos ranką ir prisitraukia artyn. Boružė, sukanti ratus jo mažylio piršto nagu, mikliai persikrausto Hanai ant riešo.

Ji grįžta į vidų. Dabar ji laiko atkišusi ranką. Pereina virtuvę ir laiptais kopia į viršų.

Jai įeinant, ligonis atsigrėžia. Ranka, kuria ropinėja boružę, ji paliečia jo koją. Boružė peršoka ant tamsios odos. Lenkdamasi baltos paklodės okeano, ji leidžiasi ilgon kelionėn į tolimiausius jo kūno pakraščius, skaisčiai raudonas taškelis bazaltingio kūno dugne.

Sprogdiklis sklendžia bibliotekoje: išgirdės koridoriuje džiaugsmingai suklinkant Haną, Karavadžas alkūne nubloškia jį nuo stalo. Jam dar nenukritus ant grindų, Kipas puola po juo ir jį pagauna.

Karavadžas mato, kaip jaunuolis staigiai išpučia visą orą iš plaučių.

Taria sau, jog tas išgelbėjo jam gyvybę.

Laikydamas sprogdiklį rankose, Kipas prapliumpa juoktis – išgaravo ankstesnis varžymasis vyresnio žmogaus.

Karavadžas niekad to nepamirš. Visada jį prisimins netgi tuo atveju, jeigu turės išvykti ir niekad jo nebematyi. Po daugelio metų Toronto gatvėje Karavadžas išlips iš taksi, atidarys dureles indui, lipančiam į vidų, ir pagalvos apie Kipą.

Pionierius pratrūksta kvatoti, ir jo juokas ritasi ligi Karavadžo veido, ligi pat lubų.

– Apie sarongus išmanau kuo puikiausiai. – Kalbėdamas Karavadžas mostelėja ranka Kipo ir Hanos pusėn. – Toronto rytiniame pakrašty turėjau progą susipažint su indais. Įsibroviau apvogt vieno namo, o pasirodė, kad jis priklauso indų šeimynai. Užklupau juos lovose bemiegant su tais drabužiais, sarongais, ir labai nustebau. Ilgai šnekėjom apie tai, ir galiausiai jie įkalbėjo mane pasimatuoti sarongą. Nusirengiau, ir, kai jau buvau besimatuojęs, visi šoko ant manęs ir vaikési pusnuogi kiaurą naktį.

– Ar tai tikras atsitikimas? – išsišiepė Hana.

– Vienas iš daugelio!

Hana pernelyg gerai jį pažinojo, kad juo patikėtų. Bent iš dalies. Beplėšikaudamas Karavadžas amžinai įsiveldavo į tokias istorijas. Per Kalėdas įsilaužęs į namus, negalėdavo pakęsti, kad atverstas ne tas Advento kalendoriaus lapelis. Dažnai įsileisdavo į šnekas su namuose paliktais gvyūnėliais, aptardavo, kokie patiekalai gardžiausi, dosniai

juos vaišindavo, todėl tie nepaprastai džiaugdavosi pamatę ji grįžtant į nusikaltimo vietą.

Užsimerkusi ji eina pro bibliotekos lentynas. Ima pirmą pasitaikiusią knygą. Aptikusi tuščią lapą tarp dviejų poezijos rinkinio dalių, ima rašyti.

Jis sako, jog Lahoras – senovės miestas. Palyginti su Lahoru, Londonas esąs visai nesenas. Aš sakau: „Tai va, aš atvykau iš šalies, kuri senumu neprilygsta net Londonui“. Jis sako, jog jie visada žinoję, kaip gaminti paraką. Jau septynioliktame amžiuje rūmų dailininkai piešdavę fejerverkus.

Jis nedidelis, ne ką aukštesnis už mane. Jo šypsena tokia šilta, jog gali sužaveti bet ką. Niekad nedemonstruoja savo blogujų savybių. Anglas sako, jog jis – vienas tų šventųjų karių. Bet jis turi savitą humorą jausmą ir būna labiau padūkės, nei galėtum išsivaizduoti. Prisimink: „Įjungsiu jį iš naujo rytoj ryta“. Čia tai bent!

Jis sako, jog Lahore yra trylika vartų, ir kiekvieni pavadinti pagerbiant kokį šventąjį ar imperatorių, ar vietovę, kur pro juos einama.

Žodis bungalow kilęs iš bengalų kalbos.

Ketvirtą valandą popiet jie virvėmis nuleido Kipą į duobę, dumblinas vanduo apsémė juosmenį ir jis visu kūnu prisiplojo prie „Essau“ bombos. Nuo kraštinio sparnelio ji buvo trijų metrų aukščio, nosimi įsmigusi žemėn prie jo kojų. Jis stovėjo rudame vandenyeje apžergės metalinių korpusą, daugmaž kaip buvo matęs darant kareivius su moterimis kariės bazės šokių aikštelių užkampiuose. Kai rankos pavargdavo, jis atsiremdavo į medinius skersinius, sukaltus sulig pečiais, kad ant jo nevirstų dumblas. Prieš jam ateinant, pionieriai iškasė duobę ir jos sienas apkalė lentomis. 1941-aisiais pasirodė „Essau“ bombos su naujais Y formos sprogdikliais. Tai buvo jo antra bomba.

Per parengiamuosius susirinkimus buvo nutarta, jog nukenksminti sprogdiklį įmanoma tik ji imunizuojant. Tai buvo milžiniška bomba strūčio poza. Jis basas ir jau pamažu klimpo į molį, neturėdamas, į ką atsiremti šaltame vandenyeje. Batų neavėjo, nes tie būtų įstrigę molyje ir vėliau, traukiant ji aukštyn, pirmasyk timptelėjus būtų lūžę jam blaudikauliai.

Jis priglaudė kairijį skruostą prie metalinio korpuso, stengdamasis save įtikinti, jog aplink šilta, ir sutelkdamas dėmesį į saulės spindulį, šešių metrų gylio duobėje kaitinantį jam sprandą. Tai, ką jis globstė rankomis, galėjo sprogti kiekvieną akimirką, vos suvirpėjus reversoriui, vos įsižiebus kibirkščiai. Nei burtai, nei rentgeno spinduliai negalėjo pasakyti, kada trūks mažytė kapsulė, kada nustos virpėjės toks laidas. Tie mažyčiai mechaniniai semaforai buvo lyg širdies tvinksniai ar infarktas, trenkiantis žmogų, lyg niekur nieko prieš jus einantį skersai gatvės.

Kokiame mieste jis buvo? Net nesugeba prisiminti. Išgirdės balsą, pakėlė akis. Hardis virve leido kuprinę su padaryne, ir, jai supantis prieš akis, Kipas kišosi į munduro kišenes visokius gnybtus ir įrankius. Jis niūniavo dainelę, kurią Hardis dainavo, džipu važiuodamas į ivykio vietą.

*Sargyba keičias Bekingemo rūmuos,
Kristoferis Robinas su Alisa nudūmė...*

Jis nušluostė sprogdiklio galvutę ir ėmė iš molio minkytį aplink ją lyg taurę. Paskui pradūrė skylę ir įpyle taurėn skysto deguonies. Lipnia juosteles tvirtai priklijavo indą prie metalo. Dabar reikėjo vėl laukti.

Jis buvo taip arti prisiglaudės prie bombos, jog beregint pajuto keičiantis temperatūrą. Jei būtų buvęs atvirame lauke, būtų galėjęs pasišalinti ir po dešimties minučių grįžti. Dabar jis turėjo laukti prie bombos. Lyg dvi įtartinos būtybės aptvare. Kartą, kai kapitonas Karlailis dirbo duobėje su skystu deguonimi, staiga kilo gaisras. Vyrai skubiai jį ištraukė, bet jis jau buvo be sąmonės.

Kur jis buvo? Lison Grove? Senojo Kento gatvėje?

Kipas sudrėkino yatos gniužulėlį drumzliname vandenyeje ir prispaudė jį prie metalinio paviršiaus per trisdešimt centimetrų nuo sprogdiklio. Vata atšoko, vadinas, reikėjo laukti dar. Kai vata liks prilipusi, tai reikš, jog zona aplink sprogdiklį išalus ir jis gali dirbtį toliau. Jis kliūstelėjo dar truputį skysto deguonies į taurę.

Ledo kepurė dabar buvo daugmaž trisdešimties centimetrų skersmens. Dar kelios minutės. Jis žvilgtelėjo į straipsnelį, kažkieno prilipintą prie bombos. Šiuryt, gavę jį drauge su aplinkraščiu, siunčiamu visoms minuotojų dalims, jie skaitė jį kvatodami.

Kada sprogimas leistinas, vadovaujantis blaiviu protu?

Tarkime, jog žmogaus gyvybė paženklinta raide X, rizika – raide Y, o numatomi sprogimo nuostoliai – raide V, tuomet logiškai galima daryti išvadą, jog jeigu Vyra mažesnė už X ir Y sandaugą, bombą geriau susprogdinti, bet jeigu V ir Y sandauga didesnė už X, būtina stengtis išvengti sprogimo vietoje.

Kas surašė tas nesąmonės?

Jau daugiau nei valandą jis buvo duobėje su bomba. Vis dar pylė skysto deguonies. Dešinėje, sulig petimi, kaboją žarna, kuria buvo pučiamas grynas oras, kad nuo deguonies pertekliaus jam neimtų svaigti galva. (Jis buvo matęs pagiriojančius kareivius deguonimi gydantis skaudamą galvą.) Dar sykį pabandė prilipinti vatos gumulėlį, ir šis yk tas

iškart prišalo. Jis turėjo dar dvidešimt minučių laiko. Po to pradės šilti bomboje įmontuotas akumulatorius. Dabar sprogdiklis buvo išaldytas, jis galėjo pradėti darbą.

Paglostė delnais bombos paviršių tikrindamas, ar nėra kur iškilęs metalas. Dėl dalies, strygsančios žemėje, nebuvvo ko jaudintis, bet, deguoniui įsimelkus iki sprogalo, galėjo plykstelėti liepsna. Tokią klaidą padarė kapitonas Karlailis. Dydis X didesnis už dydį Y. Esant įskilmams, naudojamas skystas azotas.

– Tai toninė bomba, pone leitenante, „Essau“, – virš dumblo duobės pasigirdo Hardžio balsas.

– Paženklinta skaičiumi 50, apskritime B. Tikriausiai du sprogdikliai. Bet, mano galva, antrasis, ko gero, neužtaisytas. Kaip jūs manot?

Jiedu jau buvo detaliai viską aptarę, bet norėjo dar sykį pasitikrinti ir įsiminti.

– O dabar prisijunkit mano mikrofoną ir pasitraukit.

– Klausau, pone leitenante.

Kipas nusišypsojo. Jis buvo ne anglas ir dešimčia metų jaunesnis už Hardį, bet tasai jautėsi saugus tik karinės drausmės kiaute. Kareiviai paprastai sudvejodavo kreipdamiesi į jį žodžiais „pone leitenante“, bet Hardis džiaugsmingai išrēkdavo juos tvirtu ir griausmingu balsu.

Jis émė mikliai išsukinéti sprogdiklį, akumulatorius buvo nebegyvas.

– Girdit mane? Švilptelékit... Puiku, girdžiu. Paskutinjyk užpilsiu deguonies. Tegu paputoja pusę minutės. Paskui pradésim iš naujo. Dar sykį atšaldysim. Puiku, tuož išsimsiu tą velnią... Puiku, velnio nebér.

Hardis klausési, viską užsirašinéjo tam atvejui, jeigu nutiktų kas nors negera. Nuo menkiausios kibirkštélės Kipas atsidurtų liepsnose. Be to, bomboje galėjo slypėti kokia klasta. Kitas pionierius galėtų pasirinkti vieną iš dviejų variantų.

– Imu veržliaraktį.

Išsitrauké veržliaraktį iš marškinų kišenės. Buvo šaltas, ir Kipas patrynė jį delnais, kad apšiltų. Pradėjo atsukinéti žiedinę veržlę. Ta sukoši lengvai, ir Kipas pranešé tai Hardžiui.

Sargyba keičias Bekingemo rūmuos, – švilpaudamas dainelę, Kipas nuémė veržlę ir tarpiklį ir numeté juos į vandenį. Pajuto, kaip jie pamažu ritasi prie jo kojų. Dar keturios minutės, ir viskas bus baigtta.

Alisa teka už sargybos vado. Alisa sako: „Tarnaut kariuomenėj sunku“.

Dabar Kipas dainavo iš visos gerklės, kad sušiltų, – krūtinę stačiai gėlė nuo šalčio. Jis stengėsi atsilošti, atsitraukti nuo įšaldyto metalo. Tolydžio kėlė rankas prie sprando, vos šildomo saulės, paskui trynėsi jas valydamajis purvą, tepalą ir ledą. Buvo keblu žnyplėmis pasiekti sprogdiklio galvutę. Staiga jį apėmė siaubas: galvutė nulužo ir atšoko.

– Negerai, Hardi. Sprogdiklio galvutė nulužo. Atsiliepkit, girdit? Pats sprogdiklis ištrigo, negaliu jo pasiekt. Nér už ko nutvert.

– O kaip ledas? – paklausė Hardis, per kelias sekundes pribėgęs prie duobės krašto.

- Laikysis kokias šešias minutes.
- Išlipkit, ir mes ją susprogdinsim.
- Ne, duokit man dar deguonies.

Jis iškėlė dešinę ranką ir delne pajuto šaltą kaip ledas metalinę dėžutę.

– Užpilsiu to šlamšto ant sprogdiklio viršaus, ten, kur nulūžo galvutė, o tada imsiu kalti metalą. Kalsiu, kol galų gale ką nors užgriebsiu. O dabar pasitraukit. Kalbésiu su jumis per mikrofoną.

Jis vos tvardėsi pykdamas, jog taip atsitiko. „Šlamštas“, kaip jis vadino skystą deguonį, varvėjo ant drabužių, šnypštė tykšdamas į vandenį. Jis palaukė, kol užsitrauks šerkšnas, ir émė kalti metalą kaltu. Matydamas, jog nieko neišeina, nuplėšė skiautę nuo marškinį, įgrūdo tarp kalto ir metalo ir, apsiginkelvęs mediniu kūjeliu, įniko įnirtingai tvatinti kaltą, net metalo atšaižos lakstę į šalis. Vienintelė apsauga nuo kibirkšties buvo marškiniai. Visa bėda, kad stingo pirštai. Jie nebesilankstė, buvo negyvi kaip akumulatorius. Jis kalė metalą aplink atšokusią galvutę. Gremžė lizdo šonus tikėdamasis, jog anestezuota bomba nereaguos į tą operaciją. Kirsdamas tiesiai galėtų kliudyti kapsulę ir sukelti sprogimą.

Prabėgo dar penkios minutės. Hardis nė nemanė trauktis nuo duobės krašto, priešingai – garsiai skaičiavo, kiek laiko apytikriai dar turi laikytis apšalas. Iš tiesų nė vienas to tikrai nežinojo. Nulūžus sprogdiklio galvutei, jie émė šaldyti kitą vietą, tačiau nors vanduo ir atrodė ledinis, vis dėlto buvo šiltesnis už metalą.

Tuomet jis kažką pastebėjo. Nebedrįso kaltu gremžti metalo. It sidabrinis ūselis virpėjo grandinės kontaktas. Kad galėtų jį pasiekti!.. Ėmė trintis rankas norédamas susišildyti.

Giliai atsikvėpė, kelias sekundes pastovėjo nejudėdamas, paskui smailiomis žnyplėmis pergnypo kontaktą ir vėl atsikvėpė. Atėmė žadą, kai, atitraukiant ranką nuo kontakto, ją nutvilkė šerkšnas. Bomba buvo nebegyva.

– Sprogdiklis išvestas iš rikiuotės. Sprogalas nebepavojingas. Nusipelniau bučinio.

Hardis jau suko keltuvą, ir Kipas bandė įsitverti lyno, bet vargai įstengė: rankos buvo apdegusios ir sustirusios, raumenys sostingę. Gir-dėdamas girdždant skrysčius, jis tik dar tvirčiau įsikibo į diržus, kuriais vis dar buvo susiveržęs. Pajuto, jog rudos kojos ištūksta iš dumblo varžtų, sakytum iš pelkės traukiamas apgedės lavonas. Štai kojos jau išnyra iš vandens. Pagaliau jis išlindo iš duobės į saulės šviesą, iš pradžių galva, paskui visas liemuo.

Jis kaboję pamažu sukdamas galais sudurtų karčių kūgyje, kurio viršuje buvo paričti skrysčiai. Hardis apkabino jį drauge atplaiduodamas diržus. Staiga Kipas pamatė didelį būrių žioplių, susigrūdusių daugmaž per dvidešimt metrų nuo duobės – labai arti, pernelyg arti nuo pavojingos vietas. Srogus bombai, visi jie būtų žuvę. Aišku, Hardis negalėjo būti tenai, negalėjo liepti jiems pasitraukti toliau.

Netardami né žodžio, jie žiūrėjo į tą indą, įsitvėrusį Hardžio peties, vargai gebantį gržti prie džipo su visa padaryne: įrankiais, metaliniais bidonais, antklodėmis ir matavimo prietaisais, vis dar veikiančiais, vis dar klausiai tiriančiais nebūtį duobės dugne.

– Nebepaeinu.

– Tik iki džipo. Vos keli žingsniai, pone leitenante. Paskui aš viską atnešiu.

Jiedu vėžlino tolydžio sustodami pailsēti. Jiems reikėjo praeiti pro žioplius, kurie apstulbę spoksojo į gležnā rudaodij vyra, basą, šlapia uniformą, ištisusiu veidu, neveizdžiomis akimis. Tylėdami atsitraukė duodami kelią abiems vyrams. Prie džipo jį ēmė kręsti šaltis. Skaudžiai žilpino akis priekinio stiklo atšvaitai. Hardis gavo jam padėti pamažu užsiropštį ant šoninės sėdynės.

Hardžiui nuėjus, Kipas iš lėto pasitempė nusmukusias šlapias kelnes ir susisupo į antklodes. Liko besėdės nejudėdamas. Buvo sužvarbės, pervažges, nebeturėjo jėgų net atsukti termoso su karšta arbata, gulinčio šalia pat ant sédynės. Kalbėjo sau vienas: „Tenai man net baisu nebuvo. Nebent pykau ant savęs dėl žioplumo ir baiminausi galimos bombos klastos. Gyvuliškas savisaugos instinktas, ir tiek“.

O dabar, tarė sau, tik Hardis padeda man atvirsti žmogumi.

Karštomis dienomis San Džirolamo viloje visi trinkdavosi galvas: iš pradžių žibalu, kad neapeitų utelėmis, paskui vandeniu. Aukštielninkas, pasišiaušės, užsimerkęs, kad ne taip pliekstų saulę, Kipas staiga pasijusdavo beginklis. Jam būdavo truputį nesmagu gulėti ta bejėgiška poza, jis atrodydavo sau panašus veikiau į mitologinį kūną negu gyvą būtybę ar žmogų. Hana atsisėsdavo šalia jau išdžiūvusiais kaštoniniais plaukais. Tokiomis akimirkomis jis pasakodavo apie savo tėvus ir kalėjime sėdintį broli.

Jis atsisėsdavo ir, galvos krestelėjimu nusvéręs plaukus priekin, sausai juos išsitrindavo rankšluosčiu. Ji įsivaizduoja visą Aziją, stebėdama to vyriškio judesius. Jos vangumą, romią civilizaciją. Jis pasakoja apie šventus karžygius, ir ji tariasi, kad jis – vienas jų, rūstus ir aiškiaregis, tik tomis retomis saulėkaitos valandėlėmis nusišalinantis nuo Dievo, toks savas, kai vėl paguldo galvą ant stalo, kad saulė išdžiovintų plaukus, it grūdai paskleistus plačioje šiaudinėje kraiteje. Vienaipl ar kitaip, jis buvo azijietis, paskutiniaisiais karo metais susiradęs tėvus anglus ir kaip klusnus sūnus ištikimai laikėsis jų gyvenimo taisyklių.

– O, anot mano brolio, aš kvailas, kad pasitikiu anglais. – Jis atsigrėžė į ją saulėtomis akimis. – Kada nors, sako jis, man atsiversiančios akys. Azija tebesanti pavergtas žemynas, ir jis negalės atsistebėti matydamas, jog mes stačia galva puolame į anglų karus. „Kada nors tau atsivers akys“, – nesiliauja kartojęs man brolis.

Pionierius kalba stipriai užsimerkęs, šaipydamasis iš metaforos.– Aš jam atsakau, jog Japonija – dalis Azijos, tačiau sikhai žiauriai nukentėjo nuo japonų Malajuose. Bet brolis neklauso ir sako, jog anglai karia sikhus, kovojančius dėl nepriklausomybės.

Ji nusisuka susinérusi rankas ant krūtinės. Amžina nesantaika pasaulyje. Amžina nesantaika. Eina į priebländą, dienos aky tvirančią viloje, ir atsisėda prie anglo.

Vakare, kai ji paleidžia jam plaukus, jis dar labiau atrodo priklausas kitam žvaigždynui. Tūkstančio pusiaujų rankos globia priegalvį, vilnydamos spraudžiasi tarp jų, kai jiedu guli apsikabinę, skverbiasi į miego šuorus. Ji laiko apsikabinusi indą dievybę, laiko grūdus, kaspinus. Jai palinkus prie jo, viskas skleidžiasi. Ji apsivynioja jo plaukus aplink riešą. Jam krustelėjus, ji žiūri plačiai atmerktomis akimis, norėdama pamatyti elektros kibirkštis žiburiuojant jo plaukuose, palapinės tamsoje.

Vaikščiodamas jis visad jaučiasi susijęs su aplinkiniu pasauliu, eina pasieniais, palei aukščiausią terasų tvoras. Žvalgo paribius. Žiūrēdamas į Haną, mato dalį įdubusio skruosto kraštovaizdžio fone. Lygiai taip stebi čivylio skrydžio trajektoriją Žemės paviršiaus atžvilgiu. Jis žygiavo per Italiją kreipdamas akis į viską, išskyrus tai, kas laikina ir žmogiška.

Vienintelis dalykas, kuriuo jis niekad nesidomi, tai jis pats. Jo šešėlis saulėlydžio valandą, jo ranka, siekanti kėdės atkaltės, jo atspindys lange, kitų požiūriis į jį. Karo metai jি išmokė, jog kliautis galima tik savimi.

Jis leidžia ištisas valandas su anglu, kuris primena jam Anglijoje matytą pušį nesveika šaka, svyrančią nuo metų naštos ir paremtą kito medžio kukiu. Ji stūksojo nelyginant sargybinis lordo Safolko sode ant skardžio, iš aukšto žvelgdama į Bristolio kanalą papédéje. Jam atrodė, jog, nepaisant luošumo, medžio vidinė esybė yra nepaprasto taurumo, apdovanota atmintimi, savo spinduliaivimu užgožiančia ligą.

Jis niekad nežiūri į veidrodžius. Vyniojasi ant galvos tiurbaną sode, stebelydamas į apkerpėjusius medžių liemenis. Tačiau pastebi, jog Hana žirklėmis apskarpiusi plaukus. Pažista jos alsavimą, kai veidu priglunda prie jos kūno, prie raktikaulio, ten, kur kaulas stačiai šviečiasi pro odą. Bet jeigu ji paklaustų, kokios spalvos jos akys, jis nesugebėtų atsakyti, nors ją ir dievina. Ji tuo neabejoja. Jis prapliuptų juoktis, imtų spėlioti, bet jeigu ji, juodaakė, pasakytu jam užsimerkusi, kad jos akys žalios, jis patikėtų. Jis įdėmiai žiūri tau į akis, bet nepastebi spalvos, – lygiai taip maistas, atsidūrės burnoje ar skrandyje, jam esti stačiai tyrė, neturinti nei skonio, nei savito pavadinimo.

Kam nors kalbant, jis mato lūpas, o ne akis ar jų spalvą, kuri, jo manymu, keičiasi nelygu apšvietimas ar paros metas. Lūpos išduoda nepasitikėjimą savimi, saviklivą, kitus būdo bruožus. Jo įsitikinimu,

lūpos – sudėtingiausia veido dalis. Jis niekad nebūna tikras tuo, ką sako akys. Bet užtat sugeba įžiūrėti, kaip lūpos kietai susičiaupia, sugriežtėja ar, priešingai, reikalauja švelnumo. Dažnai, sprendžiant ką nors iš akių, galima susidaryti klaidingą įspūdį, tarkim, akį kliudžius saulės spin-duliu.

Jis sieja draugėn viską, lyg kiekvienas dalykas būtų dalis tolydžio kintančios dermės. Jis mato Haną įvairiu laiku, įvairose vietose, ir nuo to priklauso jos balso tonas, būdas ir netgi grožis, – lygiai taip nuo jūros visagalybės priklauso bangų liūliuojamos ir nešamos gelbėjimo valties likimas.

Jie įprato keltis auštant ir vakarienauti gęstant paskutiniams saulės spinduliams. Vėlų vakarą tik viena žvakė spengsėdavo tamsoje, ligonio anglo galvūgalyje, arba puspilnė žibaline lempa, jei tądien Karavadžui pasisekdavo apsirūpinti. Tačiau koridoriai ir kiti kambariai būdavo tamsūs, nelyginant palaidotas miestas. Ilgainiui jie išmoko vaikščioti tamsoje, atkiše rankas, pirštų galais liesdami sienas.

„Nebér šviesos. Nebér spalvų...“ – tyliai niūniuodavo Hana. Reikėjo atsisakyti Kipo nutrūktgalviško įpročio viena ranga laikantis turėklo šuoliais lėkti laiptais. Ji vaizduodavosi, kaip vieną gražią dieną jos kojos sumirga ore ir kerta į pilvą Karavadžui, kopiančiam laiptais aukštyn.

Prieš valandą ji užpūtė žvakę anglo kambaryje. Netverdama nuo karščio, nusiauvė teniso batelius, atsisagstė ant krūtinės chalatą, rankoves pasiraitojo aukščiau alkūnių. Kaip gera būti netvarkingai!

Apatiniame vilos priestato aukšte, atstu nuo virtuvės, bibliotekos ir apleistos kopylyčios, buvo oranžerija stiklinėmis sienomis. Keturios stiklinės sienos, stiklinės durys, o viduje – dengtas šulinys ir lentynos, nustatytos mirusiais augalais, kitados tikriausiai žydėjusiais šildomoje patalpoje. Ta oranžerija vis labiau primindavo jai herbariumą, atskleistą knygą, pridėtą sudžiūvusių augalų, vietą, kur įdomu žvilgtelėti einant pro šalį, bet nevalia žengti vidun.

Buvo antra valanda nakties.

Jie jėjo į vilą pro skirtingas duris: Hana – pro kopylyčią, trisdešimt šešių laiptelių papédėje, jis – iš kiemo šiaurės pusėje. Atsidūrės viduje, jis nusisegė laikrodį ir įkišo į nišą, kur stovėjo šventojo statulėlė. Šios vilos–ligoninės globėjas. Hanai nepatiko jo šviečiantis ciferblatas. Jis buvo be batų, tik vienomis kelnaitėmis. Žibintuvėlis, prisegtas prie rankos, buvo užgesintas. Nieko daugiau neturėjo. Valandėlę stovėjo

tamsoje, liesas vaikinas, tamsus tiurbanas, ant nuogo riešo pakibusi *kara*. Atsikolė į vestibiulio kampą, tiesus kaip ietis.

Paskui tyliai įsmuko į oranžeriją. Įėjo virtuvėn ir iškart pajuto tamsoje šunį, pagavo jį ir virve pririšo prie stalo. Nuo virtuvės lentynos paėmė skardinę kondensuoto pieno ir grīžo į stiklinę patalpą, oranžeriją. Ranka perbraukės per durų apačią, užčiuopė du įremtus mietelius. Įėjo ir, prieš uždarydamas duris, kyštelėjo ranką atgal – mieteliais vėl parėmė duris. Tam atvejui, jeigu ji būtų pastebėjusi... Paskui nusileido į šulinį. Žinojo, kad maždaug per metrą nuo paviršiaus ten yra tvirta skersinė lenta. Užvožė virš galvos dangtį ir susigūžė tardamasis, jog Hana jo ieško arba pati slapstosi. Ir įniko iš skardinės čiulpti kondensuotą pieną.

Ji įtarė, jog jis gali iškrėsti ką nors panašaus. Įėjusi į biblioteką, uždegė prisegtą prie rankos žibintuvėlį ir nutykino palei lentynas, prikrautas knygų nuo jos kulkšnų iki nematomo viršaus. Durys buvo uždarytos, tad iš koridoriaus šviesos nebuvo matyti. Tik iš lauko galėjai pastebėti atšvaitus pro stiklines duris. Ji stabčiojo kas keli žingsniai, tarp gausybės itališkų knygų ieškodama geros angliskos, kad galėtų ją padovanoti ligoniui anglui. Ilgainiui ji pamėgo tas knygas Italų meistrų įrištomiis nugarėlėmis, puošnais priešlapiais, šilkiniu popierium uždengtomis spalvotomis iliustracijomis, drobės aptaisais, jų kvapą ir net braškėjimą, pasigirstantį per staigiai verčiant lapus, lyg lūžtant neregimai eilei smulkių kauliukų. Ji stabtelėjo dar sykį. „Parmos vienuolynas“.

*Jei kada nors baigsis mano bėdos, – taré jis Klelijai, – važiuosiu į
Parmą pažiūrėti tu nuostabiu paveikslų, ir tuomet jūs teksitės prisiminti šitą vardą: Fabricijas del Dongas.*

Karavadžas gulėjo ant kilimo kitame bibliotekos gale. Žiūrint iš tamsos, jam dingojo, jog kairė Hanos ranka yra gryno fosforo: ji švietė knygas, rusvais atšvaitais margino jos tamsius plaukus, degė suknelės kartūno ir petj dengiančios pūstos rankovės dugne.

Jis išlipo iš šulinio.

Paskui daugamž metro skersmens šviesos ratas aplink jos ranką išsiplėtė ir pranyko juodumoje, ir Karavadžui pasirodė, kad tarp

jūdviejų atsivėrė tamsos slėnis. Ji pasikišo po dešine ranka knygą ruda is aptaisais. Jai tolstant, šviesa sliuogė knygų nugarėlėmis, vieną po kitos akimirką išplėsdama iš nebūties.

Ji atėjo į metus. Ir dabar jis ją mylėjo labiau negu tada, kai geriau ją suprato, kai ji buvo tėvų atvaizdas. Dabar ji buvo tokia, kokia norėjo būti. Jis žinojo, kad, susidūrės su ja gatvėje, kur nors Europoje, būtų pagalvojės, jog ji tarytum kažkur matyta, bet nebūtų jos pažinės. Tą vakarą, kai pirmasyk atėjo į vilą, jis nuslėpė nuostabą. Asketiškas Hanos veidas, šaltas iš pirmo žvilgsnio, buvo savito giedrumo. Jis suprato, jog per paskutinius du mėnesius jis pats pasidarė toks, kokia ji tapo. Sunkiai galėjo patikėti, kad jam malonu matyti tokį jos pasikeitimą. Prieš kelelius metus jis bandė įsivaizduoti, kokia jis bus suaugusi, bet prasimanė moterį, apdovanotą jo bendruomenės žmonėms būdingais bruožais. Ne šitą nuostabią nepažįstamają, kurią būtų galėjęs mylėti juo stipriaus, nes pats nebuvo nieko jai įdiegęs.

Išsitiesusi ant sofos, ji atsuko lempą į save, kad galėtų skaityti, ir įgulė į knygą. Vienu tarpu kilstelėjo galvą, pasiklausė ir skubiai užgesino šviesą.

Ar ji jautė, kad jis yra kambarje? Karavadžas susivokė, jog per garsiai šnopuoja, jog jam sunku kvėpuoti lygiai, vienodai. Šviesa vėl plykstelėjo ir užgeso.

Staiga tarytum visas kambarys sujudo aplink Karavadžą. Jis girdėjo brazdant iš visų pusiu, stebėdamasis, jog niekas jo neliečia. Kambarje buvo vaikinas. Karavadžas žengė prie sofos, atkišo ranką priekin, prie Hanos. Jos nebebuvo. Tuo metu, kai jis atsitiesė, kažkas aplėbė jam kaklą, suspaudė ir patraukė atgal. Ryški šviesa tvykstelėjo į akis, ir jiedu dusdami virto ant grindų. Ranka su žibintuvėliu vis dar spaudė jam gerklę. Šviesoje pasirodė nuoga koja, šmékstelėjo Karavadžui prieš akis ir primynė kaklą šalia tysančiam vaikinui. Užsidegė dar vienas žibintuvėlis.

– Nepaspruksi. *Nepaspruksi.*

Abu vyrai žvelgė nuo grindų į tamsų Hanos siluetą virš šviesos rato. Ji dainavo: „*Nepaspruksi. Nepaspruksi.* Karavadžas padėjo: jis švokščia kvėpuodamas! Žinojau, kad jis čia. Jis buvo mano jaukas“.

Ji dar stipriaus primynė vaikinui kaklą.

– Pasiduok! *Prisipažink, kad pralaimėjai.*

Karavadžas émè drebéti vaikino smaugiamas, visas pasruvës prakaitu, nepajégdamas grumtis. Abu žibintai švieté jam tiesiai į veidą. Reikéjo pašokti, kad ir ropomis bégti nuo to siaubo. *Prisipažink*. Jauna moteris kvatojo. Jis prislopino balsą prieš prabildamas, tačiau jie veik nesiklausé, to nuotykiu jaudrinti. Jis pagaliau ištrūko iš silpstančių vaikino gniaužtų ir, netardamas né žodžio, išėjo iš kambario.

Jiedu radosi tamsoje. „Kur tu?“ – klausia ji. Ir greit pasitraukia. Jis atsistoja taip, kad ji atsitrenktų į jo krūtinę ir atsidurtų jo glébyje. Ji uždeda ranką jam ant sprando, lūpomis priglunda prie jo lūpų. „Kondensuotas pienas! Kondensuotas pienas per varžyas!“ Ji priglaudžia lūpas prie jo kaklo, prakaito, ragauja tą vietą, kurią buvo primynusi basa koja. „Noriu tave matyti“. Jis uždega šviesą ir mato ją, dulkémis apéjusį veidą, į kasą supintus plaukus, kad neprigertų prakaito. Plačią šypseną.

Jis kiša savo laibas rankas į jos dukslias rankoves, uždeda jai ant pečių. Jeigu ji atšlytų, jo rankos sektų iš paskos. Ji lošiasi, visu svoriu atsilenkia, tikra, kad jis nepaleis, tvirtai laikys rankomis, kad ji nesusitrenktų virsdama aukšteliinka. Tuomet jis susiriečia, užverčia kojas, laikosi jos tik rankomis ir lūpomis, o visas kūnas – vabzdžio maldininko uodega. Žibintuvélis tebéra prisegtas prie kairės rankos, nuogos ir aprasojuisos prakaitu. Jos veidas atsiduria šviesos rate: ji bučiuoja, laižo, uosto Kipą. Jis šluostosi kaktą į jos drégnus plaukus.

Staiga jis leidžiasi vaikščioti po biblioteką, pionieriaus žibintuvélio šviesa švaistosi po kambarį, kurį visą savaitę jis tvarké rankiodamas visokiausius sprogdiklius, kad niekam negréstų pavoju. Lyg ta patalpa pagaliau būtų išsivadavusi nuo karo, vél tapusi nebe veiksmų zona ar vietovė. Jis vaikščioja su žibintuvéliu, mosuodamas ranka, nutvieksdamas čia lubas, čia kvatojančios moters veidą, kai eina pro šalį. O ji, užsilipusi ant sofos atkaltės, žiūri iš viršaus į jo blizgantį liekną kūną. Eidamas pro šalį, jis mato, kaip ji pasilenkusi šluostosi rankas į suknelės apačią. „Nepaspruksi, nepaspruksi, – dainuoja ji. – Aš mohikané iš Danfort avenui“.

Ji užšoka jam ant pečių, jos žibintuvélio spindulys šliaužia aukštai sukrautų knygų nugarélémis. Mostaguoja rankomis, kai jis ima suktis vietoje, virsta priekin lyg negyva, įsikimba jam į šlaunis, rangydamasi

išsmunka iš jo gniaužtų ir aukštielninka išsitiesia ant nudryžusio kilimo, vis dar skleidžiančio senų liūčių plėkus, ant dulkių ir nešvarumų, limpančių prie drėgnų rankų. Jis palinksta prie jos, ji siekia jo žibintuvėlio ir užgesina šviesą. „Laimėjau, tiesa?“ Jėjės į biblioteką, jis dar nepasakė nė žodžio. Jis atsiliepia galvos mostu, kuris jai taip patinka, lyg linktelėja, lyg papurto galą nesutikdamas. Šviesa jį akina. Jis užgesina jos žibintuvėlį, idant jiedu abu būtų lygūs tamsoje.

Tą mėnesį jiedu gyvena drauge ir miega vienas šalia kito. Oficialus celibatas. Jie suvokia, jog meilė – tai dar nepasiekta civilizacija, dar nepažinta šalis. Meilė – tai nuomonė, kurią susidarai apie jį arba ją. Nenoriu, kad mane jodytum. Nenoriu tavęs jodyt. Nežinia, kaip jie tai perprato, būdami tokie jauni. Gal sužinojo iš Karavadžo, kuris vakarais pasakoja apie savo kartą, apie švelnumą, gimstantį kiekvienai mylimo žmogaus laštelei tą dieną, kai suprantį, jog jis mirtingas. Šiaip ar taip, mirties metas. Vaikino geismas užgesdavo tik kietai įmigus Hanos glėbyje, jos orgazmas priklausė daugiau nuo ménulio fazij, nuo kūno įsitempimo nakties metu.

Kiekvieną vakarą jo smailių bruožų veidas glausdavosi prie jos šono. Nagais brėždama ratus ant jo nugaros, ji atgaivino jam seniai pamirštą malonumą būti kasomam. Vieną tų malonumų, kurių prieš daugelį metų jį išmokė *ayah*. Už visą palaimą ir ramybę, patirtą vaikystėje, Kipas buvo dékingas jai, anaiptol ne motinai, kurią myléjo, ne broliui ir ne tėvui, su kuriais žaidė. Kai ko nors išsigąsdavo ar negalėdavo užmigtį, *ayah* įmindavo, ko jam reikia, užmigdydavo jį kasydama siaurą liesą nugarą. Ta artima prašalaitė, kilusi iš pietų Indijos, gyveno pas juos, padėdavo namų ruošoje, virdavo ir nešdavo į stalą, augino savo vaikus jų šeimos lizde, o dar anksčiau rūpinosi jo vyresniuoju broliu, veikiausiai geriau už pačius tėvus žinodama kiekvieno vaiko charakterį.

Tai buvo abipusė meilė. Paklaustas, ką labiausiai myléjo, Kipas būtų pirmiausia paminėjęs auklę ir tik paskiau motiną. Jos rūpestinga meilė jam buvo svarbesnė už kraujo saitus ar fizinę meilę moteriai. Vėliau jis suprato, jog visą gyvenimą ieškojo tokios meilės už šeimos ribų. Platonisko artumo ar kartais lytinio suartėjimo su kokia svetima moterimi.

Tik sulaukės tam tikro amžiaus, sugebėjo tai suvokti, paklausti save, ką iš tikrujų labiausiai mylėjo.

Tik vieną kartą pajuto, kad ir jis gali suteikti jai paguodą, nors jau žinojo, kokią meilę jai puoselėja. Tą dieną, kai mirė motina, įsmuko į jos kambarėlį ir apkabino staiga susenusį jos kūną. Tyliai atsigulė šalia jos, gedinčios ankštame tarnaitės kambarėlyje, kur ji raudojo graudžiai ir drauge pagal visas apeigų taisykles. Žiūrėjo, kaip ji varvina ašaras į mažytę stiklinaitę, priglaudusi ją prie skruosto. Žinojo, kad nešis ją į laidotuves. Gulėjo prie jos sulinkusios nugaros, o kai ji pagaliau apsiraminio, tik retkarčiais krūptelėdama visu kūnu, ēmė ją kasyti iš pradžių per sarį, paskui, ji praskleidės, nuogą nugarą, – lygiai taip dabar Hana mégavosi tuo švelnumo menu, kai jo nagai gremžė milijonus odos ląstelių ten, palapinėje, kur 1945-aisiais mažame kalvose išsimėčiusiame miestelyje susitiko jūdvieju žemynai.

IX

Plaukikų grota

Buvau pažadėjės jums papasakoti, kaip ateina meilė.

Jaunuolis, vardu Džefris Kliftonas, susitiko Oksforde bičiuļi, kuris jam papasakojo, ką mes darome. Susisiekė su manim, rytojaus dieną vedė ir po dviejų savaičių su žmona išskrido į Kairą. Jų medaus mėnuo éjo į pabaigą. Štai čia ir prasideda mūsų istorija.

Kai susitikau Keteriną, ji buvo ištekėjusi. Ištekėjusi moteris. Kliftonas išlipo iš léktuvo, ir staiga, visai netikėtai – buvome numatę, jog ekspedicijoje dalyvaus jis vienas, – pasirodė ji. Chaki spalvos šortais, kaulėtais keliais. Tuo metu dėl dykumos ji iš proto kraustėsi. Kliftono jaunatvė man patiko labiau negu jaunos žmonos aistra. Jis buvo mūsų lakūnas, ryšininkas, žvalgas. Jis buvo Naujasis amžius, kuris skraido virš dykumos ir mėto pranešimus – ilgus spalvotus kaspinus, nurodydamas mums kelio kryptį. Dievino ją kaip ir visi mes. Keturi vyriškiai ir moteris su vyru, žodžių srautu išliejančiu medaus ménésio džiaugsmą. Jiedu išskrido į Kairą, po ménésio grjžo, ir beveik nieko nebuvvo pasikeitę. Tiesa, ji atrodė truputį romesnė, bet jisai – vis toks pat jaunatviškas. Ji sédėdavo ant benzino statinės palinkusi į priekį, pasidėjusi smakrą ant delnų, alkūnėmis įsirėmusi į kelius, įsmeigusi akis į vėjo plaikstomą brezentą, o Kliftonas giedodavo jai ditirambus. Bandėme ji nuo to atpratinti traukdami per dantį, bet niekas nedrjso tiesiai jam sakyti, kad surimtėtų, – tai būtų buvęs lyg késinimasis į jo prigimtį.

Po to ménésio Kaire ji pasidarė nekalbi, skaitė įgulusi į knygas, užsidariusi savyje, tarytum būtų kas nutikę, tarytum ji būtų staiga perpratusi tą stebuklingą dalyką apie žmogaus prigimtį – kad ji galinti pasikeisti. Beje, ištekėjus už nuotykių ieškotojo, jai nebuvvo reikalo bendrauti su visais kaip anksčiau. Ji stengési pažinti save. Sunku buvo į tai žiūréti, juo labiau kad Kliftonas tiesiog nematė jos pastangų lavintis.

Ji skaitė viską apie dykumą. Galėjo kalbėti apie Uveinatą, apie dingusias oazes, buvo prisigraibscius netgi tik specialistams įkertamų straipsnių.

Buvau penkiolika metų vyresnis, suprantat. Tokio amžiaus, kai tariausi esąs vienas tų ciniškų, bjaurių romanų personažų. Netikiu pastovumu, neblėstančia meile. Buvau penkiolika metų vyresnis. Bet ji buvo protingesnė. Troško permainų labiau, negu tikėjausi.

Kas atsitiko per jų atidėtą medaus ménęs Nilo žiotyse, netoli Kairo, kad ji taip pasikeitė? Matėme juos kurį laiką, – jiedu atvyko dviem savaitėms praslinkus po vestuvių Češyre. Jis atsivežė jauną žmoną, nes negalėjo nei jos palikti, nei neteseti mums duoto žodžio. Medoksu ir man. Mudu būtume įsiutę. Štai kodėl jos kaulėti keliai tądien pasirodė iš lėktuvo. Tokia mūsų istorijos pradžia. Tokia situacija.

Kliftonas liaupsino jos rankų grožį, gurnelių dailumą. Vaizdingai piešė, kaip ji plaukioja. Pasakojo apie paskutinės mados bidė viešbučio kambaryje. Apie jos žvérišką apetitą per pusryčius.

I visa tai neatsiliepdavau nė žodžiu. Kartais nebent, jam kalbant, kilstelėdavau akis pagaudamas jaunos moters žvilgsnį, mano bežadės nevilties liudytoją, paskiau – jos santūrią šypseną. Gana ironišką. Buvau vyresnis už ją. Apsitrynės žmogus, prieš dešimt metų pėsčiomis nukeliavęs iš Dakhlos oazės į Džilf Kebirą, nubraižęs Farafros žemėlapį, pažįstęs Kirenaikę ir ne kartą pasiklydęs Smėlio jūroje. Kai ji susipažino su manimi, jau buvau apkliuotas visomis tomis etiketėmis. Jai tereikėjo vos vos pasisukti, kad pamatytu Medoksa, aplipintą tokiomis pat etiketėmis. Tačiau, išskyrus Geografų draugiją, niekas daugiau nebuvo apie mus girdėjęs: mes buvome priešakinė sauga to kulto, su kuriuo ji netikėtai susidūrė, ir tik todėl, kad ištekėjo už Kliftono.

Žodžiams, kuriais vyras ją liaupsino, ji neteikė reikšmės. Bet aš esu tas žmogus, kurio gyvenime – keliautojo ir tyrinėtojo gyvenime – žodžiai turi ypatingą prasmę. Kaip ir gandai bei padavimai. Žemėlapiai. Raštais išmargintos puodų šukės. Švelnūs žodžiai. Dykumoje kartoti ką nors – tai šliūkšteliči vandens ant žemės. Šiicia aidas lekia šimtus kilometrų.

Mūsų ekspedicija buvo per penkiasdešimt mylių nuo Uveinato. Mudu su Medoksu turėjome vykti žvalgybon, o Kliftonai su kitais – laukti mūsų sugrįžtant. Nebeturėdama ko skaityti, ji paprašė mane knygų. Turėjau tik žemėlapiai. „O ta knyga, kur skaitot vakarais?“ – „Herodotas.

Norit?“ – „Vargu. Jei ten yra kas nors asmeniška“. – „Ten susirašau savo pastabas. Įsiklijuoju iškarpu. Visad ją nešiojuos su savim“. – „Atleiskit už įkyrumą“. – „Grįžęs parodysi jums. Paprastai visad pasiimu ją išvykdamas kelionėn“.

Mudu kalbėjomės labai pagarbiai ir mandagiai. Paaiškinau, jog tai veikiau mano užrašai, ir ji atlyžo. Tad išvykau nieku gyvu nesijausdamas savanaudis. Padékojau, kad ji tokia maloni ir supratinga. Kliftono nebuvo. Buvome vieni. Kai ji priėjo, kroviausi mantą savo palapinėje. Esu žmogus, atsisakęs didumos etiketo taisyklių, bet kartais man patinka geros manieros.

Mudu grįžome po savaitės. Išsiaiškinome daugelį dalykų, atskleidėme kai kurių sąsajų. Buvome geros nuotaikos. Stovykloje visi drauge atšventėme tą žygį. Kliftonas visad būdavo greitas rengti tokias šventes. Jo pavyzdys buvo užkrečiamas.

Ji priėjo su puodeliu vandens. „Sveikinu! Džefris jau viską man papasakojo...“ – „Šit kaip?“ – „Prašom išgert“. Ištiesiau ranką, ir ji pastatė puodelį man ant delno. Vanduo atrodė labai šaltas palyginti su tuo, kurį paprastai siurbčiodavome iš gertuvii. „Džefris surengė šventę jūsų garbei. Rašo dainą ir nori, kad padeklamuočiau jums eilėraštį, bet aš turiu kitą sumanymą“. – „Štai knyga, pasklaidykit“. Ištraukiau knygą iš kuprinės ir padaviau jai.

Po vaišių ir žolių arbatos Kliftonas atnešė ilgai slėptą butelį konjako. Ji reikėjo išgerti Medoksui pasakojant apie mūsų kelionę, Kliftonui dainuojant savo šmaikščią dainelę. Paskui ji ėmė skaityti „Istorijas“, Kandaulo ir jo karalienės nutikimą. Aš visad greit perbėgu akimis tą istoriją. Ji yra knygos pradžioje ir neturi nieko bendra su mane dominančiu laikotarpiu ir vietovėmis. Bet, šiaip ar taip, tai garsi istorija. Kaip tik ją ir pasirinko Keterina.

Tasai Kandaulas aistringai mylėjo savo žmoną ir, aistros apakintas, galvojo, kad jo žmona pati gražiausia pasaulyje. Gygui, Daskilo sūnui (visų ietininkų mėgstamiausiam), be saiko liaupsindavo savo žmonos grožį.

- Klausai, Džefri?
- Taip, meilute.

Tarė kartą jis Gygui: „Gygai, man rodos, tu netiki manimi, kai tau pasakoju apie žmonos grožį, – mat žmonės veikiau tiki akimis nei ausimis. Tai va, suraski dingstį ją pamatyti nuogą“.

Čia galima padaryti ne vieną išvadą. Žinant, jog vėliau Gygas tapo karalienės meilužiu ir Kandaulo žudiku. Aš dažnai atsiversdavau Herodotą ieškodamas geografinių nuorodų. Tačiau Keterinai tai buvo langas į jos gyvenimą. Skaitė ji budriu balsu. Nuo knygos nekėlė akių: atrodė, jog skaitydama klimpsta į lakujį smėlį.

„Žinoma, aš tikiu, jog tavo žmona visų moterų gražiausia, ir maldauju: nereikalauki to, ko man nevalia daryti“. Bet karalius į tai jam atsakė: „Nusiraminki, Gygai, tau nėra ko baimintis: nemanyki, kad aš noriu tave išmèginti, ir nebijoki mano žmonos rūstybės, nes aš viską padarysiu taip, kad ji netgi nesusivoks, jog tu ją matei“.

Šit kaip įsimylėjau moterį, skaičiusią man ypatingą Herodoto istoriją. Girdėjau jos žodžius, tariamus kitapus laužo, bet nekėliau akių net tada, kai ji erzino vyrą. Gal ji skaitė kam vienam. Gal pasirinko tą istoriją, paskatinta kokio tik jiedviem žinomo dalyko. Ta istorija stačiai sukrėtė ją savo panašumu į jūdviejų gyvenimą. Tikrovėje staiga atsivėrė takas. Ji net nesusivokė žengianti pirmą klaidingą žingsnį. Tuo esu tikras.

„Ivesiu tave į kambarį, kur mudu miegame, ir paliksiu už pravirų durų; kai tik atsidursiu viduje, žmona irgi eis gulti. Prie durų stovi kėdė, ten žmona nusirengdama susideda drabužius, ir tu galési žiūréti į ją kiek tinkamas“.

Tačiau karalienė pastebi Gygą, tam nueinant nuo miegamojo. Su-pranta, ką padarė vyras, bet, kad ir mirdama iš gėdos, nesurinka... Išlaiko ramybę.

Keista istorija. Ar ne, Karavadžai? Vyro tuštybė pasiekia tokį tašką, jog jis geidžia, kad jam visi pavydėtų. Arba geidžia, kad juo tikėtų, nes jam atrodo, jog juo netikima. Tai anaipolt ne Kliftono paveikslas, bet jis netrukus tampa tos istorijos veikėju. Vyro elgesys stebina, bet jis būdingas žmogui. Vienap ar kitaip, atrodo tikroviškas.

Rytojaus dieną karalienė kviečia Gygą ir siūlo jam alternatyvą.

„Gygai, dabar prieš tave du keliai, ir aš tau leidžiu pasirinkti vieną: arba nužudyki Kandaulq ir imki mane, o sykiu ir visą Lidijos karalystę, arba būsi nudėtas vietoje, tad nebeturėsi progos visada klausyti Kandaulo ir matyti tai, ko tau nevalia matyti. Vienam jūdviųjų priklauso mirti: arba jam, to sąmokslo sumanytojui, arba tau, nedoréliui, mačiusiam mane nuogą“.

Tad karalius nužudomas. Prasideda Nauja era. Gygas apdainuojamasis trimetriais jambais. Jis buvo pirmasis barbaras, atnašavęs aukas Delfuose. Jis karaliavo Lidijoje dvidešimt aštuonerius metus, tačiau mes prisimename jį nebent kaip nepaprastos meilės istorijos antraeilį veikėją.

Ji nustojo skaityti ir pakėlė galvą. Atstu nuo lakiojo smėlio. Ji brendo. Galia perėjo į kitas rankas. Pasakojimo dėka aš įsimylėjau.

Žodžiai, Karavadžai. Jie yra galingi.

Kliftonai būdavo arba su mumis, arba gyvendavo Kaire. Kliftonas ten dirbo kitą darbą anglams, dievai žino kokį, tikriausiai vyriausybėje turėjo dėdę. Buvo tai prieš pat karą. Tuo metu miestas knibždėjo visų tautų žmonių, kurie vakarais rinkdavosi Gropyje paklausyti koncertų ir šokdavo iki ryto. Jiedu buvo jauna pora, gerai žinoma ir gerbiama, o aš gyvenau už Kairo rinktinės visuomenės ribų. Jie mėgavosi visais malonumais. Lankydavosi aukštuoju menės renginiuose, į kuriuos ir man kartais pasisekdavo įsmukti. Iškilmingi pietūs, šventės soduose. Dalykai, kurie paprastai manęs nedomino, bet dabar negalėjau be jų apsieiti, nes žinojau, jog turėsiu progą ją susitikti. Esu žmogus, kuris pasninkauja, iki suranda, ko nori.

Kaip viską jums paaškinti? Rankomis? Nupiešti ore stalkalnio ar uolos apybraižas? Beveik metai, kai ji buvo mūsų ekspedicijoje. Matydvau ją, kalbėdavau su ja. Ištisai būdavome kartu. Vėliau, kai įsitikinome, jog jausmas abipusis, širdį užplūdo ankstesnio gyvenimo akimirkos: ranka, stipriai įsikibusi į tavo ranką kopiant skardžiu šlaitu, žvilgsnis, nepastebėtas ar klaidingai suprastas, dabar turėjo kitą prasmę.

Tuo metu retokai lankydavausi Kaire, daugmaž kartą per tris mėnesius. Egiptologijos institute dirbau prie savo knygos „Naujausi tyrimai Libijos dykumoje“, kasdien vis labiau įsitraukdamas į tekstą, lyg dykuma

būtų buvusi beveik čia pat, popieriaus lape, kaip rašalo kvapas, iš parkerio mušas į nosį. Ir drauge grūmiausi su ja, rodės, tokia artima, jog mačiau ją kaip gyvą, mačiau jos lūpas, įtemptas kelio sausgysles, baltutėlę pilvo plokštumą, berašydamas knygą, žemėlapiais iliustruotą glaustą ir dalykišką septyniasdešimties puslapių apžvalgą. Nesugebėjau atitolinti jos kūno nuo popieriaus lapo. Troškau dedikuoti tą monografiją jai, jai, jos balsui, jos kūnui, vaizduodamasis, kaip ji, rausvai balta, keliasi iš lovos, išitempusi it didelis lankas, tačiau skyriau tą knygą karaliui, tvirtai išitikinęs, jog mano aistra susilaiks pajuokos, jog bus atsakyta vien mandagiu ir sutrikusiu galvos linktelėjimu.

Pasidariau dar oficialesnis jos draugijoje. Tai man būdinga. Lyg varžydamasis jau regėto jos nuogumo. Europietiška laikysena. Man, taip neįprastai perkélusiam ją į savo apybraižą apie dykumą, buvo būdinga tiesiogiai bendraujant aprengti ją šarvais.

*Pašėlus poezija atstoja
Moterį, mylimą ar trokštančią meilę,
Pašėlus rapsodija, tikrovės klastotė.*

Hasaneino Bėjaus, 1923-ujų ekspedicijos veterano, sodelyje ji pasitiko mane su Raundelu, gubernatoriaus patarėju. Paspaudė man ranką, paprašė jį atnešti jai kokio gérimo ir, atsisukusi į mane, taré: „Pagrobkit mane“. Raundelas gržo. Lyg būtų įdavusi man peili į rankas. Po mėnesio tapau jos meilužiu. Tame kambaryje, žvelgiančiame į turgų, šiauriau papūgelių gatvės.

Suklupau koridoriuje ant mozaikinės aslos, veidu įsikniaubiau į sijono klostes, jos burna atsidavė sūrių pirštų skoniu. Prieš pasotindami lig valiai savo alkį, mudu abu atrodėme it keista statula. Jos pirštai krapštė smėlį iš mano praretėjusių plaukų. Aplink mus buvo Kairas ir visos jo dykumos.

Ar aš geidžiau jos jaunatvės, jos liauno patyrusios paauglės kūno? Jos sodai buvo tie patys sodai, kuriuos minėjau pasakodamas jums apie sodus.

Jos kakle buvo duobutė, kurią vadiname Bosforu. Nuo jos peties smigdavau į Bosforą. Ten ilsindavau akis. Atsiklaupdavau, o ji klausiamai žvelgdavo apačion, lyg būčiau buvęs ateivis iš kitos planetos. Moteris klausiamu žvilgsniu. Jos vėsi ranka, netikėtai atsidūrusi man ant

sprando, autobusu riedant į Kairą. Staigus meilės protrūkis tarp Khedive Ismailo tilto ir Tiperario klubo, važiuojant aklinu taksi. Arba saulės kiaurai peršviečiami jos nagai, kai muziejaus trečiojo aukšto koridoriuje ji ranka uždengia man veidą.

Na, o mums labiausiai rūpėjo nepakliūti į akis vienam žmogui.

Tačiau Džefris Kliftonas buvo anglų sistemos belaisvis. Jo giminės šaknys siekė Kanuto Didžiojo laikus. Sistema, savaime suprantama, negalėjo atskleisti Kliftonui, vedusiam vos prieš vienuolika mėnesių, žmonos neištikimybės, bet pradėjo fiksuoti prasižengimą, sistemos kliautį. Sistemai buvo žinomas kiekvienas mudvieju žingsnis nuo pat pirmos nevykusios mūsų sueities Semiramidės viešbučio tarpuvartėje.

Aš neėmiau galvon jos komentarų apie vyro gimines. Na, o Džefris Kliftonas, lygiai kaip mudu, menkai išmanė apie milžinišką anglų voratinklį, pakibusį virš mūsų galvos. Tačiau asmens sargybinių klubas sekė ir saugojo jos vyrą. Tik Medokšas, aristokratas, priklausęs įvairiomis karinėms draugijoms ir klubams, žinojo apie tuos neregimus raizgus. Jis labai taktiškai perspėjo mane, kad saugočiausi to pasaulio.

Aš nešiojausi Herodotą, o Medokšas, šventasis vedybiniam gyvenime, nešiojosi „Aną Kareniną“, vis iš naujo skaitydamas tą meilės ir apgaulės romaną. Kartą – per vėlai, kad galėtume sustabdyti mūsų pačių įjungtą mechanizmą, – jis bandė Anos Kareninos brolio žodžiais nusakyti man Kliftono pasaulį. Duokit man knygą. Klausykit.

Pusė Maskvos ir Peterburgo buvo Oblonskio draugai arba giminės.

Jis gimė tarp tų, kurie buvo ar vėliau pasidarė šios žemės viešpačiai.

Trečdalis valstybės vyrų, vyresnės kartos žmonių, buvo jo tėvo draugai ir pažinojo jį nuo lopšio... Žodžiu, visi žemės gėrybių skirstytojai buvo jo tėvo draugai ir negalėjo palikti saviškio nelaimėje... Reikėjo tik ne-prieštarauti, nepavydėti, nesiginčyti, nejsižeisti, o tai buvo priešinga jo įgimtam gerumui.

Man patinka, kaip jūs nykščiu spragtelėjate per švirkštą, Karavadžai. Pirmasyk, kai Hana suleido man morfijų jums esant, stovėjote prie lango ir, vos išgirdė silpną jos nago kaukštéléjimą į stiklą, staigiai atsigréžete. Pažįstu draugus. Kaip meilužis pažįsta kitus meilužius, nors ir kaip jie dangstytuosi.

Moteris iš meilužio nori visko. Ir man pernelyg dažnai norėdavosi prasmegti kiaurai žemes. Kaip armijos pradingsta smėlynuose. Be to, buvo dar jos baimė vyro, jos tikėjimas savo geru vardu, mano negėstantis troškimas nepriklausomybės, mano pradingimai, jos įtarinėjimai, mano netikėjimas jos meile. Slaptos meilės paranoja ir klaustrofobija.

- Man regis, tu jau nebeturi nieko žmogiška, – sakydavo ji man.
- Ne aš vienas išdavikas.

– Man regis, tau nusispaut į tai, kas mudu sieja. Tu praleki pro šalį, bijodamas ir neapkėsdamas nuosavybės, priklausomybės, viešumo. Tariesi, jog tai dorybė. Bet man tai atrodo nežmogiška. Jei tave pamesiu, ko ieškosi? Ar susirasi kitą meilužę?

Nieko jai neatsakydavau.

- Sakyk, jog tai netiesa, velniai rautų!

Ji amžinai norėdavo žodžių, gerte juos gerdavo. Tarpo tarp jų. Žodžiai atverdavo jai akis, suteikdavo viskam prasmę ir formą. O aš maniau, jog žodžiai iškreipia jausmus kaip vandens atspindžiai lazda.

Ji grįžo pas vyra.

Dabar, nuo šios gyvenimo akimirkos, sukuždėjo ji, mudu arba amžinai pražudysime savo sielas, arba išganysime.

Jūra nuslūgsta, kodėl negali nuslūgti meilė? Išnyko Efeso uostai, Heraklito upės, vietoj jų radosi dumblu užslinkusios žiotys. Kandaulo žmona tapo Gygo žmona. Bibliotekos sudegė.

Kaip pavadinti mudvieju rysi? Tai artimujų išdavystė ar kitokio gyvenimo geismas?

Ji parbėgo namo pas vyra, o aš susiradau prieglobstį baruose.

*Žiūrėsiu į mėnulį,
bet matysiу tave.*

Tas senis Herodotas! Be perstojo niūniuodamas arba dainuodamas tą dainele, kaip karštą geležį kaldamas eiles, atitinkančias gyvenimą. Žmogus išsilaižo vienaip ar kitaip, slapčia ko nors netekęs. Vienas jos pažįstamas pastebėjo mane sėdint pas prieskoniu pirkli. Kartą ji gavusi iš jo alavinį antpirštį šafrano. Maža ką gauni.

Ir jei Benoldas, matės mane sėdint drauge su prieskoniu pirkliu, paminėjo tai per pietus, prie stalo, kur sėdėjo jinai, kaip būčiau turėjės

jaustis aš? Būčiau turėjės džiaugtis sužinojės, kad ji vis dar prisimena žmogų, padovanojusį jai kuklų daiktelį, alavinį antpirštį, kurį ji nešiojo tamsia grandinėle pasikabinusi ant kaklo dvi dienas, kol buvo išvykės vyras? Šafranas vis dar buvo antpirštyje: tai liudijo aukso spalvos dėmę ant krūtinės.

Kaip ji išklausė tą naujieną apie mane, ilgainiui prisišaukusį nelaimę ant savo galvos ir virtusį pariju? Benoldas kvatojo, jos vyras, tikras šaunuolis, susirūpino manimi, o Medokas atsistojo ir, priėjės prie lango, įsistebėliojo į miesto pietinius kvartalus. Pokalbis, aišku, pakrypo kita linkme. Šiaip ar taip, jie buvo kartografai. Tačiau ar ji nusileido į šulinį, mudviejų abiejų kastą, kad susitvardytų? Ar lygiai taip ir aš nejaučiau, kaip savaime jos link tiesiasi mano ranka?

Mudu abu dabar turėjome kiekvienas savo gyvenimą, apsiginklavę pačia slapčiausia tarpusavio sutartimi.

„Ką tu darai? – paklausė ji, kaktomuša susidūrusi su manim gatvėje. – Argi nematai, kad visus mus varai iš proto?“

Medoksui pasakiau, jog sukuos prie vienos našlės. Bet ji dar nebuvo našlė. Medoksui grįžus iš Anglijos, mudu nebebuvome meilužiai. „Geriausiai linkėjimai Kairo našlelei, – sumurmėjo Medokas. – Norėčiau su ja susipažinti“. Gal jis žinojo? Visad jausdavausi truputį jam nusižengės, tam bičiuliui, su kuriuo petys petin dirbau dešimt metų, kurį mylėjau kaip nieką kitą. Buvo 1939-ieji, ir visi mes rengėmės vykti iš to krašto į karą.

Medokas grįžo atgal į Marston Magną, gimtajį Somerseto miestelį. Po mėnesio, bažnyčioje klausydamasis pamokslo, šaukiančio į karą, išsitraukė dykumoje nešiotą revolverį ir nusišovė.

Aš, Herodotas Halikarnasietis, pateikiu šiicia savo istorijas, idant laikas neišdildytų Žmogaus darbų ir idant liktų atmintyje tiek graikų, tiek barbarų didūs veikalai... taip pat ir paskatos, pastūmėjusios tas tautas į kovą vieną prieš kitą...

Žmonės visada šlovindavo dykumos poeziją. Geografų draugijoje Medokas nuostabiai apsakydavo mūsų žygius ir keliones. Bermanas pelenais paversdavo teoriją. O aš? Buvau specialistas. Amatininkas. Kiti rašydavo skatinami vienatvės meilės, apmąstydavo tai, ką surasdavo. Jie

niekada nebūdavo tikri tuo, ką apie visa tai manau aš. „Ar tau patinka šiąnakt ménulis?“ – paklausė kartą Medokas, nors pažinojo mane jau dešimt metų. Paklausė neryžtingai, lyg braudamasis į labai intymių sferą. Jų nuomone, buvau truputį per gudrus, kad galėčiau pamilti dykumą. Daugmaž kaip Odisėjas. Ir vis dėlto aš myléjau dykumą. Parodykit man dykumą, kaip kitam rodytumėte upę, o dar kitam – jo vaikystės miestą.

Kai mudu išsiskyrėme paskutinį kartą, Medokas atsisveikino senovėje įprastais žodžiais: „Tesaugo tave Dievas“. O aš nuėjau atsakęs: „Dievo néra“. Mudu buvome be galio skirtingi.

Medokas sakė, jog Odisėjas niekada néra parašęs nė žodžio, neturėjės dienoraščio. Gal jautėsi nepritampas prie netikros meno rapsodijos. O mano monografija, turiu pasakyti, buvo nepaprasto konkretumo. Bijodamas netyčia nuklysti į jos aprašymą, prisiverčiau paleisti pelenaus visus jausmus, visą meilęs iškalbą. Aprašiau dykumą lygiai taip sąžiningai, kaip būčiau pasakojęs apie ją. Apie ménulį Medokas mane paklausė paskutinėmis dienomis, prieš pat karą. Mudu išsiskyrėme. Jis išvyko Anglijon, karo grėsmė nutraukė visą mūsų darbą, sustabdė létą dykumos istorijos ekshumaciją. Viso labo, Odisėjau, pasakė jis man plačiai šypsodamas, žinodamas, jog niekada itin nesižavėjau Odisėju ir juo labiau Enéju, bet buvome sutarę, jog Benoldas – tai Enéjas. Toli gražu nesižavėjau Odisėju. Viso labo, atsakiau.

Lyg dabar matau, kaip jis atsisuka juokdamasis. Storu pirštu duria sau Adomo obuolio pusén ir sako: „Skydinė kremzlinę“. Taip mokslo kalba vadinama jos kaklo duobutė. Jis grįžo pas žmoną į Marston Magnos miestelį, išsivežė mègstamajį Tolstojaus kūrinį, man palikdamas kompasus ir žemėlapius. Apie mudviejų abipusį jausmą nebuvo pasakyta nė žodžio.

O Marston Magnoje, kurią šimtus kartų minėjo kalbëdamasis su manimi, žali laukai virto aerodromu. Léktuvai degino benziną virš karaliaus Artūro pilių. Nežinau, kas jį paskatino žengti tą žingsnį. Gal nesiliaujantis léktuvų gausmas, toks griausmingas po mielo „Drugio“ dūzgimo, kuris pabrëždavo Libijos ir Egipto dykumose mus lydëjusių tylą. Karas sudraskė gležnų draugystės ryšių žiedą. Aš buvau Odisėjas, suvokiau laikinus karo draudimus ir pasikeitimus. Tačiau jis buvo iš tų

žmonių, kuriems nelengva susidraugauti. Iš tų žmonių, kurie gyvenime pažinojo tik vieną kitą, ir štai dabar visi jo pažūstami atsidūrė prieš stovskyloje.

Jis buvo Somersete, vienui vienas su žmona, niekad mūsų nemačiusia. Jam pakako smulkmenų. Kulka padarė galą karui.

Buvo 1939-ųjų liepa. Iš miestelio į Jovilą jie važiavo autobusu. Kelionė užtruko ilgokai, ir jie pavėlavo į pamaldas. Bažnyčia buvo pilnutėlė, ir jie atsisėdo skyrium. Pamokslas prasidėjo pusvalandžiu vėliau, šovinistinis pamokslas, atvirai šaukiantis į karą. Pastorius pakiliai liaupsino mūšius, laimindamas vyriausybę ir karan einančius vyrus. Medokas klausėsi, kaip pastorius vis labiau įsiaistrina. Staiga išsitraukė pistoletą, lydėjusį ji visur dykumoje, susilenkė ir paleido kulką į širdį. Mirė vietoje. Stojo didi tyla. Dykumos tyla. Léktuvų nedrumščiama tyla. Visi girdėjo, kaip jo kūnas susmunka klaupte. Niekas nė nekrustelėjo. Pastorius sustingo. Buvo tokia tyla, kokia stoja skilus žvakės stiklui ir visiems atsisukus ton pusėn. Jo žmona išėjo į pagrindinį taką, sustojo priešais jo klauptą, kažką suvebleno, ir žmonės davė jai kelią prie vyro. Ji atsklaupė ir stipriai ji apkabino.

Kaip mirė Odisėjas? Nusižudė, ar ne? Man regis, prisiminiau. Dabar. Gal Medoką sugadino dykuma. Tie laikai, kai neturėjome jokio ryšio su pasauliu. Negaliu pamiršti rusiškos knygos, su kuria jis niekad nesiskirdavo. Rusija visad buvo arčiau mano krašto negu jo. Taip, dėl Medokso mirties kaltos valstybės.

Man patiko jo absoliuti ramybė. Aš dažnai užsiplieksdavau ginčydamasis dėl kokios vietas nustatymo žemėlapyje, o jis savo ataskaitose aprašydavo mūsų „aptarimus“ nuosaikiais žodžiais. Ramiai ir net džiugiai piešdavo mūsų keliones, jei būdavo ką nors džiugaus pasakyti, lyg būtume Ana ir Vronskis pokylyje. Tačiau jis buvo iš tų, kurie Kaire niekad neidavo su manim į šokius. O aš esu žmogus, kuris įsimyli šokdamas.

Jis niekur neskubėdavo. Niekad nesu jo matės šokant. Buvo tai žmogus, kuris rašo, aiškina pasaulio sandarą. Jo išminčiai sužadinti pakakdavo menkutės dalelės jausmo. Mirktelejimas galėdavo įkvėpti keletą skyrių traktato. Nesiliaudavo žavėtis keletą savaičių, kokioje

dykumos gentyje pastebėjės neregėtą mazgą arba aptikęs retą palmę. Kai keliaudami užeidavome kokį užrašą – šiuolaikine ar senovės kalba, pakraigliotą arabiškai plūktinio molio sienoje arba angliskai kreida ant džipo sparno, – jis perskaitydavo, paskui uždengdavo delnu, lyg trokšdamas suvokti gilesnę prasmę, kūnu sugerti žodžius.

Jis atkiša ranką subadytomis venomis į viršų, laukdamas morfijaus. Tam tvinstant kūnu, jis girdi, kaip Karavadžas numeta adatą į pupos formos emaliuotą indą. Mato, kaip žilsvas jo pavidalas nusisuka ir pasirodo vėl – artimas, taip pat pakliuvęs morfijaus nelaisvėn.

Būna dienų, kai pareinu namo po bevaisio rašymo, ir tada mano vienintelis išganymas – *Honeysuckle Rose*, atliekama Django Reinhardto ir Stáphane Grappelly, pritariant Prancūzijos *Hot Club*. 1935, 1936, 1937-ieji. Didieji džiazo metai. Metai, kai džiazas išsiveržė iš Klaridžo viešbučio, užtvindė Eliziejaus Laukus, Londono barus, Prancūzijos pietus, Maroką ir pagaliau įsismelkė Egipitan, kur tų ritmų garsus slapčia paskleidė vienas bevardis Kairo šokių orkestras. Dykumon grįždavau ausyse aidint septyniadėšimt aštuonių apsisukimų *Souvenirs*, kurie skambėdavo per šokių vakarus baruose, moterims stypcijojant it skalikėms, glaudžiantis prie tavęs, kai tu, klausydamas *My Sweet*, kažką joms kuždėdavai į petį. Prancūzų garso įrašų firmai *Ultraphone* maloningai leidžiant. 1938, 1939-ieji. Meilės kuždesiai kabinėjo. O už kampo tykojo karas.

Tais paskutiniais vakarais Kaire, keliems mėnesiams praslinkus po mūsų išsiskyrimo, mums pagaliau páýko priprąstyti Medoksą viename bare surengti savo atsisveikinimo vakarą. Ji ir jos vyras irgi atėjo. Paskutinis vakaras. Paskutinis šokis. Almasis, girtas girtutėlis, bandė šokti savo išgalvotą senovinį šokį „Bosforo glėbyje“, tvirtomis rankomis iškélé Keteriną Klifton ir, pernešęs per šokių aikštélę, drauge su ja virto į Nilo aspidistras.

Kuo jis dabar save laiko? galvoja Karavadžas.

Almasis buvo girtas ir, kitų akimis, ne šoko, o veikiau konvulsyviai tampėsi. Tomis dienomis buvo justi, kad jis nelabai sutaria su Keterina. Jis siūbavo ją į šalis lyg kokią lélę ir, sielvartaudamas, kad išvyksta Medokas, skandino liūdesį vyne. Prie stalo kalbėjo su mumis garsiai, beveik rėkė. Paprastai, kai jis imdavo taip elgtis, išsiskirstydavome, bet tąkart pasilikome, nes tai buvo paskutinis Medokso vakaras Kaire. Prastas smuikininkas egiptietis mėgdžiojo Stáphane Grappelly, o Almasis atrodė kaip planeta, išėjusi iš orbitos. „Į mūsų sveikatą, ateiviai iš kitų planetų!“ Jis pakėlė stiklinę. Suplojo rankomis ir paskelbė: „O dabar – “Bosforo glėbyje“. Tu, Bernhardai? Hetertonai?“ Diduma atšlijo. Jis atsigréžė į Kliftono jauną žmoną, žiūrinčią į jį su tramdomu pykčiu. Jam pamojus, ji žengė priekin. Jis užgriuvo ją visu svoriu, uždėjo smakrą jai ant kairio peties, ant tos nuogos plynės virš tviskančių blizgučių. Pradėjo pašėlusį tango, kuris vienam jūdvielę turėjo liūdnai baigtis. Ji atsisakė iškelti baltą vėliavą, leisti jam laimėti grždama prie stalo. Kai jis atsilošė, ji tik kiaurai pervėrė jį žvilgsniu, ne tiek griežtu, kiek karingu. Kai jis vėl nuleido galvą, jo lūpos krutėjo: tikriausiai vebleno *Honeysuckle Rose* žodžius.

Kaire, tarp ekspedicijų, Almasį retai matydavai. Tarytum šalindavosi visų, atrodydavo nervingas. Kiaurą dieną dirbdavo muziejuje, o vakare lindėdavo Pietų Kairo turgaus baruose. Nerdavo į kitokį Egiptą. Visi atėjo tik pagerbdami Medoką. Ir štai Almasis įsileido šokti su Keterina Klifton. Pakraščiais išrikuoti augalai brūkščiojo per jos liekną liemenį. Jis iškėlė ją, apsisuko vietoje ir virto žemėn. Kliftonas sėdėjo kėdėje, stebédamas juodu akies krašteliu. Kitame baro gale, visu ilgiu užgriuvęs Keteriną, Almasis bandė iš lėto stotis, atsiklaupęs braukési uždrikusius šviesius plaukus. Vienu tarpu jis buvo labai taktiškas žmogus.

Buvo jau po pusiaunakčio. Lankytojai neatrodė itin smagiai nusiteikę, išskyrus senus ūžautojus, kurie smaginosi pripratę prie dykumojo atsidūrusių europiečių pasilinksminimų. Buvo ten moterų ilgais sidabriniais auskarais, sukniomis, padabintomis blizgučiais, baro kaitroje sušilusiais metalo lašeliais, kuriems Almasis visada jausdavo silpnybę. Buvo moterų, kurios šokdamos tyčia kratydavo jam panosėje dantytus sidabrinius auskarus. Kitais vakarais, vis labiau apgirsdamas, jis šokdindavo jas užsivertęs ant savo plačios krūtinės. Taip, jos krykštaudavo kvatodamos iš Almasio pilvo, marškiniams atsisagsčius, bet anaiptol

nesižavėdavo jo svoriu, kai, škotų šokiui įpusėjus, jis užsiguldavo jų pečius prieš dribdamas žemėn.

Tokiais vakarais būdavo svarbu pagauti nuotaiką, žmonių žvaigždynams sūkuriuojant aplink ir skleidžiantis į šalis. Nereikėdavo nei apmąstymų, nei iš anksto įsiteiktų minčių. Ispūdžiai atgimdavo vėliau, dykumoje, kraštovaizdy tarp Dakhlos ir Kufros. Tuomet jis prisimindavo girdėjęs lyg šuns inkstimą ir žvalgesis šuns šokių aikštelėje, bet tik dabar, žiūrédamas į aliejuje plūduriuojančią kompaso diską, susivokdavo, jog tada tikriausiai jis numynęs damai koją. Vos pastebėjės oazę, imdavo garsintis šokėjo talentu ir skėtriotis dangun iškélęs rankas su priegutu laikrodžiu.

Dykumoje naktys šaltos. Jis plėšė gijas nuo naktų audinio ir maitinosi jomis nelyginant maistu. Taip buvo pirmasias dvi ilgo žygio paras, jam keliaujant apsivalymo zona, plytinčia tarp miesto ir plokštiakalnio. Po savaitės jis nebeprisiminė nei Kairo, nei muzikos, nei gatvių, nei moterų, – jau buvo prisiderinės prie senovės laikų ritmo, giliųjų vandenų alsavimo. Vienintelis ryšys, siejės su miestu, buvo Herodotas, jo vadovas, tariamų išmonių knyga, iš senovės laikų atėjusi į naujuosius amžius. Įsitikinęs, jog menama pasaka pasitvirtina, išsitraukdavo buteliuką klijų ir įterpdavo žemėlapį arba kokio straipsnio iškarpa, arba tuščiamė lape piešdavo žmones trumpais sijonėliais, o šalia jų – neregėtus gyvulius. Pirmykščiai oazių gyventojai nepiešdavo gyvulių, nors Herodotas tvirtina visai ką kita. Jie garbino nėščią deivę, ir jų piešiniuose, aptinkamuose urvuose ant sienų, dažniausiai pasitaiko nėščios moterys.

Dvi savaites jis nė karto neprisiminė miesto. Atrodė, jog keliauja po tuo milimetru ūko, kuris laikosi virš žemėlapiai vingiuojančių tušo gijų, ta neliesta zona, plytinčia tarp krašto ir žemėlapio, tarp atstumų ir legendos, tarp gamtos ir pasakotojo. Stendfordas vadina tai geomorfologija. Vieta, kur jie sutarė susitikti, atiduoti visas jėgas, pamiršti savo ištakas. Ten, be saulės kompaso, žingsniamačio ir knygos, jis buvo vienui vienas. Savo paties pramanytas. Tuomet jis suprato, kas yra miražas, fata morgana, nes pats buvo to miražo dalis.

Jis atsibunda ir mato: ji mazgoja Hana. Prie lovos stovi komoda aukštumo sulig juosmeniu. Ji lenkiasi, rieškučiomis semiasi vandens iš porcelianinio dubens ir pila jam ant krūtinės. Baigusi mazgoti, šlapiaiš pirštais šukuoja jam plaukus, kol galiausiai jie sudrėksta ir patamsėja. Ji kilstelėja galvą, mato, kad jis atsimerkęs, ir nusišypso.

Atsimerkęs iš naujo, pastebi Medoksa, apdriskusį ir išsekusį, abiem rankom laikantį švirkštą su morfijum – mat neturi nykščių. Kaip jis susileis morfijų? pagalvoja. Prisimena jo žvilgsnį, jo įprotį laižytis lūpas, blaivų protą, akimoju suvokiantį tai, ką sakai. Du seni mulkiai.

Karavadžas žiūri kalbančiam žmogui į rausvą burną. Dantenos tikriausiai tos pačios išblankusio jodo spalvos kaip piešiniai Uveinato urvuose. Dar daug nejmintų, neatskleistų paslapčių slypi tame lovoje tysančiame kūne, tame kūne, kurį atstoja burna, vena rankoje, pilkos it vilko akys. Tas žmogus stebina ji proto blaivumu, žmogus, kalbantis čia pirmuoju, čia trečiuoju asmeniu, nė nemanantis pripažinti, kad jis – Almasis.

- Kas ką tik kalbėjo?
- *Trečiuoju asmeniu kalba mirusieji.*

Jiedu leidžiasi morfijų kiaurą dieną. Karavadžas traukia žodį po žodžio ir seka jo pėdomis, vadovaudamas sutartiniais ženklais. Kai tik apdegėlio pasakojimas sulėtėja arba kai tik Karavadžas susigriebia ko nors – meilės ryšio, Medokso mirties – nesupratęs, iš pailgo emaliuoto indo jis ima švirkštą, krumpliais nulaužia ampulės galiuką ir prisitraukia morfijaus. Dabar, visiškai nuplėšęs ligoniui kairę rankovę, jis né kiek nebesivaržo Hanos. Almasis vilki vien pilkais marškinėliais, nuoga juoda ranga užklota paklode.

Kiekviena morfijaus dozė atveria dar vienas duris, veda tollyn, nebent jis peršoka atgal, į piešiniais išmargintą urvą, prie palaidoto léktuvo, arba vėl tyso po ventilatorium su moterim, skruostu prisiglaudusia jam prie krūtinės.

Karavadžas ima Herodoto knygą. Verčia puslapį, atsiduria ant kopos ir mato Džilf Kebirą, Uveinatą, Džebel Kisą. Almasiui pasakojant, jis įdėmiai seka, rikiuoja įvykius. Tik geismui išsiterpus, pasakojimas sutrinka, krypssta čia į vieną, čia į kitą pusę it kompaso rodyklę. Šiaip ar taip,

nevalia pamiršti, jog tai klajoklių pasaulis. Abejotino autentiškumo istorija. Protas, nelyginant smėlio audra lekiantis tai į rytus, tai į vakarus.

Sudužus Kliftono lėktuvui, jis išskleidė jaunosios moters parašiutą ir patiesė ant žemės Plaukikų grotoje. Ji išsitiesė raukydamasi iš skausmo. Jis švelniai perbraukė pirštais jai per plaukus ir, ieškodamas daugiau žaizdų, apčiupinėjo pečius ir kojas.

Dabar toje grotoje jis norėjo, kad ji išsaugotų savo grožį, grakštumą, rankų ir kojų žavesį. Žinojo, kad jau niekad jos nebepaleis.

Ji buvo moteris, sugebanti kosmetikos priemonėmis pasikeisti išvaizdą. Rengdamasi į kokias iškilmes ar eidama gulti, skaisčiai raudona spalva pasidažydavo lūpas, cinoberiu pasiryškindavo vokus.

Jis pakėlė akis į vienintelį piešinį ant sienos ir nubraukė dažus. Ochra paskaistino jai veidą, mėlynais dažais apibrėžė akis. Perėjo skersai grotos raudonai išteptomis rankomis, perbraukė pirštais jai per plaukus, paskui per visą kūną, tad kelis, išsikišęs iš lėktuvo, tą pirmają dieną buvo šafraninis. Paskui per gaktą. Skersiniai ruožais nudažė šlaunis, kad apsaugotų ją nuo žmonių. Tas tradicijas jis aptiko Herodoto veikale, kur seni kariai šlovindavo mylimąsi, perkeldami jas į ypatingą pasaulį ir jamžindami įvairias palviais dažais, giesme, raižiniu uoloje.

Grotoje darėsi vis šalčiau. Jis susupo ją į parašiutą, kad sušiltų. Iš akacijų šakučių sukrovė lauželį ir užkūrės émė sklaidyti dūmus į visas kertes. Susivokė, jog negali atvirai su ja kalbèti, tad prašneko oficialiu tonu, balso skardui lekiant nuo vienos sienos prie kitos. Einu ieškot pagalbos, Keterina. Supranti? Netoliese yra lėktuvas, bet nèra degalų. Gal susitiksii kokį karavaną ar džipą ir tuomet grjšiu anksčiau. Nežinau. Išsitruukė Herodoto veikalą ir padéjo šalia jos. Buvo 1939-ųjų rugsėjis. Jis išėjo iš grotos, iš mirguliuojančios šviesos ir atsidūrė tamsoje, paskui – méniesienos užlietoje dykumoje.

Uolomis nusileido nuo plokštiakalnio ir sustojo.

Nei sunkvežimio. Nei lėktuvo. Nei kompaso. Tik ménuso ir šešėlis. Surado seną akmeninį keliaženklij, rodantį kelią į El Tadžą šiaurės–šiaurės vakarų kryptimi. Įsiminė savo šešėlio kampą ir leidosi kelionėn. Už septyniasdešimties mylių buvo turgus su laikrodžių gatve. Ant peties kabajo odmaišis su šulinio vandeniu – dykumos placenta.

Buvo du paros laikai, kai jis negalėdavo eiti. Vidurdienį, kai jo šešėlis susitraukdavo po kojomis, ir temstant, nuo saulėlydžio iki pirmųjų žvaigždžių. Tuomet dykumos ciferblate viskas susijaukdavo. Susirengęs eiti, galėjo nukrypti nuo kelio devyniasdešimčia laipsnių. Palaukdavo, kol atsiras gyvasis žemėlapis, ir tada leisdavosi toliau, kas valandą pasitikrindamas kryptį. Praeity, kai turėdavo dykumos vedlių, tie pasikabindavo žibintą ant ilgos lazdos, ir visi sekdavo paskui šviesos atsvaitus, šokinėjančius virš žvaigždininko galvos.

Žmogus eina tokiu pat greičiu kaip kupranugaris – pustrečios mylios per valandą. Jeigu pasiseka, aptinka strūčio kiaušinių. Jei nepasiseka, viską sulygina smėlio audra. Jis éjo tris dienas, burnoje neturėdamas nė kruopelés. Vijo mintis apie ją. Jei nusigautų iki El Tadžo, pavalytų abros, kurią gorano gentis gaminasi iš kolokvinto: iš pradžių virina jo séklas, kad išeitų kartumas, o paskui sutrina jas su datulémis ir skériais. Jis pereis laikrodžių ir alebastro lipdinių gatve. Tesaugo Dievas tavo draugę, saké Medoksas. Sudieu. Pamojo ranka. Tik dykumoje esti Dievas, dabar jis tuo įsitikino. Visur kitur – vien prekyba ir valdžia, pinigai ir karas. Pasauli valdo finansinai ir kariniai despotai.

Jis éjo per suskaldytą kraštą, iš smėlynų patekës į uolynus. Vijo mintis apie ją. Kalvos kilo iš už akiračio lyg viduramžių pilys. Éjo tol, kol jo šešėlis susiliejo su kalno šešeliu. Mimožų krūmai. Kolokvintai. Jis suriko vidury uolynų šaukdamas ją vardu. *Mat aidas – tai tuščioje ertmėje įsišélstančio balso dvasia.*

Paskui pasirodė El Tadžas. Beveik visą kelią jis vaizdavosi veidrodžių gatvę. Gyvenvietés pakrašty ji apsupo kariniai anglų džipai ir nusivežé nepaisydami jo pasakojimo apie sužeistą moterį Uveinate, už septynias-dešimties mylių. Tiesą pasakius, jie nepaisé nieko, kad ir ką jis kalbėjo.

- Sakot, anglai jumis netikéjo? Niekas jūsų nesiklausė?
- Niekas.
- Kodėl?
- Nepasakiau jiems tikro vardo.
- Savo?
- Pasisakiau savo vardą.
- Ir tada...
- Jos. Jos vardą. Jos vyro vardą.

– Ką jūs pasakėt?

Jis neatsiliepė.

– Atsibuskit! Ką jūs pasakėt?

– Pasakiau, kad ji mano žmona. Pasakiau: Keterina. Jos vyras žuvės. Pasakiau, kad kad ji sunkiai sužeista, gulinti Džilf Kebiro grotoje, Uveinate, šiauriau Ain Dua šulinio. Esanti be vandens. Be maisto. Aš važiuosiąs drauge su jais, rodysiąs jiems kelią. Pasakiau, jog man reikia tik džipo. Vieno sumauto džipo... Gal po to žygio per dykumą atrodžiau kaip vienas tų kuoktelėjusių tyrų šventujų, nors vargu... Jau buvo prasidėjęs karas. Jie gaudė šnipus dykumoje. Kiekvienas svetimšalis, atklydės į tas mažytes oazes, buvo įtariamas. Ji buvo tik už septyniasdešimties mylių, bet jie nė klausyti nenorėjo. Anglų priešakinė sauga El Tadžė. Aš staciai pasiutau. Jie įgrūdo mane į pintinę, didumo sulig dušo kabina, ir nusivežė sunkvežimiui. Daužiausiai iš paskutiniųjų, kol galiausiai su visa pintine išsiritau ant kelio. Klykiau Keterinos vardą. Klykiau Džilf Kebiro pavadinimą. Tačiau man reikėjo išrėkti kitą vardą, kaip vizitinę kortelę bloksti jiems į akis Kliftono pavardę.

Jie įkėlė mane atgal į sunkvežimį. Jų akimis, buvau eilinis šnipas. Paprasčiausias tarptautinis niekšelis.

Karavadžas nori pasikelti ir dingti, nebematyti tos vilos, to krašto, tų karo atliekų. Jis – tik vagis. Vienintelis jo noras – apsikabinti pionierių arba Haną, arba – geriausia – savo bendraamžius kokiamė nors bare, kur visus pažsta, kur galima šokti ir kalbėtis su moterimi, padėti galvą jai ant peties, prisiglausti prie kaktos, daryti bet ką, tačiau žino, jog pirmiausia turi ištrūkti iš tos dykumos, iš morfijaus terpės. Jam reikia išsukti iš to neregimo kelio, vedančio į El Tadžą. Tas žmogus, kuris dedasi Almasiu, pasinaudojo juo, pasinaudojo morfijum, kad įsiviliotų į savo pasaulį ir užkrėstų savo sielvartu. Nebesvarbu, kurioje puseje jis kariavo.

Bet Karavadžas palinksta priekin.

– Noriu paklaust.

– Ką?

– Noriu paklaust, ar jūs nužudėt Keteriną Klifton. Kitaip sakant, ar nužudėt Kliftoną, o netiesiogiai – ir ją.

– Ne. Net tokios minties nebuvo.

– Klausiu todėl, kad Džefris Kliftonas priklausė anglų žvalgybai. Tai buvo anaiptol ne šiaip koks niekuo dėtas anglas. Anaiptol ne mielas jūsų bičiulis. Anglų žvalgybos įpareigotas, stebėjo jūsų keistoką grupę Egipto ir Libijos dykumoje. Jie žinojo, kad dykuma kada nors taps karos veiksmų arena. Skraidydamas jis darė nuotraukas. Jo mirtis sukėlė jiems nerimą, ir jie ligšiol vis dar nesupranta, kaip tai atsitiko. Žvalgyba nuo pat pradžios žinojo apie jūsų savykius su jo žmona. Nors pats Kliftonas nieko nėnumanė. Jie įtarė, kad jį nužudėt norėdamas apsaugoti, sudeginti paskui save visus tiltus. Jie laukė jūsų Kaire, bet jūs, savaime suprantama, grįžot į dykumą. Vėliau buvau išsiustas Italijon, ir paskutinis jūsų istorijos skyrius man liko nežinomas. Nenumaniau, kas jums nutiko.

– Vadinas, sekėte mano pėdomis, kol galiausiai užspeitėte šičia.

– Čionai atvykau dėl merginos. Aš pažinojau jos tėvą. Šitame subombarduotame vienuolyne mažiausiai tikėjausi susitikti grafą Ladislaus de Almasj. Tiesą pasakius, dabar jus gerbiu labiau negu didumą buvusių bendradarbių.

Šviesos stačiakampis, pamažu kildamas Karavadžo kėde, galop apėmė jo krūtinę ir galvą, tad, žiūrėdamas į jo veidą, anglas ligonis matė lyg portretą. Priebandojo jo plaukai atrodė tamsūs, bet dabar pasišiaušė gaurai liepsnojo, rausvai saulėlydžio šviesai išlyginus raukšles, paakiaiš nebeliko padribų.

Karavadžas sėdėjo apsižergęs atbulą kėdę ir, užsigulęs ant atkaltės, žiūrėjo tiesiai į Almasj. Kalbėjo iš lėto parinkdamas žodžius. Tolydžio trynési smakrą, raukė kaktą, mąstė užsimerkęs, kad netrukdytų šviesa, ir kartkarté, atitrukdamas nuo savo minčių, ko nors klausė. Tas kladžiojimas tamsoje itin krito į akis, jam besédint apžargom ant kėdės šviesos rombe šalia Almasio lovos. Jam, tos istorijos vienam seniausių veikėjų.

– Galiu su jumis kalbétis, Karavadžai, nes jaučiu, jog mudu abu mirtingi. Mergina, vaikinas dar nėra mirtingi. Kad ir ką jie patyrė gyvenime. I Haną tikrai buvo sunku žiūrėti, kai pirmasyk ją pamačiau.

– Jos tėvas žuvo Prancūzijoje.

– Aišku. Ji nenorėjo apie tai kalbėti. Šalinosi visų. Sugebėjau prašnekti ją prisiprašės ką nors man paskaityti... Ar suvokiate tai, jog nei jūs, nei aš neturime vaikų?

Jis nutilo, lyg svarstydamas mintyse paskutinius žodžius.

– Jūs vedęs? – paklausė Almasis.

Karavadžas sédėjo rausvos šviesos užlietas, rankomis užsiémės veidą, lyg stengdamasis viską pamiršti ir imti aiškiai mąstyti, susigrąžinti jau nystės dienų sugebėjimą, vargais negalais jau beatgaunamą.

– Kalbėkit su manim, Karavadžai, atsiverkit. O gal aš jums knyga? Tai, ką galima skaityti? Žmogus, kurį reikia išvilioti paviršiun ir prišvirksti morfijaus, žmogus, pilnas melo, pinklių, be šaknų, su akmeniu užantyje.

– Per karą mumis, vagimis, perdėm naudotasi. Buvom įteisinti. Vogač. Kai kurie mūsų tapo patarėjais. Mokėjom geriau už žvalgybos žmones atskleist apgaulę ir apsimetimą. Sugebėjom mulkint visus. Tokio plauko žmonės, pusiau sukčiai, pusiau intelligentai, vadovavo dangueliui kampaniją. Aš daviausi po visus Artimuosius Rytus, ten ir išgirdau apie jus pirmą kartą. Buvot mišlė, balta dėmė jų žemėlapiuose. Žmogus, vokiečiams atvėrės visus dykumos kelius.

– Tai, kas atsitiko 1939-aisiais El Tadže, kai buvau suimtas ir apkaltintas šnipinėjimu, viršijo bet kokį saiką.

– Vadinas, tada ir perėjot pas vokiečius.

Jokio atsako.

– Ir jums tada nepavyko grįžt Uveinatan į Plaukikų grotą?

– Ligi tol, kol pasisiūliau pervesti Eplerį per dykumą.

– Noriu jums kai ką pasakyti. Tai buvo 1942-aisiais, kai jūs lydėjot šnipą į Kairą...

– Salamo operacija.

– Taip. Kai dirbot Rommeliui.

– Nuostabus žmogus... Ką norėjote man pasakyti?

– Buvau besakas, jog ta jūsų kelionė per dykumą, kai vedėt Eplerį apeidamas sąjungininkų dalinius... buvo tikras žygdarbis. Nuo Džalo oazės iki Kairo. Tik jūs vienas galėjot Rommelio žmogų nuvest į Kairą su „Rebekos“ egzemliorium.

– Kaip visa tai sužinojote?

– Turiu galvoje, kad jie ne šiaip, netyčia sučiupo Eplerį Kaire. Jie žinojo viską apie jūsų kelionę. Jau seniai turėjom vokiečių šifro raktą, bet nenorėjom išsiduot, kad Rommelis neatskleistų mūsų šaltinių. Taigi mums reikėjo palaukt, kol pasieksit Kairą, ir tik tada čiupt Eplerį.

Mes stebėjom judu visą kelią. Nuo vieno dykumos krašto iki kito. O kadangi žvalgyba žinojo jūsų pavardę ir praeitį, juo labiau jumis domėjosi. Norejo nutvert ir jus. Ir nudėt... Jei manim netikit, pasakysiu, jog išvykot iš Džalo ir visa kelionė truko dvidešimt parų. Ējot palaidotų šulinių keliu. Prie Uveinato negalėjot prisiartint, nes ten knibždėte knibždėjo sajungininkų dalinių, ir jūs išsilenkėt Abu Balaso. Epleriui kartais užeidavo drugio priepluliai, jūs turėjot slaugyt ji, prižiūrėt, nors, kaip sakot, nelabai ji mięgot...

Léktuvai, kaip sakoma, „pametė“ jus, bet iš tikrujų mes labai įdėmiai sekėm jūsų pėdomis. Ne jūs buvot šnipai, bet mes. Žvalgyba buvo įsitikinus, kad jūs nužudėt Džefrij Kliftoną dėl jo žmonos. 1939-aisiais jie surado jo kapą, bet žmona buvo dingusi be pėdsakų. Jūs pasidarėt priešas ne tada, kai perėjot pas vokiečius, bet tą dieną, kai prasidėjot su Keterina Kilton.

– Aišku.

– 1942-aisiais, jums išvykus iš Kairo, pametėm jūsų pėdsakus. Jie turėjo sučiupt jus dykumoje ir nudėt. Bet pametė jūsų pėdsakus. Po dviejų dienų kelionės. Matyt, buvot kaip nesavas, nustojot blaivo proto, kitaip būtume jus susekė. Buvom užminavę paslėptą džipą. Vėliau radom ji susprogusį, bet jūsų nebuvo nė ženklo. Dingot. Leidotės į savo garsiąją kelionę. Ne Kairan. I tą, kur netekot proto.

– Kaire irgi mane sekėte?

– Ne, aš skaičiau raportus. Važiavau Italijon, ir jie tikėjosi, kad jūs ko gero tenai.

– Šiicia.

– Taip.

Šviesos rombas pamažėle perslinko ant sienos, palikdamas Karavadžą šešėlyje. Jo plaukai vėl patamsėjo. Jis palinko priekin, petim įsiremdamas į pavésinę.

– Manau, tai nesvarbu, – sumurmėjo Almasis.

– Gal norit morfijaus?

– Ne. Aš bandau viską susieti. Visad laikiausi nuošaly. Sunku patikėti, jog man buvo skiriama tiek dėmesio.

– Jūs bendravot su žmogum, susijusiu su žvalgyba. Ten buvo žmonių, asmeniškai jus pažinojusiu.

– Tikriausiai Benoldas.

– Taip.

– Visų anglų anglas.

Karavadžas patylėjo.

– Noriu paklaust vieno dalyko.

– Žinau.

– Kas nutiko Keterinai Klifton? Kas nutiko prieš pat karą, kad jūs visi vėl sugrižote į Džilf Kebirą? Medoksui išvykus Anglijon.

– Aš turėjau paskutinysyk keliauti į Džilf Kebirą supakuoti likusį turtą Uveinato stovykloje. Grįžti ten nebeketiname. Maniau, jog tarp mūsų nieko jau nebebus. Beveik metai, kai nebuvaus su ja susitikęs kaip meilužis. Kažkur tykojo karas, tarytum ranka, lendanti pro palėpės langą. Ir ji, ir aš buvome atsitvérę vienas nuo kito ankstesnių įpročių sienomis ir palaikėme pažiūrėti nekaltus santykius. Jau kuris laikas. Matydavomės labai retai.

1939-ųjų vasarą turėjau su Gofu vykti į Džilf Kebirą likviduoti pagrindinę stovyklą, o Gofas – visą padarynę parvežti sunkvežimiui. Kliftonas turėjo atskristi manęs pasiimti. Paskui mums priklausė išsiskirstyti, sutraukyti tarp mūsų susidariusį trikampį.

Išgirdau gausmą ir pamačiau léktuvą jau ropšdamasis į plokščiakalnio uolas. Kliftonas visada atvykdavo laiku.

Nedidelis krovininis léktuvas tupia savo išskirtiniu būdu – pradeda leistis nuo pat horizonto linijos. Palenkia sparnus dykumos šviesos link, gausmas nuščiūva, ir léktuvas sklendžia prie žemės. Aš niekad gerai nesupratau, kaip skraido léktuvai. Pamatės atskrendant juos dykumoje tiesiai į mane, persigandęs išbėgdavau iš palapinės. Jie palenkia sparnus šviesos link ir neria į tylą.

„Drugys“ artėjo skutamuoju skridimu virš plokščiakalnio. Aš mosa-vau melsvo brezento skiaute. Kliftonas staigiai smigo žemyn ir taip žemai prakaukė virš mano galvos, jog nuo akacijų krūmų nubyrrėjo lapai. Léktuvas pakrypo kairėn, apsuko ratą ir, vėl mane pastebėjės, nusitaikė

tiesiai į mane. Už pusšimčio metrų staigiai smigo žemén ir sudužo. Aš puoliau bėgti jo link.

Maniau, kad jis vienas. Jis turėjo skristi vienas. Bet, pribėgęs jo išstraukti, šalia pamačiau ją. Jis buvo nebegyvas. Išmeigusi akis į tolį, ji bandė judinti kojas. Pro langelį pribiręs smėlis siekė jai kelius. Iš pažiūros neatrodė sužeista. Sédėjo priekin atkišusi kairę ranką, lyg norėdama sušvelninti kritimo smūgį. Ištraukiau ją iš léktuvo, Kliftono pakrikštyto Rupertu, ir nunešiau grotų link. Į Plaukikų grotą, kur išpašytos sienos. Žemėlapyje dvidešimt trys laipsniai trisdešimt minučių platumos, dvi-dešimt penki laipsniai penkiolika minučių ilgumos. Tą patį vakarą palaidojau Kliftoną.

Buvau jiems prakeikimas? Jai? Medoksui? Karo išniekintai dykumai, bombarduojamai taip, lyg tai būtų tik smėlio krūva? Barbarai prieš barbarus. Abi armijos ritosi per dykumą, né nenumanydamos, kas tai yra. Libijos dykumos. Pašalinkite politiką, ir tai bus patys gražiausiai žodžiai, kokius esu kada nors girdėjės. Libija. Erotiškas žodis, versmė. Li... bi... Medoksa saké, jog tai esas vienas rečiausią žodžių, kuriuos tariant išsiriečiās liežuvis. Prisimenate Didonę Libijos dykumoje? *Žmogus bus kaip upė tyruose...*

Netikiu, jog tai buvo prakeiktas kraštas nei jog buvau įviliotas į velnio žabangas. Kiekviena vietovė, kiekvienas žmogus man buvo dovana. Pirmynkščių piešinių atradimas Plaukikų grotoje. Priedainių dainavimas su Medoksu ekspedicijoje. Keterinos pasiodymas tarp mūsų dykumoje. Ta akimirka, kai raudona cementine asla žengiau prie jos ir sukluapau it mažas vaikas veidu įsikniaubdamas į skreitą. Mane gydžiusi ginklų medžiotojų gentis. Netgi mūsų ketvertas, Hana, jūs ir pionierius.

Viskas, ką mylėjau ir branginau, buvo iš manęs atimta.

Nesitraukiau nuo jos. Pastebėjau, kad jai sulaužyti trys šonkaulai. Vis laukiau, kada sumirksės jos akys, krustelės sulaužytas riešas, prabilis bežadė burna.

– Už ką tu manęs neapkentei? – sukuždėjo ji. – Užmušeji beveik viską, kas buvo manyje gyva.

Keterina... Tu ne...

Stipriai apkabink mane. Liaukis teisinėsis. Tu niekad nepasikeisi.

Jos žvilgsnis buvo nejudrus. Negalėjau pabėgti nuo tų įdėmių akių. Būsiu paskutinis atvaizdas jų vyzdžiuose. Grotos šakalas, kuris saugos ją ir gins, ir niekad jos neapvils.

Daugmaž šimtas dievybių siejama su gyvuliais, pasakoju jai. Vienos jų vaizduojamos kaip šakalai: Anubis, Duamutefas, Vepavetas. Tai būtybės, lydinčios jus į anapilį, kaip mano šmékla lydėdavo tave daugel metų prieš mudviem susitinkant. I visas tas iškilmes Londone ir Oksforde. Nenuleisdavau nuo tavęs akių. Sédédavau prieš tave, kai ruošdavai namų darbus su storu pieštuku rankoje. Buvau ten, kai Oksfordo bibliotekoje antrą valandą nakties susipažinai su Džefriu Kliftonu. Grindys buvo nuklotos paltais, ir tu stovėjai basa vidury salés it gervé dairydamasi kelio. Jis žiūri į tave, bet aš irgi žiūriu, nors tu manęs nepastebi, net nenumanai, jog esu čia. Esi tokio amžiaus, kai merginos pastebi tik dailius vyrus. Tau dar nerūpi tie, kurie neatitinka tavo grožio idealo. Oksforde merginoms neįprasta vaikščioti lydimoms šakalo. Aš esu iš tų, kurie pasninkauja, kol pamato tai, ko geidžia. Siena už tavęs nustatyta knygomis. Kaire ranka žaidi perlų vériniu, kabaničiu ant tavo kaklo. Basos kojos ieško kelio. Tu kažko dairaisi. Tuomet buvai dailiai įmitusi, bet tokio grožio, kuris dera prie universiteto gyvenimo.

Esame trise Oksfordo bibliotekoje, bet tu pastebi tik Džefrij Kliftoną. Tai meilė iš pirmo žvilgsnio. Jis kažką daro su archeologais, ir dar Šiaurės Afrikoje. „Dirbu su tokiu keistuoliu“. Tavo motina negali atsižavėt tavo nuotykiu.

Bet salėje drauge su judviem buvo šakalas, „keliadarys“, bet iš tikrujų vadinosi jis Vepavetu, arba Almasiu. Susinėrės rankas stebėjau ber-gždžias pastangas užmegzti gyvą pokalbj – bergždžias, nes abudu buvote girti. Nuostabiausia, jog net pasigérę antrą valandą nakties judu vienas kitam atrodėte kaip nesenkanti orumo ir malonumų versmė. Judu atėjote su kitais, naktį gal irgi praleisite su kitais, bet jau būsite susitikę savo likimą.

Trečią valandą nakties susivokiate, jog metas eiti, bet nerandate vieno batelio. Kitą laikai rankoje – rausvą laivelį. Pastebiu netolies batelį, veik nematomą, ir pakeliu. Tviskėte tviska. Aišku, jog tai tavo mėgstamiausiai bateliai, tai matyt iš pirštų įduobų. Ačiū, sakai imdama batelį ir nueini né nežvilgtelėjusi į mane.

Esu įsitikinės, jog, mums susitinkant žmogų, kurį įsimylime, dalis mūsų dvasios atlieka šiek tiek tuščiagarbio metraštinko vaidmenį ir įsivaizduoja ar prisimena susitikimą, kai kita tuo tarpu be niekur nieko

ramiai praeina pro šalį, – lygiai taip Kliftonas būtų galėjęs pernai atidaryti jums automobilio dureles nė nenumanydamas savo likimo. Tačiau, idant giminę geismas, visos kūno dalys turi būti pasirengusios susitikti kitą kūną, visi atomai turi pulti į tą pačią pusę.

Ilgus metus esu gyvenęs dykumose ir ilgainiui įtikėjau tais dalykais. Tai klaidus kraštas. Laiko ir vandens iliuzija. Šakalas, viena akimi žiūrintis atgal, o kita stebintis taką, kuriuo ketinate eiti. Jo nasruose – praeities kąsnis, kurį jis taikosi jums atiduoti, ir tą dieną, kai atskleidžia visas tas laiko tarpsnis, paaiškėja, jog viskas jau žinoma.

Jos akys žvelgė į mane, viskuo bodėdamosi. Beprotiškas nuovargis. Kai ištraukiau ją iš lėktuvo, žvilgsniu bandė viską aplink aprépti. Dabar jos žvilgsnis buvo nepatiklus, tarytum stengėsi apsaugoti ką nors viduje. Atsitūpiau priėjės arčiau. Palinkau priekin ir liežuvio galiuku paliečiau dešinę melsvą akį. Sūru. Primena žiedadulkes. Tą skonį perkéliau ant jos lūpų. Lyžtelėjau kitą akį. Liežuvio galiukas nuslydo švelniai akytu akies obuoliu, nulieždamas mélynę; kai atšlijau, per akį perbėgo balta drūžė. Pražiodinai, giliai įgrūdau pirštus, praskėčiau kietai sukaštus dantis. Buvo „prarijusi“ liežuvį, ir kai jį ištraukiau, jos gyvybė kaboją ant plauko. Ant kvapo gijos. Buvo jau beveik per vėlu. Palinkau priekin ir, nuliežęs melsvas žiedadulkes, perkéliau jas į ant liežuvio. Taip susilietėme ne vieną kartą. Nieko neatsitiko. Atšlijau, giliai atsikvēpiau ir vėl palinkau priekin. Kai prisiliečiau liežuvio, jis susitraukė.

Tuomet jai iš gerklės ištrūko šiurpus, ūmus vidinis kriokimas, užgriuvo mane. Virpulis perbėgo visu jos kūnu, lyg elektros iškrova. Trenkė ją nuo išpašytos sienos, kurios buvo atsikolusi. I ją jėjo esybę, ir ji ēmė daužytis į mane. Šviesa grotoje tarytum blėso vis labiau ir labiau. Jos kaklas raitėsi traukulių tampomas.

Man žinomas demono pinklės. Kai buvau vaikas, girdėjau apie demono meilę. Apie žavią gundytoją, naktimis lankančią jaunuolius. Ir jeigu jaunuolis būdavo nepėscias, prašydavo ją apsigréžti – mat demonai ir raganos neturi nugaros, turi tik tai, ką nori parodyti. Ką aš padariau? Kokį gaivalą joje pažadinai? Kalbėjau su ja, regis, daugiau nei valandą. Gal buvau jos meilužis demonas? Gal buvau Medokso bičiulis demonas? Gal skersai išilgai išvaikščiojau tą kraštą, norėdamas jį paversti karo laukų?

Mirti dera šventoje vietoje. Tai viena dykumos paslapčių. Taip Medokšas įėjo į Somerseto bažnyčią, jo manymu, praradusią šventumą, ir padarė tai, ką laikė šventu dalyku.

Kai grįžau pas ją, visas jos kūnas buvo pasidengęs spindinčiu pigmentu. Žolės, akmenys, šviesa ir akacijų pelenai suteikė jai amžinybę. Šventa spalva apvilktais kūnas. Tik akies mėlynė buvo išblukusi, tapusi neįvardijama – grynas žemėlapis, kur nėra jokio ženklo: nei ežero atspaldo, nei tamsios kalnų dėmės, kokia plyti į šiaurę nuo Borkou–Enedi–Tibesčio, nei žalios vėduoklės ten, kur Nilas įteka į atvirą Aleksandrijos delną Afrikos pakraštyje.

Įamžinti visų genčių vardai, visi tie tikėjimo klajokliai, maldininkai, traukę per dykumos monotoniją ir regėję šviesą, tikėjimą ir spalvą. Lygiai taip akmuo ar skardinė, ar kaulas esti garbinami ir įsiamžina maldos dėka. Dabar ji įžengia į to krašto didybę ir tampa jos dalimi. Mirdami mes nešamės drauge mylimujų ir genčių lobius, tai, ko esame ragavę, žmones, kurių gelmę buvome išmatavę pasinerdami į juos kaip į išminties upes, esybes, į kurias buvome įsigavę nelyginant į medį, baimę, kurioje slėpėmės susigūžę nelyginant grotose. Tikiuosi, jog, man mirus, visa tai bus paženkinta mano kūne. Aš tikiu ta kartografija – ta, kuri tiria prigimties ir gamtos paliktus pėdsakus, o ne ta, kuri perša mums įamžinti žemėlapyje savo vardus, kaip garbės lentose ant pastatų sienų įrašomi turtuolių vardai. Mes esame visuotinė istorija, visuotinė knyga. Mes niekam nepriklausome ir nepripažistame monogamijos nei skonio, nei patirties požiūriu. Nieko daugiau netroškau gyvenime, tik vaikščioti žeme, nepažymėta žemėlapyje.

Nunešiau Keteriną Klifton į dykumą, ten, kur atskleista mėnesienos visuotinė knyga. I šaltinių čiurlenimą. I vėjų rūmus.

Almasio galva pakrypsta kairėn. Neveizdžios akys nemato nieko. Nebent Karavadžo kelius.

- Gal norit morfijaus?
- Ne.
- Gal jums ko atnešt?
- Nieko.

X

Rugpjūtis

Karavadžas tamsoje nulipo laiptais ir įėjo į virtuvę. Ant stalo kūpsojo krūvelė salierų, keletas ropių dar žemėtomis šaknimis. Šviesa sklido tik iš Hanos neseniai pakurto židinio. Nusisukusi ji neišgirdo jo žingsnių kambaryje. Pagyvenęs viloje, Karavadžas atsipalaidavo, nebebuvo įsitempęs kaip anksčiau, atrodė stambesnis, laisvesnių judesių. Tik vaikščiojo lygiai taip tyliai, apimtas švelnaus mieguisto vangumo.

Jis patraukė kėdę, kad ji atsigrežtų, susivoktų, jog jis virtuvėje.

– Sveikas, Deividai.

Jis kilstelėjo ranką. Per ilgai buvo gyvenęs dykumoje.

– Kaip jis jaučiasi?

– Miega. Nuvargo tiek kalbėjės.

– Ar jis iš tikrujų tas žmogus, kaip tu manei?

– Jis šaunus vyras. Duokim jam ramybę.

– Ir aš taip maniau. Mudu su Kipu esame įsitikinę, kad jis anglas. Kipo nuomone, geriausi žmonės – ekscentrikai, jis buvo dirbęs su tokiu.

– Mano galva, veikiau Kipas yra ekscentrikas. Beje, kur jis?

– Kažką slapčia daro terasoje, neleidžia man né prisiartinti. Kažką ruošia mano gimtadieniui.

Hana, tupėjusi prie ugnies, pasikėlė šluostydamas pirštus į kitos rankos žastą.

– Tavo gimtadienio proga papasakosiu nedidelę istoriją, – tarė jis.

Ji dirstelėjo į Karavadžą.

– Tik ne apie Patriką, gera!

– Truputį apie Patriką, bet daugiau apie tave.

– Aš vis dar negaliu klausytis tokių istorijų, Deividai.

– Visi tėvai miršta. O mes nenustojam jų mylėt, tik kiekvienas savaip.

Negali amžinai nešiot jo širdy.

– Palauk, kol nustos veikti morfijus, o tada kalbék.

Apkabino jį priėjusi ir, pasistiebusi ant pirštų galų, pabučiavo jam į žandą. Jis suspaudė ją savo gniaužtuose, seniai neskustu smakru it smėliu brūžindamas jai veidą. Jai patiko, jog dabar jis toks: kitados buvo labai smulkmeniškas. Tavo sklastymas kaip Jango gatvė vidurnaktį, sakydavo Patrikas. Kitados jis buvo jai dievukas. Dabar, pastambėjęs iš veido ir liemens, pražilęs daugiau panėšėjo į žmogų.

Tądien vakarienę ruošė pionierius. Karavadžas anaiptol tuo nesidžiaugė. Pasak jo, visi trys liksią nei valgę, nei gérę. Kipas prikasiąs truputį daržovių ir patiekiasi jas pusvires, truputį pavirinęs sultinyje. Grynai spartiečių patiekalas, visiškai ne tai, ko pageidaujaš Karavadžas po tokios dienos, praleistos besiklausant žmogaus iš viršutinio aukšto. Jis atidarė spintelę po virtuvės kriaukle. Išsitraukė gabalą džiovintos mėsos, įvyniotą į drėgsvą popierių, atsipjovę luistą ir įsimetė kišenę.

– Žinai, galiu tau padėti atrast nuo morfijaus. Esu gera gailestingoji seselė..

- Gyveni čia viena tarp pamiselių...
- Man regis, visi mes išprotėjė.

Kipo šaukiamą, jiedu išėjo iš virtuvės ir pasuko terason žemute, šviesos apjuosta akmenine baliustrada.

Karavadžui pasidingojo, kad tai elektros lempučių girlianda, kokių pasitaiko dulkių nugultose bažnyčiose, ir jis tarė sau, jog pionierius būsiąs per toli nuéjės vogdamas jas iš kokios bažnyčios, – kad ir Hanos gimtadieniui. Hana iš lėto prisiartino, rankomis užsiémusи veidą. Buvo ramu, nė menkiausio dvelksmo. Jos kojos judėjo po sijonu, lyg irdamosi per vandenų gelmę. Teniso bateliai tyliai sliuogė akmeninėmis plokštėmis.

- Kur tik kasu, visur vien tušti kiaukutai, – prabilo pionierius.

Jiedu nieko nesuprato. Karavadžas palinko priekin prie plevenančių ugnelių. Sraigų kiaukutai, pripilti aliejaus. Žvilgsniu perbėgo visą virtinę. Jų buvo gal apie keturiaskaitę.

– Keturiaskaitę penki, – patikslino Kipas. – Po vieną kiekvieniems šio šimtmečio metams. Ten, iš kur esu kilęs, mes taip minime tiek amžiaus, tiek savo sukaktį.

Hana éjo palei kiaukutus susikišusi rankas į kišenes – taip, kaip Kipui patikdavo matyti ją vaikšcijant. Atsipalaidavusi, lyg paguldžiusi nakčiai rankas miego.

Karavadžas nustebėjo netikėtai ant stalo pastebėjės tris butelius raudonojo vyno. Priéjo, perskaitė etiketes ir apstulbės papurtė galvą. Visi trys buvo atkimšti. Kipas, matyt, bibliotekoje būsiąs išknisęs kokį gero elgesio vadovą. Tuomet pamatė kukurūzus, mésą, bulves. Hana įsikibo Kipui parankén ir nusivedė jį prie stalo.

Jie valgė ir gérė gardžiuodamiesi stačiai nejtikétino it mésa sūdrumo vynu. Gana greitai émė paistyti niekus siūlydami tostus pioneriaus – to „didžio rūpintojo“ – ir ligonio anglo garbei. Susidauzė į visų sveikatą, ir Kipas prisdėjo prie jūdvių, atkišdamas taurę su vandeniu. Tuomet jis prašneko apie save. Karavadžas jį kalbino, bet nesiklausė, pašokęs vaikščiojo aplink stalą, spindinčiu veidu duodamas ratus po terasą. Norėjo, kad tiedu susivestų, trokšte troško įtikinti juos vestis, tačiau jiedu, atrodo, laikési savo susikurtų keistų draugavimo taisyklių. Ką jis gali padaryti atlikdamas jam skirtą vaidmenį? Jis atsisėdo stebédamas, kaip kartkarčiais užgėsta čia viena, čia kita ugnelė: kiaukutuose buvo mažai aliejaus. Kipas pasikeldavo ir pripildavo rausvo parafino.

– Reikia, kad jos degtų iki vidurnakčio.

Jie prašneko apie karą, dabar tokį tolimą. „Kai tik pasibaigs karas su Japonija, visi pagaliau grj̄sim namo“, – tarė Kipas. „O kur jūs važiuosit?“ – paklausė Karavadžas. Mjslingai šypsodamas, Kipas pakraipė galvą. Tuomet prašneko Karavadžas, daugiausia kreipdamasis į Kipą.

Prie stalo baikščiai prisélino šuo ir padéjo galvą Karavadžui ant kelių. Pionierius paprašé daugiau papasakoti apie Torontą, lyg tai būtų buvusi stebuklų šalis. Sniegas, užverčiantis miestą, prieplauka su ledo sukausytais keltais, kuriuose vasarą žmonės klausosi koncertų. Iš tikrujų jam rūpėjo tik viena: kaip galima geriau perprasti Haną, o ji stengési nukreipti kalbą kitur, neleisti Karavadžui pasakoti atsitikimų, nušviečiančių vieną ar kitą jos gyvenimo epizodą. Norėjo, kad Kipas pažinotų ją tokią, kokia ji yra dabar, kitaip sakant, gal nebe tokia tobula, labiau linkusi užjausti kitus, arba griežtesnė, sudétingesnė nei tada, kai buvo mergina. Jos gyvenime buvo motina Elis, tévas Patrikas, pamoté Klara ir Karavadžas. Jau buvo supažindinusি Kipą su tais vardais, lyg tai būtų buvę jos įgaliojamieji raštai. Jos kraitis. Žmonės, kuriems nieko nepri-

kiši ir kurių nevalia aptarinėti. Ji remdavosi jais kaip šeimininkės vadovo autoritetais, prireikus išvirti kiaušinį ar česnakais pagardinti avienos kepsnį. Kitos nuomonės apie juos negaléjo būti.

Ir tada Karavadžas, jau beveik girtas, papasakojo, kaip Hana giedojusi „Marselietę“, nors apie tai jau buvo pasakojęs. „Taip, esu girdėjės tą dainą“, – tarė Kipas ir ėmė saviškai ją dainuoti. „Ne, reikia giedoti garsiai, – nutraukė ji Hana. – Reikia giedoti atsistojus“.

Ji atsistojó, nusispryré teniso batelius ir užlipo ant stalo. Prie jos basų kojų pleveno, gesdamos, keturios kiaukutų liepsnelės.

Jos balsas nuskriejo į tamsą virš kiaukutuose mirgančių ugnelių, virš šviesos ketvirtainio ligonio anglo kambaryje, nuskriejo tamsion padangėn, virpančion drauge su kiparisų šešeliais. Rankas buvo išsitraukusi iš kišenių.

Kipas buvo girdėjės stovyklose tą giesmę giedant vyru, giedant dažnai itin keistomis akimirkomis, pavyzdžiu, prieš improvizuotas futbolo rungtynes. Pastaraisiais metais Karavadžas nelabai ją mėgo, – klausytis jos jam niekad nepatikdavo. Širdy jis puoselėjo Hanos versiją, girdėtą prieš daugelį metų. Dabar mėgavosi klausydamasis, nes ji giedojo vėl, bet veikiai malonumą prislopino kitoniška giedojimo maniera. Jis girdėjo nebe šešiolikmetės įkarštį, bet veikiau savotišką aidą, atbalsi to blandaus šviesos rato aplink ją tamsoje. Ji giedojo, lyg būtų buvusi sunkiai sužeista, lyg niekas nebebūtų galėjęs prikelti tos vilties, kurią visad įkvėpdavo ta giesmė. Ją paženklino penkeri metai, dvidešimtojo amžiaus keturiasdešimt penktaisiais užsibaigią dvidešimt pirmuoju jos gimtadienio vakaru. Ji giedojo nusikamavusio, vienišo visame pasaulyje keliauninko balsu. Naujasis testamentas. Giesmė nežadėjo jokios tvirtybės, o dainininkas buvo tik balsas, kylantis prieš visus galybės kalnus. Tai buvo vienintelė įmanoma apgintis. Tik balso niekas nepajégė pakieisti. Giesmė šviečiant kiaukutų liepsnelėms. Karavadžas susivokė, jog ji gieda pionieriaus širdimi, jog toji giesmė – jo širdies atbalsis.

Palapinėje būdavo bežadžių naktų ir naktų, kai netildavo kalbos. Jie niekad tikrai nežinodavo, kas gali atsitikti, koks praeities tarpsnis iškiliasi paviršiun, ar susilietimas tamsoje būsiąs nebylus ir nejvardijamas. Hanos kūno ir jos žodžių jo ausims įprastinis artumas, jiems gulint ant guminio priegalvio, kurį jis kas vakarą pri�ūsdavo ir pasikišdavo po galva. Jis negalėjo atsižavėti tuo Vakarų išradimui. Kas rytą pareigingai išleisdavo orą ir trilinkai sulankstydavo priegalvį, kaip darydavo žygiuodamas šiaurėn per Italiją.

Palapinėje Kipas įsikniaubia jai į kaklą. Net tirpsta iš malonumo, kai ji nagais ima kasyti jam nugarą. Arba lūpomis prilimpa prie jos lūpų, pilvu prisiglaudžia prie jos riešo.

Ji niūniuoja ir dainuoja. Palapinės tamsoje vaizduojasi ji pusiau paukštį – puriomis plunksnomis, lediniu pentinu įsirēmusį jai į riešą. Būdamas su ja toje tamsoje, jis juda apsnūdęs, nepalyginamai lėčiau nei pasaulis, o rytą nepastebimai šmaižioja tarp aplinkos daiktų, – lygiai taip nepastebimai viena su kita liejasi spalvos.

Naktį jis atsiduoda stinguliui. Nebematydamo jo akių, ji nebemato jo polinkio į drausmę ir tvarką. Jis lyg neįmenama mišlė. Liesdama jo kūną, ji skaito Brailio raštą. Lyg po oda galėtum matyti visus organus, širdį, šonkaulius, o seilės jos delne galėtų virsti spalva. Jis nubraižė jos liūdesių žemėlapį kaip niekas kitas. Lygiai gerai jai žinomas tas keistas takas, kuriuo meilė ji veda pas pavojingajį broli. „Mums įgimtas klajūno gyvenimas. Šit kodėl jam taip sunku sėdėti kalėjime, šit kodėl jis galą pasidarytų, kad tik gautų laisvę“.

Šnekiomis naktimis jie keliaudavo po visą jo penkių upių kraštą. Satledžas, Džilamas, Ravis, Čenabas, Beosas. Jis veda ją į didžiąją gurdvarą, nuauna jai batelius, žiūri, kaip ji mazgojas kojas, gaubiasi galvą. Pastatas, į kurį jiedu įeina, buvo pastatytas 1601-aisiais, išniekinčias 1757-aisiais ir tuoju pat atstatytas. 1830-aisiais buvo papuoštas

auksu ir marmuru. „Jei nuvesčiau tave prieš auštant, pirmiausia pamatytiu miglą virš vandens. Kai ji išsisklaido, pasirodo šventykla. Tu jau girdėtum šventųjų – Ramanandos, Nanako ir Kabiro – giesmes. Giesmė – apeigų pagrindas. Tu girdi giesmes, jauti šventyklos soduose kvepiant vaisius: granatus, apelsinus. Šventykla – tai prieplauka gyvenimo upėje, visiems prieinama prieplauka. Laivas, skrodžiantis nemokšiškumo vandenyną“.

Jiedu eina per naktį, pro sidabro duris žengia prie altoriaus, kur po brokato baldakimu guli Šventoji Knyga. Muzikantams pritariant, Ragai gieda Knygos posmus. Jie gieda nuo ketvirtos ryto iki vienuoliktos vakaro. Granth Sahibas atverčiamas kur pakliūva, parenkama ištrauka ir tris valandas, iki migla pakyla virš ežero ir pasirodo Auksinė šventykla, eilutės pinasi ir liejasi viena su kita, be perstojo skaitant tekstą.

Kipas vedasi ją palei tvenkinį prie medžio altoriaus, kur ilsisi Baba Gudžadžis, pirmasis šventyklos šventikas. Prietarų medis, puspenkto šimto metų senumo. „Mama parišo virvelę prie vienos šakos ir meldė dovanoti jai sūnų. Mano broliui gimus, ji grįžo prašyti malonės dovanoti dar vieną sūnų. Visame Pendžabe yra šventųjų medžių ir magiško vandens“.

Hana tili. Jam žinoma, kokios tamsios gelmės viešpatauja jos viduje, kaip jai skaudu gyventi be vaiko ir tikėjimo. Jis visad stengiasi atitvert ją nuo sielvarto. Mireš vaikas. Žuvęs tévas.

– Aš irgi netekau žmogaus, kuris buvo man kaip tévas, – sako jis.

Bet ji žino, jog šalia gulintis vyras – užburtas, jog, užaugęs kaip svetimas tarp kitų, gali lengvai atsižadeti ištikimybės priesaikos ir duoti ją kitam, kompensuoti tai, kas prarasta. Esama žmonių, kuriuos neteisibė žudo, ir žmonių, kurių ji neliečia. Jeigu jinai jį paklaustų, jis atsakytų, kad gyveno laimingai: brolis kalėjime, draugai žuvo sprogus minoms, o jis pats kas dieną rizikavo gyvybe per ši karą.

Nepaisant jų širdies gerumo, tokie žmonės patyrė baisią neteisybę. Kipas ištisą dieną praleisdavo dumblo duobėje išminuodamas bombą, kuri galėjo sprogti kiekvieną akimirką, sielvarto pakirstas grįždavo palaidojęs žuvusį draugą, bet, nors ir kokie pasitaikydavo išbandymai, visada būdavo kokia nors išeitis, šviesos spindulėlis. Ji, priešingai, nematė nieko. Jis turėjo ne vieną likimo žemėlapį; Amritsaro šventykloje bet kokio tikėjimo, bet kokios padėties žmonės buvo laukiami svečiai ir

dalijosi tuo pačiu kąsniu. Ji taip pat turėjo teisę padėti gėlę ar pinigą ant aslos patieston marškon ir drauge su visais giedoti nuostabią nenutrūkstamą giesmę.

Ji geidė to visa širdimi. Jos tikroji prigimtis buvo neatsiejama nuo liūdesio. Jis galėjo ją įsileisti vidun pro bet kuriuos iš trylikos dvasios vartų, bet ji žinojo, kad, būdamas pavojuje, niekad i ją neatsigręžtų. Sukurtų aplink save erdvę, kad galėtų susikaupti. Tokia buvo jo išmonė. Sikhai, sakydavo jis, esą nuostabūs mechanikai. „Mes turime mistinį ryšį... kaip čia pasakius?“ – „Giminystę“. – „Taip, mes susiję giminystės saitais su mechanizmais“.

Tarp jų jis praleisdavo ištisas valandas, detektorinio radijo muzikos ritmui kalant kakton, virpant plaukuose. Ji netikėjo, kad gali jam priklaustyti, tapti jo mylimaja. Jis judėjo tokiu greičiu, kad galėtų išlyginti tai, ko buvo netekęs. Tokia buvo jo prigimtis. Ji negalėjo jo smerkti. Bene turėjo tokią teisę? Su kuprine ant kairiojo peties Kipas išeidavo kas rytą iš San Džirolamo vilos ir takeliu leisdavosi pašlaitén. Kiekvieną rytą jinai lydėdavo jį žvilgsniu, gal paskutinį kartą stebédama jo nuoširdumą pasaulliu. Po kelių minučių jis užversdavo galvą ir stebeilydavo į šrapnelių sužalotus kiparirus skeveldrų nukapotomis vidurinėmis šakomis. Plinius tikriausiai leisdavosi pakalnén tokiu pat takeliu. Kaip ir Stendalis, nes kai kurie „Parmos vienuolyno“ epizodai buvo parašyti tame krašte.

Kipas užversdavo galvą po sužalotų medžių skliautu, stabtelėdavo vidury viduramžių tako. Jaunuolis, išmokęs paties keisčiausio amato, kokį išrado jo šimtmetis, pionierius, karo inžinierius, kurio darbas – aptiktis ir nukenksminti minas. Kiekvieną rytą jis išnerdavo iš palapinės, išsimaudydavo, apsirengdavo sode ir traukdavo tolyn nuo vilos ir jos apylinkių, nė neužeidamas į vidų, – kartais nebent pamodavo, ją pamatęs, – lyg žodžiai, bendravimas su kitu žmogumi būtų galėję išmušti ji iš vėžių, įsimelkti kaip kraujas į mechanizmą, kurį jis privalėjo perprasti. Jinai matydavo jį per keturią dešimt žingsnių nuo vilos einant spin-džio taku.

Tai būdavo metas, kai jis su visais jais išsiskirdavo. Metas, kai už riterio nugaros pakildavo nuleidžiamasis tiltas palikdamas jį vienui vieną toje ramybėje, kurią laiduodavo jo išmonė. Sjenoje jį matė freską. Miesto vaizdelį. Už kelių metrų nuo miesto sienos dažai buvo nusilupę,

tad keliauninkas, paliekantis pilį, prieš akis nematė nė sklypelio saugios priebėgos, kur būtų galėjės pasikliauti savo išmanymu. Lygiai taip jaučiasi ir Kipas kiauras dienas, sakydavo ji sau. Kiekvieną rytą jis išeina iš freskos ir traukia tamšią chaoso uolynų link. Riteris. Šventasis karžygis. Ji matydavo tarp kiparisų šmékščiojant maskuojamosios spalvos uniformą. Anglas vadino jį *fato profugus* – bėgančiu nuo likimo. Ji numanė, kad jo diena prasideda malonumu užvertus galvą žiūrėti į medžius.

Keturią dešimt trečiųjų spalio pradžioje pionieriai lėktuvu buvo per-
mesti į Neapolį. Buvo atrinkti patys geriausi iš pionierių korpuso,
dislokuoto Pietų Italijoje. Kipas buvo vienas iš trisdešimties vyrų,
nusiųstę į tą miestą, kur kas žingsnis tykojo pražūtingi spastai.

Italijos kampanijos metu vokiečiai buvo surežisavę vieną meistriški-
ausių ir drauge žiauriausią traukimosi variantą. Sajungininkų žygis,
turėjęs trukti vieną mėnesį, užsiėtesė ištisus metus. Kiekviena žemės pėda
grūmojo mirtimi. Armijoms slenkant priekin, pionieriai, užsikorę ant
sunkvežimių sparnų, akylai stebėjo kelią stengdamiesi ižiūrėti šviežiai
sukastos žemės sklypelius – ten slypėdavo minos. Nepakenčiamai lėtas
žygis. Šiauriau, kalnuose, Garibaldžio brigadų partizanai komunistai,
atpažįstami iš raudonų skepetaičių, taip pat minavo kelius sprogdindami
atsitraukiančios vokiečių kariuomenės sunkvežimius.

Sunku įsivaizduoti, kiek minų buvo prikaišiota Italijoje ir Šiaurės
Afrikoje. Kismajo ir Afmadu kelių sankryžoje buvo aptikta du šimtai
šešiasdešimt minų. Trys šimtai aplink tiltą per Omo upę. 1941-ųjų
birželio trisdešimtą Mersa Matruhe per vieną dieną Pietų Afrikos pio-
nieriai pakasė du tūkstančius septynis šimtus Mark II tipo minų. Po
keturių mėnesių Mersa Matruhe anglai iškasė septynis tūkstančius
aštuonis šimtus šešias minas ir perkélé jas kitur.

Minas gaminta iš ko pakliūva. Keturią dešimtis centimetru ilgio
galvanizuotos tūtos kimšta sprogmenų ir mėtyta keliuose, kuriais va-
žinėja karinės mašinos. Slėpta namuose, sukrovus į medines dėžes. Be
sprogstamojo užtaiso, dėta geležgalių ir vinių. Dvidešimties litrų talpos
bidonus prigrūdę geležų ir srogmenų, Pietų Afrikos pionieriai suge-
bėdavo susprogdinti šarvuotus automobilius.

Miestuose padėtis buvo dar liūdnesnė. Iš Kairo ir Aleksandrijos buvo
siunčiami greitosiomis apmokyty minuotojų daliniai. Taip pagarsėjo

aštuonioliktoji divizija: 1941-ųjų spalį per tris savaites ji išminavo tūkstančių keturis šimtus tris nepaprasto jautrumo sprogstamuosius įtaisus.

Italijoje buvo blogiau negu Afrikoje. Laikrodiniai mechanizmai čia buvo košmariškai sudėtingi. Spyruokliniai sprogdikliai skyrėsi nuo vokiškų įtaisų, kurie buvo naudojami per apmokymus. Ižengę į miestą, pionieriai traukdavo gatvėmis, kur namų balkonuose ir medžiuose kabodavo pakaruokliai. Už vieną nukautą savišķį, keršydami vokiečiai dažnai bausdavo mirtimi dešimt italų. Kai kurie pakaruokliai būdavo užminuoti, tekdavo juos susprogdinti vietoje.

1943-ųjų spalio pirmą vokiečiai evakavo Neapolį. Rugsėjo mėnesį, prasidėjus sąjungininkų antskrydžiams, šimtai neapoliečių pabėgo iš miesto ir apsigyveno apylinkių urvuose. Traukdamiesi vokiečiai bombardavo urvus, užversdami angas. Prasidėjo šiltinės epidemija. Uoste buvo iš naujo minuojami nuskandinti laivai.

Trisdešimt pionierių atvyko į miestą, kur kas žingsnis tykojo pražūtingi spastai. Valstybinių įstaigų sienose buvo prislėpta uždelsto veikimo bombų. Beveik visos mašinos buvo užminuotos. Pionieriai įprato nepatikliai žiūrėti į kiekvieną daiktą, lyg netycia paliktą kambaryste, o ypač padėtą ant stalo, ir dar kampu, neatitinkančiu ketvirtos valandos kampo laikrodžio ciferblate. Net praslinkus daugeliui metų po karo, pionieriai visad dėdavo ant stalo parkerį tokiu kampu, kad jo drūtgalybė rodytų ketvirtą valandą.

Neapolis liko karo zona dar pusantro mėnesio, ir visą tą laiką Kipas išbuvo ten su savo būriu. Po dviejų savaičių jie aptiko urvuose užverstus žmones. Jų kūnai buvo pajuodę nuo išmatų ir šiltinės. Gabenant juos į miesto ligoninę, buvo toks įspūdis, jog tai traukia vaiduoklių procesija.

Po keturių dienų sprogo centrinis paštas, žuvo ar buvo sužeista septyniaskesdešimt du žmonės. Truputį anksčiau drauge su miesto archyvais supleškėjo turtingiausia Europoje viduramžių kolekcija.

Spalio dvidešimtają, trys dienos prieš paleidžiant elektros srovę, pasidavė vienas vokietis. Jis pranešė valdžiai, jog uosto kvartale paslėpta tūkstančiai bombų, sujungtų su elektros tinklais: vos paleidus srovę, miestas išléksiąs į padanges. Jis buvo kvočiamas septynis sykius, kartais mandagiai, kartais šiurkščiai, bet valdžia neišmanė, kaip žiūrėti į jo išpažintį. Galop buvo nutarta evakuoti visą kvartalą. Vaikus, senelius, pusgyvius ligonius, nėščias moteris, iš urvų išgelbėtus žmones, gyvulius,

dar tinkamus džipus, nehospitalizuotus sužeistus kareivius, pamšelius, kunigus, vienuolius ir vienuoles. 1943-ųjų spalio dvidešimt antrą temstant mieste liko tik dvylika pionierių.

Srovė turėjo būti paleista rytojaus dieną, trečią valandą popiet. Nė vienas pionierius dar niekad nebuvu atsidūrės tuščiame mieste. Tai buvo keisčiausios ir nerimastingiausios jų gyvenimo valandos.

Vakarais virš Toskanos griaudžia. Žaibus pritraukia menkiausias geležgalys, menkiausia varpinė, kyšanti virš kraštovaizdžio. Paprastai apie septintą vakaro Kipas grįžta kiparisais apsodintu geltonu taku. Tuo metu, jei artėja audra, sugriaudžia. Viduramžių tradicija.

Jam, regis, patinka ta audrų tradicija. Hana ir Karavadžas iš tolo pastebi jo siluetą, mato, kaip jis stabtelėja ir atsigrežęs žiūri į slėnį, ar neprisiveja lietus. Hana ir Karavadžas eina į vidų. Kipas dar pusmyli pédina įkalnėn vinguojančiu taku. Girdėti, kaip gurgžda žvirgždas po jo batais. Vėjas užleksia šuorais, lanksto kiparibus, lenda jaunam pionieriui į marškinį rankoves.

Jis eina dar kokias dešimt minučių, nenumanydamas, ar užklups ji lietus. Išgirsta lietu, prieš pajusdamas ji kūnu: lašai tekšena į išdžiūvusią žolę, alyvmedžių lapus. Bet tuo tarpu ji siaubia gaivus slėnio vėjas, audros priešakinė sauga.

Jei lietus užklumpa nepriėjus vilos, jis traukia tuo pat žingsniu, virš kuprinės išskleidžia guminį apsiaustą ir apsigobęs pédina toliau.

Atsidūrės palapinėje, girdi griaudžiant. Gryna perkūnija. Aidūs trenksmai virš galvos, griaudėjimas, panašus į kalnų tarpeklin neriančio traukinio ratų dundėjimą. Staigus plykstelėjimas nutvieskia palapinės šoną, nepalyginamai ryškesnis už saulės šviesą, sako jis sau, suslėgtos fosforo žybsnis, tarytum susijęs su mechanika, primenantis naują žodį, girdėtą per apmokymus ir detektorinį imtuvą. „Branduolinis“. Palapinėje nusivynioja sudrėkusį tiurbaną, džiovinasi plaukus ir užsivynioja kitą tiurbaną ant galvos.

Audra griaudėdama tolsta nuo Pjemonto į pietus ir į rytus. Žaibai kerta į Alpių koplytelių varpines, kurių vaizdai primena Kryžiaus kelio stotis ar Rožinio paslaptis. Varezės ar Varalo miesteliuose šmékstelėja

aukštesnės nei natūralaus dydžio septynioliktojo amžiaus pradžios statulos, vaizduojančios Biblijos scenas. Plakamas Kristus už nugaros su rištomis rankomis. Pakeltas rimbas. Lojantis šuo, o gretimos koplytėlės paveiksle – trys kareiviai, aukščiau nutapytų debesų keliantys kryžių drauge su Nukryžiuotoju.

San Džirolamo vila stovi tokioje vietoje, kad ir ją kartais nutvieskia žaibų blyksniai: tamsūs koridoriai, kambarys, kur guli anglas, virtuvė, kur Hana kuria ugnį, subombarduota koplytėlė – viskas ūmai nušvinta, nelieka né menkiausio šešėlio. Per tokias audras Kipas ramiai vaikščioja savo sodo kampelyje po medžiais. Pavojas būti žaibo nutrenktam juokingai menkas palyginti su kasdiene rizika. Jam skaičiuojant sekundes tarp žaibo tvykstelėjimo ir perkūnijos griausmo, priebandoje prieš akis iškyla kalnų koplytėlėse regėti naivūs katalikų tikėjimo vaizdeliai. Vila, ir ta primena vieną tų vaizdelių: visi keturi, nutieksti intymaus gyvenimo akimirką, viso to karo fone atrodo it paradoktas.

Dvylika Neapolyje likusių pionierių išsisklaidė po miestą. Kiaurą naktį skynęsi keliai į tunelius užcementuotomis angomis, leidosi į kanalizaciją ieškodami sprogdiklių, galimas daiktas, sujungtų su centriniais generatoriais. Turėjo išvykti antrą valandą popiet, valandą prieš paleidžiant elektros srovę.

Dvylika žmonių mieste. Po vieną kvartale. Vienas prie generatoriaus. Vienas vis dar pasinéręs į rezervuarą vandentiekio bokšte. Mat valdžia įsitikinusi, jog didžiausi nuostoliai galimi užtvindžius miestą. Kaip užminuojamas miestas. Sunkiausia ištverti tylą. Vienintelai girdimi gyvojo pasaulio garsai – šunų lojimas, paukščių giedojimas butuose, žvelgiančiuose į gatvę. Išmuš valanda, ir Kipas jeis į vieną tų kambarių, kur gieda paukštis. Gyvas padaras toje tušumoje. Jis eina pro Nacionalinių archeologijos muziejų, kur saugomi Pompéjos ir Herkulano paminklai. Neseniai matė baltuose pelenuose suakmenėjusį senovės šunį.

Eidamas kairėje rankoje laiko degantį raudoną pionieriaus žibintą. Tai vienintelis šviesos šaltinis Karbonarų gatvėje. Ta naktinė žvalgyba išsekino jėgas, ir dabar atrodo, jog ne kažin ką dar gali nuveikti. Kiekvienas pionierius turi radiją, bet naudojasi tik išimtiniais atvejais.

Labiausiai veikia nervus siaubinga tyla tuščiuose kiemuose, išdžiūvę fontanai.

Pirmą valandą popiet jis pasuka link šv. Jono bažnyčios, gerokai nukentėjusios nuo antskrydžių. Ten, kaip žino, yra Rožinio koplyčia. Užėjės ten anksčiau kelis vakarus, žaibų blyksniams tvieskiant tamsą, buvo pastebėjęs aukštus žmonių siluetus. Angelas ir moteris miegama-jame. Tamsa apgaubė tą akimirkos regėjimą. Jis atsisėdo klaupte, pa-laukė, bet kito apreiškimo nebuvo.

Jis įeina į tą bažnyčios kertę, kur terakotos siluetai nudažyti baltie-siems būdingomis spalvomis. Scena vaizduoja miegamajį, kuriame mo-teris kalbasi su angelu. Po dukslaus mėlyno apsiausto gobtuvu matyti kaštoninės moters garbanos, kairė ranka išskėstais pirštais guli ant krūtinės. Įeidas į kambarį, jis susivokia, jog visos figūros daug aukštesnės nei gyvenime. Jo galva vos siekia moters petį. Angelas pakelta ranga yra daugmaž keturių metrų aukščio. Vienai p ar kitaip, Kipui tai draugija. Kambarys gyvenamas, jis užmezga kalbą su esybėmis, vaizduo-jančiomis alegoriją apie žmonių ir dangaus santykius.

Jis nusiima kuprinę ir atsistoja prieš lovą. Nori išsitiesti joje, bet varžosi angelo. Jau buvo apėjės tą dangaus būtybę ir pastebėjęs ap-dulkėjusias lemputes ant nugaros po tamsiais sparnais, ir dabar jaučia, jog, nors ir kaip lenkia miegas, negalėtų ramiai užmigti, angelui stebint. Menininko subtilumas: iš po lovos kyšo trys poros šlepečių. Be dvidešim-ties minučių dvi.

Jis pakloja ant aslos apsiaustą, suploja kuprinę, pasikiša vietoj prie-galvio ir išsitiesia ant akmeninių plokščių. Lahore, vaikas būdamas, didumą naktą jis miegodavo ant demblio, patiesto kambarje ant aslos. Tiesą pasakius, jis niekad nepriprato prie vakariečių lovų. Šiaudinė pašonė ir pripučiamas priegalvis – štai ir viskas, ką jis turi palapinėje; Anglijoje, viešėdamas pas lordą Safolką, jis giliai nugrimzdavo į minkštą čiužinį ir gulėdavo atviromis akimis, jausdamasis it ankštoje kalėjimo kameroje, kol galiausiai išsiropšdavo iš lovos ir užmigdavo ant kilimo.

Jis išsitiesia šalia lovos. Pastebi, jog šlepetės didesnės nei tikros. Jos puikiausiai tiktų milžinėms amazonėms. Virš galvos – moters dešinės rankos apybraižos. Kojūgaly – angelas. Netrukus vienas kuris pionierius įjungs srovę, ir jeigu lemta išlėkti į padanges, išlėks drauge su moterimi ir angelu. Jie arba žus, arba gyvens. Šiaip ar taip, kitos išeities nėra.

Kiaurą naktį jis ieškojo slėptuvį su dinamitu ir laikrodinių mechanizmų. Arba aplink grius sienos, arba jis eis pasivaikščioti po apšviestą miestą. Bent jau bus suradęs tėvus – štai šitas figūras. Tas nebylus pokalbis ramina įtemptus nervus.

Po galva pasikišes rankas, jis mąsto apie angelo veido rūstumą, kurio anksčiau nepastebėjės. Jį suklaidino balta gėlė rankoje. Angelas – taip pat karys. Taip besvarstant, akys užsimerkia savaime, ir jি įveikia nuovargis.

Jis guli kiek ilgas šypsančiu veidu, lyg džiaugdamasis miegu, pagaliau aplankiusia palaima. Kairė ranka guli ant cemento. Tiurbano spalva derinasi su Marijos nériniuota apykakle.

Prie statulos kojų – mažytis indas pionierius kariška apranga šalia šešių šlepečių. Atrodo, jog laikas nebeegzistuoja. Kiekvienas pasirinko patogiausią pozą, kad galėtų pamiršti laiką. Šitaip mus prisimins kiti. Šypsančius, palaimos apimtus, pasitikinčius aplinka. Scena su Kipu, gulinčiu dviems figūroms prie kojų, skatina susimąstyti apie jo likimą. Pakelta terakotos ranka, pasirengusi duoti ženklą mirties bausmės vykdytojui, didžios ateities pažadas saldžiai kaip vaikas miegančiam svestimšaliui iš tolimo krašto. Visi trys beveik pasirengę priimti sprendimą, sudaryti sutartį.

Plonyčio dulkių sluoksnio padengtas angelo veidas spindi begaliniu džiaugsmu. Jo nugaroje pritvirtintos šešios lemputės, dvi perdegusios. Ir vis dėlto elektros stebuklas iš apačios staiga nutvieskia sparnus, ir sodriai raudona bei mėlyna spalvos drauge su gelsvų laukų auksu suspindi gyvybe tą vėlyvą popietę.

Nors ir kur būtų Hana dabar, ateityje, ji mato orbitą, kuria Kipo kūnas pasitraukė iš jos gyvenimo. Tas vaizdas tolydžio šmékščioja jai prieš akis. Takas, kurį jis prasiskynė verždamasis prie jos. Ta akimirka, kai jis virtos uola. Ji prisimena tos rugpjūčio dienos menkiausią smulkmeną: koks buvo dangus, kaip, artėjant audrai, tamsėjo daiktai prieš ją ant stalo.

Mato jį lauke, rankomis susiėmusį galvą, tuomet suvokia, jog taip daro ne iš skausmo, o todėl, jog turi stipriai prispausti ausines. Jis ten, vidury lauko, per kokį šimtą žingsnių nuo jos, kai ji išgirsta iš jo kūno ištrūkstant riksmą. Iš kūno, kuris visad būdavo tylus jų draugijoje. Jis smunka ant kelių, lyg kas būtų nukirpęs virvutes. Ilgai netrukus iš léto pasikelia, įkypai lauko traukia savo palapinės link, jeina į vidų ir užskleidžia angą. Šaižus perkūnijos trenksmas, ir ji mato jo tamsias rankas.

Kipas išneria iš palapinės su karabinu. Įbėga San Džirolamo vilon, pralekia pro ją lyg biliardo kamuolys, įpuola pro duris, pakniopstomis dumia laiptais šnopuodamas taktomačio ritmu, batų galais kliūdamas už pakopą. Ji girdi jo žingsnius koridoriuje, bet sėdi kaip sédėjusi prie stalo, priešais pasidėjusi knygą ir pieštuką, tokius ryškius ir tamsius, užlietus tos šviesos, kuri būna prieš audrą.

Jis įsiveržia į kambarį. Sustoja anglo ligonio lovos kojūgaly.

Sveikas, pionieriu.

Šautuvo buožė įremta į krūtinę, diržas įsitempięs ant trikampiu sulenkto rankos.

Kas atsitiko lauke?

Kipas atrodo pasmerktas, atskirtas nuo pasailio, rudas veidas ašarotas. Jis pasisuka ir šauna į seną fontaną, tinkas atšoka ir dulkémis nugula

ant lovos. Jis atsigrežia, šautuvas dabar nukreiptas į anglą. Jį krečia šiurpas, ir jis stengiasi iš paskutinių susivaldyti.

Padékite šautuvą, Kipai.

Jis nugara įsiremia sienon, nustoja drebėti. Aplink pilna tinko dulkių.

Aš sėdėjau lovos kojūgaly ir klausiausi jūsų, dėde. Šiuos paskutinius méniesius. Vaikas būdamas, dariau tą patį. Buvau įsitikines, kad galu įsidėti į galvą visa tai, ko mane moko suaugusieji. Buvau įsitikinęs, kad galu naudotis tomis žiniomis, šiek tiek jas papildyti, o vėliau perduoti kam nors kitam.

Aš augau laikydamasis savo krašto tradicijų, o paskiau ēmiau labiau laikytis jūsiškių. Tradicijų, būdingų jūsų baltai netvariai salai, savo papročiais, manieromis, knygomis, paskatomis ir argumentais sugebėjusiai savo tikėjiman atversti visą pasaulį. Tobulo elgesio taisyklys. Žinojau, jog būsiu nubaustas, jei arbatos puodelį laikysiu ne tuo pirštu. Jog man bus striuka, jei netinkamai pasirišiu kaklaraištį. Ar vien tik laivai suteikė jums tokią galią? O gal taip buvo tik todėl, jog, pasak mano brolio, jūs turėjote istoriją ir spaustuvės?

Mus atvertėte jūs, o vėliau – amerikiečiai. Su savo ganytojiškomis gyvenimo taisyklemis. Ir indai kariai niekais leido gyvenimą vaidindami didvyrius, kad taptų *pukkah*, geresni. Jūs žaidėte karą kaip kriketą. Kaip sugebėjote mus šitaip apmulkinti? Žinot... Klausykit, tai, ką padarėt jūs pats ir visi jūsiškiai...

Jis meta šautuvą ant lovos ir žengia prie anglo. Detektorinis imtuvas kabos jam ant krūtinės. Nusikabina jį, užmauna ausines ligoniui ant juodos galvos, ir tas ima drebėti iš skausmo, nes galvos oda be galio jautri. Bet pionierius nenuima ausinių. Žengia žingsnį atgal ir pasiima šautuvą. Tarpdury pastebi Haną.

Viena bomba. Po to kita. Hirosima. Nagasakis.

Jis nusitaiko į lango nišą. Aukštai slėnyje, šautuvo taikiklyje, lyg tyčia sklando vanagas. Užsimerkęs jis mato liepsnojančias Azijos gatves. Ugnis siaubia miestus, sakytum dega žemėlapis, karščio uraganas pralėkdamas pro šalį džiovina kūnus, žmonių šešeliai staiga pakyla ir išnyksta ore. Vakariečių išminties protrūkis.

Jis stebi anglą ligonį su ausinėmis, vidun nukreiptu žvilgsniu, įdėmiai klausantį. Karabino kryptukas slenka nuo lenktos nosies prie Adomo obuolio, virš raktikaulio. Kipas užsiima kvapą. Enfeldo karabinu nežaidžiama. Ryžtingiau.

Į jį vėl nukrypsta anglo žvilgsnis.

Pionieriu.

Vidun įeina Karavadžas ir ištisia ranką. Kipas pasisuka, šautuvo buožė įsiremia į šonkaulius. Lyg žvėris būtų švelniai grybštelėjės letena. Ir tarytum užbaigdamas judešį, atsistoja šauti pasirengusio baudžiamojo būrio kareivio poza, kokia buvo mokomas stovėti Indijos ir Anglijos kareivinėse. Taikiklyje apdegės kaklas.

Kipai, pasikalbékim.

Jo veidas – peilis. Pasibaisėjimo ir siaubo ašaros, viską aplink regint iš esmės pasikeitus. Galėtų sutemti naktis, nusileisti rūkas, tamsiai rudos jaunuolio akys vis viena pastebėtų naują priešą.

Brolis sakė tiesą. Niekad neatsisuk nugara į Europą. Į verslo žmones. Į žmones, darančius sandérius. Į žmones, braižančius žemėlapius. Niekada nepasitikėk europiečiais, sakė jis. Niekad jiems nespausk rankos. O mes? O, kaip greit susižavėdavom jų kalbomis, medaliais, ceremonijomis. Ką aš dariau visus paskutiniuosius metus? Ardžiau, plėšiau lauk šetono padargus. Ir ko susilaukiau? Štai šito?

Kas darosi? Sakykit, dėl Dievo meilės!

Palieku jums savo imtuvą, kad suvirškintumėt istorijos pamoką. Nė iš vietos, Karavadžai. Visos tos karalių, karalienių, prezidentų kalbos apie civilizaciją... Tie abstraktūs balsai. Pauostykit juos. Pasiklausykit radio ir pauostykit, kuo kvepia jų iškilmės. Mano krašte, kai tévas nusižengia teisingumui, tau privalu jį nudėti.

Jūs nežinot, kas jis toks.

Šautovo kryptukas nutaikytas į apdegusį kaklą. Paskui pionierius nukreipia jį žmogui į akis.

Šaukit, sako Almasis.

Pionieriaus akys susiduria su ligonio žvilgsniu tame pustamsiame kambaryste, kur dabar susitvenkės visas pasaulis.

Jis linktelėja pionieriui.

Šaukit, ramiai sako.

Kipas išmeta iš spynos šovinį ir pagaua bekrintantį žemén. Sviedžia šautuvą ant lovos it gyvatę, kuriai išplėstas geluonis. Kažkur šone mato Haną.

Apdegės žmogus nusitraukia ausines nuo galvos ir létai pasideda jas prieais. Kaire ranka paima klausos aparatą, nuplēšia ir meta ant grindų.

Šaukit, Kipai. Nebegaliu daugiau klausytis.

Užsimerkia. Grimzta tamson, tolyn nuo to kambario.

Pionierius atsikala į sieną sunéręs rankas, nuleidęs galvą. Karavadžas girdi, kaip šnirpšlėmis vaikšto oras, greitai ir sklandžiai, kaip stūmoklis.

Jis ne anglas.

Prancūzas, amerikietis, man vis viena. Kai puolat bombarduoti rudąjį rasę, esate anglas. Turėjot Belgijos karalių Leopoldą, o dabar turit Hari Trumeną, tą susiškélį iš Jungtinių Valstijų. Jūs visko išmokot iš anglų.

Ne. Ne jis. Apsirinkat. Iš visų žmonių, ko gero, jis vienintelis jūsų pusėje.

Jis pasakyti, jog tai nesvarbu, sako Hana.

Karavadžas atsisėda krėslan. Jis visad sėdi šitame krėsle, sako jis sau. Kambaryste girdéti, kaip silpnai čirškia detektorinis imtuvas, radijas vis dar kalba savo povandeniniu balsu. Jam būtų per sunku atsigrežti ir pažiūrėti į pionierių, Hanos chalato blausios dėmės pusėn. Žino, jog jaunojo kareivio tiesa. Tokios bombos jie niekad nebūtų numetę ant baltųjų valstybės.

Pionierius išeina iš kambario, palikdamas prie lovos Karavadžą ir Haną. Visus tris palikdamas jų pasaulyje. Jis nebe jų sargybinis. Jeigu ligonis numirs, Karavadžas ir mergina ji palaidos. Tegu mirusieji laidoja savo mirusiuosius. Jis niekad nebuvo tikras, ką reiškia tie bejausmiai Biblijos žodžiai.

Jie palaidos viską, tik ne šitą knygą. Kūną, paklodes, jo drabužius, šautuvą. Netrukus jis bus vienas su Hana. O viso to priežastis – radio pranešimas. Šiurpus įvykis, atsklidęs trumposiomis bangomis. Naujas karas. Civilizacijos žūtis.

Rami naktis. Jis girdi ūbaujant pelėdas, jų silpnus balsus, duslų sparnų plazdėjimą, joms sukant kita kryptimi. Virš palapinės kyšo kiparisai, nejudrūs tą bevéję naktį. Jis išsitiesia aukšteliinkas, įsmeigęs akis į

tamsiąjų palapinės kertę. Užsimerkia ir mato ugnį, žmones, tie šokinėja į upes, į rezervuarus saugodamiesi liepsnos, karščio, per kelias sekundes sunaikinančio viską, ką jie turi, odą ir plaukus, net vandenį, kuriame jie pasinérę. Žerinti bomba, lėktuvu nešama virš vandenyno, rytuose šviečiant ménuliui, žaliojo salyno link. Ir numetama.

Jis nieko nevalgė, nieko negérė. Nieko negali nuryti. Prieš saulei leidžiantis, iš palapinės išnešė visą karinę padarynę, visą įrangą minoms ardyti, nuo uniformos nuplėšė visus skiriamuosius ženklus. Prieš atsiguldamas nusivyniojo tiurbaną, susišukavo plaukus, sumežgė ant viršugalvio, paskui atvirto aukštelninkas, pamatė šviesą pamažu sklindant palapinės paviršiumi, tuo tarpu akys gerte gérė paskutinius dienos spindulius, o ausys girdėjo, kaip ščiūva vėjas ir kaip dusliai plazda vanagų sparnai. Ir visus švelnius oro virpesius.

Atrodo, jog visus pasaulio vėjus susiurbė Azija. Jis atsisako visų tarnybos metais matytų bombelių – vaizduojasi bombą, jo galva, didumo sulig miestu, tokią didelę, jog gyvieji gali stebeti žūvant aplink visą tautą. Jis nieko neišmano apie tą ginklą. Nežino, ar žudo sprogimas ir metalo skeveldros, ar verdantis oras sunaikina visa, kas gyva. Žino tik tiek, jog negali niekam leist prisiartinti, negali nieko valgyti nei gerti iš klano, telkšančio ant akmeninio suolelio terasoje. Jis bijo išsitraukti iš kuprinės degtukus ir uždegti lempą, nes įsivaizduoja, jog viskas gali supleškėti, ugniai šoktelėjus nuo lempos dagčio. Prieš palapinėje išgaruojant šviesai, jis išsitraukia šeimos nuotrauką ir ilgai žiūri. Jis vardu Kirpalas Singhas ir nežino, ką čia veikia.

Stovi po medžiai rugpjūčio kaitroje, be tiurbano, viena *kurta*. Rankose neturi nieko, tik žingsniuoja palei tvoras, basas eina žole arba terasos akmeninėmis plokštėmis, arba laužavietės pelena. Jo kūnas, gyvas nemiga, kaip gairė Europos plataus slėnio pakrašty.

Paryčiais ji pastebi ji šalia palapinės. Naktį žiūrėjo, ar tarp medžių nesužibės žiburėlis. Tą vakarą viloje kiekvienas pavalgė savo kompyutyre, anglas nieko nelietė. Ji mato pionierių mosuojant ranka ir nelyginant burę tolydžio bliūkštant palapinės brezentą. Jis atsigrėžia, eina namo link, kopija terasos laiptais ir dingsta.

Koplyčioje pro sudegusius klauptus eina prie apsidės, ten, apgaubtas brezentu, stovi motociklas. Jis traukia gaubšlę nuo viršaus. Atsitupia šalia, uosto tepaluotus krumpliaračius ir grandinę.

Hanai jėjus bestogėn koplyčion, jis sėdi nugara ir galva atsirėmės į ratą.

Kipai.

Jis neatsako, žiūri jos nematydamas.

Kipai, čia aš. Ką bendra mudu turim su visu tuo?

Ji jaučiasi stovinti prieš uolą.

Ji atsiklaupia, palinksta prie jo, smilkiniu glausdamasi prie jo krūtinės. Taip rymo akimirką.

Dunksi širdis.

Matydamo ji vis tokį pat bežadį, ji klūpsčia traukiasi atgal.

Kartą anglas man perskaitė knygoje tokius žodžius: „Meilė yra tokia, jog lengvai gali pralisti pro adatos skylutę“.

Jis atšlyja į šalį, jo veidas atsiduria per kelis colius nuo lietaus vandens klano.

Vaikinas ir mergina.

Pionieriui traukiant motociklą iš po brezento, Karavadžas stovėjo užskniaubęs ant parapeto, smakrą pasidėjęs ant riešo. Pajuto, jog nebegali tverti namų atmosferos, ir nuėjo šalin. Jam pasitraukus, pionierius užvedė motociklą ir prieš apsižergdamas ilgokai birbino motorą. Hanai stovėjo šalia.

Singhas palietė Hanos ranką ir, nejungdamas variklio, nusileido pašlaitėn. Tada paleido motorą visu galingumu.

Pusiaukelėje nuo vartų jo laukė Karavadžas su šautuvu rankoje. Net nekilstelėjo jo, kai vaikinas sulėtino matydamas Karavadžą einant priešais. Karavadžas žengė artyn ir apkabino ji abiem rankomis. Tvirtai suspaudė glėbyje. Pionierius pirmąsyk pajuto seniai neskustą Karavadžo žandą. Išivaizdavo, jog jis įtrauktas vidun, susilieja su žvalgo raumenimis. „Dabar turėsiu išmokt tavęs nesiilgėt“, – tarė Karavadžas. Vaikinas nuvažiavo, ir Karavadžas grįžo atgal vilon.

Variklio gausmas aplink. I medžius siūbtelėjo „Triumfo“ dūmai, dulkės, žvyras. Motociklas peršoko spygliuotų vielų užtvarą ir, vingiuodamas tarp sodų kvapą ir klastingą skardžių, paliko vienuolyno apylinkes.

Jo kūnas palinko įprasta poza: krūtinė lygiagrečiai su benzino baku, beveik liesdama jį, abi rankos horizontaliai, kad būtų kuo mažesnis oro pasipriešinimas. Jis važiavo į pietus, aplenkdamas Florenciją. Per Grevę, Montevarkį ir Ambrą, miestelius, nepažymėtus karo ir sajungininkų žygio žemėlapiuose. Vos pasirodžius pirmosioms kalvoms, jis perkirto kalnagūbrį ir leidosi Kortonos link.

Jis važiavo priešinga kryptimi, nei žygiavo sajungininkai, sakytum išvyniodamas karo giją. Keliuose jau nebuvo prisigrūdė karinės technikos. Važiavo tik žinomais keliais, iš tolo pastebėdamas jau matytus pilių bokštus. Užgulės „Triumfą“, jis pašelusiai lėkė šunkeliais, tarytum ryte rydamas kilometrus. Mantos turėjo nedaug, visus ginklus buvo palikęs viloje. Motociklas kaukdamas švilpė per kaimus, nelétindamas greičio nei miestuose, nei vietose, primenančiose karo dienas. „*Žemė susiūbuos ir ims svyruti kaip girtuoklis, ir sugrius kaip trobelė*“.

Ji atsegė Kipo kuprinę. Surado pistoletą, suvyniotą į tepaluotą skiautę, tad į nosį dūrė svaigus kvapas, kai ji išvyniojo. Dantų šepetėlis, dantų milteliai, užrašų sąsiuvinys su eskizais, viename eskize – ji, sėdinti terasoje, nupiešta žiūrint iš anglo kambario. Du tiurbanai, butelis krakmolo. Žibintas su odiniais dirželiais, pionierių naudojamas ypatingais atvejais. Ji uždegė žibintą, ir kuprinė prisipildė tamsiai raudonos šviesos.

Šoninėse kišenėse ji rado bombų ardymo įtaisų, bet nenorėjo prie jų né prisiliesti. Ivvyniotas į skiautę gulėjo metalinis kaištelis, jos krašte naudojamas cukrui tekinti iš klevų.

Subliuškusioje palapinėje ji aptiko portretą, tikriausiai jo šeimos. Paémė nuotrauką į delną. Sikhas ir jo šeima.

Vyresnysis brolis toje nuotraukoje buvo vienuolikos metų. Kipas, šalia jo, aštuonerių. „*Karui prasidėjus, mano brolis stojo už tuos, kurie buvo prieš anglus*“.

Métési dar nedidelis vadovėlis su užminuotos vietovės planu. Ir piešinys: muzikanto lydimas šventasis.

Ji sukrovė viską kuprinėn, tik nuotrauką tebelaikė kitoje rankoje. Su kuprine ant peties peréjo miškelį, lodžią ir pasuko į vidų.

Beveik kas valandą sulétindavo greitį, stabtelédavo, paspjaudydavo ant akinių ir nuvalydavo juos marškinį rankove. Dar sykį žvilgtelédavo į žemélapi. Važiuosią iki Adrijos, paskui – į pietus. Diduma kariuomenės buvo prie šiaurinių sienų.

Jis pakilo iki Kortonas, šaižiai čiaudant motorui. Raitas ant „Triumfo“ bažnyčios laiptais užléké iki durų. Statula vis dar buvo ten pat, apkalta pastoliais. Jis noréjo iš arti pamatyti veidą, bet nebeturéjo opinio taikiklio ir jautési pernelyg sustingęs, kad galėtų užkopti pastoliais. Pavaikščiojo apačioje lyg prašalaitis, kuriam uždarytos namų durys. Nustūmė motociklą bažnyčios laiptais žemyn, paskui pervažiavo per nusiaubtus vynuogynus ir nušvilpė toliau Areco link.

Nuo Sansepolcro vingiuotu keliu pasuko į rūko gaubiamus kalnus ir gavo visiškai sulétinti greitį. Pasieké Boką Trabariją. Buvo šalta, bet jis uždraudé sau galvoti apie orą. Pagaliau kelias pakilo aukšciau tos baltumos, ir rūkas nusidrieké toli apačioje it upės vaga. Jis aplenké Urbiną, kur vokiečiai sudegino visus priešo arklius. Čia jie kovési ištisą ménesi, o dabar jis perléké tą kraštą per kelias minutes. Pažino nebent Juodosios Dievo Motinos relikvines. Po karo supanašėjo visi miestai ir miesteliai.

Jis leidosi pakrantėn. Link Gabičės, kur matė Švenčiausiąjį Mergeleę išeinant iš jūros. Užmigo ant kalvos, šalia skardžio, iš aukštybių žvelgiančio įjūrą netoli tos vietas, kur buvo iškelta Švenčiausiosios Mergelės statula. Taip baigési pirmoji diena.

Mieloji Klara, – mieloji maman,

Maman – prancūziškas žodis, Klara – apvalus žodis, primenantis švelnią glamonę, intymus žodis, kurį galima sušukti viešoje vietoje. Kažkas patvaru ir amžina kaip baržą. Nors tu, bent jau mintyse, kaip žinau, esi kanoja. Per kelias sekundes sugebi pasisukti ir iplaukti į tykų užutekį. Visada nepriklausoma. Visada savarankiška. Anaiptol ne baržą, atsakinga už viską aplink. Tai mano pirmas laiškas per daugelį metų, Klara, ir dabar esu atpratusi nuo formalumų. Paskutinius mėnesius gyvenau su trimis draugais, mes kalbėdavomės apie šį bei tą, kas užeina ant seilės. Dabar jau nebemoku kitaip kalbėti.

Šiandien tūkstantis devyni šimtai... Kelintieji? Staiga iškrito iš galvos. Bet prisimenu mėnesį ir dieną. Vakar išgirdom, jog Japonijon nūmestos bombos, toks jausmas, jog atėjo pasaulio pabaiga. Man rodos, asmens valia visada kirsis su viešają nuomone. Jeigu galėtume tai pateisinti, galėtume pateisinti viską.

Patrikas žuvo Prancūzijoje, balandinėje. Septynioliktame ir aštuonioliktame šimtmetyje prancūzai statė milžiniškas balandines, didesnes už daugelį namų. Jos štai tokios:

Horizontali linija per trečdalį aukštumo buvo vadinama „žiurbriaune“, užstojančia žiurkėms kelią ropštis plytomis, taigi savotiška balandžių apsauga. Saugu kaip balandinėje. Šventa vieta. Kaip bažnyčia daugeliu atžvilgių. Saugi vieta. Patrikas žuvo saugioje vietoje.

Penktą ryto kojos spyriu jis užvedė „Triumfą“, ir užpakalinis ratas užgriebės paleido trykšlę žvyro. Buvo dar tamsu, dar sunku skardžio papédėje įžiūrėti tolumoje jūrą. Toliau į pietus žemėlapio jis neturėjo,

bet buvo žinomi keliai, kuriais jie žygiavo kaudamiesi, ir jis galėjo traukti pajūriu. Patekėjus saulei, jis padidino greitį. Priešaky laukė upės.

Apie antrą popiet jis pasiekė Ortoną, kur pionieriai statydami pontoninį tiltą vos nenuuskendo vidury patvinusios audringos upės. Prasidėjus lietui, jis sustojo apsigaubti neperšlampamu apsiaustu. Paskui sulyta žole apėjo aplink motociklą. Dabar važiuojant garsas buvo pasikeitęs. Vietoj kriokimo ir inzgimo buvo girdėti šliuksėjimas, priekiniam ratui teškiant vandenį jam ant batų. Pro akinius viskas atrodė pilka. Ne, apie Haną jis nebegalvosiąs. Ir toje tyloje, motociklui kriokiant, jis negalvojo apie ją. Vos tik iškildavo merginos veidas, išdildydavo ji iš atminties, imdavo kraipyti vairą, tvirtai jį apgniaužęs, kad visas mintis reikėtų sutelkti į kelią. Jeigu atmintin ateidavo žodžiai, tai būdavo ne Hanos žodžiai, bet pavadinimai tų Italijos vietovių, per kurias jis dabar važiavo.

Atrodė, jog bėgdamas vežasi anglo kūną, pasodintą priešais ant benzino bako, tą pajuodusį, jo liemenį apkabinusį kūną, per jo petį žvelgiantį praeitin, žvelgiantį į kraštą, iš kurio jiedu bėgo, į tolstančią svetimšalių gyvenamą pilį Italijos kalvos viršūnėje, kuri niekad nebus atstatyta. „*Ir mano žodžiai, kuriuos aš įdėjau tau į burną, neatstos nuo tavo burnos, nuo tavo palikuonių burnos ir nuo tavo vaikų vaikų burnos*“.

Anglo ligonio balsas tiesiai į ausių giedojo Izaiją kaip aną popietę, kai jaunuolis pasakojo jam apie Romoje ant koplyčios lubų tapytą veidą. „Žinia, yra šimtai Izaijų. Kada nors panūsite jį pamatyti seną: pietų Prancūzijos abatijoje jis vaizduojamas žila barza, bet vis dar valdingu žvilgsniu“. Ir anglas užgiedojo freskų kambaryje. „*Štai Viešpats išnešins tave, kaip nusinešama gaidys, ir atims tave taip kaip apsiaustą. Jis vainikuote apvainikuos tave sielvartu, mes tave kaip kamuolių į placią ir ertą šalį*“.

Jis lėkė vis labiau pliaupiant lietui. Jam patiko anas veidas ant lubų, todėl patiko ir tie žodžiai. Lygiai kaip tikėjo apdegėliu ir jo puose-lėjamais civilizacijos sodais. Izaijas, Jeremijas, Saliamonas buvo apdegėlio mėgstamiausioje knygoje, su kuria jis niekad nesiskirdavo, jo šventojoje knygoje, kurion buvo įsiklijavęs tai, ką brangino. Jis padovanojo savo knygą pionieriui, ir pionierius pasakė: mes irgi turime šventają knygą.

Guminiai akinių aptaisai sutrūkinėjo per paskutinius mėnesius, ir lietus smelkėsi į menkiausią tarpelį prieš jo akis. Geriau važiuoti be akinių, ausyse be paliovos šliuksint jūrai, nebejaučiant kūno, nutirpusio, sustingusio belinksant, nes ta mašina, kuria taip tvirtai apsižergės riedėjo, teikė nebent šilumos iliuziją, ir jos balkšvas pavidalas it krintanti žvaiždė sklendė per kaimus, pasivaidendamas sekundės dalelę, taip trumpai, jog spėtum nebent mintyse sukuždėti slapčiausią troškimą. „*Nes dangus sutirps kaip dūmai ir žemė susidėvės kaip drabužis; jos gyventojai žus kaip štie; (...) Nes kaip drabuži, taip ir juos suės kirminas, ir kaip vilnų, taip ir juos sugrauš kandis*“.

Dykumų paslaptis. Dykumų, plytinčių nuo Uveinato iki Hirosimos.

Jis nusiémė akinius kaip tik tuo metu, kai, padarės posūkį, atsidūrė ant tilto per Ofanto upę. Vis dar laikydamas juos kairėje rankoje, pasijuto sklendžiąs drauge su motociklu. Išmetė juos ir suvaldė vairą, bet nesitikėjo atsitrenkti į tilto metalinį kraštą, ant dešinio šono čiuoždamas po apvirtusiu motociklui. Susivokė vandens plėvele slystas į vidurį tilto, melsvoms kibirkštims žyrant nuo gremžiamo metalo ir sukantis apie rankas ir veidą.

Atšoko metalinės dalys, nubruoždamos pečius. Motociklas drauge su vairuotoju čiūžtelėjo kairėn, tiltas buvo be turėklų, ir jiedu nulékė lygia greta su vandeniu, abu pavirę ant šono, o jis – virš galvos iškeltomis rankomis. Apsiaustas atsikabino, nuskriejo šalin nuo to, kas buvo mechanika ir netvaru, tapęs oro gaivalu.

Motociklas ir karys akimirką tarsi pakibo ore, paskui smigo upén, balta drūžė perréžė vandenį, dingo kojomis tvirtai suspaustas metalinis korpusas, o lietus pliaupė liedamasis su vilnimis. „*Jis mes tave kaip kamuolį į plačią ir ertą šalį*“.

Kaip Patrikas atsidūrė balandineje, Klara? Batalionas paliko jį apdegusį ir sužeistą. Apdegusį taip, jog marškiniai sagos susilydė su oda, su miela krūtine. Kurią bučiavau aš ir bučiavai tu. Ir kaip tėtis galėjo sudegti? Jis, visad sugebėdavęs kaip žaltys, kaip tavo kanoja, kaip užburtas išslisti, pabėgti nuo tikrovės. Apsišaruoti savo švelniu nesuvokiamu naivumu. Jis buvo visų vyrių nešnekiausias, ir aš visad stebėdavausi, kad jis patinka moterims. Mes linkusios turėti šalia šnekų vyraq. Mes racionalios, protingos, o jis dažnai būdavo sutrikęs, neryttingas, nebylus.

Buvo jis baisiai apdegės, ir man, gailestingajai seselei, priklausė ji slaugyti. Supranti, kokia negailestinga geografija? Būčiau galėjusi ji išgelbėti ar bent jau iki pabaigos budėti šalia. Nudegimai – mano specialybė. Ar ilgai buvo jis vienišas balandžiu ir žiurkių draugijoje? Pamažu senkant kraujui ir gėstant gyvybei? Virš galvos balandžiai. Jų plazdėjimas aplink. Tamsoje nesudedant bluosto. Jis visad nekenėtė tamsos. Ir buvo vienas, be draugės, be dukters.

Man pakyrėjo Europa, Klara. Noriu namo. Noriu atsidurti tavo trobelėje, prie rausvos uolos Jurgio įlankoje. Važiuosiu autobusu iki Parry Soundo. Ir iš žemyno trumposiomis bangomis duosiu žinią į Penkeikus. Ir lauksiu tavęs, lauksiu, kol pamatysi kanoja atplaukiant tavo siluetą, atplaukiant manęs išvaduoti iš tos vietos, kur visimes pakliuvome išduodami tave. Kaip tu sugebėjai tapti tokia suprtinga? Kaip tu sugebėjai tapti tokia ryžtinga? Kaip tai atsitiko, jog tu nesileidai apmulinama? Tu, šitaip pasinešusi į malonumus, staiga pasidarei tokia protinė. Visų mūsų tyriausioji, pupele tamsiausioji, lapeli žaliausias.

Hana

Pionieriaus vienplaukė galva išnyra iš vandens, jis dusdamas į plaučius traukia visą orą, slūgsantį virš upės.

Permetės kanapinę virvę ant gretimos vilos stogo, Karavadžas pasidarė savotišką lieptelį. Savo pusėje virve apjuosė Demetrijaus liemenį ir galą pririšo prie šulinio. Kai įtempė, virvė buvo truputį aukščiau dviejų alyvmedžių viršūnių. Jeigu netektų pusiausvyros, kristų tiesiai į šiurkštų dulkėtą kurio nors alyvmedžio glėbį.

Nuėjo vienomis kojinėmis, kojų pirštais laikydamasis virvės. Ar statula turi kokią vertę? kartą lyg šiaip sau paklausė Hanos, ir ji atsakė, jog, anot anglo ligonio, visos Demetrijaus statulos esančios bevertės.

Ji užklijuoja voką, pasikelia ir eina per kambarį uždaryti lango. Kaip tik tuo metu slėnį perskrodžia žaičias. Ji mato Karavadžą aukštai virš žemės, vidury griovos, it gilus randas riečiančios vilą. Sustoja lyg sapnuodama, paskui užsilipa į lango nišą ir atsisėdusi žiūri lauk.

Sulig kiekvienu žaibo plykstelėjimu lietaus čiurkšlės sustingsta ūmai nutviekiestos nakties dugne. Ji mato suopius kylant padangėn, žvilgsniu ieško Karavadžo.

Jis užuodžia lietų pusiaukelėje, ir tada staiga prakiūra lyti, vanduo žliaugia visu liemeniu, kiaurai permerkia darbužius, ir tie susyk apsunksta.

Ji iškiša pro langą rieškutėmis sudėtas rankas ir linkso, lietui šukujant jai plaukus.

Vila grimzta į tamsą. Koridoriuje, prie anglo ligonio kambario, vis dar spingso paskutinė žvakė. Kai tik jis, išniręs iš miego, atsimerkia, mato plevenant gelsvą liepsnelę.

Nuo šiol pasaulis jam bežadis, netgi šviesa atrodo neberekalinga. Rytą pasakysiąs merginai, jog nesą prasmės jam miegant žibinti žvakę.

Apie trečią nakties pajunta kažką esant kambaryste. Akimirką kojūgaly prie sienos pastebi žmogystą, o gal piešinį, per žvakės švieselę sunkiai įžiūrimą lapijos prietemoje. Sumurma kažką panosėje, tai, ką ketino pasakyti, bet atsiliepia tyla, ir blanki ruda žmogysta, veikiausiai koks nakties šešėlis, nejuda. Tuopa. Plunksnuotas žmogus. Plaukikas. Beje, taria sau, jau niekad nebegausiąs progos dar sykį pasikalbėti su jaunuoju pionierium.

Tą naktį jis nesudedė bluosto, stebi, ar žmogysta prieis arčiau. Tyčia negeria miltelių, kurie numaldytų skausmą, budi, iki šviesa užgėsta ir žvakės kvapas pasklinda po jo kambarį, po merginos miegamajį, toliau koridoriuje. Jei žmogysta apsisuktų, jis pamatytu freską už nugaros, toje vietoje, kur kartą skaudžiai susimušė į nutapytą altaną. Kai žvakė užgesianti, jis pamakysias.

Jo ranka tiesiasi, paliečia knygą ir vėl gula ant juodos krūtinės. Niekas daugiau nejuda kambaryste.

Kur jis dabar, kai mąsto apie ją? Po šitiekos metų. Plokščias istorijos akmenėlis, atšokęs nuo vandens paviršiaus ir pakilęs taip aukštai, jog jiedu abu spėjo susentti, iki jam nukrintant ir nugrimztant.

Kur jis dabar, kai ten, savo sode, sėdi ir kartoja sau, jog turėtų eiti vidun ir parašyti laišką arba kurią dieną nuvažiuot į paštą ir užpildyti blanką: gal pavyksių su ja susisiekti kitame krašte. Kaip tik tas sodas, tas ketvirtainis nušienautos išdžiūvusios vejos, primena jam mėnesius, praleistus drauge su Hana, Karavadžu ir anglu ligoniu San Džirolamo viloje, į šiaurę nuo Florencijos. Dabar jis gydytojas, turi du vaikus ir kvatoklę žmoną. Tame mieste neturi né valandėlės atokvėpio. Šeštą vakaro nusivelka baltą chalatą ir lieka tamšiomis kelnėmis ir marškiniais trumpomis rankovėmis. Užrakina kliniką, kur visi popieriai prislėgti įvairiausiais daiktais, – akmenimis, rašalinėmis, žaisliniu sunkvežimiui, kuriuo nebežaidžia sūnus, – nes ventilatoriui sukantis galėtų išlakstyti į visas puses. Apsižergia dviratį ir, pervažiavęs turgavietę, mina keturią mylias namo. Kiekvienąsyk stengiasi pasukti ūksmingaja gatvės puse. Sulaukęs tokio amžiaus, netikėtai susivokia, jog Indijos saulė sekina jégas.

Smunka po kanalo gluosniais ir sustoja nedidelėje gyvenvietėje, nusisega gnybtukus, kuriais važiuodamas sugnybia kelnių klešnes, ir vedasi dviratį laiptais žemyn į žmonos puoselėjamą sodelį.

Šį vakarą kažkas ištraukė tą plokščią akmenuką iš vandens, paleido atgal Italijos link, į kalvose išsimėciusį miestelį. Gal mergaitė, kurios chemikalais nudegintą ranką jis šiandien gydė? Arba akmeniniai laiptai, kurių pakopas įnirtingai gožia rudos piktžolės? Jis vedési dviratį ir vidury laiptų viską prisiminė. Važiavo į darbą, ir atminties detonatorius suveikė tik po septynių valandų konsultacijų ir popierizmo, neleidusiu atsikvėpti ligoninėje. Bet veikiausiai tai buvo mergaitė nudeginta ranka.

Jis sėdi sode. Ir žiūri į Haną, jos plaukai ilgesni, ji savo krašte. Ką ji veikia? Jis visad ją mato, jos veidą ir kūną, bet nenumano, ką ji daro, kaip gyvena, netgi matydamas, kaip ji bendrauja su žmonėmis, kaip lenkiasi prie vaikų, už jos – baltos šaldytuvo durelės, fone – tylus tramvajai. Tai savotiška dovana, vienaip ar kitaip jam duota, lyg ji būtų kino kadre, bet tik ji viena ir bežadė. Jis gerai nėmato ją supančių žmonių, negali įspėti jos minčių, – mato tik pavidalą, ataugusius tamsius plaukus, tolydžio užkrintančius jai ant akių.

Ji visad būsianti rimto veido, dabar jis tai supranta. Kitados buvusi jauna moteris, dabar ji atrodo kampuotos figūros karalienė, moteris, panūdusi būti tam tikros išvaizdos asmeniu ir sulig tuo noru sumodeliausisi savo veido bruožus. Ir kaip tik dėl to ji jam patinka. Patinka jos sumanumas, patinka tai, jog ta išvaizda, tas grožis ne paveldėtas, bet jos pačios sukurtas ir visada atspindi jos tikrajį būdą. Atrodo, jog kas mėnesį ar kas du jis mato ją tokią, lyg tos regėjimų akimirkos būtų atgarsis tų laiškų, kuriuos ji rašė jam ištisus metus, kol galiausiai, negaudama atsako, nustojo, jo tylėjimo atgrasinta. Toks jis yra, kartoja pats sau.

Ir štai dabar jam stačiai būtina su ja kalbėtis bevalgant, sugrįžt į anuos laikus, kai jiedu buvo artimi palapinėje ar anglo ligonio kambaryste, abu erdvį siausmo atskirti. Prisimindamas tas dienas, jis žavisi savimi lygiai kiek ja – jo liauna ranka moja netikėtai pamiltai merginai. Jo peršlapę batai stovi ten, Italijoje, prie durų, suvarstyti, surištais raišteliais, jo ranka siekia jos peties, lovoje guli žmogysta.

Vakarienės metu jis žiūri, kaip dukrelė grumiasi su stalо įrankiais, mažomis rankytėmis stengdamasi nulaikyti dideliausius padargus. Prie šito stalо visos rankos rudos. Visiems savi ir papročiai, ir ipročiai. Žmona išmokė visus gaivalingos nuotaikos, įgimtos ir jo sūnui. Jam gera jausti namuose amžinai gyvą sūnaus dvasią, be perstojo stebėtis jo išmone, elgesiu su šunimis gatvėje, sugebėjimu mėgdžioti jų eiseną, laikyseną, stebėtis tuo, kad jis tiek protu, tiek dvasia pranoksta net savo tėvus. Jam gera, kad vaikas iš šunų laikysenos sugeba įminti beveik kiekvieną jų norą.

O Hana gyvena, ko gero, draugijoje, kurią ne pati pasirinko. Net sulaukusi tokio amžiaus – trisdešimt ketverių metų, – ji nesugebėjo susirasti tinkamos draugijos, tokios, kokios troško. Tai gerbiama ir

nuovoki moteris, kurios gaivalinga meilė nesikliauja laime, kuri visada mėgsta riziką, ir dabar jos kakta paženklinta tuo ženklu, kurį tik ji viena įžiūri veidrodyje. Ideali idealistė juodais it varno sparnas plaukais! Visi ją įsimyli. Ji tebeprisimena eiles, kurias anglas jai skaitė iš savo parankinės knygos. Tai moteris, kurią per menkai pažįstu, kad sugebėčiau laikyti po savo sparnu – jei rašytojams lemta turėti sparnus – iki paskutinės gyvenimo dienos.

Šitaip gyvena Hana, ji nusisuka ir, sielvarto perimta, apskleidžia plaukais. Petimi užgauna indaują, ir nuo lentynos nuslysta stiklinė. Kaire ranka Kirpalas pagauna krintančią šakutę per kelis centimetrus nuo grindų ir švelniai įspraudžia dukrytei saujon, akies kamputyje už akinių susimeta raukšlėlė.

Padėka

Kai kurie šios knygos skyriai parašyti remiantis istoriniais faktais, ir dauguma aprašomų vietovių – kaip antai, Džilf Kebiras ir aplink plytinti dykuma – neišgalvota ir buvo tiriama dvidešimto amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje, todėl man atrodo svarbu priminti, jog šis kūrinys yra romanas ir jo veikėjai pramanyti, lygiai kaip kai kurie įvykiai bei vietovių pavadinimai.

Norėčiau padėkoti Londono karališkajai geografų draugijai, leidusiai man susipažinti su archyvais ir suteikusiai galimybę atkurti dykumos tyrinėtojų pasaulį naudojantis jų ataskaitomis, didžia dalimi nuostabiai surašytomis. Įterpiu knygon Hasaną Béjaus straipsnį „Per Kufrą į Darfurą“ (*Through Kufra to Darfur, by Hassanein Bey, 1924*) ištrauką, kur aprašomas smėlio audros, taip pat remiuosi jo ir kitų tyrinėtojų straipsniais apie dykumos tyrinėjimus ketvirtajame šio amžiaus dešimtmetyje. Be to, nemaža duomenų man suteikė Ricardo A. Bermano „Libijos dykumos istorijos klausimai“ (*Historical Problems of the Libyan Desert, by Dr. Richard A. Bermann, 1934*) ir Benoldo (*Bagnold*) straipsnis, kuriame aptariama Almasio (*Almásy*) monografija, skirta dykumos tyrinėjimams.

Su to meto realijomis man padėjo susipažinti daugelis knygų. Ypač pravertė majoro A. B. Hartlio „Nesprogusios bombos“ (*Unexploded Bomb, by Major A. B. Hartley*) aprašant bombų veikimą ir Antrojo pasaulinio karo pradžioje anglų minuotojų naudojamas priemones. Kai kurių tos knygos ištraukas pateikiu kursyvu (skyriuje „Įvykio vietoje“). Taip pat remiuosi ta knyga, aprašydamas Kirpalo Singho darbo metodus. Duomenys apie tam tikrus vėjus, tariamai anglo ligonio surašyti jo užrašų knygoje, mano paimti iš nuostabios L. Votsono knygos „Dangaus alsavimas“ (*Heaven's Breath, by Lyall Watson*). Taip pat naudojausi šiaisiais autoriais: Anne Wilkinson, Christopher Smart, Alan Moorehead (*Villa Diana*), Mary McCarthy (*The Stones of Florence*), Leonard Mosley (*The Cat and the Mice*), G. W. L. Nicholson (*The Canadians in Italy 1943–5, Canada's Nursing Sisters*), *The Marshall Cavendish Encyclopedia of World War II*, F. Yeats-Brown (*Martial India*) ir kitaisiai indų autorių veikalais, skirtais karo menui: *The Tiger Strikes, The Tiger Kills*, išleistais 1942 metais, taip pat *A Roll of Honor*.

Dėkoju Yorko universiteto Glendono koledžo anglistikos fakultetui, Serrbelloni Villai, Rockfellerio Fondui ir Toronto miesto bibliotekai.

Noriu padėkoti ir tauriai man padėjusiems Elisabeth Dennys, leidusiai man susipažinti su karo metais iš Egipto gautais laiškais, seserai Margaret (Villa San Girolamo), Michaelui Williamsonui (Kanados nacionalinė biblioteka Otavoje), Ann Jardine, Rodney Dennysui, Lindai Spalding, Ellen Levine, Lally Marwah, Douglasui LePanui, Davidui Youngui ir Dony Peroff.

Dėkoju taip pat Ellen Seligman, Liz Calder ir Sonny Mehta.

Turinys

- I Vila 9
- II Nei gyvas, nei miręs 29
- III Kartais ugnis 63
- IV Kairas, Pietų kvartalas, 1930–1938 117
- V Keterina 131
- VI Palaidotas lėktuvas 141
- VII Įvykio vietoje 159
- VIII Šventoji giria 179
- IX Plaukikų grota 199
- X Rugpjūtis 227

Ondaatje, Michael

On-06 Anglas ligonis : romanas / Michael Ondaatje ; iš anglų k. vertė Valdas V. Petrauskas. – Vilnius : Tyto alba, 1996. – 264 p. – (Garsiausių XX a. pabaigos knygos)

ISBN 9986-16-028-6

M. Ondaatje (g. 1943) – vienas žymiausių šiuolaikinių Kanados rašytojų, pelnęs už savo romanus prestižiausias Kanados literatūros premijas bei *Booker Prize*. Romane „Anglas ligonis“ (1992) rašytojas puikiu stiliumi pasakoja keleto žmonių, karo nublokštą į apleistą, subombarduotą vilę Italijoje, gyvenimo istorijas. Karas ir meilė – šios amžino literatūros temos – romane pateikiamos nepaprastai poetiškai, o kartu – iki smulkmenų realiai. Tai pirmoji lietuvių skaitytojų pažintis su M. Ondaatje kūryba.

UDK 820(71)-3

Michael ONDAATJE
ANGLAS LIGONIS
Romanas

Iš anglų kalbos vertė Valdas V. Petrauskas

Redakcija vertėjo

SL 1686. 1996 05 15. 13,02 leidyb. apsk. I. Tiražas 7000 egz. Užsakymas 269.

Išeido „Tyto alba“, J. Jasinskio 10, 2600 Vilnius

Spausdino AB „Standartų spaustuvė“, S. Dariaus ir S. Girėno 39, 2038 Vilnius

Viršelį spaudė NI „Solidarity“, Savanorių pr. 174, 2663 Vilnius

„Kai kritau, smėlis, ir tas užsiliepsnojo. Jie matė, kaip atsistoju ir nuogas žengiu iš ugnies. Odinis šalmas liepsnojo man ant galvos. Jie paguldė manę į lopši, savotišką karstą, ir ėmė duksliai dunksėti jų kojos, kai tekini nešė mane per dykumą.“

ISBN 9986-16-028-6

TYTO ALBA

Michael Ondatje – vienas žymiausių kanadietiečių rašytojų, pelnęs pagrindinę – Generalgubernatorius – Kanados literatūrinę premiją, taip pat BOOKER PRIZE, suteikiama Anglijoje labiausiai nusipelniusiems anglakalbiams autoriams. Gimęs Šri Lankoje, kilmingoje singalu šeimoje, baigę mokslus Anglijoje ir nuo 1962 m. gyvena Kanadoje, Toronte, kur dėsto literatūrą Yorko universitete.

Būdamas jau pripažintas poetas, pagarsejo savo romanais *IN THE SKIN OF A LION* („Su liuto kailiu“; 1987), tapdamas Generalgubernatorius premijos finalistu, ir *THE ENGLISH PATIENT* („Anglas ligonis“; 1992), kurie tuojaud buvo išversti į daugelį pasaulio kalbių. Šiuo metu pastarojo romano motyvais Italijoje ir Šiaurės Afrikoje baigiamas kurti kino filmas. M. Ondatje proza labai savita, paženklinta poetinio mąstymo antspaudu; tiek stiliumi, tiek kalba, tiek meninės raškos priemonėmis ji užima ypatingą vietą Kanados literatūroje. Galimas daiktas, kaip sako ir pats autorius, didelės itakos turi kūrybos šaknys, kurios vis dar matinasi giminės syvais. Gal todėl itin daug demesio ir meilės skirtama vienam rojano „Anglas ligonis“ personui, sikhui Kirpalui Singhui, kurio paveikslą kurdamas auto- rius tolydžio nukyla į gintajų krašta.

„Anglas ligonis“ – poetimo ikvėpimo kūrynas, alstuojantis meile gyvenimui, žmonių jausnams, baugiai puoselejantiems ir saugomiems širdies gilumoje ir tik svaidžio (savaiminio ar morfijui veikiant) akimirkomis išsiverzantiantiems i paviršiu. Šiaurės Italijos kalbose, netoli Toskanos, karo ligonine parversto viduramžių viloje, jauna gaujesteingoji seselė Hana slaugo vienintelį ligonį – angļų lakūną, bausiai apdegusį, jo lektuvui nukritus Sacharoje. Anglas ligonis – pats mīsligiausias romano personažas – apdujus nuo morfijaus, kamuojamas dyskumas ilgesio, tolydžio klejantasis apie pragiastingą aistra materių, sutikai Kaire karo išvakarese. Kas jis iš tikrujų? Mokslininkas? Nuotykiu ieškotojas? Vokičių šnipas?..